

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İNİMET DİVANI (İstanbulu)
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

SEVİM ALKAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN

ISPARTA 2011

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : Türk Dili ve Edebiyatı EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS** Programı öğrencisi Sevim ALKAN tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği **YAPILMADI**.

09.09.2011
Tarih

Prof. Dr. Osman YILDIZ
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 09/09/2011 günü saat 10.00'da toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin "Ni'met Divanı (İstanbul): İnceleme-Metin-Dizin" konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı almıştır.

KABUL

RED

DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Menderes ÇOŞKUN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR**.

Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI : Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "*Ni'met Divanı (İstanbul): İnceleme-Metin-Dizin*" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Öğrenci Adı ve SOYADI
Sevim ALKAN
09.09.2011

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatı, Asya'dan başlayarak Anadolu'da İslâm'la yoğrulmuş, onuncu ve yirminci yüzyıllar arasında kültür, sanat ve medeniyetimizle birleşerek kendine has bir üslûp ve tarzı ile ortaya konmuştur. Bu on asırlık süre içerisinde kültürel ve edebî yönden zengin, milletimizin duygu ve düşünce hayatını dille ifade de mükemmelliğe ulaşmış olan Klasik Türk Edebiyatı, edebiyatımıza çok değerli eserler kazandırmıştır. Günümüzde, bu eserlerin ortaya çıkarılması ve incelenmesi hususu ne yazık ki sınırlı kalmakta, gereği gibi ilgi ve rağbet görmemektedir. Biz de bu sahadaki eksikliği görerek ve bunu bir parça da olsa giderebilmek amacıyla XVIII. asır şairlerinden Ni'met Ni'metullah Efendi'nin Divanı'nı çeviriyazıya aktarmaya ve eserini çeşitli edebî yönlerden ele alarak incelemeye karar verdik.

Ni'met Divanı, kaynaklarda tek nüsha olarak görülmektedir ve yaptığımız araştırma ve incelemeler sonucunda eserin başka bir nüshasına da rastlanmamıştır. Bu çalışma, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda H.881 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

Üç ana bölümden oluşan çalışmamızda birinci bölümde; kaynaklarda yer alan bilgilere göre şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş ve yine Divan'ın giriş kısmındaki bilgilere dayanılarak şairin şiir ve şair hakkındaki görüş ve düşüncelerine değinilmiştir. İkinci bölümde; Ni'met Divanı hem şekil hem de muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir. Son bölümde ise, Ni'met Divanı çeviriyazıya aktarılmış şekli ile verilmiştir. Ayrıca bazı biyografik kaynaklarda Ni'met Divanı'nda yer almayan şairin dört gazeli tespit edilmiştir. İşte bu gazeller, transkripsiyonlu metnin en sonunda ek olarak verilmiştir. Divan'da bazı okunamayan kısımlar (...) şeklinde gösterilmiştir. Bir de “Şahıs Adları” ve “Yer Adları”ndan oluşan bir dizin ortaya konulmuştur.

Bu çalışmamın hazırlanmasında bana yol gösteren ve çalışma süreci boyunca bana olan katkılarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca hocalarımdan, metinde geçen Arapça ibareleri anlama konusunda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN'e, metnin okunma ve oluşma

aşamasında düzeltme ve eleştirileri ile yardım ve katkılarından dolayı Araş. Gör. Kamile ÇETİN'e, metinde geçen Farsça kısımları okuma ve anlama konusunda yardımlarını esirgemeyen Aliye YILMAZ'a, yardımlarından dolayı, şükranlarımı sunarım.

Yine, tezimin 2134-YL-10 proje numarasıyla maddî açıdan desteklenmesi hususunda Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne de teşekkürü bir borç bilirim.

Sevim ALKAN

Isparta

2011

ÖZET

Nİ'MET DİVANİ (İSTANBULLU): İNCELEME-METİN-DİZİN

SEVİM ALKAN

Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

Yüksek Lisans Tezi, 328 Sayfa, Eylül 2011

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selami TURAN

18. yüzyıl şairlerinden olan Ni'met Ni'metullah Efendi, tarih düşürmeleri ile öne çıkmış ve Klâsik Türk Edebiyatı içerisinde yer bulmuş şairlerdendir. Çoğu kaynakta doğum tarihi H.1112/M.1700 ve ölüm tarihi 12 Şevvâl 1186 (6 Ocak 1773) olarak geçen Ni'met, küçük yaşta yetim kalmış ve dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiştir.

Ni'met Divanı'nın başında yer alan *dibace* kısmında şairin sanat görüşü, şiir ve şair hakkındaki düşünceleri yer almaktadır. Ayrıca çeşitli biyografik kaynaklar vasıtasıyla hem şairin hayatı hem de sanatı hakkında birtakım bilgiler edinilmiştir.

İstanbul Topkapı Sarayı Yazma Eserleri Koleksiyonu'nda H.881 arşiv numarası ile tek nüsha olarak tespit edilen eser, bu nüsha esas alınarak oluşturulmuştur. Türkçe 4 kaside, 10 gazel, 97 kıt'a, 49 beyitten müteşekkil olan Ni'met Divanı, transkripsiyonlu olarak ve klâsik divan tertibine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, eser hem şekil hem de muhtevâ özellikleri açısından incelenmiştir. Divan'da yer alan tarihlerin, eserin çoğunluğunu oluşturması sebebiyle, konularına göre de incelenen tarihler, metinde de alfabetik bir düzen içerisinde verilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuna yer ve şahıs isimlerinin yer aldığı bir de dizin eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ni'met Ni'metullah Efendi, Ni'met Divanı, Tarihler, Klâsik Türk Edebiyatı, 18. Yüzyıl.

ABSTRACT

DIVAN OF NI'MET (ISTANBULITE): STUDY-TEXT-INDEX

SEVİM ALKAN

Suleyman Demirel University, Department of Turkish Language and
Literature, Master Thesis, 328 Pages, September 2011

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Selami TURAN

Master Ni'met Ni'metullah, one of the 18th century poets, is a poet who came to the forefront with his datings and held a place in Classical Turkish Literature. Ni'met whose his date of birth is given as H.1112/A.D 1700 and date of death as 12 Shawwal 1186 (6 January 1773) in many resources became an orphan at his mother's knee and was raised by his grandfather Osman Efendi.

In the preamble of Divan of Ni'met, the poet's view of art, as well as his thoughts on poetry and poet is given. Also, through a variety of biographical resources, information about both the poet's life and his art has been acquired.

The work which was found in Istanbul Topkapi Palace, Collection of Manuscripts in one copy with the archive number H.881 was formed based on this copy. Divan of Ni'met which consists of 4 encomiums, 10 lyrics, 97 verses and 49 singulars in Turkish was prepared in transcript and in conformity with the classical divan order. This work has also been studied as regards its form and content characteristics. Because the dates in Divan form the greater part of it, the dates which were studied with regard to their subject and were also given in alphabetical order in the text. As well in place and person names the index of the Divan is given in the end.

Key Words: Master Ni'met Ni'metullah Efendi, Divan of Ni'met, Dates, Classical Turkish Literature, 18th Century.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. Nİ'MET'İN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ	1
1.1. Nİ'MET'İN HAYATI	1
1.2. Nİ'MET'İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ	4
1.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri	5
1.2.2. Dil ve Üslûp	9
1.2.3. Atasözleri ve Deyimler	10
1.2.4. Etkilendiği Şairler	18
1.3. Nİ'MET'İN ESERLERİ	24
1.3.1. Divanı.....	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
2.1. Nİ'MET DİVANI'NIN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ	26
2.1.1. Nazım Şekilleri	26
2.1.1.1. Kasideler	26
2.1.1.2. Gazeller	26
2.1.1.3. Kıt'alar	26
2.1.1.4. Beyitler	26
2.1.2. Nazım Türleri	26
2.1.2.1. Na't.....	26
2.1.2.2. Medhiye	27

2.1.2.3. Tarihler	27
2.1.2.3.1. Konularına Göre Tarihler	28
2.1.2.3.1.1. Mansıb ve Tayinlere Düşürülen Tarihler	30
2.1.2.3.1.1.1. Padişahın Tahta Çıkışına (Cülûs) Düşürülen Tarih.....	30
2.1.2.3.1.1.2. Sadrazam, Vezir ve Dârüssaâde Ağalığı Tayinlerine Düşürülen Tarihler.....	30
2.1.2.3.1.1.3. Şeyhülislâm Tayinlerine Düşürülen Tarihler	31
2.1.2.3.1.2. Doğumlara (Velâdet) Düşürülen Tarihler	31
2.1.2.3.1.3. Zafer ve Fetihlere Düşürülen Tarihler.....	32
2.1.2.3.1.4. İnşa, Tamir, Tecdidlere (Yenilemelere) ve Çeşitli Yapıların Yapımına Düşürülen Tarihler	32
2.1.2.3.1.4.1. Çeşme ve Sebillerin İnşalarına Düşürülen Tarihler	32
2.1.2.3.1.4.2. Kasır İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler.....	34
2.1.2.3.1.4.3. Mektep ve Medrese İnşasına Düşürülen Tarihler.....	35
2.1.2.3.1.4.4. Kasır Kapısına Düşürülen Tarihler	36
2.1.2.3.1.4.5. Kütüphane Yapımına Düşürülen Tarihler	37
2.1.2.3.1.4.6. Cami, Mahfil ve Tekyelerin Tecdid, Tarh ve İnşalarına Düşürülen Tarihler.....	37
2.1.2.3.1.4.7. Kaplıca ve Hamamların İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler	38
2.1.2.3.1.4.8. Filika ve Sandal İnşalarına Düşürülen Tarihler.....	39
2.1.2.3.1.4.9. Cebehane İnşa ve Tecdidine Düşürülen Tarihler	39
2.1.2.3.1.4.10. Tersâne-i Âmire Mahzeninin Yenilenmesine Düşürülen Tarih	40
2.1.2.3.1.4.11. Hâne İnşasına Düşürülen Tarihler	40
2.1.2.3.1.4.12. Bend Yapımına Düşürülen Tarihler	41
2.1.2.3.1.4.13. İmâret-i Âmire Yapımına Düşürülen Tarihler	41
2.1.2.3.1.4.14. Vakıf Divanı Odası İnşasına Düşürülen Tarih	42
2.1.2.3.1.4.15. Taş Dikilmesine Düşürülen Tarih	42

2.1.2.3.1.5. Yeni Yılın Gelişine Düşürülen Tarihler	42
2.1.2.3.1.6. Farklı Konulara Düşürülen Tarihler	43
2.1.2.3.1.6.1. Ayva Tüylerinin (Hattın) Çıkmasına Düşürülen Tarihler	43
2.1.2.3.1.6.2. Kalyonun Denize İndirilişine Düşürülen Tarih	43
2.1.2.3.1.6.3. Abdurrahman ve Vahhap Efendilerin Tedrisine Düşürülen Tarih	43
2.1.3. Nazım Tekniği	44
2.1.3.1. Vezin	44
2.1.3.2. Kafiye ve Redif	45
2.2. Nİ'MET DİVANI'NIN MUHTEVA YÖNÜNDE İNCELENMESİ	49
2.2.1. DİNÎ UNSURLAR	49
2.2.1.1. Allah	49
2.2.1.2. Peygamberler	51
2.2.1.2.1. Hz. Âdem	51
2.2.1.2.2. Hz. İbrahim	52
2.2.1.2.3. Hz. İsa	52
2.2.1.2.3. Hz. Muhammed	53
2.2.1.2.4. Hz. Musa	56
2.2.1.2.5. Hz. Süleyman	56
2.2.1.3. Ayetler ve Hadisler	56
2.2.2. TARİHÎ VE EFSANEVÎ ŞAHISLAR	65
2.2.2.1. Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)	65
2.2.2.2. Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı)	66
2.2.2.3. Ali Paşa (Hekimoğlu)	68
2.2.2.4. Hz. Ali (Murtazâ, Haydar)	69
2.2.2.5. Aristo	70
2.2.2.6. Âsaf	70

2.2.2.7. Ayşe Kadın.....	71
2.2.2.8. Aziz-i Mısr	72
2.2.2.9. Behmen	72
2.2.2.10. Beşir Ağa (Hacı)	72
2.2.2.11. Beşir Ağa.....	74
2.2.2.12. Bihzâd (Behzâd).....	76
2.2.2.13. Bijen	76
2.2.2.14. Cem (Cemşid)	77
2.2.2.15. Dârâ (Keykûbâd).....	78
2.2.2.16. Efrâsiyâb	79
2.2.2.17. Emir Sultân.....	79
2.2.2.18. Esad Efendi (Ebûishakzâde).....	79
2.2.2.19. Fağfûr	80
2.2.2.20. Fahreddin Râzî	81
2.2.2.21. Felâtun (Eflâtun)	81
2.2.2.22. Ferîdûn	82
2.2.2.23. Haccâc	83
2.2.2.24. Hacı Mustafa Efendi	83
2.2.2.25. Hasan Paşa (Seyyid).....	84
2.2.2.26. Hâtem-i Tâî	85
2.2.2.27. Hızır (Hızr).....	86
2.2.2.28. Hûşeng	86
2.2.2.29. Hüsrev	87
2.2.2.30. İbn-i Hâcib	87
2.2.2.31. İbn-i Hümâm	88
2.2.2.32. İbn-i Sinâ (Ebû Alî Sînâ).....	88

2.2.2.33. İmâd	89
2.2.2.34. İskender	89
2.2.2.35. Kahraman	90
2.2.2.36. Kârun.....	91
2.2.2.37. Kayser	92
2.2.2.38. Keykâvus.....	92
2.2.2.39. Kubâd	92
2.2.2.40. Mânî	93
2.2.2.41. Mehmed Ağa (Sarıcazâde).....	93
2.2.2.42. Mehmed Emin Efendi (Hayâtî-zâde)	94
2.2.2.43. Mehmed Paşa (Tiryâki, Hacı)	95
2.2.2.44. Nemrûd.....	95
2.2.2.45. Nizâmü'l-mülk	96
2.2.2.46. Nûşirevân, Kısırâ.....	96
2.2.2.47. Hz. Ömer	97
2.2.2.48. Rüstem	97
2.2.2.49. Sâm.....	98
2.2.2.50. Sarıcazâde Mehmed Ağa.....	98
2.2.2.51. Sinimmâr	98
2.2.2.52. Sultan I. Mahmûd.....	99
2.2.2.53. Şeddâd	101
2.2.2.54. Verdinâz Kadın	101
2.2.2.55. Yusuf Hemedânî.....	102
2.2.2.56. Zeyd u Amr	102
2.2.3. YER ADLARI.....	103
2.2.3.1. Aden	103

2.2.3.2. Adn.....	103
2.2.3.3. Bâğ-ı İrem	103
2.2.3.4. Bathâ	104
2.2.3.5. Belgrad	105
2.2.3.6. Beşiktaş	105
2.2.3.7. Beytullâh, Beytü'l-Harem	106
2.2.3.8. Bursa	106
2.2.3.9. Çin.....	107
2.2.3.10. Hoten, Hatâ	107
2.2.3.11. İran	108
2.2.3.12. İstanbul.....	108
2.2.3.13. Kastamonu.....	109
2.2.3.14. Mora	109
2.2.3.15. Nemçe	109
2.2.3.16. Rum.....	110
2.2.3.18. Şumnu	111
2.2.3.19. Yesrib	111
2.2.4. NEHİRLER	112
2.2.4.1. Ceyhun	112
2.2.4.2. Fırat	112
2.2.4.3. Kevser	113
2.2.4.4. Meriç	113
2.2.4.5. Nil.....	114
2.2.4.6. Umman.....	114
2.2.5. KOZMİK ÂLEM	114
2.2.5.1. Felek.....	114

2.2.5.2. Yıldızlar	116
2.2.5.2.1. Bercîs	118
2.2.5.2.2. Ferkadân.....	118
2.2.5.2.3. Keyvân	119
2.2.5.2.4. Pervîn, Süreyyâ	119
2.2.5.2.5. Utârid	119
2.2.5.2.6. Zühre, Nahîd	120
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	121
3.1. Transkripsiyon İşaretleri	122
METİN	123
SONUÇ	298
DİZİN	300
KAYNAKÇA	305
ÖZ GEÇMİŞ	313

KISALTMALAR

age.	:	Adı geçen eser
B.	:	Beyit
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
ev.	:	Çeviren
DİA.	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
d.	:	Doğum
Düz.	:	Düzenleyen
haz.	:	Hazırlayan
İA	:	İslâm Ansiklopedisi
K.	:	Kaside
Kt.	:	Kıt'a
MEB.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	:	Ölüm
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
Tr.	:	Tarih
TDEA.	:	<i>Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi</i>
TDK.	:	Türk Dil Kurumu
vd.	:	Ve diğeri

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Nİ'MET'İN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. Nİ'MET'İN HAYATI

Ni'met'in asıl adı Ni'metullâh'tır¹. Şairin doğum tarihi, çoğu kaynakta H. 1112/M. 1700 olarak kayıtlıdır². Fakat Topkapı Yazma Eserler Kataloğu'nda ve Sicill-i Osmanî'de doğum yılı, H. 1122/M. 1710-11 olarak verilmiştir³.

Ni'met Efendi, İstanbulludur ve küçük yaşta yetim kalınca dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiştir⁴. Sicill-i Osmanî'de Osman Efendi ile ilgili olarak “mevâlîden”⁵ olduğu bilgisi yer almaktadır⁶. Yine Ârif Hikmet Tezkiresi'nde; “Ni'met Efendi, Ebû Eyyûb Ensârî ruznâmçecisi⁷ Abdurrahîm Efendi sülâlesindedir. Yaklaşık olarak H. 1112/M. 1700 tarihlerinde dünyaya gelmiş, küçük yaşta yetim kalınca annesinin babası mevâlîden Selânikli Mektubî⁸ Osman

¹ M. Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, c. II, s. 1081; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1308, c. IV, s. 575; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, c. III, s. 826; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, (Haz. Fehmi Edhem Karatay), Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul, 1961, c. II, s. 205; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, “Nimet Ni'metullah Efendi”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, c. VII, s. 62.

² Tuman, *age.*, c. II, s. 1081; Şemsettin Sâmî, *Kâmusu'l-A'lâm* (Tıpkıbasım/Facsimile), Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996, c. VI, s. 4593; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, c.III, s. 826; Ârif Hikmet, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 601, 62a; <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html> .

³ *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, c. II, s. 205; Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.

⁴ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (Haz. Halûk İpekten-Mustafa İsen-Recep Toparlı-Naci Okçu-Turgut Karabey), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 343.

⁵ “Azatlı yerinde kullanılır bir tâbirdir. Ulemanın yüksek sınıfı hakkında kullanılan “molla”nın cem'i de mevalidir. Molla gibi mevali tâbiri de kullanılırdı.”; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, “Mevalî”, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, c. 2, s. 495.

⁶ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.

⁷ “Günlük varidat ve masarifin yahut vukuatın kaydına mahsus defterleri tutan memurlar hakkında kullanılır bir tâbirdir. Deftere “ruzname” denildiği için memura da bu ad verilmiştir.”; Pakalın, “Ruznamçeci”, *age.*, c. 3, s. 62.

⁸ “Mektupçu yerinde kullanılır bir tâbirdir. Bulunduğu işe göre Mektubî-i Sadr-ı Âli, Mektubî-i Nezaret, Mektubî-i Vilâyet de denilirdi. Vazifesi memur olduğu yerin yazı işlerini görmektir.”; Pakalın, “Mektubî”, *age.*, c. 2, s. 465.

Efendi'nin himâyesinde yetişmiş ve bizzat ondan ilim tahsil ederek mülâzım⁹ olmuştur¹⁰." ifadeleri zikredilmektedir. Tuhfe-i Nâilî'de; "Eyüp Ruznamçecisi Abdurrahîm ahfâdındandır¹¹." şeklinde bahsi geçmektedir. Şemsetti Sâmî ise, Ni'met Efendi ile ilgili; "Şu'ârâ-i Osmânî'den olup H. 1112/M. 1700 tarihinde Der-saâdet'de toğmuş¹²." bilgilerini vermiştir.

Sicill-i Osmânî'de ailesi ile ilgili olarak, şairin oğlunun Ni'met-zâde Seyyid Şükrullâh Efendi olduğu kayıtlıdır¹³. Bu kaynakta oğlu ile ilgili; müderrislik ve Şam mollalığı görevlerinde bulunduğu, H. Cemaziyelevvel 1202/M. Şubat-Mart 1788 tarihinde vefat ettiği bilgileri yer almaktadır¹⁴.

Ni'metullâh Efendi, ilmiye mesleğinden yetişmiştir ve mevâlîdendir¹⁵. Medrese tahsili görerek H. 1143/M. 1730-31 tarihinde Mirza-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin şeyhülislâmlığı zamanında müderris olmuş fakat Damad-zâde Ebûlhayr Ahmet Efendi'nin şeyhülislâmlığında bu görevinden uzaklaştırılmış ve daha sonra ise yeniden bu göreve dönmüştür¹⁶. Bazı vakıfların teftişi görevini de üstlenen Ni'met, Âhi Çelebi ve Mahmut Paşa'nın nâibliklerinde¹⁷ de bulunmuş ve Darüssaâde ağası¹⁸ Makbul Beşir Ağa zamanında ise, beş buçuk sene süreyle Harameyn müfettişliğiyle görevlendirilmiştir¹⁹. H. 1168/M. 1754-55 senesinde Galata mollası, sonra Mısır ve H. Muharrem 1178/M. Temmuz 1764 tarihinde Mekke mollası

⁹ "Medrese tahsilini bitirip "icazet" alanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir."; Pakalın, "Mülâzım", *age.*, c. 2, s. 611-612.

¹⁰ Ârif Hikmet, *age.*, 62a.

¹¹ Tuman, *age.*, c. II, s. 1081

¹² Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593.

¹³ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.

¹⁴ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. III, s. 155.

¹⁵ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html>; Silahdar-zâde Mehmed Emin, *Tezkire-i Silahdar-zâde*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 605, 71b; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, c. III, s. 826.

¹⁶ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>; Ârif Hikmet, *age.*, 62b; Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.

¹⁷ "Şer'î mahkemelerin hâkimlerine verilen unvandır. Kadı yerinde kullanılırdı."; Pakalın, "Naip", *age.*, c. 2, s. 644.

¹⁸ "Saray memurlarının büyüklerinden biri olan kızlar ağasının unvanı idi. Dâr-üs-saade, padişahın evi demek olup tâzimen bu unvan ile anılırdı."; Pakalın, "Dâr-üs-saade ağası", *age.*, c. 1, s. 400-404.

¹⁹ Ârif Hikmet, *age.*, 62b; İpekten, vd., *age.*, s.343.

olmuştur²⁰. Ni'met, daha sonra İstanbul kadılığı pâyesini almış²¹, H. 1183/M. 1769-70 senesinde Altûnî Çuka-zâde Abdullâh Efendi'nin yerine ordu-yı hümâyûn kadılığı memuriyetine getirilmiştir²². H. 1183/M. 1769-70 tarihi ortalarında Tevkii Ali Paşa sadrazamlığının son dönemlerinde Babadağı kışlağına gitmiş ve burada üç seneye yakın kadılık görevinde bulunmuştur²³.

Şefkat ve Silahdar-zâde tezkirelerinde şairin vefat tarihi, H. 1185/M. 1771-72 olarak verilirken²⁴ Ârif Hikmet ve Fatin tezkirelerinde H. 12 Şevval 1186/M. 6 Ocak 1773 olarak verilmiştir²⁵. Şumnu'da vefat eden şairin mezarı Cami-i Atik yakınlarındadır²⁶.

Kaynaklarda şairin şahsiyeti ile ilgili olarak Sicill-i Osmânî'de; "...ma'ârif-âşnâ vü nüktedân olup şâ'ir idi, Haşmet Efendiyle mu'tayebe vü Râğıb Paşa meclisinde münâdemeleri vardır²⁷." ifadeleri yer almaktadır.

---

²⁰ Fatin Tezkiresi'nde; "...yüz altmış sekiz târîhinde Galata mevleviyyetine ve ba'dehû Mısır-ı Kâhire mevleviyyetine ve biraz vakt mürûrunda Mekke-i Mükerrerme mevleviyyetine nâiliyetle vâsıl-ı sermenzil-i merâm..." ifadeleri yer almaktadır; <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>; Sicill-i Osmânî'de Ni'met'in H. 1167/M. 1753-54 tarihinde Galata mollası olduğu kayıtlıdır; Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575; Ârif Hikmet Tezkiresi'nde ve Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Ni'met'in Galata, Mısır ve Mekke kadılıklarında bulunduğu bilgisi verilmiştir; Ârif Hikmet, *age.*, 62b; *TDEA*, c.VII, s. 62.

²¹ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575; <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>.

²² Ârif Hikmet, *age.*, 62a; Silahdar-zâde Mehmed Emin, *age.*, 71b; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, c. III, s. 826; Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593; Tuman, *age.*, c.II, s. 1081.

²³ Ârif Hikmet, *age.*, 62b.

²⁴ Silahdar-zâde Mehmed Emin, *age.*, 71b; <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html>.

²⁵ Ârif Hikmet, *age.*, 62a; <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>. Ayrıca şairin vefat tarihini H. 1186/M. 1773 olarak veren diğer kaynakları da şöyle verebiliriz: "Tuhfe-i Nâilî'de H. 12 Şevval 1186/M. 1773 olarak verilmiştir."; Tuman, *age.*, c.II, s. 1081; Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593; Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, c. II, s. 205.

²⁶ Ârif Hikmet, *age.*, 62a; Tuman, *age.*, c.II, s. 1081; Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, c. III, s. 826; İpekten vd., *age.*, s.343.

²⁷ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.

1.2. Nİ'MET'İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Ni'met'in edebî şahsiyeti ile ilgili kaynaklarda Ârif Hikmet, şairin önemli devlet görevlerinde bulunmasının yanında şiir ve inşada da kabiliyetli olduğunu ifade ettikten sonra, Sultan Mahmut tarafından yaptırılan bir çeşmeye şu mısraın yer aldığı bir tarih düştüğünü belirtmiştir²⁸. Nitekim bu mısra Divanı'nda da yer almaktadır:

“End-bend itdi bu bend âb-ı hayâtı sū-be-sū” (H. 1161/M. 1748)²⁹

Fatin Tezkiresi'nde Ni'met'in edebî yönü ile ilgili; şairin epeyce seçkin şiirleri ve İstanbul'da çeşme ve mahalde birçok beğenilmiş tarihleri olduğu, hatta Atbâzârı isimli yerde yaptırılmış bir çeşmeye şairin bir tarih düştüğü belirtilmiştir. Hatta bu çeşmenin H. 1269/M. 1852-53 yılında tamir ve inşasında bu zikredilen mısra çeşmeye işlenmiştir bilgileri verilmektedir:

“Müşârün-ileyh nessâc-ı kârhâne-i maâni-yi âlemin bir şâir-i mu‘ciz-beyânı olup haylice eş‘âr-ı güzîdesi ve Dersaâdet'de çeşme ve mahall-i sâirede birçok tevârih-i pesendîdesi vardır. Atbâzârı nâm mahalde vâki çeşmede muharrer nazm; *“Âb-ı hayvân dolu dizgin girdi Atbâzârı'na”* mısra-ı bercestesi müşârün-ileyhin eseri kalemi olduğu mervîdir. Hatta çeşme-i mezbûrun bin iki yüz altmış dokuz senesi ta‘mîr u inşâsında yazdırılan tevârihin ebyâtı arasında mısra-ı mezkûr dahi muharrer u mestûrdur³⁰.”

Kâmusu'l-A'lâm'da da şairin birçok tarihleri olduğu ve özellikle tarih nevinden şiirleri ile tanındığı belirtilmiştir. Yukarıda verdiğimiz Fatin Tezkiresi'nde geçen mısra örneği verilmiş ve bu mısraın Atpazarı'nda yaptırılan bir çeşmeye yazıldığı ifade edilmiştir³¹.

²⁸ Ârif Hikmet, *age.*, 63a.

²⁹ Ni'met Ni'metullâh Efendi, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Yazma Eserler Müzesi Arşiv Nu: H. 881, 38a, Tr. 94.

³⁰ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>.

³¹ Şemsettin Sâmî, *age.*, c. VI, s. 4593; *TDEA*, c.VII, s. 62.

1.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri

Bilindiği üzere tarih boyunca süregelen edebî eleştiri faaliyeti, hem bu sahanın içinden hem de dışından olmak üzere çeşitli kişiler tarafından yürütülmüştür. Fakat bu faaliyeti doğrudan üstlenen kişiler ise; bizzat edebiyat sanatının yaratıcıları, yani şairler ve yazarlar olmuştur³².

Döneminde müstakil tenkit eserlerinin yazılmamış olması dolayısıyla biz, şairler ve eserleri ile ilgili yorumları yine bu dönemin sanatkârları ve şairlerinin eserlerinden öğrenmekteyiz. Divan Edebiyatı'nda ise, şiir ve şairle ilgili değerlendirmeler alanın önemli kaynakları olan tezkirelerde ve divan dibacelerinde ise sınırlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bizzat Divan şairi tarafından yazılan şiirlerde, şair ve şiirin değişik yönlerini ele alan pek çok hususu görmekteyiz. İşte gerek tezkireler de gerekse divan dibacelerinde veya içlerindeki şiirlerde yer alan düşünceler itibariyle divanlar, bu konuda bize yol gösteren ve yardımcı olan eserlerdir³³.

Biz bu bölümde Ni'met'in Divanı'ndan yola çıkarak şairin şiir ve şair hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

Divanın giriş kısmında yer alan dibace kısmına bakıldığında şair, sonsuz feyizler dergâhının mahremleri olan şairler zümresinin uyanık gönüllerini, “*inne mine'ş-şiri le-hikmeten*”³⁴ ve “*inne mine'l-beyāni le-sihren*”³⁵ hadisleri ile âdetâ bir emniyet dolu harmanın yerinde, yüce kişilerin başaklarını, lütuf ve nimetlendirme ölçüsünün temiz sahasından toplayarak tecelli ettiklerini dile getirmiştir. Kısacası

³² Harun Tolasa, “Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İzmir, 1982, S. 1, s. 15.

³³ Ali Yıldırım, “Kâmî'nin Divan Şairi ve Şiiri Hakkındaki Düşünceleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2001, C. 11, S. 2, s. 185-186.

³⁴ “Şiirde, mutlak bir hikmet vardır.”; Mehmed Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 84.

³⁵ “Beyanda, mutlak bir sihir vardır.”; Yılmaz, *age.*, s. 83.

Ni'met, seçilmiş insanlardan olan şairlerin üstünlüğünü belirtmiş ve şairleri övmüştür:

“...maḥremān-ı der-gāh-ı füyūzāt-ı nā-mütenāhī olan zümre-i şu‘arā-yı mülhemūnū dil-i āgāhlarını “inne mine’ş-şī‘ri le-ḥikmeten (4) ve inne mine’l-beyānı le-siḥren” (5) ḥirmen-i pür-eminūn sāḥa-i fesīḥu’l-mesāḥa-i luṭf u in‘āmından ḥūşe-çīn-i senābil-i celā’il-i tekrīm ile tecellī...”

Şairlerin her biri kendilerine has üslupları ile şiir sanatını oluşturmuşlardır. Kimi nesirde kimisi de nazımda eser vermiştir. Bazısı kasidede bazısı da gazel ve mesnevide daha güzel şiir icra etmiştir. Bu şairlerden bazıları rubaide Haletî gibi, bazıları da inşâda Nergisî gibi şiir söyleyerek adlarını duyurmuşlardır. Ayrıca her biri zamanında padişahın vasıflarını överek şöhret bulmuştur:

“...ve şad-hezār füyūzāt ile tesellī eylediği (7) gürūh-ı ma‘ārif-şükūhuñ her biri bir vādide cevelān (8) ve her biri bir semte ‘aṭf-ı ‘inān (9) her birinde bir lehce (10) ve her birinde bir ṭavr-ı pür-behce (11) her birinūn nazmında bir edā (12) ve her birinūn nāy-ı kalemünde bir şadā (13) her birinde bir ḥüsn-i reftār (14) ve her birinde bir lezzet-i güftār (15) nev-be-nev bedīdār olup (16) kimi na‘t-ḥ‘ān-ı mu‘ciz-beyān (17) ve kimi kaşāyid-perdāz-ı tāze-zebān kimi ṭarz-ı ğazelde ḥoş-reftār (18) kimisi meşnevīde lü’lū’-bār (19) kimi rubā‘īde Ḥāletī-gūyā kimi ebyāt u kıṭ‘ada yek-tā (20) kiminūn neşri şubḥa-i gevher (21) kimi inşâda Nergisī-perver olup her biri bir eser izḥāriyla nām-dār (22) u her biri zamānında medīḥa-gū-yı evşāf-ı şehri-yār ile kesb-i iştihār...”

Ni'met, kendisinden sermayesi kıt ve güçsüz biri olarak bahsetmiştir. Ayrıca kendisinin de devlet hanedanının yetiştirdiği bir kimse olduğunu ve yine bu hanedanın iyilik sofrasından nimetlendiğini ifade etmiştir:

“...bu ‘abd-ı kalīlū’l-bizā‘a (25) u bu ‘adīmū’l-istiṭā‘a daḥi perverde-i ḥānedān-ı devleti (26) vü ni‘am-ḥūrde-ḥ‘ān-ı ināyeti oldıgum...”

Şiirlerine baktığımızda şairin şiir karşılığı olarak daha çok “sühan” kelimesini tercih ettiği görülmektedir:

Fenn-i sühanda hâliyâ kimse ‘adîl olmaz baña

Oldı bu nazmum bî-riyâ reşk-âver-i Şad-muhteşem

(K. 4/ 34)

O yek-tâ gevher-i kân-ı sühânuñ

Nazîrin görmemişdür çeşm-i gerdün

(Tr. 84/ 2)

Şair, sözün yani şiirin çok fazla uzatılmaması gerektiğini ifade eder:

Geldi yeter vaqt-i du‘â ğayri bilindi müdde‘â

Olsa kaşîden bî-bahâ taşdı‘ olur ceffe ‘l-kalem

(Tr. 4/ 34)

Çekme ğam taşdı‘ idersin itme taṭvîl-i sühân

Ba‘d-ezîñ eyle du‘â-yı devletin beytü ‘l-kaşîd

(Tr. 43/17)

Yeter taşdı‘i ço tayy-ı kelâm it

Ki fülk-i hâmede toptolu mazmûn

(Tr. 84/ 16)

Yeter taşdı‘ idersin tayy-ı tûmâr-ı sühân it kim

O şâh-ı emcedüñ evşâfi zîrâ ğayr-ı maḥdûda

(Tr. 95/ 9)

Şiir; şirin, yeni, renkli, ince, hünerli, tesirli olmalıdır:

Sâyesinde ola Ni‘met bendesi daḥi müdâm

Midḥat-ı şâh-ı cihân-ârâyıla şîrîn-maḥal

(K. 3/ 17)

Ba‘d-ezîñ diḳḳat-i du‘âdur itme taṭvîl sühân

Nazmuñ ey hâme ne deñlü olsa da siḥr-i ḥelâl

(K. 3/ 20)

*İdersen naķş-ı rengīn-i nev-āyīnin eger tedķīķ
Nühüfte ān-ı rūy-ı dil-rübā-veş hüsñ olur peydā*

(Tr. 4/ 3)

*Düşdi o deñlü mevķi' ine Ni' metā hemāñ
Oldı kenār-ı yemde güher gibi pür-şafā*

(Tr. 15/ 4)

Şairlerin pek çoğunda olduğu gibi Ni'met de kendi şiirini övmüştür, kendisinin hem nazımda hem de nesirde hünerli olduğunu dile getirmiştir:

*Zāhirde gerçi bī-dilüm bāğ-ı sūhanda bülbülüm
Nazm ü neşrde kāmīlüm alsam ele levh ü ķalem*

(K. 4/ 33)

*Fenn-i sūhanda hāliyā kimse 'adīl olmaz baña
Oldı bu nazmum bī-riyā reşk-āver-i şad-Muhteşem*

(K. 4/ 34)

*Ben şā'ir-i mu'ciz-demüm feyz-āver-i ehl-i dilüm
Çok nükte ihyā eylerüm olmaz baña lā ve ne'am*

(K. 4/ 35)

*Gerçi sözüñ bī-irtiyāb olsa daħi ger dürr-i nāb
Şimdi saña emr-i şavāb hayr-ı du'ādur pek ehem*

(K. 4/ 38)

Şair, kendisinin tarih düşürmede edebî yönden üstün bir şahsiyet olduğunu belirtmiştir:

*Re'yi üstād u büstān-ı hikemdür el-ħaķ
Tıfl-ı ebced gibidür piş-gehinde 'uķalā*

(Tr. 10/ 5)

1.2.2. Dil ve Üslûp

Ni'met Divanı'nı dil ve üslup açısından ele aldığımızda, şairin dilinin sade olmadığını, özellikle Arapça ve Farsça terkipleri çokça kullandığını, âyet ve hadislerden iktibaslar yaptığını, Arapça ifadeler ve dua cümlelerine şiirlerinde yer verdiğini görmekteyiz. Bunun yanında şair, konuşma dilinden söylemler ile atasözü ve deyimlere daha az yer vermiştir. Diğer taraftan şair, hikemî üslupla yazan şairlerden Koca Ragip Paşa'nın meclisinde bulunmuştur ve şair Haşmet ile latifeleri söz konusudur³⁶.

Özellikle hikemî tarzda şiir yazan şairlerin etkisinde kalan Ni'met, bu üslûbun gereklerini şiirlerine de yansıtmıştır. Ve yine şairin Divanı'nda Nef'î'nin bir kasidesine nazire yazdığını, ayrıca İbn-i Abbâd, Harirî, Muhteşem gibi İranlı ve Arap şairlerden de şiirlerinde bahsettiğini ve bu şairlerle kendini kıyasladığını görmekteyiz.

*Bahr ü berr olsa n'ola deryûze-kâr-ı himmeti
Kim kef-i dür-pâşî maḥşûl-i yem ü kân-ı 'atâ*

(Tr. 3/ 3)

*Nesîm-i nefḥa-pâşî bûy-ı cennetden peyâm-âver
Hevâ-yı ruḥ-baḥşî nuṭḡ-ı İsâ-veş ḥayât-efzâ*

(Tr. 4/ 4)

'Arşa teşbîhi bu ḳaşr-ı bî-'adilûn nârevâ

Farḳı gerdûn ile mâ-beyne's-Şüreyyâ ve's-şerâ

(B. 7)

³⁶ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 575.

1.2.3. Atasözleri ve Deyimler

Hemen her dönemde şairler, duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade edebilmek ve anlatıma güç katabilmek amacıyla, halk arasında yaygın olarak kullanılan atasözleri ve deyimlere eserlerinde sıkça yer vermişlerdir. Divan şairlerimiz de bu geleneğe uymuş ve birtakım kalıp ifadelerle bu malzemeleri kullanarak şiire zenginlik kazandırmışlardır. Uzun yıllar boyunca dilden dile dolaşarak günümüze kadar gelen, kısa ve özlü bir anlatım tarzı olan atasözleri ve deyimler, divan şairleri tarafından bazen şiirin içinde gizli tutularak bazen de açık bir şekilde kullanılarak yer bulmuştur.

Ni'met Divanı'nda herhangi bir atasözü tespit edilememekle birlikte, şairin deyimleri epeyce kullandığı görülmektedir. Aşağıda Ni'met Divanı'nda bulunan deyimleri, tespit edebildiğimiz kadarıyla, alfabetik sıra ile ve geçtiği beyitleri de vermek suretiyle oluşturduk.

1.2.3.1. Deyimler

Allah vergisi³⁷ :

Ḥamdüli 'llāh dūde-i 'Oṣmāniyāna bu şeref

Dād-ı Ḥaḫdur kim o nesl-i pākūñ olmuş mefḫarı

(K. 2/10)

Allaha emanet³⁸ :

Hemān mes'ūd olup zāt-ı hümāyūn-ı cihān-dārı

Emānet eyledüm ḫıfz-ı Cenāb-ı Ḥayy-ı Sübhāna

(Tr. 97/17)

³⁷ E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (Deyimler-Tabirler)*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1975, s. 24.

³⁸ Eyüboğlu, *age.*, s. 24.

Ateş düşmek (içe, yüreğe)³⁹ :

Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi

Düşdi āteş dil-i a' dāya çü nār-ı Nemrūd

(Tr. 36/8)

Ayak basmak⁴⁰:

Merd-āne kaşd-ı cengle şemşirin alsa ger ele

Şalar cihāna velvele başınca meydāna kadem

(K. 4/28)

Bahtı açılmak⁴¹ :

Bahtı açılsa günü toğsa bu kaşruñ lāyık

Bābinuñ mışra'ıdur maṭla'-ı şubḥ-ı şādık

(B. 28)

Baş ağrıtmak⁴² :

Çekme gam taşdı' idersin itme taṭvīl-i sūhan

Ba' d-ezīn eyle du' ā-yı devletin beytü 'l-kaşīd

(Tr. 43/17)

Baş eğmek⁴³ :

Şāhān-ı dehre eber ü aḥkāmı cārī sū-be-sū

İtsün derinde ser-fürü şehler ilā yevmü 'l-ḥisāb

(Tr. 22/2)

³⁹ Eyüboğlu, *age.*, s. 33.

⁴⁰ Ö. Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 600. Ayrıca diğer örnekler için bkz. (K. 4/2); (B. 17).

⁴¹ Aksoy, *age.*, s. 611. Ayrıca diğer örnekler için bkz. (B. 17).

⁴² Aksoy, *age.*, s. 616. Ayrıca diğer örnekler için bkz. (Tr. 77/13); (Tr. 95/9).

⁴³ Aksoy, *age.*, s. 618. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 94/1).

Bir içim su⁴⁴ :

Gelince ābı tebşîr eyleyüp Ni' met didüm târîh
Bu vâlâ-çeşme hakka bu maħalde bir içim şudur

(Tr. 54/4)

Boynu bađlı⁴⁵ :

Boynu bağlu bende itsün der-geh-i iĸbāline
Ķande var ise gürūh-ı düşmen-i gerden-keşān

(Tr. 89/14)

Cirit oynamak⁴⁶ :

Görinen şekl-i hilāl sāl-ı nev itme kıyās
Der-geh-i şehde felek çevgānıla oynar cirid

(Tr. 43/5)

El salmak⁴⁷ :

El şalar şāhid-i feyz-i seħere revzenesi
Şevķıla bāb-ı mu'allāsı olur sīne-güşād

(Tr. 44/22)

El vurmak⁴⁸ :

El ursa ĸavs-ı Behmene tîri geĸerdi āhına
Düşürdi ĸāh-ı Bîjene a' dāyı bîm-i ĸahrı hem

(K. 4/30)

---

⁴⁴ Aksoy, *age.*, s. 647. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 4/5).

⁴⁵ Eyüboğlu, *age.*, s. 87.

⁴⁶ Eyüboğlu, *age.*, s. 114.

⁴⁷ *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 81.

⁴⁸ Eyüboğlu, *age.*, s. 162.

Ele girmek⁴⁹ :

*Der-dest ola çâr-pâreler rakş eyleye meh-pâreler
Cûş eyleye fevvâreler girmez ele bir böyle dem*

(K. 4/6)

Eşi manendi (menendi, benzeri) olmamak⁵⁰ :

*‘İlm ü hünerde kâmil her fende bî-mu‘âdil
Mişl ü şebîhi hâşıl yoğdur cihânda aşlâ*

(Tr. 14/7)

Gam çekmek⁵¹ :

*Çekme ğam taşdı‘ idersin itme taṭvîl-i sūhan
Ba‘d-ezîn eyle du‘â-yı devletin beytü ‘l-kaşîd*

(Tr. 43/17)

Gönül yakmak⁵² :

*Nâ-gehân yağdı derûnın şerer-i nâr-ı kazâ
İtdi ol cāya eşer bed-naẓar-ı çeşm-i ḥasûd*

(Tr. 36/5)

Gönülden pası silmek⁵³ :

*Bezmi-i çemende ehl-i dil ‘ıyş u ṭarabla müştâğil
Sen de gönülden pası sil tâ ḳalmaya jengâr-ı ğam*

(K. 4/10)

---

⁴⁹ Eyüboğlu, *age.*, s. 165.

⁵⁰ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=e%FEi+benzeri+olmamak&hng=tam>. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 29/3).

⁵¹ Aksoy, *age.*, s. 787.

⁵² Eyüboğlu, *age.*, s. 203.

⁵³ Eyüboğlu, *age.*, s. 204

Gözün aydın⁵⁴ :

*Geldi bir peyk-i berîd-i müjde-res şad-şevkle
Didi ey Ni‘met gözin aydın Hudâ-yı lâ-niyâm*

(Tr. 75/8)

Gül gibi açılmak⁵⁵ :

*Bu sâhil-hâne teşrîf-i hümâyûn ile ser-tâ-pâ
Açıldı gül gibi ma‘mûr olup her cây-ı rûh-efzâ*

(B. 3)

Hatırına gelmek⁵⁶ :

*İşte ez-cümle bu zîbende eşer kim evvel
Gelmedi hâtır-ı eslâf-ı kirâma aşlâ*

(Tr. 9/2)

Himmet etmek⁵⁷ :

*Öyle himmet eyledi tanzîm-i emr-i şurrede
İtmemiş eslâf-ı emcâd-ı kirâmından beri*

(K. 2/23)

Kapısında kul olmak⁵⁸ :

*Şâhenşeh-i muzaffer kâm-âver-i kerem-ver
Olsun derinde çâker şad-Kayşer ile Dârâ*

(Tr. 14/1)

---

⁵⁴ Aksoy, *age.*, s. 818.

⁵⁵ Eyüboğlu, *age.*, s., 227.

⁵⁶ Eyüboğlu, *age.*, s., 240.

⁵⁷ Eyüboğlu, *age.*, s. 246.

⁵⁸ Eyüboğlu, *age.*, s. 291. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 83/1).

Kıskancından çatlamak⁵⁹ :

İrtifā‘-ı k̄ubbe-i vālāsı reşkinden n’ola

Çatlasa her dem ḥabāb-āsā kıbāb-ı nüh-semā

(Tr. 3/15)

Kulak vermek⁶⁰ :

Gūş idüp Ni‘met du‘ā-gū-yı didi taḥsīn ile

Olsa tāriḥi sezā bu beyt-i pāk u nev-ḳumāş

(Tr. 59/9)

Kulağına girmek⁶¹ :

Reşk ile olsa ‘aceb mi zāhidūñ ḳaddi kemān

Gūşına girdükçe tāze nağmelerle sāz u sūz

(Tr. 57/5)

Mushafa el basmak⁶² :

Ḳasem eylersem eger muşḥafa olmam ḥāniş

Gelmedi şadra senūñ gibi vezīr-i dānā

(Tr. 10/10)

Parmağı ağzında kalmak⁶³ :

Māh-ı nev şanma görünce ṭāḳ-ı vālā ṭarḥını

Āsumān olmuş aña ḥayretle engüşt-der-dehān

(Tr. 87/7)

⁵⁹ Eyüboğlu, *age.*, s. 310.

⁶⁰ Aksoy, *age.*, s. 945. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 13/18); (Tr. 26/6); (Tr. 56/4); (Tr. 78/5); (Tr. 89/9); (Tr. 97/19); (Tr. 100/3).

⁶¹ Aksoy, *age.*, s. 942.

⁶² Eyüboğlu, *age.*, s. 338.

⁶³ Eyüboğlu, *age.*, s. 356.

Ruhunu şâd etmek⁶⁴ :

*Türbe-i pāk-ı Ebü'l-fetħe iki çeşme-i nev
Şâd idüp rûhını çün kıldı bu bâbda ihyâ*

(Tr. 9/4)

Sözü uzatmak⁶⁵ :

*Şimdilik eyleme taṭvîl-i sühanla taşdı'
Vaḳt-i tebrîk ü du'âdur anı eyle taḳdîm*

(Tr. 77/13)

Su gibi ezberlemek⁶⁶ :

*Ni' metâ şu gibi ezberle yazup târiḥin
'İlme ḳân oldı bu nev-mekteb-i Aḫmed Paşa*

(Tr. 10/16)

Suyunu bulmak⁶⁷ :

*Kân-ı feyz-i güher ol âşaf-ı vâlâ-himemün
'Ahd-i adlinde şuyın buldı umûr-ı dünyâ*

(Tr. 8/3)

Taş dikmek⁶⁸ :

*Atdı iki biñ yedi ḫatve mesâfe menzile
Urdu ḫaḳḳa kim nişânı dikdi bunda daḫi taş*

(Tr. 59/4)

Taş yürekli⁶⁹ :

*Ḳalb-i sengînüñ eritdi ḳurşun-âsâ bu kemâl
Ḫâliye virdi ḫasid iḳbâli oldı pür-telâş*

(Tr. 59/5)

⁶⁴ Eyüboğlu, *age.*, s. 363. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 72/5).

⁶⁵ Eyüboğlu, *age.*, s. 379. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 43/17).

⁶⁶ Aksoy, *age.*, s. 1048; Eyüboğlu, *age.*, 380.

⁶⁷ Eyüboğlu, *age.*, s. 203.

⁶⁸ Eyüboğlu, *age.*, s. 390. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 59/10).

⁶⁹ Aksoy, *age.*, s. 1066.

Tıraş etmek⁷⁰ :

*Kār-ı Mūsā oldığından tā tūfeng-i zer-niṣān
Şad-ser-i düşmen bür̄ide olmasın itdüm tirāş*

(Tr. 59/6)

Vakit dökmek⁷¹ :

*Habbezā cāy-ı temāşā-gāh kim vaqt dökem
Eyleye seyrān için teşrīf o sulṭān-ı güzīn*

(Tr. 91/3)

Yoluna baş(can) vermek⁷² :

*Hak veliyy-i ni‘ meti şāhen-şehi manşūr idüp
Kande varisa ‘adüvv virsün yolında cān (u) baş*

(Tr. 59/7)

Yüreğine ateş düşmek⁷³ :

*Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi
Düşdi āteş dil-i a‘ dāya çü nār-ı Nemrūd*

(Tr. 36/8)

Yüz sürmek⁷⁴ :

*İ‘ tirāf-ı ‘acz ile dergāh-ı Haḫḫa yüz sürüp
Kim du‘ ā-yı devleti olsun hemān faşlü ‘l-ḫitāb*

(Tr. 25/19)

---

⁷⁰ Eyüboğlu, *age.*, s. 397.

⁷¹ Eyüboğlu, *age.*, s. 408.

⁷² Eyüboğlu, *age.*, s. 434.

⁷³ Aksoy, *age.*, s. 1130.

⁷⁴ Aksoy, *age.*, s. 1134. Diğer örnekler için bkz. (Tr. 13/22); (B. 9).

1.2.4. Etkilendiği Şairler

Ni'met Divanı'nda Cerîr, Harîrî, İbn-i Abbâd, Lebîd gibi Arap, Muhteşem-i Kâşânî, Vassâf, Şevket gibi Fars ve Haletî, Nef'î, Nergisî, Veysî gibi Türk şairler yer almaktadır. Bu isimlerden şair, Nef'î'ye bir de nazire yazmıştır.

Cerîr (d. H. 30/M. 650-651-ö. H. 110?/M. 728), Emevîler döneminde eski üslubu devam ettiren üç büyük hiciv şairden biridir⁷⁵. Harîrî (d. H. 446/M. 1054- ö. H. 516/M. 1122) ise, makamât⁷⁶ yazarı, dil âlimi ve aynı zamanda da bir şairdir⁷⁷. Birçok konuda yazdığı eserleri bulunmaktadır. Bu iki şair Harîrî ve Cerîr, Divan'da bir tarih beytinde söz konusu edilmiştir. Halep yakınlarında padişahın yaptırdığı bir çeşmeye yazılmış tarihte, ne Harîrî'nin ne de Cerîr'in çeşmenin vasıflarını anlatmaya yeteceği ifade edilir:

*Nüşha-i midhat-fezâ-yı şehri-yâr-ı a'zamuñ
Ne Harîrî vaşfına kâdirdür anuñ ne Cerîr*

(Tr. 52/3)

Büveyhoğulları Devleti'nin veziri, aynı zamanda da bir âlim ve şair olan İbn-i Abbâd (Talakan/İsfahan 938-Rey 995)⁷⁸, Divan'da iki tarih beytinde geçmektedir. Aşağıdaki beyitte Ni'met, kendi şiirinin İbn-i Abbâd'ı kışkırtacak kadar güzel olduğunu ifade etmiştir:

*Ni' metâ kaşr-ı kelâm ile kuşuruñ zâhir
Nazmuñ olursa da reşk-âver-i İbn-i 'Abbâd*

(Tr. 44/25)

⁷⁵ Zülfikar Tüccar, "Cerîr b. Atıyye", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, c. 7, s. 412.

⁷⁶ "Manzum ve mensur kısa, ibretli hikâyelere denir. Asıl Arap edebiyatında görülür. Makameler ravî denilen birinin ağzından anlatılır. En ünlü makamât yazarı Harîrî'dir (Ölümü: 1122).", Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, "Makamât", Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 412.

⁷⁷ Hulûsi Kılıç, "Harîrî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 191.

⁷⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, *TDEA*, "İbn Abbâd Ebu'l-Kasım", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. IV, s. 317.

Şeyhülislâm Esad Efendi için yazılmış bir tarih beytinde ise, şairin bu şahsiyetin vasıflarını beyâna yetmeyeceği söylenmiştir:

Ol fâzıl-ı yegâne yek-dâne-i zamâne
Evşâfını beyâna kâdir mi İbn-i ‘Abbâd

(Tr. 45/13)

Ni’met, kendisini ünlü Arap şairlerinden Lebîd⁷⁹ ile kıyaslamış ve kendi şiirlerinin Lebîd’i kışkandıracak kadar güzellikte olduğunu belirtmiştir:

Gerçi kim vaşf u şenâ-yı devletüñ haddüm degül
Olsa da nazmum eger reşk-âver-i şî‘r-i Lebîd

(Tr. 43/12)

Süslü nesrin üstadı olarak bilinen Veysî, Divan’da da bu yönüyle ele alınmış ve memduhun Rum ülkesinin Veysî tabiatlı kimsesi olması dileğinde bulunulmuştur:

Ol semiyî-i Muştafâ ‘allâme-i müşkil-güşâ
Münşî-i ‘atebi ola Veysî-nihâd mülk-i Rûm

(Tr. 78/2)

İranlı tarihçi ve şair olan Vassâf, *Târîh-i Vassâf* adlı eseri ile tanınmıştır⁸⁰. Aşağıdaki beyitte şair, kendini zamanın Vassâf’ı olarak görmektedir:

Sen a‘zam-ı şâhânsın tâc-ı ser-i ‘irfânsın
Sen ‘âleme sulţânsın Vaşşâf-ı sulţânî benem

(K. 4/32)

⁷⁹ Süleyman Tülücü, “Lebîd b. Rebâa”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 121-122.

⁸⁰ Erdoğan Merçil, “Vassâf”, *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986, c. 13, s. 232.

Nef'î, Divan'da Ni'met'in kendisine yazdığı bir naziresinden başka bir tarih beytinde de söz konusu edilmektedir. Şair, burada adına tarih yazılan memduhun vasıflarını anlatmada, Nef'î'den başka kendisinin de inşâ ve güzel söyleyişte üstün olduğunu dile getirmiştir:

Gerçi Nef'î ğayruñ evşâfinda inşâd eylemiş

Lafz u ta'bir-i diğerle mısra'-ı şîrîn-edâ

(Tr. 7/13)

Ni'met, İranlı büyük şairlerinden, kaside ve mersiye türü dışında tarih ve muamma alanlarında da meşhur Muhteşem-i Kâşânî (d. H. 905/M. 1500- ö. H. 996/M. 1588)⁸¹ ile kendisini kıyaslamaktadır ve kendisine söz ehlerinden kimsenin eşit olamayacağını, hatta şiirinin yüz Muhteşem'i kışkandıracak kadar güzel olduğunu ifade etmiştir:

Fenn-i sühanda hâliyâ kimse 'adîl olmaz baña

Oldı bu nazmum bî-riyâ reşk-âver-i şad-Muhteşem

(K. 4/34)

Hakimane şiirin temsilcilerinden olan ve Farsça şiirleri ile tanınan Şevket-i Buhârî'nin üslûbu Ni'met'in kalemine de yansımıştır:

Şevket-âne hâme-i Ni'met bu beyt-i pâkda

Biri cevher-pâş iki târîh ile itdi şenâ

(K. 1/26)

---

⁸¹ Kurtuluş, Rıza, "Muhteşem-i Kâşânî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, c. 31, s. 77.

Divanın dibace kısmında yer alan “şairin şiir ve şair hakkındaki düşünceleri”nden daha önce bahsetmiştik. Bilindiği üzere, 17. yüzyıl divan şairlerinden olan Haletî, daha çok rubâîleri ile tanınmıştır ve Divanın dibace kısmında da bu özelliği ile verilmiştir. Yine süslü nesrin üstadı olan Nergisî de bu yönüyle dibace kısmında ele alınmaktadır:

“...(19) kimi rübâ‘ide Hâletî-güyâ (21) kimi inşâda Nergisî-perver olup...”

Klâsik Türk şiirinin başlangıcından itibaren görülen nazire yazma geleneği, şairler tarafından başka bir şairi taklit etmek ya da ondan daha üstün şiir yazabilmek amacıyla oluşmuştur. Ayrıca bu, şairlerin kendi şiir anlayışlarını oluşturmasında da büyük bir rol oynamıştır. Nazire, kelime anlamı olarak; “bir şeye benzemek üzere yapılan şey, örnek, misl, karşılık”⁸² anlamlarını ifade ederken bir edebiyat terimi olarak; “edebiyatta bir şiirin genellikle gazel, başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile yazılmış benzerlerine”⁸³ denir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, nazireler genellikle zemin şiirle aynı vezin ve kafiye de olmakta, hatta söyleyiş (edâ), anlam ve hayal benzerliği bakımından da yakın olmaktadır. Bütün bunlarla beraber bir nazirecinin model aldığı şiirdekilerden farklı buluşları yakalaması, aynı muhteva içinde okuyucuyu farklı iklimlere taşıması, tekrara düşmemesi beklenir⁸⁴.

Ni’met Divanı’nda şairin, “Nazîre-i Bahâriyye-i Nef’î”⁸⁵ başlıklı, Nef’î’ye yazılmış bir naziresi bulunmaktadır. Zemin şiir ise, Nef’î’nin Divanın’da onbeşinci kasidedir ve “Der Medh-i Sulţân Murâd Hân ‘Aleyhi ‘r-raĥmetü Ve ‘İġufrân”⁸⁶ başlığını taşımaktadır. Aşağıda zemin şiir ile nazire yazılan şiir tablo hâlinde karşılaştırmalı olarak verilmiştir:

⁸² Şemseddin Sâmî, *Kâmus-i Türkî*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 1464.

⁸³ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 354.

⁸⁴ M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 47.

⁸⁵ Ni’met Ni’metullâh Efendi, *age.*, 5a, (K. 4).

⁸⁶ Nef’î Divanı, (Haz. Metin Akkuş), Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 94-97.

	Zemin Şiir	Nazire Yazılan Şiir
Yazar	Nef'î	Ni'met
Vezi	<i>Müstef' ilün/Müstef' ilün/ Müstef' ilün/ Müstef' ilün</i>	<i>Müstef' ilün/Müstef' ilün/ Müstef' ilün/ Müstef' ilün</i>
Kafiye	-em	-em
Redif	-	-
Beyit Sayısı	39	39

Her iki şiire bakıldığında dikkat çeken bir unsur, iki şiirde de iç kafiye kullanılarak ahenk sağlanmış olmasıdır. Aşağıda zemin şiirde ve ona nazire yazılan şiirde karşılık gelen beyitlerden birkaç örnek verilmiştir ve böylece hem edâ hem de anlam ve hayal bakımından karşılaştırılarak daha iyi anlaşılır hâle gelecektir:

Nef'î⁸⁷

*Dönsün yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Rakş eylesin mestâneler mutrıblar etdikçe nagam*

(K. 15/4)

Ni'met

*Şenlendi şahbâ-ğâneler kaldı tehî kâşâneler
Tertîb idüp cânâneler şahn-ı çemende bezm-i Cem*

(K. 4/4)

Nef'î

*Mey âkili irşâd eder âşıkları dil-şâd ider
Seyle verir berbâd eder dillerde koymaz gerd-i gam*

(K. 15/13)

⁸⁷ Nef'î'den verilen beyit örnekleri Metin Akkuş'un kitabından alınmıştır; Nef'î Dîvânı, age., s. 94-96.

Ni'met

*Mey dilleri ābād ider feyz-i şafā ĩcād ider
Fıkr-i ğamı eb'ād ider gelmez derūna bīm ü hemm*

(K. 4/13)

Nef'î

*Bir cām sun Allāh için bir kâse de ol māh için
Tâ medh-i şehen-şâh için alam ele levh u kalem*

(K. 15/17)

Ni'met

*Ey hāme gel Allāh için luḡ it Ḥabību 'llāh için
Tā vaşf-ı zıllu 'llāh için eyle dile feyz-i kerem*

(K. 4/17)

Nef'î

*Şāhenşeh-i ferhunde-baht ârâyiş-i dîhîm ü taht
Bahtı kavî ikbâli saht İskender-i Yûsuf-şiyem*

(K. 15/23)

Ni'met

*Tāb-āver-i mir 'āt-ı baht zīnet-fezā-yı tāc u taht
Nev-māh u encüm-zīn ü raht eşheb-süvār-ı Cem-ḥaşem*

(K. 4/23)

1.3. Nİ'MET'İN ESERLERİ

Ni'met'in kaynaklarda Divanı'ndan başka bir eserine rastlanmamıştır. Fakat Ârif Hikmet Tezkiresi'nde, Ni'met Efendi'nin divançesinin Kartal vakasında⁸⁸ yok olduğu ve bu durumun bizzat şairin kendi ağzından duyulduğu ve diğer eserlerine ulaşmanın ise oldukça güç olduğu dile getirilmiştir⁸⁹.

1.3.1. Divanı

Ni'met Divanı, Topkapı Sarayı Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, H. 881 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda eserin başka herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır. Divanın boyutları, (Dış-İç) 220x130 mm. eninde ve 70 mm. uzunluğundadır. Divan, toplam 44 varak ve her sayfası 19 satırdan müteşekkil olup güzel nestalikle yazılmıştır. Eser, 18. asır sonralarında kopya edilmiştir⁹⁰. Divan, serlevha güzel tezhipli, cetveller zengin yaldızlı, söz başları kırmızı ve yekşahlı siyah deri cilttir. Eserin dibace kısmında yer alan bilgilere göre; şair, dönemin padişahı olan Sultan I. Mahmud'a sunmak amacıyla Divanı'nı tertip ettiğini belirtmiştir⁹¹. Ni'met Divanı, müretteb divan tertibine uygun olarak yazılmıştır.

Ni'met Divanı'nda bir de mensur bir dibace yer almaktadır. Dibacenin başında Besmele olmak üzere 3 Farsça beyit ve sonrasında mensur kısım gelmektedir. Mensur kısımda şair; hamd, salât u selâm, şiirin dince yüceltilmesi, şairin şiir ve şair hakkındaki görüşleri, Sultan I. Mahmud'u övme ve ona sunulmak üzere Divanı'nı tertip edişini anlatmaktadır. Eserde toplam 160 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin 4'ü kaside, 10'u gazel, 97'si kıt'a ve 49'u beyittir. Ayrıca Divan'da dikkat

⁸⁸ “Kartal Savaşı, Türkler ile Ruslar arasında Tuna'nın sol kıyısında İsakçı'nın karşısında Kartal'da yapılan bir savaştır (16 Aralık 1769). Osmanlı ordusu bu savaş sonunda bozguna uğramıştır.” *Meydan Larousse-Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, “Kartal savaşı”, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1973, c. VII, s. 41.

⁸⁹ Ârif Hikmet, *age.*, 63a.

⁹⁰ *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, c. II, s. 205.

⁹¹ Ni'met Ni'metullâh Efendi, *age.*, 2b.

eken önemli bir husus, Şiirlerin 102 tanesinin tarih türünde yazılmış olmasdır. Ni'met, döneminde yaŐanmıŐ çeşitli olaylara, durumlara ve bazı yapı ve imar faaliyetlerine tarih düşürmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Nİ'MET DİVANI'NIN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

2.1.1.1. Kasideler

Ni'met Divanı'nda 3'ü na't ve biri de Nef'î'ye yazılmış bir nazire olmak üzere toplam 4 kaside bulunmaktadır.

2.1.1.2. Gazeller

Divan'da gazel nazım şekli ile yazılmış 10 şiir yer almaktadır. Ayrıca Ni'met Divanı'nda bulunmayan ama çeşitli biyografik kaynaklarda geçen Ni'met'in toplam 4 gazeli tespit edilmiştir. Bu gazeller, transkripsiyonlu metnin en sonunda ek olarak verilmiştir.

2.1.1.3. Kıt'alar

Ni'met Divanı'nda kıt'a nazım şekli ile yazılmış 97 şiir bulunmaktadır.

2.1.1.4. Beyitler

Ni'met Divanı'nda toplam 49 beyit yer almaktadır.

2.1.2. Nazım Türleri

2.1.2.1. Na't

Ni'met Divanı'nda yer alan 4 kasidenin üçü na't türünde yazılmıştır. Bu üç na't da, “*Na't-ı Şerîf-i bâ-Sitâyiş-i Mâh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Şallâhu 'Aleyhi Vesellem*” başlığını taşımaktadır ve Hz. Peygamber'in doğumu için yazılmıştır. Na'tlar sırasıyla 27, 31 ve 23 beyitten müteşekkildir.

2.1.2.2. Medhiye

Ni'met Divanı'nda yer alan dördüncü kaside bir medhiyedir. Bu medhiyede Ni'met, Nef'i'nin "*Der Medḥ-i Sulṭān Murād Ḥān 'Aleyhi'r-raḥmetü Ve'lḡufrān*" başlıklı kasidesine "*Nazīre-i Bahāriyye-i Nef'i*" başlığını taşıyan bir nazire yazmıştır ve bu kaside de 39 beyitten oluşmaktadır.

2.1.2.3. Tarihler

Ni'met Divanı'nda toplam 102 tarih bulunmaktadır. Tarihlerden 92 tanesi kıt'a, 10 tanesi gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Divan'da dikkati çeken bir husus; tarihlerin elif-bâ yani hecâ harfleriyle tertip edilmiş olmasıdır. Bu tarihlerden 18'i "elif", 7'si "bâ", 2'si "tâ", 1'i "şâ", 1'i "cīm", 1'i "ḥā", 1'i "ḥū" 19'u "dāl", 1'i "zāl" kafiyesiyle, 5'i "rā", 1'i "zā", 1'i "sin", 1'i "şın", 1'i "şad", 1'i "ḍād", 1'i "ṭā" kafiyesiyle, 1'i "zā", 1'i "ayn", 1'i "ḡayn", 1'i "fā", 1'i "kāf", 1'i "kāf", 5'i "lām" kafiyesiyle, 6'sı "mīm", 14'ü "nūn", 1'i "vāv", 3'ü "hā" ve 5'i "yā" kafiyesiyle yazılmıştır.

Ni'met, kime veya niçin tarih yazdığını her tarihin başına belirtmiştir. Ayrıca tarihin düşürüldüğü beyitin yanına hesaplanmış şekli de verilmiştir. Tarihler incelendiğinde şairin hemen her tarih türünde şiir yazdığı görülmektedir. Divan'da tarih ibaresinin yer aldığı dizedeki harflerin sadece noktalı veya sadece noktasız olanlarının hesaplanması ya da tüm dizedeki harflerin hepsinin hesaplanması en fazla kullanılmış tarih düşürme çeşitlerindedir. Ayrıca fazla ya da eksik ta'miyeli tarihler, ekleme ya da çıkarma yoluyla oluşan tarihler, her mısraı birer tarih veren beyitler, beytin tamamı sadece bir tarih veren beyitler, birçok tarih türünün kullanılmasıyla birden fazla elde edilen tarihler ve katmerli tarihler ise, Ni'met Divanı'nda diğer kullanılan tarih düşürme türleri arasında yer almaktadır. Şair, elde edilecek tarihin nasıl hesaplanacağını bize tarih dizesi öncesinde kullandığı bir ibare ile vermektedir. Örneğin; şair, tarih düşürmeyi noktalı harflerle yapacaksa "cevâhir", "cevher-pâş", "cevher", "cevherî", "cevher-dâr", "gevher", "güher", "pür-güher" "mücevher",

“menkût”, “nokta-dâr” gibi kelimeleri kullanmaktadır. Noktasız harflerle tarih düşürme yapacak ise, “bî-nokta”, “sâde”, “bî-nukât” gibi ifadelerle yer vermektedir. Eğer eksik ya da fazla ta’miyeli bir tarih ise, tarihe kaç ekleneceği ya da çıkarılacağı yine beyitte şair tarafından zikredilmektedir. Fakat herhangi bir ibare verilmeyen tarih düşürmeler de vardır. Bu durumda tarih, genellikle dizelerde ve beyitteki tüm harflerin toplanmasıyla elde edilmektedir.

Divan’da tarih düşürmelerde hicrî yıl esas alınmıştır. Bu yüzden metinde tarihlerin miladî yıla göre çevrilmiş şekli tarafımızdan verilmiştir. Hicrî yılı miladî yıla çevirmek için şu formül kullanılmıştır:

$$\text{Miladî tarihi bulmak için; } M = \frac{H \times 32}{33} + 622^{92}$$

33

2.1.2.3.1. Konularına Göre Tarihler

Tarihler incelendiğinde şairin birçok konuda tarih düşürdüğü görülmektedir. Divan’da yer alan tarihler konularına göre incelenmiştir. Burada geçen şahsiyetlerden biyografik kaynaklarda tespit edebildiklerimiz ilerde bahsedeceğimiz “Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler” kısmında zikredilmiştir. Aşağıdaki tabloda konularına göre tarih sayıları verilmiştir:

	Konularına Göre Tarihler	Adedi
1.	Mansıb ve Tayinlere Düşürülen Tarihler	7
2.	Doğumlara (Velâdet) Düşürülen Tarihler	4
3.	Zafer ve Fetihlere Düşürülen Tarihler	1
4.	Çeşme ve Sebillerin İnşalarına Düşürülen Tarihler	22
5.	Kasır İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler	14

⁹² İsmail Yakıt, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1992, s. 15.

6.	Mektep ve Medrese İnşasına Düşürülen Tarihler	8
7.	Kasır Kapısına Düşürülen Tarihler	4
8.	Kütüphane Yapımına Düşürülen Tarihler	1
9.	Cami, Mahfil ve Tekyelerin Tecdid, Tarh ve İnşalarına Düşürülen Tarihler	11
10.	Kaplıca ve Hamamların İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler	2
11.	Filika ve Sandal İnşalarına Düşürülen Tarihler	3
12.	Cebhane İnşa ve Tecdidine Düşürülen Tarihler	2
13.	Tersâne-i Âmire Mahzeninin Yenilenmesine Düşürülen Tarihler	2
14.	Hâne İnşasına Düşürülen Tarihler	6
15.	Bend Yapımına Düşürülen Tarihler	2
16.	İmâret-i Amire Yapımına Düşürülen Tarihler	3
17.	Vakıf Divanı Odası İnşasına Düşürülen Tarih	1
18.	Taş Dikilmesine Düşürülen Tarih	1
19.	Yeni Yılın Gelişine Düşürülen Tarihler	4
20.	Ayva Tüylerinin (Hattın) Çıkmasına Düşürülen Tarihler	2
21.	Kalyonun Denize İndirilişine Düşürülen Tarih	1
22.	Abdurrahman ve Vahhap Efendilerin Tedrisine Düşürülen Tarih	1
Toplam		102

2.1.2.3.1.1. Mansıb ve Tayinlere Düşürülen Tarihler

2.1.2.3.1.1.1. Padişahın Tahta Çıkışına (Cülûs) Düşürülen Tarih

Ni'met, Sultan I. Mahmûd'un tahta çıkışına (cülûsuna) bir tarih düşürmüştür:

Mișâl-i rûh cism-i dehri feyzile idüp ihyâ

Cülûs-ı Hân-ı Maĥmûd oldu emn-i 'âleme bâ'îs (H. 1143/ M. 1730)

(Tr. 28/8)

2.1.2.3.1.1.2. Sadrazam, Vezir ve Dârüssaâde Ağalığı Tayinlerine Düşürülen Tarihler

Divan'da Ali Paşa, Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa, Mehmed Paşa ve Abdullah Paşa'nın sadâretine bir tarih düşürülmüştür:

Cihâna müjde idüp didi Ni'met bendesi târih

Gelüp iclâlle şadra vezîr oldu 'Alî Paşa (H. 1145/ M. 1732)

(Tr. 13/25)

Dârü's-sa'âde-i câhın 'izle kıldı pür-zîb

Gencür-ı pâdişâhî Beşîr Ağay-ı dâna (H. 1159/ M. 1746)

(Tr. 14/13)

Nâsa tebşîr ile Ni'met didi bâlâ-târih

Mihr ile dehre vezîr oldu Muĥammed Paşa (H. 1159/ M. 1746)

(Tr. 17/12)

Şâd olup ser-cümle 'âlem yazdılar târihîni

Geldi şadr-ı mihre 'Abdu'llâh Paşay-ı benâm (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 75/14)

2.1.2.3.1.1.3. Şeyhülislâm Tayinlerine Düşürülen Tarihler

Ni'met, Es'ad Efendi ve Hayâtî-zâde Mehmed Emin Ağa'nın şeyhülislâmlık makamına getirilişine bir tarih düşürmüştür:

Es'ad Efendi cāh-ı fetvāyı kıldı pür-zîb

İtsün hemîşe Cevvād iclāl-i cāhın es'ad (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 45/17)

Yazdı bu mışra'-ı bālā ile tārîh-i du'ā

Şadr-ı iftāda emîn eyleye 'Allām-ı Hakīm (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 77/18)

2.1.2.3.1.2. Doğumlara (Velâdet) Düşürülen Tarihler

Divan'da Ali oğlu Abdülfettâh, Mehmed Bey, Seyyid Yümnî oğlu Nesîb Çelebi ve Tahir Ağa'nın kızı Hatice adlı kimselerin doğumlarına bir tarih düşürülmüştür:

Ni'metâ mevlidine yaz bu du'âyı tārîh

Ťül-i 'ömr ile mu'azzez ola 'Abdü'l-Fettâh (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 30/6)

Bu yek-tâ mışra'-ı tārîh oldu Ťab'ıma lāyih

Bu Ťeb müjde Ťulū' itdi Mehmed Beg çü mäh-ı 'îd (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 46/8)

Ni'metâ böyle du'ā-güne gerekdür tārîh

Mehd-i kevn içre Nesîb ola hünere mahfuz (H.1155/ M. 1742)

(Tr. 63/3)

Ni'metâ cevherle yazdum mevlidi tārîhini

Şulb-ı Ťāhirden Ťadice itdi gün gibi Ťulū' (H. 1151/M. 1738)

(Tr. 64/6)

2.1.2.3.1.3. Zafer ve Fetihlere Düşürülen Tarihler

Divan'da bu konuda sadece Belgrad'ın fethine bir tarih düşürülmüştür:

'Afv u qahrı cem' idüp ol âşaf-ı vâlâ-himem

Emr-i ceng ü feth ü şulhı bî-bedel kıldı edâ (H. 1152/M. 1739)

(Tr. 7/21)

2.1.2.3.1.4. İnşa, Tamir, Tecdidlere (Yenilemelere) ve Çeşitli Yapıların Yapımına Düşürülen Tarihler

2.1.2.3.1.4.1. Çeşme ve Sebillerin İnşalarına Düşürülen Tarihler

Ni'met Divanı'nda toplam 19 tarihte çeşme, 2 tarihte sebil, 1 tarihte ise çeşme ve sebil inşalarına tarih düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Sultan I. Mahmûd tarafından yaptırılan Halep şehrinde bir çeşmenin inşası için düşürülen tarihler (Tr. 1); (Tr. 52),
- 2) Başkadın'ın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 6),
- 3) Hacı Ahmed Paşa tarafından Fatih'in türbesinin iki yanına iki çeşme yaptırılmasına düşürülen tarihler (Tr. 8); (Tr. 9),
- 4) Mehmed Emin Ağa'nın yaptırdığı bir sebile düşürülen tarih (Tr. 15),
- 5) Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 18),
- 6) Padişah tarafından Sultan I. Mahmûd'un eşlerinden Verdînâz Kadın için yaptırılan bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 19),
- 7) Dârüssaâde katibinin yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 20),
- 8) Sarıca-zâde Muhammed'in yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 21),
- 9) Bursa'da Hacı Beşir Ağa'nın Emir Sultan Camii ve türbesinin tamiri sırasında yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 26),
- 10) Sadrazam Hasan Paşa'nın yaptırdığı bir sebile düşürülen tarih (Tr. 27),
- 11) İsmail isimli bir zatın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 29),

12) Sultan I. Mahmûd tarafından yaptırılan başka bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 40),

13) Ahmed Ağa isimli bir zatın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 51),

14) Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı başka bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 53),

15) Ayasofya yakınlarında Hacı Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 54),

16) Belgrat'ta Hacı Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 55),

17) Mora beldesinde Vezir Bekir Paşa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 70),

18) Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 71),

19) Fatih Camii'ne Başkadin'ın yaptırdığı bir sebil ve bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 72),

20) Verdinâz Kadın'ın yaptırdığı bir çeşmeye düşürülen tarih (Tr. 73).

Cûd-ı Kevşer-zâsı ser-şâr eyledi Şehbâyı da

Maḥz-ı şehd-i dâdidur Sulṭân Maḥmûduñ bu mâ' (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 1/13)

Ni' met kilik-i terüñden eyle târiḥin revân

'Ayn-ı Zemzem oldu bu mâ içe âb-ı elezz (H.1157/M. 1744)

(Tr. 51/5)

Ola cârî lüle her bir böyle târiḥ Ni' metâ

Çeşme-i cûd-ı Bekir Paşada iç 'ayn-ı zülâl (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 70/5)

2.1.2.3.1.4.2. Kasır İnşa ve Tarhına Düşürülen Tarihler

Ni'met Divanı'nda tarihlerin 13'ü çeşitli kasır imarlarına ve 1'i de bir kasrın düzenlenmesine olmak üzere bu konuda toplam 14 tarih düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Beşiktaş Sâhil-hânesi'nde Sultan I. Mahmûd için yaptırılan bir kasra düşürülen tarih (Tr. 3),
- 2) Körfez Sâhil-hânesi'nde Sadık Ağa Kasrı'nın imarına düşürülen tarih (Tr. 4),
- 3) Ahmed Paşa'nın yaptırdığı bir kasır tarhi için düşürülen tarih (Tr. 12),
- 4) İsmail Ağa tarafından yaptırılan bir kasra düşürülen tarih (Tr. 16),
- 5) Bir kasrın inşasına düşürülen tarih (Tr. 31),
- 6) Sultan I. Mahmûd tarafından Mahbûbiyye'de yaptırılan bir kasrın inşasına düşürülen tarih (Tr. 34),
- 7) Tokat Bahçesi'nde bir kasrın tarhına düşürülen tarih (Tr. 38),
- 8) Beşiktaş'ta Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 44),
- 9) Topkapı Ma'muresi'nde Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 50),
- 10) Boğaz civarında Sultan I. Mahmûd için yaptırılan bir kasra düşürülen tarih (Tr. 60),
- 11) Sultan I. Mahmûd'un sarayda Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa için yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 90),
- 12) Topkapı Ma'muresi'nde bir kasrın imarına düşürülen tarih (Tr. 91),
- 13) Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın bağçesine Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kasra düşürülen tarih (Tr. 97),
- 14) Kethüdâ Pîr Mustafa Ağa'nın kasrına düşürülen tarih (Tr. 101).

Kān-ı şevk oldı leb-i yemde bu kaşr-ı cān-fezā

Yümn ile es'ād ide Sulţān-ı Maĥmūda Ĥudā (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 3/25)

Cāy-ı nev der-geh-i şevk-āver-i Sulţān Maĥmūd

Bī-bahā kaşr-ı Beşiktaş-ı hümāyūn-ābād (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 44/30)

Ni' metā taĥsīn birle didi tāriĥin anuñ

Bī-bedel cāy-ı mu'allā tarĥ-ı zībā şeh-nişīn (H. 1156/M. 1743)

(Tr. 91/4)

2.1.2.3.1.4.3. Mektep ve Medrese İnşasına Düşürülen Tarihler

Divan'da tarihlerin 5'i mektep, 1'i medrese, 1'i medrese ve camii, 1'i mektep, medrese ve sebil yapımına düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle verebiliriz:

- 1) Ahmed Paşa Mektebi'nin yapımına düşürülen tarih (Tr. 10),
- 2) Hacı Beşir Ağa'nın yaptırdığı bir medrese ve bir cami yapımına düşürülen tarih (Tr. 11),
- 3) Fatih civarına Başkadın tarafından bir mektebin yaptırılmasına düşürülen tarih (Tr. 22),
- 4) Kastamonu'da Reisülküttap Hacı Mustafa Efendi'nin yaptırdığı bir medreseye düşürülen tarih (Tr. 24) ,
- 5) Sadrazam Hasan Paşa'nın yaptırdığı bir mektep, bir medrese ve bir sebile düşürülen tarih (Tr. 48),
- 6) Sadrazam Abdullah Paşa'nın yaptırdığı bir mektebe düşürülen tarih (Tr. 76),
- 7) Hacı Mustafa Efendi'nin yaptırdığı bir mektebe düşürülen tarih (Tr. 78),
- 8) Kethudâ Pîr Mustafa Ağa'nın yaptırdığı bir mektebe düşürülen tarih (Tr. 79).

Ni‘metā ſu gibi ezberle yazup tārīhin

‘İlme kân oldu bu nev-mekteb-i Aḥmed Paſa (H. 1152/M. 1739)

(Tr. 10/16)

Bu dārü ‘l-‘ilm-i bālā-ṭarḥı lillāh eyleyüp bünyād

Hele bu bābda iḥyā-yı ‘ulūm itdi Beſir Ağa (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 11/15)

Kıldı iḥlāſla iḥyā-yı ‘ulūm u ādāb

Yapdı bir medrese-i pāk re ‘isü ‘l-küttāb (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 24/6)

2.1.2.3.1.4.4. Kasır Kapısına Düşürülen Tarihler

Divan’da Beşiktaş’ta Sultan I. Mahmûd’un yaptırdığı çeşitli kasırların kapılarına toplam 4 tarih düşürülmüştür:

Der-i ‘adlinde bu kaſr-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ

Nigeh-dārı Ferruḥ der-bānı Keyvān ḥācibi Dārā (H. 1161/ M. 1748)

(Tr. 5/6)

Didüm du‘ā ile tārīhini dü-dest-efſān

Güſād ide der-i cūdın miftāḥu ‘l-ebvāb (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 23/4)

Düşdi yek-pārçe-i tārīḥ bu mıſra‘-ı Ni‘met

Mevrid-i naſr ola nev-der-gehi-i Sulṭān Maḥmūd (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 39/4)

Bende-i der-gehi Ni‘met didi aña tārīḥ

Bāb-ı kaſr-ı ſeh ola kıble-i rüy-i iclāl (H. 1160/ M. 1747)

(Tr. 69/6)

2.1.2.3.1.4.5. Kütüphane Yapımına Düşürülen Tarihler

Ni'met, sadece bir tarih beytinde Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir kütüphaneye bir tarih düşürmüştür:

‘Uṭārid ṭāḳ-ı çarḫa yazdı böyle Ni‘metā tārīḥ

Zihī dārū ’l-kütüb mes ’ūd ola Sulṭān Maḥmūda (H. 1155/ M. 1742)

(Tr. 96/9)

2.1.2.3.1.4.6. Cami, Mahfil ve Tekyelerin Tecdid, Tarh ve İnşalarına Düşürülen Tarihler

Divan'da tarihlerin 6'sı çeşitli cami tarh ve inşasına, 4'ü mahfil imarına ve 1'i de tekye tarhına olmak üzere toplam 11 tarih düşürülmüştür. Bu tarihleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Sultan I. Mahmûd'un Rumeli Hisarı'nda yangında zarar görmüş bir cami binasını yenilemesine düşürülen tarih (Tr. 37),
- 2) Sâlikân Tekkesi'nin tarhına düşürülen tarih (Tr. 61),
- 3) Kethüdâ Şerif Halil Ağa'nın Şumnu kasabasında yaptırdığı bir cami binasına düşürülen tarih (Tr. 66),
- 4) Sultan I. Mahmûd'un Hisar'da yaptırdığı bir cami binası tarhına düşürülen tarih (Tr. 80),
- 5) Rumeli Hisarı'nda padişahın yaptırdığı bir başka cami binası inşasına düşürülen tarih (Tr. 81),
- 6) Sultan I. Mahmûd'un Hisar Camii'ne yaptırdığı bir mahfile düşürülen tarih (Tr. 82),
- 7) Padişah tarafından Hisar Camii'ne yaptırılan bir mahfilin tarhına düşürülen tarih (Tr. 83),
- 8) Sultan I. Mahmûd'un yaptırdığı bir cami binasının inşasına düşürülen tarih (Tr. 86),

9) Rumeli Hisarı Camii'nde yangında yanan bir mahfilin tarihına düşürülen tarih (Tr. 88),

10) Velî Mahmûd Paşa Camii'ndeki bir mahfilin tarihına düşürülen tarih (Tr. 99),

11) Beşir Ağa'nın Kalenderhâne Camii'ni yenilemesine düşürülen tarih (Tr. 100).

Didi taḥsînile târîḥ-i dü-bâlâ Ni' met

Nûr-ı ḫâc at-dih-i nev câmi'-i Sulṭân Maḥmûd (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 37/19)

Söyle itmâmına Ni' met târîḥ

Oldı bu cây-ı biḥîn me 'men-i feyz (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 61/7)

Resmi pâk u dil-nişîn ü tarḫı daḫi nev-zemîn

Maḥfil-i dil-keş binâ-yı Ḥân-ı Maḥmûd-ı güzîn (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 82/15)

2.1.2.3.1.4.7. Kaplıca ve Hamamların İnşa ve Tarihine Düşürülen Tarihler

Divan'da şair, Mahbûbiyye⁹³'de padişahın yaptırdığı bir kaplıcaya ve bir de padişahın yaptırdığı bir hamam tarihine bir tarih düşürmüştür:

Ni 'metâ itmâmına tarḫ itdi bir târîḥ-i ḫûb

Buldı germâbeyle Maḥbûbiyye şeh-i âb u tâb (H. 1154/ M. 1741)

(Tr. 25/21)

⁹³ Topkapı Sarayı'nda bulunan "Mahbubiyye" adlı meydana verilen isimdir; Zuhâl Özcengiz, *Kuruluş Döneminde Türk Operası (19. Yüzyıl Ortasından 1950'ye Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 25.

Lü'le'-i hâmeden itdi cereyân bir târîh

Tarhı haqqâ ki bihîn resmi müferrih hammâm (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 74/12)

2.1.2.3.1.4.8. Filika ve Sandal İnşalarına Düşürülen Tarihler

Divan'da 1'i padişahın yaptırdığı bir filika⁹⁴ ve 2'si padişahın yaptırdığı bir sandal inşasına olmak üzere bu konuda toplam 3 tarih düşürülmüştür:

Anuñ itmâmına tarh itdi Ni' met dahi bir târîh

Şeh-i bahrine bu şandal-ı meh-peyker hümâyün-bād (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 35/9)

Çı kardum ben de yek-tâ-baħr-i dilden Ni' metâ târîh

Şeh-i baħr ü bere bu filika zîbâ mübârek-bād (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 41/9)

Didi tebrîk ile Ni' met bendesi târîhîni

Hân-ı Maħmûda ola bu şandal-ı vâlâ sa'îd (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 42/9)

2.1.2.3.1.4.9. Cebehane İnşa ve Tecdidine Düşürülen Tarihler

Padişahın yaptırdığı bir cebehaneye ve saraydaki cebehanenin yenilenmesine şair tarafından bir tarih düşürülmüştür:

Ni' metâ kilik-i hüner yazdı mücevher târîh

İtdi ihyâ bu cebe-hâneyi Sulţân Maħmûd (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 33/15)

---

⁹⁴ "Filika, harp gemilerinde kürek veya yelkenle yürütülen güvertesiz ufak gemilere verilen addır."; Pakalın, "Filika", *age.*, c. 1, s. 628.

Ni‘metā sen daḥi yaz tārīḥ-i bālāsın anuñ

Yapdı dārü ’l-esliḥa iḥyā idüp Maḥmūd Ḥān (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 89/15)

2.1.2. 3.1.4.10. Tersâne-i Âmire⁹⁵ Mahzeninin Yenilenmesine Düşürülen Tarih

Divan’da bu konuda 2 tarih düşürülmüştür:

Geldi Ni‘met gibi bir bende didi tārīḥin

Yapdı a‘lā yine bu maḥzeni Sulṭān Maḥmūd (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 36/11)

Ni‘metā itmāmına yaz böyle bir tārīḥ-i ḥüb

‘İzle Sulṭān Maḥmūd yapdı bu nev maḥzeni (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 98/18)

2.1.2.3.1.4.11. Hâne İnşasına Düşürülen Tarihler

Şair, Kethüdâ Pîr Mustafa Ağa’nın yaptırdığı bir hâneye, Ahmed Bey’in yaptırdığı bir hâneye, Nevres Çelebi’nin yaptırdığı bir hâneye ve Nu’mān Bey’in yaptırdığı bir hâneye olmak üzere bu konuda toplam 6 tarih düşürmüştür:

Du‘ā birle didi itmāmı tārīḥin daḥi Ni‘met

Ola bu ḥāne-i vālā-binā bānīsine mes‘ūd (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 47/5)

Cevheri Ni‘met didüm tārīḥ-i itmāmın anuñ

Muştafā Ağa bu zībā cāyı ma‘mūr eyledi (H. 1153/M. 1740)

(Tr. 102/13)

⁹⁵ “Tersâne, gemi ve gemiciliğe ait levazım yapılan, Bahriye askerlerinin talim ve terbiyesiyle beraber denizcilik işleri görülen yere verilen addır.”; Pakalın, “Tersane”, *age.*, c. 3, s. 462.

2.1.2.3.1.4.12. Bend Yapımına Düşürülen Tarihler

Padişahın yaptırdığı bir bende⁹⁶ şair tarafından iki tarih düşürülmüştür:

Çekdi mecrâ-yı kemerler cüy-ı şâfisine bend

Eyledi Sulţân Maĥmûd seddin İskender-nişân (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 85/15)

Neşr için âfâka Ni‘met söyledi târiĥini

End-bend itdi bu bend âb-ı ĥayâtı sũ-be-sũ (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 94/7)

2.1.2.3.1.4.13. İmâret-i Âmire Yapımına Düşürülen Tarihler

Padişahın Ayasofya Camii’ne yaptırdığı bir imârete⁹⁷ ve bir de padişahın sarayının yakınında padişah tarafından yaptırılan bir İmâret-i Âmire binasına şair tarafından iki tarih düşürülmüştür:

Didi Ni‘met ĥâr-ĥân-ı devleti târiĥini

Dâr-ı ni‘met yapıdı nev Sulţân Maĥmûd-ı cihân (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 87/11)

Didüm vech-i cemîl ile görince Ni‘metâ târiĥ

‘İmâret eyledi Sulţân Maĥmûdü ‘n-nevâl iĥyâ (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 2/8)

⁹⁶ “Bend, isim ve mahal tâyiniyle mahsusana yaptırılmış olan su mecraları, su biriken yerler.”; Pakalın, “Bent”, *age.*, c. 1, s. 204.

⁹⁷ “İmâret, medrese talebesiyle fakirlere yemek pişirilip yedirilen yerlere verilen addır.”; Pakalın, “İmâret”, *age.*, c. 2, s. 61.

2.1.2.3.1.4.14. Vakıf Divanı Odası İnşasına Düşürülen Tarih

Şair, bu konuda sadece bir tarih düşürmüştür:

Ni‘metā tarḥ itdi yek-tā mıṣra‘-ı tārīḥini

Bu oḡa divān-ı vaḡfa ṣāh-beyt aldı hemān (H. 1155/M. 1742)

(Tr. 92/7)

2.1.2.3.1.4.15. Taş Dikilmesine Düşürülen Tarih

Divan’da Hazinedâr Beşir Ağa’nın iki bin yedi adımlık mesafeyi vurması şerefine Beşiktaş semtinde dikilen taşa bir tarih düşürülmüştür:

Müjde bî-pervā sebū urdı Beşir-i kām-cū

Sikkeyi mermerde ḡazdı bu maḡalde dikdi taş (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 59/10)

2.1.2.3.1.5. Yeni Yılın Gelişine Düşürülen Tarihler

Divan’da Sultan I. Mahmûd’a sunulan yeni yıl tebriklerine toplam 4 tane tarih düşürülmüştür:

Ni‘metā tebrîk-i sāl idüp didi tārīḥini

Sa‘d ola ‘izzle Maḡmūd Ḥāna bu sāl-i cedîd (H. 1162/M. 1749)

(Tr. 32/7)

Ni‘metā tārīḥ-i sālî didi tebrîk eyleyüp

İde Mevlā Ḥān-ı Maḡmūda bu nev-sālî sa‘îd (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 43/20)

Ni‘metā bu vechle tebrîk-i sāl idüp didi

Ḥān-ı Maḡmūda bu nev-sālî hümâyün ide Ḥaḡ (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 67/6)

Didi tebrîk idüp târîhîni Ni‘ met du‘ â-gūyı

Hümâyûn eyleye nev-sâlı Mevlâ Hân-ı Maḥmûda (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 95/11)

2.1.2.3.1.6. Farklı Konulara Düşürülen Tarihler

2.1.2.3.1.6.1. Ayva Tüylerinin (Hattın) Çıkmasına Düşürülen Tarihler

Sadık Ağa'nın oğlu Muhammed Tahir Ağa'nın ve Ahmed Bey isimli zatların hattının çıkmasına şair tarafından bir tarih düşürülmüştür:

Yazdı bu vechle târîhîni kilik-i Ni‘ met

Oldı ḥaṭ-ı ḥüsni nev-vech-i Muḥammed Ṭâhir (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 56/7)

Ni‘ metâ evrâḳ-ver-i dâle yaz târîhîni

Oldı sünbül gibi rûy-ı Aḥmede pākîze-ḥaṭ (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 62/5)

2.1.2.3.1.6.2. Kalyonun⁹⁸ Denize İndirilişine Düşürülen Tarih

Şeh-i bahrinüñ ‘ izz-i himmetiyle

Yemme ‘ anḳa-şîfat süzüldi kalyon (H. 1162/M. 1749)

(Tr. 84/21)

2.1.2.3.1.6.3. Abdurrahman ve Vahhap Efendilerin Tedrisine Düşürülen Tarih

Müjde bādâ ki müderris oldı

Mîr-i Vahhâb ile ‘ Abdu ’r-raḥmân (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 93/7)

⁹⁸ “Kalyon, buharlı gemilerin icadından evvel kullanılan yelkenli ve kürekli harb gemilerinden birinin adıdır. İki ve üç ambarlı ahşap büyük harb gemileri bu ismi alırlardı.”; Pakalın, “Kalyon”, *age.*, c. 2, s. 153.

2.1.3. Nazım Tekniği

2.1.3.1. Vezin

		K.	Tr.	Kt	B.	
HECEZ BAHRİ	1	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	-	20	2	16
	2	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün	-	3	-	8
	3	Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün	-	-	-	2
RECEZ BAHRİ	4	Müstef' ilünMüstef' ilünMüstef' ilünMüstef' ilün	1	2	-	1
REMEL BAHRİ	5	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (Fa'lün)	3	55	3	16
	6	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	-	3	-	4
	7	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün (Fâ'ilâtün)	-	13	-	-
MUZÂRÎ BAHRİ	8	Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün	-	1	-	-
	9	Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün	-	3	-	-
MÜCTES BAHRİ	10	Mefâ'îlün Fe'ilâtün Mefâ'îlün Fe'ilün	-	2	-	2

Yukarıdaki tabloda hangi aruz kalıplarının hangi nazım şeklinde kaç defa kullanıldığı verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere “*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*” kalıbı şair tarafından 77 kez kullanılmış ve Divan'da en fazla kullanılan kalıp olmuştur. Ayrıca Ni'met, Divanı'nda toplam 10 farklı kalıp kullanmıştır.

2.1.3.2. Kafiye ve Redif

Divan şairleri ses düzenlemelerinde, ünlü-ünsüz ilişkilerinden, değişik düzeydeki ses tekrarlarından, kafiye, redif ve vezin gibi ritmi sağlayan unsurlardan söz sanatlarından yararlandıkları gibi dilde oluşmuş ses değerlerinden de istifade ederler⁹⁹. Bununla birlikte, kelimelerin kendisinden önce ve sonra gelen kelimelerle ve diğer bütün kelimelerin yarattığı musikiyle uyum içinde olması ise, şiirde musikiyi sağlayan önemli bir ölçüttür¹⁰⁰. İşte şiirde bu musikiyi vermek için, şairlerin en fazla başvurduğu yöntemlerden bir tanesi de kafiye ve redif olmuştur.

Ni'met Divanı'nda bulunan 160 şiir, 55 farklı ses ve hece ile kafiyelenmiştir. Şair, Divanı'nda “-ā” hecesi ile biten kafiyeye 29 kez yer vermiştir. Bunun yanında şiirlerin 14'ü “-āb”, 11'i “-ān”, 10'u “-ād” hecesiyle olmak üzere, şairin en çok kullandığı diğer kafiyeler durumundadır.

Divan'da dikkat çeken bir husus da, şairin şiirlerinin çoğunu sadece kafiye ile oluşturmasıdır. 160 şiirin 128'i sadece kafiyeyle, 25'i kafiye ve redifle, 5'i ise sadece redifle yazılmıştır. Bunun yanında şair, sadece kafiye ile yazdığı şiirlerinde 35 farklı ses ve hece, kafiye ve redifle yazdığı şiirlerinde 19 farklı ses ve hece, sadece redifle yazdığı şiirlerinde ise 2 farklı ses ve hece kullanmıştır.

Ni'met Divanı'nda kafiyeli kelimeler, daha çok Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Buna karşılık Türkçe kafiyeli kelimeler daha azdır:

Gūş idūp Ni'met du'ā-gū-yı didi taḥsīn ile

Olsa tāriḥi sezā bu beyt-i pāk u nev-ḳumāş

Mūjde bī-pervā sebū urdı Beşīr-i kām-cū

Sikkeyi mermerde ḳazdı bu maḥalde dikdi taş

(Tr. 59/9-10)

⁹⁹ Muhsin Macit, *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s. 10.

¹⁰⁰ T. S. Eliot, “Şiirde Musiki”, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.129.

Ni'met Divanı'nda kural dışı bazı beyitlere de rastlamak mümkündür. Örneğin; Arapça kelimelerdeki “-ī” sesi ve Türkçe belirtme hâl eki olan “-i” sesi aynı şiirde kafiye olarak kullanılmıştır:

Şevket ü dārātına nazarla Dārā der-be-der
*Cūdına nisbetle Hâtem bî-nevā şahs-ı **denī***

Feyz-i luṭfi terbiyet-baḥş-ı nevāziş olsa ger
*Pür-ṭarāvet gülşen-i firdevs iderdi **külḥeni***

(Tr. 98/3-4)

Hak mübârek eyleyüp zât-ı hümâyūnuñ hemân
*Hıfz ide dâ'im ḥaṭâdan vire 'ömr-i **aṭveli***

Tâ ki ḥurşîd-i felek tenvîr-sâz-ı dehr ola
*Mihr-i zâtıla ola aḫṭâr-ı 'âlem **müncelī***

(Tr. 99/4-5)

Farsça bir ek olan, ismi ve sıfatı zarf yapan “-âne” sesiyle Farsça kelimelerdeki “-ân” ve Türkçe yönelme hâl eki olan “-a” sesinin birlikte kafiyelendiği görülmektedir:

Şeref-baḥş-ı kudūm olduḡda iḡbāl ü sa'âdetle
*Tevâfuḡ eyleye her dem hevâsı ṭab'-ı **sultāna***

Didi itmāmını gūş eyleyüp Ni'met du'â-gūyı
*Bu beyt ile iki târiḫ-i ḡarrā-yı **beliḡ-âne***

(Tr. 97/18-19)

Yine Divan'da bazı kafiye hataları da bulunmaktadır:

Livā 'i devletin manşūr ide Haḡ

Telaffuz olına tā kāf ile nūn

Yazınca ḡāme-i zī-bāl-i Ni' met

Bu beyt oldu iki tāriḡ-i mevzūn

Şeh-i baḡrinūn 'izz-i himmetiyle

Yeme 'anḡa-şifat sūzūldi ḡalyon

(Tr. 87/19-20-21)

Hem temāşā idelūm ey neş 'e-i mā 'i 'l-ḡayāt

Nūş iden yārāna şıḡḡa iḡelūm āb-ı elezz

Böyle bir zāt-ı şerīfūn çeşmesinden dā 'imā

Şīr ü sūkker gibi aḡlā iḡelūm āb-ı elezz

Ni' met kilik-i terūnden eyle tāriḡin revān

'Ayn-ı Zemzem oldu bu mā iḡe āb-ı elezz

(Tr. 51/3-4-5)

Divan şiirinde kafiyenin kullanımında şiirde kullanılan nazım şekli de etkili olmaktadır. Şair, nazım şeklinin belirlediği kâide ve ölçülere uymak zorundadır ve bu anlayış çerçevesinde de şiirini yazmak durumundadır. Gazel, kaside ve nazım gibi matlan mihver oluşturduğu nazım şekillerinde, ikinci beyitten itibaren her beyitin ilk mısraı serbest, ikinci mısraı matla ile kafiyeli biçimde devam eder¹⁰¹. Böylece şiir, tek kafiye etrafında oluşur. Fakat, bu durumun az da olsa istisnaları görülmektedir.

¹⁰¹ Macit, *age.*, s. 84-85.

Bilindiği üzere, mısra ortalarında birtakım ses ve hecelerin kafiyelendirilmesine iç kafiye denilmektedir. Matla beytinden sonra gelen ilk ve ikinci mısra ortalarının, ilk mısranın sonu ile kafiyelendirildiği gazellere musammat gazel, kasidelere ise musammat kaside denilmektedir¹⁰². Musammat kaside ve gazellerde olduğu gibi bu şekilde kafiyelenmiş beyitlerde de koşma şeklinde dörtlüklere dönüştürülmesi mümkün olan yapıların ortaya çıktığı görülür¹⁰³. Bu da âhengi sağlamada önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Ni'met Divanı'nda Nef'î'ye nazire olarak yazılmış şiir, bir musammat kasidedir. Fakat bununla birlikte şairin şiirin tamamı dışında sadece bazı beyitlerde de iç kafiye kullandığını görmekteyiz:

*Hüsrev-i devr-i **zamân** sulţân-ı şâhân-ı **cihân***

*Dâver-i gîti-**sitân** kâm-âver-i cûd-azmâ*

(Tr. 3/1)

*Biri birinden **a'lâ** her biri zîb-âver-i **dünyâ***

*Zihî tertîb-i **zîbâ** habbezâ âşâr-ı hayr-âbâd*

(Tr. 48/16)

*Ola bu cây-ı **behbûd** ol şehri-yâra **mes'ûd***

*Zıllını ide **memdûd** tâ şarḫ u ğarba bî-çûn*

(Tr. 83/8)

*Şehri-yâr-ı **dâd-ger** hâḫân-ı İskender-**zafer***

*Pâdişâh-ı baḫr u **ber** şâhen-şeh-i gîti-**sitân***

(Tr. 87/1)

¹⁰² Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 39; Macit, *age.*, s. 85.

¹⁰³ Macit, *age.*, s. 86.

2.2. Nİ'MET DİVANI'NIN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.2.1. DİNİ UNSURLAR

2.2.1.1. Allah

Ni'met Divanı'nda Allah'ın isimleri "Esmâ-i Hüsnâ" ve sıfatları epeyce yer bulmuştur.

Şair, bir çeşmenin yapımına yazdığı şiirin bir tarih beytinde Allah'ın bu çeşmeyi bina edeni sevapla mükâfatlandırmasını dilemektedir:

Hağ bu kim mevki'ini buldı bu hayr-ı cārī

Nā'il-i ecr ide bānīsini Hayy u Dānā

(Tr. 8/7)

Ni'met, Allah'ın sonsuz lütuf ve ihsanı ile dönemin padişahının işlerinde başarı gösterdiğini dile getirmiştir:

O sulţān-ı kerem-ver bende-perver ma' delet-güster

Muvaffağdur umūrında be-luţf-ı Hayy-ı bī-endād

(Tr. 48/2)

Şair, bir çeşmeye yazılan bir tarih beytinde, bu çeşmenin kurucusuna Allah'ın "Allah sana Hızır ömrü gibi uzun ömür ihsân etsin." şeklinde duada bulunmaktadır:

Buldı ğayet mevki'in bu hayr-ı cārī-i güzīn

Ömr-i Hızr ihsân ide bānīsine Hayy u Kadīr

(Tr. 55/4)

Yine şair, Sultan Mahmûd tarafından yaptırılan bir cami binasına yazdığı şiirinde, kendisinden yardım beklenen, yardım istenen Allah'ın (Hayy-ı Müsteân), sultanın kutlu zatını koruması dileğinde bulunur:

Bānīsi şāhen-şāh-ı dīn olsun serīrinde mekīn

Zāt-ı hümayūnın hemīn hıfz ide Hayy-ı Müste'ân

(Tr. 80/8)

Yine bu beyitte Ni'met, yardım sahibi Allah'ın (Müsteân), padişahı hatalardan koruması için duada bulunmaktadır:

*Şâhibü 'l-hayr ol şehen-şâh-ı mekârim-perverüñ
Hıfz ide zâtın haţâlardan Cenâb-ı Müste'ân*

(Tr. 86/7)

Padişahın kutlu zatını şair, Allah'a emanet etmiştir:

*Hemân mes'ûd olup zât-ı hümâyün-ı cihân-dârı
Emânet eyledüm hıfz-ı Cenâb-ı Hayy-ı Sübhâna*

(Tr. 97/17)

Lütuf ve ihsân sahibi, bolluk ve bereketini esirgemeyen Allah, lütfu ile cihanı yeniden ihya etmiştir ve şair de bunu müjdelemektedir:

*Müjde ey dil yine Feyyâz-ı Kerîm-i Muţlak
Yeñiden eyledi luţfila cihâni ihyâ*

(Tr. 17/1)

Hız. Peygamberin doğumu için yazılmış bir na'tda, Peygamberimizin güzel yaratılışı, mizacı Allah'ın feyzinin aynası olduğu belirtilmiş ve Allah'ın tecellî yönü ortaya konmuştur:

*Ğurre-i tâbendesı ebrü-yı maĥbübân-ı şehır
Tal'at-ı ferĥundesı âyîne-i feyz-i Hudâ*

(K. 1/4)

Şair, bilgisi ezeli ve ebedi olan Allah'ın idrak toprağının kölesi olmak istemektedir ve gönülden dilediği saf, temiz duası budur:

*Ez-derün dâi' -i ĥâlişdür efendüm çokdan
Ni' metâ bende-i ĥâk-i derk-i Allâh-ı 'Alîm*

(Tr. 77/16)

Dönemin padişahını övmek maksadıyla birçok beyitte sultan, Allah'ın gölgesi olarak nitelendirilmiştir:

Maṭla' -1 mihr-i hilāfet şeh-i gerdūn-ḥaşmet
Māh-1 çarḥ- 'azamet zıll-1 Ḥudāvend ü Vedūd
 (Tr. 39/1)

Mālikü 'l-baḥreyn-i 'ālem pādişāh-1 yem-i himem
Şehriyār-1 pür-kerem zıll-1 Ḥudāvend-i Mecīd
 (Tr. 42/1)

Ya' ni sulṭān-1 sipihr-evreng ü ḥākān-1 zamān
Ḥazret-i Maḥmūd Ḥān-1 sāye-i Rabb-i Mecīd
 (Tr. 43/7)

O, din için çabalayıcı, dinin gayret göstereni padişah, Allah'ın yardımıyla güçlü düşmana İslam'ın büyüklüğünü göstermiştir:

Gösterüp şevket-i İslāmı o ğayret-keş-i dīn
El-amān gibi ḳavī düşmana bā- 'avn-1 Vedūd
 (Tr. 33/3)

2.2.1.2. Peygamberler

Ni'met Divanı'nda Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Âdem, Hz. Musa ve Hz.Süleyman gibi peygamberler yer almaktadır.

2.2.1.2.1. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem¹⁰⁴, Divan'da sadece bir kaside beytinde geçmektedir. Bu beyitte, Hz. Âdem ile memduh arasında münasebet

¹⁰⁴ Gencay Zavotçu, *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*, “Âdem”, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006, s. 8.

kurulmuş ve memduhun Hz. Âdem'den beri başka bir benzerinin gelmediği ifade edilmiştir:

*Fahr ider zât-ı şeref-mendile ol şadr-ı güzîn
Bir nazîri gelmedi zirâ ki Âdemden beri*

(K. 2/20)

2.2.1.2.2. Hz. İbrahim

“Halîl”, “Halîlullâh”, ve “Halîlürrahman” sıfatlarıyla da anılan Hz. İbrahim, Kur'an-ı Kerîm'de adı çokça geçen peygamberlerdendir¹⁰⁵. Allah'ın elçisi olan Hz. İbrahim'in ismi daha çok Nemrud'la birlikte zikredilmektedir. Nemrud'un Hz. İbrahim'i ateşe atması ve ateşin bir gül bahçesine dönüşmesi olaylarına şiirlerde çok kez telmih yapılmıştır. Ni'met Divanı'nda da bu olaya dolaylı yoldan telmih yapıldığı görülmektedir. Nemrud'un ateşi ile düşmanların gönlüne ateş düşmesi arasında ilgi kurulmuş ve Hz. İbrahim dolaylı yoldan anılmıştır:

*Göricek emr-i cihâda himem-i pâdişehi
Düşdi âteş dil-i a' dāya çü nār-ı Nemrūd*

(Tr. 36/8)

2.2.1.2.3. Hz. İsa

İsrailoğullarının son peygamberi olan Hz. İsa, Cebraîl'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir¹⁰⁶. Divan'da iki beyitte geçen Hz. İsa, bir kaside beytinde memduhun “İsa nefesli” olup halkı ihya etmesi özelliğiyle söz konusu edilir. Bir kasra yazılan bir tarih beytinde ise, bu kasrın can bağışlayan havasının hayat arttırıp dirilik ve canlılık veren İsa'nın sözü gibi olduğu belirtilmiştir:

*İskender-i 'âlem gibi hem Ca'fer ü Hâtem gibi
Hızr u Mesîhâ-dem gibi ihyâda halkı dem-be-dem*

(K. 4/25)

¹⁰⁵ Zavotçu, “İbrâhîm”, *age.*, 240.

¹⁰⁶ Pala, “İsâ”, *age.*, s. 235.

Nesīm-i nefḥa-pāşı bŭy-ı cennetden peyām-āver

Hevā-yı ruḥ-baḥşı nuṭḡ-ı İ̄sā-veş-i ḥayāt-efzā

(Tr. 4/4)

2.2.1.2.3. Hz. Muhammed

İslâm peygamberi Hz. Muhammed Mustafa, M. 571 senesinde, Rumî aylardan Nisan ayı içerisinde, kamerî Rebûlevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha karşı dünyaya gelmiştir¹⁰⁷. Divan’da yer alan ilk üç kaside, Peygamberimizin doğumu için yazılmış na’tlardır. Bu na’tlarda Hz. Peygamber’in doğum ayına telmih yapılmaktadır ve O’nun dünyaya geldiği gece, gün doğmadan âlemin nur ile dolduğuna işaret edilmiştir:

Ḥamdüli ’llāh rŭ-nümā oldı yine māh-ı rebī^ç

Yümnle burc-ı şerefden itdi ‘arz-ı incilā

(K. 1/1)

Nām-dāş olmağladur her dem bahāruñ şöhreti

Feyz-i şevḡ eyler rebī^ç-i maḡdemiyle dā’imā

(K. 1/3)

Ebr-i gevher-bār-ı nīsān-ı rebī^ç-i maḡdemi

Ḳıldı aşdāf-ı cihānı pŭr-dŭr-i nŭr-ı hŭdā

(K. 1/8)

Merḥabā ey burc-ı iḡbālŭñ meh-i sa‘d-aḡteri

Kim ḡudŭmuñdur şŭhŭruñ māye-i zīb ũ feri

(K. 2/1)

¹⁰⁷ Pala, “Muhammed”, *age.*, s. 330.

Cihan, O'nun güzelliğinin tecellisidir, felek parlaklığını ondan almıştır. O'nun güzel ahlâkı ve tabiatı saymakla bitirilemez. O, bütün peygamberlerin şahıdır:

Nüşha-ı İcâd-ı mevcûdâta zât-ı pâkidür
Hâtime-pîrây-ı te'lif-i risâlet ihtivâ

(K. 1/ 10)

Ya'ni ol mâh-ı münevver-sâz-ı 'âlem içre çün
Tâb-bağşâ-yı şühûr oldı o şâh-ı enbiyâ

(K. 1/12)

Bilindiği üzere; Hz. Peygamber'in göğe yükselmesine Mi'râc denilmektedir ve Hz. Peygamber bu gece göğe yükselmiş, Mescid-i Aksâ'dan Sidre-i Müntehâ'ya dek bir yolculuk yapmıştır¹⁰⁸. Bu yolculukta Sidretü'l-Müntehâ'dan Kürsî'ye kadar yeşil bir yaygının üzerinde oturarak gitmiştir¹⁰⁹. Beyitlerde de bu olaya telmih yapılmaktadır:

Ol şeh-i kürsî-nişîn-i 'arş-ı a'lâ-yı berîn
Kim odur Refref-süvâr-ı 'arşa-gâh-ı kibriyâ

(K. 1/9)

Hz. Muhammed, İslâm-Türk topluluklarında birçok ad ve sıfatla anılmıştır¹¹⁰. Bu sıfat ve adlar da Divan şairlerinin şiirlerine yansımıştır. Örneğin; Ni'met, bazı beyitlerde Hz. Muhammed'a ait “Fahr-i âlem”, “Habîbullâh (Allah'ın sevgilisi)” “Mustafa” gibi isim ve sıfatları kullanmıştır:

Hâdim-i Beytü'l-Harem maḥdûm-ı eşnâf-ı ümem
Nâm-dâş-ı Fahr-i 'âlem zıll-ı memdûd-ı Hudâ

(K. 1/16)

¹⁰⁸ Pala, “Mi'râc”, *age.*, s. 322.

¹⁰⁹ Pala, “Refref”, *age.*, s. 375.

¹¹⁰ Zavotçu, “Muhammed”, *age.*, s. 341.

Ey hāme gel Allāh için luḡf it Ḥabību 'llāh için

Tā vaşf-ı zıllu 'llāh için eyle dile feyz-i kerem

(K. 4/17)

Bu eşerle vālid ü ecdādı ervāhın daḡi

İde Ḥaḡ şādān bāb-ı rüy-ı pāk-ı Muştafā

(Tr. 1/9)

Bilindiği üzere İslām dünyasında, eski dönemlerden bu yana Hz. Peygamber'in doğumu bir bayram gibi düşünölmüş ve bu gün nedeniyle mevlid törenleri tertip edilmiştir. Etkisi genişleyen bu törenlerde Kur'an'dan bölümler ile kasideler, na'tlar ve ilahiler okunması da önemli bir yer tutmuştur¹¹¹. Ni'met de bazı beyitlerde bu geleneğe değinmiş; dönemin padişahı Sultan I. Mahmūd'un Hz. Peygamber'in doğum yılı münasebeti ile makamında her sene belli mevki sahibi şahsiyetlerin bulunduğu bir meclis tertip ettiğini ve bu meclisde de na'tlar okuttuğunu belirtmiştir:

Taht-gāhında daḡi her sāl ber-de 'b-i ḡadīm

Oḡunur manzum-ı mevlid-i resūl-i müctebā

(K. 1/ 20)

'Andelibān-ı nevā-sāzı olup ol meclisüñ

Şad-hezerān şevḡle na' tında eylerler nevā

(K. 1/21)

Bā-ḡuşuş āşār-ı mevlūd-ı Resūli neşr için

Her sene tertib idüp bir meclis-i feyz-iştimāl

(K. 3/10)

Cāmi' -i cennet-mekān Sulḡān Aḡmed Ḥānda

Cem' olur emr-i hümāyūnıla erkān-ı ricāl

(K. 3/11)

¹¹¹ Pala, "Mevlid", *age.*, s. 314.

Bir tarih beytinde Hz. Muhammed, memduha bir sıfat olmuştur. Devrin padişahının tabiatını övmek maksadıyla şair, “Muhammed yaratılışı” ifadesini kullanmıştır:

Ol Muhammed-ḥulḳ-ı Maḥmūdü 'I-ḥiṣāli
Fā 'iḳ itmiş pādiṣāhān-ı cihān içre Ḥudā

(K. 3/2)

2.2.1.2.4. Hz. Musa

Ömrü boyunca Firavun'u Hak dinine çağırın Hz. Musa, Firavun ve askerleriyle sürekli mücadele etmiştir¹¹². Hz. Musa, Divan'da bir nişan taşına yazılmış bir tarih beytinde yer almaktadır. Burada düşmanla olan mücadele ile Hz. Musa'nın mücadelesi arasında ilgi kurulmuştur:

Kār-ı Mūsā oldığından tā tūfeng-i zer-niṣān
Ṣad-ser-i düşmen bür̄ide olmasın itdüm tirāṣ

(Tr. 59/6)

2.2.1.2.5. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman hükümdar peygamberlerdendir¹¹³ ve bir beyitte memduha sıfat olmuştur. Devrin padişahını övmek maksadıyla “Süleyman makamlı” tabiri yer almıştır:

Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Süleymān-cāh kim
Ḥükmi baḥr u berre cārī emrine 'ālem 'abīd

(Tr. 42/2)

¹¹² Zavotçu, “Mūsā”, age., s. 348-349.

¹¹³ Zavotçu, “Süleymān”, age., s. 480.

2.2.1.3. Ayetler ve Hadisler

Bismi 'llâhi mecrâhâ¹¹⁴

Hûd suresi'nin 41. âyeti yolculuğa çıkmadan önce veya gemiye binmeden önce okunacak âyetlerdendir¹¹⁵. Divan'da sandal yapımına yazılmış tarih beyitlerinde eserlerin üzerine bu âyetin işlendiği görülmektedir:

*Keşîde bâ-i bismi 'llâhi mecrâhâ olur zâhir
Ki hırz için anı hikmet ile resm eylemiş üstâd*

(Tr. 35/6)

*Levh-i bahır üzre görenler resmini olmuş şanur
Kilk-i zerle bâ-i bismi 'llâhi mecrâhâ keşîd*

(Tr. 42/6)

“Cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâru”¹¹⁶

Allah'ın Kur'an'da, çok sayıda âyette (yaklaşık olarak otuz yedi âyette) iyi kullarına ihsan buyuracağını müjdelediği cennetler, genellikle “*altlarından ırmaklar geçen cennetler*” olarak vasıflandırılır¹¹⁷. Ni'met, bir kasrın imarı için yazdığı bir tarih beytinde bu âyetten iktibas yapmıştır. Bu kasrın güzelliğini görenler onu âdeta altlarından ırmaklar geçen cennetlere benzetmektedirler:

*Ṭarf-ı yemde seyr idenler ṭarḥ-ı dil-keş resmini
Didiler cennâti tecrî tahtihe'l-enhâr añâ*

(Tr. 3/13)

¹¹⁴ “Onun akıp gitmesi Allah'ın adıyladır.”; Hûd/ 41.

¹¹⁵ <http://yukarikayalar.wordpress.com/2007/05/22/surelerin-fazileti-hakkinda-hadisi-i-serifler/>.

¹¹⁶ “Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır.”, Tevbe/89; Saff/ 12; Bakara/25.

¹¹⁷ Yılmaz, *age.*, s. 151-152.

“E’s-sulhu hayrun”¹¹⁸

Sulh, insanların birbirlerinden kaçışlarını, birbirlerine düşman oluşlarını ortadan kaldırmak, huzur ve sükûn içerisinde yaşamalarını sağlamaktır¹¹⁹. Kur’an’da birçok âyette barışın önemi anlatılmaktadır¹²⁰. Bir kaplıca inşası için yazılmış bir tarih beytinde, dönemin padişahının “e’s-şulhu hayrun” düşüncesi ile bu kaplıcanın imarına niyet ettiği belirtilir:

Ba‘d-ezîn i‘mârını kaçd eyleyüp ol şehri-yâr

Gördi çün e’s-şulhu hayrun rü‘yeti emr-i şavâb

(Tr. 25/4)

‘Hayru’l-umûri fi’l-vasat’¹²¹

Ortayı tercih etme ve iki şey arasında dengeyi bulmayı öğütleyen bu hadis, aşağıdaki beyitte de bu yönüyle ele alınmış ve şair, “lâ hayra illâ fi’l-vasat” hadisine iktibas yapmıştır:

Mû-şikâfân buldılar nâz u niyâzuñ beynini

Zâhir oldı nükte-i hayru’l-umûri fi’l-vasat

(Tr. 62/3)

“Hâzihî cennâtü ‘Adnin fe’dhulûhâ hâlidîn”¹²²

Kur’an’da İslâm’a sınıksız sarılan, Peygamber’in uyarılarına kulak veren, doğrudan, hak ve adaletten ayrılmayanların cennete, aksi davranışta bulunanların cehenneme gidecekleri haber verilmektedir¹²³. Ni’met Divanı’nda bir caminin mahfili için yazılmış bir tarih beytinde söz konusu edilen hadis, “*Bunlar Adn cennetleridir,*

¹¹⁸ “Barış, daha hayırlıdır.”; Nisâ/ 128.

¹¹⁹ Yılmaz, *age.*, s. 146.

¹²⁰ Bakara/82; Tevbe/102.

¹²¹ “Hayır, ancak ortadadır.”; Yılmaz, *age.*, s. 101.

¹²² Yılmaz, *age.*, s. 68.

¹²³ Zümer/73; Yılmaz, *age.*, s. 51.

ebedî kalmak üzere girin buraya.” anlamını taşımaktadır. Şair, bu hadisin yapılmış olan mahfilin kubbesine altın kalemle kaydedildiğini söylemiştir:

*Ḥāşılı zer-kilk-i kudret tākına sebt eylemiş
Hāzihî cennātü ‘Adnin fe’dhulühā ḥālidîn*

(Tr. 82/11)

“Hubbu’l-vatan”¹²⁴

Kethudâ Şerif Halil Ağa’nın yaptırdığı bir camiye yazılmış bir tarih beytinde şair, o zatın vatan sevgisi ile birçok eser yaptırdığını anlatmak için “*hubbu’l-vatan mine’l-îmân*” hadisini iktibas yapmıştır:

Ḥaḡ bu kim *ḥubbu’l-vaṭan* mışdâkın icrâ eyledi
Nâ’il-i ecr-i cezîl itsün Ḥudâvend-i Laṭîf

(Tr. 66/7)

İhlâs Suresi¹²⁵

Kur’an-ı Kerim’in 112. suresidir¹²⁶. Tevhit inancının kısa ve öz ifadesi olan İhlâs suresine aşağıdaki beyitlerde telmih yapılmıştır. Şair, bir mektep, bir medrese ve bir caminin yapımı için yazdığı tarih beyitlerinde, imar edilen bu güzel eserlerin Allah’ın varlığına bir delil olduğunu ifade etmiştir:

*İşte ez-cümle bu zîbende mu‘allim-ḥâne
Dâldur âyet-i İhlâşına bî-reyb ü riyâ*

(Tr. 10/12)

*O zâtuñ âyet-i İhlâşına bürhân-ı kaṭı‘dur
Bu nev-tertîb-i zîbâ bu bihîn âşâr-ı nev-peydâ*

(Tr. 11/7)

¹²⁴ “Hubbu’l-vatan mine’l-îmân”: ”Vatan sevgisi imandandır.”; Yılmaz, *age.*, s. 70-71.

¹²⁵ İhlâs Sûresi/112.

¹²⁶ Kur’an-ı Kerim Meâli, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 604.

“İnne mine ’l-beyâni le-sihren”¹²⁷

Beyan, anlatma, açık söyleme, bildirme; sihir, büyü, şiir ve güzel söz söyleme gibi manalara gelmektedir¹²⁸. Ni’met de Divanı’nın dibace kısmında şair ve şiir hakkındaki görüşlerine yer verirken bu hadise iktibas yapmıştır. Bu sözle, ikna edici anlatım ve güzel söz söylemede çekicilik olduğu ifade edilmektedir:

“(4) ve *inne mine ’l-beyâni le-sihren...*”

“İnne mineş-şi’ri le-ḥikmeten”¹²⁹

Hikmet, gizli sebep, kısa ve anlamlı söz gibi manaları içermektedir. Şair de şiirin bu yönüne bu hadisle iktibas yapmıştır:

“(3) *inne mine ş-şi’ri le-ḥikmeten...*”

“İrke’û ve’s-cudû va’budû”¹³⁰

Bir cami binasına yazılmış bir tarih beytinde şair, bu cami binasının kemerine taze kalemle “İrke’û ve’s-cudû va’budû” yani “Rükû edin, secdeye kapanın.” manasındaki âyetin yazıldığını bildirmiştir. Şair, bu âyete iktibas yapmıştır:

İrke’û ve’s-cudû va’budûyı kilik-i ter
Tâkına ihlâş ile yazdı du’â idüp hemân

(Tr. 81/6)

Kâf u nûn¹³¹

Allah, her dilediğini yaratma gücüne sahiptir. Yani Allah bir şeyi yaratmak isterse ona “ol” demesi yeterlidir. Bu beyitlerde de bu yolla, “kâf u nûn” âyetine iktibas yapılmıştır. Bir na’t beytinde Hz. Peygamber’in Allah’ın tekvin (yaratma)

¹²⁷ “Beyanda, mutlak bir sihir vardır.”; Yılmaz, *age.*, s. 83.

¹²⁸ Yılmaz, *age.*, s. 83.

¹²⁹ “Şiirde, mutlak bir hikmet vardır.”; Yılmaz, *age.*, s. 84.

¹³⁰ “Rükû edin, secdeye kapanın.”; Hacc/ 77.

¹³¹ “Kef ve nun (kûn)” “O, bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız “Ol” demesi yeter. Ol dediği şey hemen olur.”; Yılmaz, *age.*, s. 89; Bakara/ 117; Âl-i İmrân/ 47; Nahl/40.

gücünün sırlarının vâkıfı olduğu, başka bir tarih beytinde ise, Allah'ın yardımıyla devletin bayrağının üstün geldiği belirtilmiştir:

*Öyle şeh kim vâkıf-ı esrâr-ı kâf u nûn idi
Bu mezâhir olmadın 'âlemde cilve-güsteri*

(K. 2/6)

*Livâ'-i devletin manşûr ide Hâk
Telaffuz olına tâ kâf ile nûn*

(Tr. 84/19)

“Kâne âminâ”¹³²

Kapının bekçisi sultanımızı çağırmiş ve “*Kim oraya girerse emin olur* (Al-i İmran/97).” müjdesini vermiştir:

*Fede'â şarîrû'l-bâb bi'l-yümn ilâ sulţâninâ
Mübeşşir-i emn-i dahl-i beyte kâne âminâ*

(B. 2)

Kevser Suresi¹³³

Kur'an-ı Kerim'in 108. suresidir. Kevser suresi, çok hayır, bereket, ümmetin çokluğu, cennetteki havuz, ilim, şeref, amel gibi manalar taşımakta ve bu surenin ilk âyetinde Hz. Peygamber'e hitap edilmektedir¹³⁴. Ni'met Divanı'nda bir beyitte bir binanın kapısına Kevser suresinin tezhîp edildiği ifade edilmiştir:

*Bahâr-istân-ı şevkı kilik-i kudret eyledi tertîb
Dü bâb-ı beytine ser-sûre-i Kevşer idüp tezhîb*

(B. 10)

¹³² “ve men dahalehu kâne âminân(âminâ)”: “Oraya kim girerse güven içinde olur.”; Âl-i İmrân/ 97.

¹³³ Kevser Sûresi/108.

¹³⁴ TDEA, “Kevser”, İstanbul, 1982, c. 5, s. 300.

“Küntüm hayra ümmetin uhricet li ’n-nâsi”¹³⁵

Divan’ın dibace kısmında Ni’met, Âl-i İmrân suresinin 110. ayetinden iktibas yapmış ve şairleri övmüştür:

“(20) Hâzretlerinüñ [2a] zümre-i ümmet-i maḳbûle-i sûtûde-câhından itmekle dîbâce-i ser-nâme-i mübâhâtımız hem-ser-i Ferḳadân u ber-feḫvâ-yı küntüm ḫayra ümmetin uḫricet li ’n-nâsi...”

“Meliki ’n-nâs/İlâhi ’n-nâs”¹³⁶

Divan’ın dibace bölümünün hamd ve salât u selâm kısımlarında Ni’met, Nâs suresinin 2. ve 3. âyetlerine iktibas yapmıştır:

“(13) ol Meliki ’n-nâs (14) İlâhi ’n-nâsa olsuñ ki...”

Nasr Suresi¹³⁷

Tefe’ül, sözlük anlamıyla fal açma, fala bakma, uğur sayma, hayra yorma gibi anlamlara gelmektedir¹³⁸. Edebî bir kavram olarak tefe’ül, özellikle kitap falı olarak bilinir. Kutsal kitapların, tanınmış şairlerin divanlarının veya dinî, tasavvufî eserlerin bir niyet veya dilek tutularak rastgele açılması neticesinde, ilk göze çarpan ifadelerin okunarak yorumlanması, “tefe’ül, tefe’ül etmek” olarak tanımlanmıştır¹³⁹. Divan şiirinde sık sık rastlanan tefe’ül ile ilgili beyitlerde, bu uygulamanın genellikle Kur’an’ın rastgele açılması ve karşılaşılan ilk sure veya âyetin fal niyetiyle yorumlanmasından meydana gelmektedir. Ni’met’in bu beyitte “Kur’an-ı Kerim’den tefe’ül etmek” âdetine uyduğu görülmektedir ve Kur’an-ı Kerim’in 110. suresi olan Nasr âyeti ile yardım edileceği müjdesi verilmiştir:

¹³⁵ “Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.”; Âl-i İmrân/110.

¹³⁶ “İnsanların melikine / İnsanların İlâhına”; Nâs/2-3.

¹³⁷ Nasr Sûresi/110.

¹³⁸ Pala, “Tefe’ül”, *age.*, 445.

¹³⁹ Ali Fuat Bilkan, “Tefeül ile Ad Verme Geleneği ve Emir Timur’un Adı”, *Millî Folklor Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2010, S. 85, s. 133.

*Güş idüp bu eşeri ben de tefe'ül itdüm
Oldı Naşr âyeti pîrâye-i ser-sağr-ı şühüd*

(Tr. 33/11)

“Rabbü'l-Felâk”¹⁴⁰

Yeni yılın gelişi için yazılmış bir tarih beytinde şair, padişaha “*Rabbü'l-Felâk*” yani “*sabahı meydana getiren Rabb*”in nice ay ve yıl tacının ve tahtının süsünü arttırması ve onu daima hatalardan koruması şeklinde duada bulunmaktadır. Bu beyitte şair, Felâk suresine iktibas yapmıştır:

Niçe mâh u sâl zîb-efzâ-yı tâc u taht olup
Hıfz ide dâ'im hatâdan zâtını *Rabbü'l-Felâk*

(Tr.67/5)

“Ulü'l-elbâb”¹⁴¹

“*Ulü'l-el-bâb*”, *akıl sahipleri, akıllı kimseler* manasındadır. Kur'an'da çok sayıda âyette akıl sahiplerine hitap edilir¹⁴². Bu beyitte, o akıl sahipleri yüksek kemeri görmüş, yedi iklim feleği içinde onun eşinin, benzerinin olmayacağını söylemişlerdir:

Görüp bu tāk-ı bülendi didi o *ulü'l-elbâb*
Olur mı aña mu'âdil sipihr-i heft-ķıbâb

(B. 15)

¹⁴⁰ “Sabahı meydana getiren Rabb”; Felâk/ 1.

¹⁴¹ Âl-i İmrân/ 190; Bakara/ 179, 269.

¹⁴² Yılmaz, *age.*, s. 156.

“Seylü’l-‘Arim”¹⁴³

Arim, Kur’an-ı Kerim’de Sebe suresinin 16. âyetinde Sebe halkının cezalandırıldığıının bahsi geçen ve bu büyük sel baskını sırasında yıkılmış set, barajdır¹⁴⁴. Müşriklerin ahireti inkâr etmeleri ve sonucunda cezalandırılmaları konu edilir. Ni’met aşağıdaki verilen beyitte bu olaya telmih yapmıştır:

Ḳahrı cārī düşmene m̄ānende-i seylü ’l-‘Arim

Luḫfi sārī hem-çü Zemzem ‘āleme bī-ımtinān

(Tr. 85/5)

---

¹⁴³ “Fakat onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların bahçelerini, ekşi meyveli ağaçlar, acı ılgın ve biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.”; Sebe/16.

¹⁴⁴ Ömer Faruk Harman, “Arim”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 373.

2.2.2. TARİHÎ VE EFSANEVÎ ŞAHISLAR

Ni'met Divanı'nda yer alan tarihî ve efsanevî şahıslar, tespit edebildiğimiz kadarıyla, alfabetik sıra ile biyografik kaynaklarda geçen bilgilerle de desteklenmek suretiyle verilmiştir.

2.2.2.1. Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)

Abdullah Paşa, II. Ahmed döneminde Mısır valiliğini kabul etmediği için öldürülen Kerküklü Firâri diye meşhur Seyyid Hasan Paşa'nın oğludur¹⁴⁵. Enderun'da yetişen Abdullah Paşa, kapıcılar kethüdâsı¹⁴⁶ iken H. Muharrem 1151/M. Nisan-Mayıs 1738 yılında mîrahûr-ı evvel¹⁴⁷ olmuştur. Daha sonra vezirlik rütbesiyle H. Zilkâde 1158/M. Kasım-Aralık 1745'te Kıbrıs valiliğine, H. Ramazan 1159/ M. Eylül-Ekim 1746'da Rakka valiliğine, aynı yıl aralık ayında ikinci kez Kıbrıs valiliğine getirilmiştir. H. Rebûlevvel 1160/M. Mart-Nisan 1747 yılında Aydın muhassılı¹⁴⁸ olan Abdullah Paşa, aynı yıl içinde H. 17 Şaban 1160/M. 24 Ağustos 1747'de sadrazam olmuştur¹⁴⁹. Daha sonra bu görevinden alınmış ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Bir süre sonra H. Cemâziyelâhir 1163/M. Mayıs 1750 tarihinde Konya, sonra Bosna ve H. 1164/M. 1751'de Mısır, H. 1166-67/M. 1753'te Halep, H. 1169-70/M. 1756'da Rakka, H. 1170-71/M. 1757'de Diyarbekir valisi olmuştur¹⁵⁰. H. Cemâziyelevvel 1173/M. Aralık-Ocak 1759-60 yılında tekrar Halep

¹⁴⁵ Müjdat Uluçam, "Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c.1, s. 18.

¹⁴⁶ "Kapı kethüdâsı, valilerle sancak beylerinin, dairelerin ve patrikhanenin Bâb-ı Âli ve resmî dairelerdeki işlerini takip etmek üzere tâyin eyledikleri memura verilen addır."; Pakalın, "Kapı kethüdâsı", *age.*, c. 2, s. 172.

¹⁴⁷ "Mirahur, sarayda at işlerine bakan memurun unvanıdır. Mirahurlar büyük ve küçük adıyla iki tane idi. Bunlara o mânaya gelen "mirahur-ı evvel", "mirahur-ı sani" denilirdi. Birincisi ahır halkının, saraçların, yedekçilerin âmiri idi."; Pakalın, "Mirahur", *age.*, c. 2, s. 541.

¹⁴⁸ "Muhassıl, devlete ait vergi ve resimleri tahsil ile mükellef olan memurlar hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Muhassıl", *age.*, c. 2, s. 569.

¹⁴⁹ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. III, s. 382-383.

¹⁵⁰ Uluçam, *age.*, c. 1, s. 18.

valisi olarak görevlendirilmiş ve bu görevde iken H. Şaban 1174/M. Mart-Nisan 1761 tarihinde vefat etmiştir¹⁵¹.

Ni'met Divanı'nda 75. tarihte Abdullah Paşa'nın sadrazam oluşuna ve 76. tarihte bir mektep yaptırmasına birer tarih düşürülmüştür. Ayrıca Abdullah Paşa, hayırsever oluşu ve makamının yüceliğiyle Divan'da övülmüştür:

Eyleyüp re'y-i rezininde işâbet 'izz ile

İtdi 'Abdu'llâh Paşa bendesin vâlâ-mağam

(Tr. 75/4)

Şâd olup ser-cümle 'âlem yazdılar târîhîni

Geldi şadr-ı mihre 'Abdu'llâh Paşa-yı benâm (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 75/14)

İşte ez-cümle hayır-ı hâhî vezîr-i a'zamı

Seyyid 'Abdu'llâh Paşa kim odur fâhr-i kurûm

(Tr. 76/3)

Başladı Ni'met elif bâdan yazup târîhîni

Yapdı 'Abdu'llâh Paşa mekteb-i kenz-i 'ulûm (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 76/7)

2.2.2.2. Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı)

Ailesi Alanyalı olan Ahmed Paşa, III. Ahmed devri sadrazamlarından Kalaylıkoz Ahmed ve Baltacı Mehmed paşaların kethüdâsı Osman Ağa'nın akrabasından Cafer Ağa'nın oğludur¹⁵². Foça'da doğan Ahmed Paşa, Şehlâ ve Kör

¹⁵¹ “Muhsinzade Mehmet Paşa ile yer değiştirerek ikinci defa Halep valiliğine getirildi (Temmuz 1758), bu görevdeyken öldü ve Ebubekir Tekkesi'ne defnedildi.”; Uluçam, *age.*, c.1 s. 18.

¹⁵² Feridun Emecen, “Ahmed Paşa, Şehlâ”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 2, s. 114.

lakaplarıyla bilinmektedir. H. 1149-50/M. 1737 yılında sadaret kethüdâsı¹⁵³, H. 1150-51/M. 1738'de vezâretle sadaret kaymakamı¹⁵⁴, aynı yıl içinde Aydın mutasarrıfı¹⁵⁵, H. 1151-52/M. 1739'da rikâb-ı hümayun kaymakamı¹⁵⁶, ardından da nişancı olmuştur¹⁵⁷. Daha sonra H. 27 Rebûlevvel 1153/M. 22 Haziran 1740 yılında sadrazam olmuş ve iki yıla yakın bu görevde kalmıştır¹⁵⁸. H. 1154-55/M. 1742 tarihinde azledilmiş ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden sonra H. 1155-56/M. 1743'te Rakka ve Sayda valisi, H. 1156-57/M. 1744'te Kars seraskeri H. 5 Zilkâde 1157/M. 10 Aralık 1744'te Halep valisi, H. 1157-58/M. 1745'te Anadolu valiliği ve ikinci defa Kars seraskeri olmuştur¹⁵⁹. H. Ramazan/Şevval 1165/M. Ağustos 1752 yılında tekrar Halep valiliğine getirilmiş ve H. Rebûlâhir 1166/M. 1753 tarihinde burada vefat etmiştir¹⁶⁰. Ahmed Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı çeşme ve bazı hayır eserleri bulunmaktadır.

Ni'met Divanı'nda 8. ve 9. tarihlerde Hacı Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'in türbesine iki yeni çeşme, 10. tarihte bir mektep ve 12. tarihte ise bir kasır yaptırmasına birer tarih düşürülmüştür:

Evvel âbın içüp andan didi Ni'met târîh

Mağam-ı 'ayn-ı 'atâ çeşme-i Ahmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 8/8)

¹⁵³ "Sadaret kethüdâsı, sadrazamların birinci derecede yardımcısı olan memur hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Sadaret kethüdâsı", *age.*, c. 3, s. 80.

¹⁵⁴ "Sadaret kaymakamı, sadrazamların sefere memur oldukları zamanlarda devlet merkezindeki işleri görmek üzere vezirlerden bıraktıkları vekil hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Sadaret kaymakamı", *age.*, c. 3, s. 79.

¹⁵⁵ "Mutasarrıf, sancak adı verilen teşekkülün başında bulunan memur hakkında unvan olarak kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Mutasarrıf", *age.*, c. 2, s. 586.

¹⁵⁶ "Rikâb-ı hümayun kaymakamlığı, sefer münasebetiyle İstanbul'dan ayrılan sadrazamın vekiline verilen addır."; Pakalın, "Rikâb-ı Hümayun Kaymakamlığı", *age.*, c. 3, s. 45.

¹⁵⁷ Aydın Topaloğlu, "Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c.1, s. 145.

¹⁵⁸ Emecen, *age.*, c.2, s. 114.

¹⁵⁹ Topaloğlu, *age.*, c.1, s. 145.

¹⁶⁰ Emecen, *age.*, c. 1, s. 114.

Yād idüp eyledi şād-âb Muḥammed Ḥānı

Çeşme-i âb-ı ḥayâtı Ḥacı Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 9/7)

Ni‘metâ şu gibi ezberle yazup târiḥin

‘İlme kân oldu bu nev-mekteb-i Aḥmed Paşa (H. 1152/M. 1739)

(Tr. 10/16)

Ni‘metâ vech-i cemîl ile didüm târiḥin

Yapdı bu kaşr felek-i der-gehi Aḥmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 12/18)

2.2.2.3. Ali Paşa (Hekimoğlu)

Ali Paşa, H. 15 Şaban 1100/M. 4 Haziran 1689 tarihinde İstanbul’da doğmuştur. Babası Giritli Hekimbaşı Nuh Efendi’dir. İyi bir eğitim alan Ali Paşa, H. 1134-35/M. 1722 yılında mîr-i mîranlık¹⁶¹ payesiyle Adana valiliğine getirilmiştir¹⁶². H. Safer 1137 /M. Ekim-Kasım 1724’te Halep valisi olarak İran seferine katılmıştır. Tebriz fethi sırasında gösterdiği başarılarından dolayı H. 3 Safer 1138/M. 11 Ekim 1725’te vezirlik göreviyle Anadolu beylerbeyliğine, ertesi yıl da Şark seraskerliği ve Tebriz muhafızlığına, H. 1139-40/M. 1727’de önce Şehrizar, sonra Sivas valiliğine getirilmiştir. İranla olan savaşların başlaması üzerine Diyarbekir valiliğine atanmış ve sonra da H. Ramazan-Şevval 1142/M. Nisan 1730 tarihinde Hemedan muhafızlığıyla görevlendirilmiştir. Tebriz’in İranlıların eline geçmesi üzerine seraskerliğe atanan Ali Paşa, burada Rûmiye (Urmiye)’yi ve Tebriz’i geri almış ve bu başarılarından dolayı da H. 15 Ramazan 1144/M. 12 Mart 1732 tarihinde

¹⁶¹ “Mir-i miran, mülkî rütbelerden birinin adıdır. “Beyler Beyi” demektir.”; Pakalın, “Mir-i Miran”, *age.*, c. 2, s. 545.

¹⁶² M. Münir Aktepe, “Hekimoğlu Ali Paşa”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, c. 17, s. 166.

sadrazamlığa getirilmiştir¹⁶³. Birçok başarı gösteren Ali Paşa, seraskerlik, valilik, muhafızlık gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur ve H. 9 Zilhicce 1171/M. 14 Ağustos 1758 yılında vefat etmiştir.

Ni'met Divanı'nda 13. tarihte Ali Paşa'nın sadrazam oluşuna bir tarih düşürülmüştür.

Cihāna müjde idüp didi Ni' met bendesi târîh

Gelüp iclâlle şadra vezîr oldı 'Alî Paşa (H. 1145/M. 1732)

(Tr. 13/25)

2.2.2.4. Hz. Ali (Murtazâ, Hayder)

Hz. Ali, Hz. Peygamber'in damadı ve aynı zamanda dört büyük halifeden dördüncüsüdür¹⁶⁴. Bedir, Uhud, Hendek gibi muhârebeler yanında birçok gazvelere katılmış ve Hayber'de destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır¹⁶⁵.

Bilindiği üzere Hz. Ali'nin lakapları arasında Murtazâ (seçilmiş, gözde) ve Haydar (aslan)'da vardır. Ni'met Divanı'nda beyitlerde ahlâklı oluşu, savaşçı yönü ve kahramanlıkları ile söz konusu edilmiştir. Bazen memduha sıfat olmuş ve bazen de memduhun adının Ali olması sebebiyle teşbihe konu olmuştur:

Sensin ol şîr-i neberd-i Haydar-ı Hayber-güşâ

Bir ğazâ itdün ki dil-şâd oldı rûh-ı Murtażâ

(T. 7/3)

¹⁶³ Ali Birinci vd., "Ali Paşa (Hekimoğlu)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 226-227.

¹⁶⁴ Ethem Ruhi Fırlalı, "Ali", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 2, s. 371.

¹⁶⁵ Pala, "Ali", *age.*, s. 18-19.

2.2.2.5. Aristo

Aristo, M.Ö. 384-322 yıllarında yaşamış ve İslâm düşüncesi üzerinde önemli etkileri olmuş ünlü Yunan filozofudur¹⁶⁶. Divan şiirinde aklın temsilcisi, hikmet ve tedbirli düşünmenin sembolüdür. Ni'met Divanı'nda üç beyitte geçen Aristo, memduhun zekâ sahibi, tedbirli düşünen, bilgili bir zat olduğunu belirtmek için memduha bir sıfat olmuştur:

O ħired-mend-i melek-ħaşlet Aristo-fiñnat

İtdi bu ħaşr-ı feraħ-zāyı daħi tarħ u binā

(Tr. 12/9)

Ol ŧehen-ŧāh-ı Aristo-re 'y-i Eflāñun-ħired

Eyledi devlet-sarāyından bu cāyı intiħāb

(Tr. 25/6)

Bazen vezin gereği Risto şeklinde de kullanılmıştır:

Ey veliyy-i ni' met-i Risto-meniŧ evŧāfuñı

Ĥaħħ-ı ta' bîr ile mümkin mi ide Ni' met edā

(Tr. 7/19)

2.2.2.6. Âsaf

Doğu edebiyatlarında vezirin eş anlamlısı olarak kullanılan bu unvan, İslâmî kaynaklarda Hz. Süleyman'ın veziri olarak geçen kişidir¹⁶⁷. Şair, genellikle bir şahsın sadâreti için yazdığı tarihlerde, o şahsa “Âsaf”lığı yakıştırır, onu fazilet, sadâkat, ihlas gibi sıfatlarla yüceltir:

¹⁶⁶ Zavotçu, “Aristo (Aristoteles)”, *age.*, s. 30; Pala, “Aristo”, *age.*, s. 26.

¹⁶⁷ Pala, “Âsaf”, *age.*, s. 33.

Şarf-ı himmet idüp ol Āşaf-ı gerdün-zīnet

Yapdı bir böyle harem-hâne-i 'işmet-pîrâ

(Tr. 12/8)

Olsa dehlîzine ferşide sezâ atlas-ı çarh

K 'oldı ol Āşaf-ı zî-şâna maķâm u me 'vâ

(Tr. 12/15)

Görüp ol dâver-i Āşaf-menişüñ reftârın

Hidemâtında şadâkatle o şâh-ı dâñâ

(Tr. 17/5)

Görüp ol Āşafuñ hüsñ-i sülük u şıdk u ihlâşın

Teveccüh-sâz-ı raġbet oldı añâ ol şeh-i naķkad

(Tr. 48/4)

2.2.2.7. Ayşe Kadın

Sultan I. Mahmûd'un başkadını olan Ayşe Kadın, H. 1159/M. 1746 yılında Fatih'te Çörekçikapısı'nda çeşme ve mektep yaptırmıştır¹⁶⁸.

Başkadın ismi ile zikredilen Ayşe Kadın'ın Ni'met Divanı'nda 6. tarihte bir çeşme, 22. tarihte bir mektep, 72. tarihte bir çeşme ve bir sebil yaptırmasına şair, tarih düşürmüştür:

Ni' metâ itmâmına tarh itdi bir târih-i nev

Ķıldı Başkadın bu dil-cû-çeşmeyi li 'llâh binâ (H.1158/M. 1745)

(Tr. 6/5)

Târih didi Ni' met gibi bî-hadd u 'ad şeyh ü şabî

Yapdı bu zîbâ mektebi Başkadın-ı 'âlî-cenâb (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 22/11)

¹⁶⁸ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. I., s. 50.

Ābı-veş târîhi câri oldu Ni‘ met hâmeden

Mâ‘-i cûdın kıldı Başkadın reh-i Hağda sebîl (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 72/9)

2.2.2.8. Aziz-i Mısır

Hâssa ordusu baş veziri ve Yusuf kıssasında Zeliha'nın kocası olan Aziz¹⁶⁹, bu beyitte memduha bir sıfat olmuştur ve memduhun cömert oluşu dile getirilmiştir:

Ol şehen-şâh-ı kerem-kâr ‘Aziz-i Mısr-ı cûd

Eyledi luğfila sîr-âb ‘âlemi mânend-i Nîl

(Tar. 72/2)

2.2.2.9. Behmen

İran'ın Keyâniyân sülalesi hükümdarlarından Güştâsb'ın torunu ve İsfendiyar'ın oğlu Erdşîr'in lakabıdır¹⁷⁰. Behmen tarihî-efsanevî bir kişiliktir ve diğer Şehnâme kahramanları gibi şiirlerde yiğitlik simgesi olarak anılır:

El ursa kavı-ı Behmene tîri geçerdî âhına

Düşürdi çâh-ı Bîjîne a‘dâyı bîm-i qahrı hem

(K. 4/30)

2.2.2.10. Beşir Ağa (Hacı)

Harem ağalarının en ünlülerinden olan Hacı Beşir Ağa, muhtemelen 17. yüzyıl ortalarında doğmuş ve küçük yaşta zenci köle olarak İstanbul'a getirilmiştir¹⁷¹. Kızlar ağası Yapıksız Ali Ağa'nın yanında yetişmiş ve saraya alındıktan sonra

¹⁶⁹ Zavotçu, “Aziz”, *age.*, s. 44; Ahmet Talat Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (Haz. Cemâl Kurnaz), “Yûsuf- Züleyhâ”, H Yayınları, İstanbul, 2009, s. 493.

¹⁷⁰ Zavotçu, “Behmen”, *age.*, s. 59.

¹⁷¹ Abdülkadir Özcan, “Beşir Ağa, Hacı”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555.

Şehzade Ahmed'in dairesinde hizmet görmüştür¹⁷². H. Rebiyülâhir 1119/M. Temmuz 1707 yılında saray hazinedarı¹⁷³, H. 1129/M. 1717 tarihinde de Dârüssaâde ağası¹⁷⁴ olmuştur¹⁷⁵. On üç yılı III. Ahmed, on altı yılı da I. Mahmûd zamanında olmak üzere toplam yirmi dokuz yıl harem ağalığı yapan Beşir Ağa, 13 Cemâziyelevvel 1159/M. 3 Haziran 1746'da vefat etmiştir. Beşir Ağa, sarayda ve özellikle I. Mahmûd üzerinde büyük nüfuz sahibi olmuş ve önemli mevkilere tayinlerde tesirli olmuştur. Cami, medrese, sebil, kütüphane, mescit, tekke, külliye gibi birçok hayır eseri yaptırmıştır. Ayrıca kurduğu vakıf kütüphanelerinden başka bir de nadir eserlerden oluşan, çok zengin özel bir kütüphanesinin bulunduğu bilinmektedir¹⁷⁶.

Ni'met Divanı'nda adı çok kez geçen Hacı Beşir Ağa'nın 11. tarihte bir medrese ve bir cami, 26. tarihte Bursa'da bir çeşme, 54. tarihte Ayasofya'da bir çeşme, 55. tarihte Belgrat'ta bir çeşme yaptırmasına tarih düşürülmüştür:

Bu dârü 'l- 'ilm-i bālâ-ıtarhı lillâh eyleyüp bünyâd

Hele bu bâbda ihyâ-yı 'ulûm itdi Beşîr Ağa (H. 1157/M. 1744)

(Tr. 11/15)

Ol Beşir-i kâ-m-kâruñ 'ayn-ı cûdından gel iç

Mâ Emîr Sultân-ı rûh-ı pâkine âb-ı hayât (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 26/9)

¹⁷² Havva Koç, "Beşir Ağa (Hacı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 315.

¹⁷³ "Kıymetli evani, eşya ve emvalin konulduğu yeri idare ve muhafazaya memur olanlar hakkında kullanılır bir tabirdir."; Pakalın, "Hazinedar", *age.*, c. 1, s. 785.

¹⁷⁴ "Dâr-üs-saade ağası, saray memurlarının büyüklerinden biri olan kızlar ağasının unvanı idi."; Pakalın, "Dâr-üs-saade ağası", *age.*, c. 1, s. 400.

¹⁷⁵ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. II, s. 20.

¹⁷⁶ Koç, *age.*, c. 1, s. 316.

2.2.2.11. Beşir Ağa

Mora muhassılı Ahmed Paşa'nın kölesi olan Beşir Ağa, Moralı lakabıyla anılmaktadır¹⁷⁷. H. 1137/M. 1724-25 yılında saraya girmiş, H. 1143/M. 1730'da Sultan I. Mahmûd'un musâhibi¹⁷⁸, H. 1144/M. 1731-32 yılında da padişahın hazinedarı olmuştur. H. 13 Cemâziyelevvel 1159/M. 3 Haziran 1746 tarihinde Hacı Beşir Ağa'nın yerine Dârüssaâde ağalığına getirilmiştir¹⁷⁹. Hacı Beşir Ağa gibi I. Mahmûd üzerinde etkisi fazla olan Beşir Ağa, sadrazam tayinlerinde bile önemli rol oynamış fakat bir kısım adamlarının vezirlere, kadı ve müftülere hakaretleri ve görevlerini kötüye kullanmaları, ayrıca kendi adının da bazı rüşvet olaylarına karışması üzerine H. 1165/M. 1752 yılında bu görevinden alınmıştır¹⁸⁰. Daha sonra da H. Şaban 1165/M. Haziran-Temmuz 1752 tarihinde azledilmiştir. Aynı zamanda iyi bir hattat olan Beşir Ağa, celî-sülûs yazıda ustalık kazanmış ve bu yazıda birçok eser vermiştir. Bu eserlerin başlıcalarından bazıları şunlardır: Ayasofya'nın Bâb-ı Hümâyun tarafındaki Ayasofya Camii'ne bitişik imaretin üstündeki 1743 tarihli kitâbe¹⁸¹, bu imarete ambar olarak kullanılan Bizans yapısı Skeuophylakion kapıları üstündeki 1743 tarihli kitâbeler, Ayasofya Meydanı'nda köşedeki su terazisine bitişik 1747 tarihli çeşme kitâbesi, Şehzadebaşı'nda kiliseden çevrilme Kalenderhane Camii içindeki 1747 tarihli kitâbesi gibi birçok eser meydana getirmiştir¹⁸². Hattatlığı yanında ok ve tüfek atmada da kabiliyetli olan Beşir Ağa'nın Okmeydanı'nda menzil sahibi olduğu da bilinmektedir¹⁸³.

¹⁷⁷ Abdülkadir Özcan, "Beşir Ağa, Moralı", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555.

¹⁷⁸ "Padişahların gerek saraydaki ağalardan gerek vezir ve beylerbeyilerden "musahip" denilen malûmatlı, sözünden sohbetinden istifade edilen veyahut zarif, nüktedan ve hazır cevap zatlardan maiyyetleri vardı."; Pakalın, "Musahib", *age.*, c. 2, s. 583.

¹⁷⁹ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. 2, s. 20.

¹⁸⁰ Özcan, *age.*, c. 5, s. 556.

¹⁸¹ "Kitâbe, binaların kemerlerine, kapı üzerlerine, çeşme ve sebil gibi şeylerin cephelerine konulan yazılı levha; böyle bir levhanın yazısı yerinde kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Kitâbe", *age.*, c. 2, s. 284.

¹⁸² Ali Alparşlan, "Beşir Ağa", *Yaşamları ve Yapıtlarına Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 315.

¹⁸³ Özcan, *age.*, c. 5, s. 556.

Ni'met Divanı'nda Hacı Beşir Ağa gibi Moralı Beşir Ağa'nın da adı çok kez zikredilmiştir. Beşir Ağa'nın 14. tarihte Dârüssaâde ağası oluşuna, 59. tarihte Beşiktaş tarafında taş dikmesine¹⁸⁴ yani nişantaşı¹⁸⁵ sahibi oluşuna, 18. ve 71. tarihlerde bir çeşme, 90. tarihte bir kasır yaptırmasına ve 100. tarihte Kalenderhâne Camii'ni yenilemesine şair, bir tarih düşürmüştür. Ayrıca birçok yönleri ile Ni'met Divanı'nda övülen Hacı Beşir Ağa, ilim sahibi, cömert, hayırsever bir zat oluşu yönleriyle de Divan'da söz konusu edilmiştir:

Dârü's-sa'âde-i cāhın 'izle kıldı pür-zîb

Gencür-ı pâdişāhî Beşîr Ağay-ı dānā (H. 1159M. 1746)

(Tr. 14/13)

Mükerrem-i muharrem haş-güzîn-i mekremet-cüyü

Beşîr Ağay-ı dānā 'ātıfet-kār-ı kerem-pirā

(Tr. 18/5)

Ol şehün gencver-i hāşşı Hazret-i Beşîr Ağa

Ahter-i iqbāli olmağda felekde şu'le-pāş

(Tr. 59/2)

Müjde bi-pervā sebū urdı Beşîr-i kām-cū

Sikkeyi mermerde kazdı bu mağalde dikdi taş (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 59/10)

¹⁸⁴ “Taş dikmek, rekor kırma yerinde kullanılır bir tâbirdir. Okçulukta rekor kıranlar için taş dikildiğinden bu tâbir meydana gelmiştir.”; Pakalın, “Taş dikmek”, *age.*, c. 3, s. 419.

¹⁸⁵ “Nişantaşı, ok müsabakasında atılan okun düştüğü yere, hatıra olarak, dikilen taş hakkında kullanılır bir tâbirdir. “Menziltaşı”da denilen bu taşın ok atanın adıyla atıldığı tarih yazılırdı.”; Pakalın, “Nişantaşı”, *age.*, c. 2, s. 700-701.

2.2.2.12. Bihzâd (Behzâd)

Büyük bir Türk minyatür ressâmı olan Bihzâd, Mânî gibi sanatı ile efsaneleşmiş, yaptığı resimler ve resimlerdeki yeteneği ile övülen bir sanatçı olmuştur¹⁸⁶. Beyitlerde bu yönüyle anılan Bihzâd, daha çok “nakş”, “nukûş”, “hâme”, “nigâr” gibi kelimelerle birlikte kullanılmıştır. Ni’met, binaların imarı için yazdığı tarihlerde bu yapıların güzelliği ile Bihzâd’ın kalemını ya da şanını kıyaslamıştır. İmar edilmiş bu eserlerin güzelliği karşısında Bihzâd’ın kalemi ve eserleri değersiz kalmıştır:

Mû-şikâfân seyr idüp nakş u nigârın didiler

Şân-ı Bihzâdı bu resm-i tâze meksûr eyledi

(Tr. 102/14)

Gören ol hurde-nukûş u şuveri eyler mi

Eşer-i hâme-i Bihzâdı hünlerden ma‘dûd

(Tr. 34/10)

Ya ol nakş u nigâr-ı hurde-kârîsin eger görse

İderdi bahre ilkâ şübhesiz âşârını Bihzâd

(Tr. 35/5)

2.2.2.13. Bijen

Firdevsî’nin Şehnâme’de savaşlarını anlatıp yiğitliğini övdüğü efsanevî kahraman Bijen, Farsların tarihî-efsanevî kahramanlarından Rüstem’in torunudur¹⁸⁷. Kahramanlık simgesi Bijen, şiirlerde genellikle Efrâsiyâb tarafından içine atıldığı kuyu ile birlikte verilir. Aşağıdaki beyitte de Bijen’in kuyuya hapsedilmesi olayına telmih yapılmıştır:

¹⁸⁶ Pala, “Bihzâd”, *age.*, s. 72; Zavotçu, “Bihzâd”, *age.*, s. 67.

¹⁸⁷ Zavotçu, “Bijen”, *age.*, s. 67-68.

El ursa kavı-ı Behmene tiri geçerdı āhına
Düşürdi çāh-ı Bījene a‘ dāyı bīm-i kahrı hem

(K. 4/30)

2.2.2.14. Cem (Cemşid)

Cem, İran’da ilk önce saltanat süren, Pişdâdiyân sülâlesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır¹⁸⁸. Divan şiirinde Osmanlı padişahları, şairler tarafından sürekli olarak Cem’le kıyaslanarak yüceltilmişlerdir ve bazen de padişahın yanında Cemşid küçültülmüştür¹⁸⁹. Ni’met, şiirlerinde dönemin padişahını övmek maksadıyla Cem’i bir sıfat olarak kullanmıştır. Şair, padişahın askerî yönünü, adaletli, cömert oluşunu vermek için Cem ile memduh arasında ilgi kurmuştur:

Hıdīv-i Cem-sipeh Sulţān Maḥmūda ola es‘ad
Leb-i deryāda bünyād oldı ra‘ nā kaşr-ı nev-icād

(Tr. 50/5)

Mālik-i mülk-i hilāfet āb-ı rüy-ı salţanat
Kām-baḥşā-yı ‘ināyet dād-kār-ı Cem-maşīr

(Tr. 52/1)

İşte ez-cümle bu zībā-belde-i maşūreyi
Eyledi āşār ile iḥyā o şāh-ı Cem-nişān

(Tr. 86/4)

Bu beyitte Cem ile devrin padişahı kıyaslanmıştır, Cem gibi padişahların âleme çok geldiği fakat zamanın padişahı gibi cömert bir sultanın dünyaya daha gelmediği belirtilmiştir:

Hāşılı bir böyle sulţān-ı kerem-ver gelmedi
Gerçi geldi ‘āleme çok pādīşāh-ı Cem-nişān

(Tr. 87/8)

¹⁸⁸ Zavotçu, “Cem”, *age.*, s. 88; Pala, “Cem”, *age.*, s. 86.

¹⁸⁹ Dursun, Ali Tökel, “Cemşid”, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 136.

Bilindiği üzere, Divan şiirinde Cem ile birlikte “bezm”, “şarap”, “câm-ı Cem”, “eğlence”, “işret” gibi birçok kelime ve terkip kullanılmıştır. Şair de bu kelime ve terkipleri kullanarak telmih ve tenasüp sanatlarına başvurmuştur:

Şenlendi şahbâ-ğâneler kaldı tehi kâşâneler

Tertîb idüp cânâneler şahn-ı çemende bezm-i Cem

(K. 4/4)

Biz ‘ışkla üftâdeyiz âvâreyiz âzâdeyiz

‘İşret için âmâdeyiz sâki bize şun câm-ı Cem

(K. 4/16)

2.2.2.15. Dârâ (Keykûbâd)

Keyâniyân sülâlesinin dokuzuncu padişahı olan Dârâ, çoğu zaman İskender ile birlikte savaş sahnelerinde yer alır¹⁹⁰. Divan şiirinde çokça adı geçen Acem hükümdarlarından¹⁹¹. İskender’le yaptığı destansı savaşları, büyük bir saltanata, tac ve tahta sahip olması nedeniyle ululuk, azamet ve büyük bir görkemin sembolü olmuştur. Nimet, şiirlerinde memduh ile Dârâ’yı karşılaştırmış ve memduhun ondan kat kat üstün olduğunu ifade etmek için Dârâ ile birlikte “der-bân”, “bende”, “der-be-der” ifadelerini kullanmıştır:

Şehen-şâh-ı cihân Sulţân Mağmûd-ı felek-dergâh

Sezâdur bende olsa dergehinde Hüsrev ü Dârâ

(Tr. 11/1)

Şevket ü dârâtına nazarla Dârâ der-be-der

Cûdına nisbetle Hâtem bi-nevâ şahs-ı denî

(Tr. 98/3)

Müşerref eyledikçe gâhi kaşr-ı dil-ârâyı

Revâ sulţân-ı ‘âlem eylese der-bân Dârâyı

(B. 49)

¹⁹⁰ Pala, “Dârâ”, *age.*, s. 106.

¹⁹¹ Tökel, “Dârâ”, *age.*, s. 155.

2.2.2.16. Efrâsiyâb

Peşeng'in oğlu, Feridun'un torunlarından olan Efrâsiyâb, Şehnâme'de geçen olağanüstü kahramanlardan biridir¹⁹². Divan şiirinde kahramanlık, saltanat ve hükümdarlık sembolü olmuş bir şahsiyettir. Genellikle memduh övülürken, bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır. Fakat Ni'met Divanı'nda Efrâsiyâb, memduhun yanında küçültülmüş ve memduhun dergahının kölesi olarak görülmüştür:

Mâlik-i taht-ı hilâfet Hazret-i Maḥmūd Hân

Bende-i der-gâhıdur İskender ü Efrâsiyâb

(Tr. 25/1)

2.2.2.17. Emir Sultân

Asıl adı Muhammed ve lakabı Şemsüddin olan Emir Sultân, H. 770/M. 1368 yılında Buhara'da doğmuştur¹⁹³. Çevresinde teşkil ettiği tarikat halkası ile Osmanlı Devleti'nin gelişip büyümesine de maddi ve manevi katkıları olmuştur. Bursa'ya gelerek yerleşen Emir Sultân, bugünkü Emir Sultan semtinde bir mağarada yaşamıştır ve kısa bir sürede de Bursa halkı tarafından sevilmiş, burada bir mürit halkası kurmuştur¹⁹⁴. H. 832-833/M. 1429 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir. Şair, Emir Sultan'ın Bursa şehrine gelişi olayına telmih yapmıştır:

İşte ez-cümle Burusa şehrini tenvîr iden

‘Ârif-i bi’lîlâh Emîr Sultân-ı kerrûbî-şifât

(Tr. 26/3)

2.2.2.18. Esad Efendi (Ebûishakzâde)

Esad Efendi, H. Zilkâde 1096/M. Ekim 1685 yılında İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı Devleti'nin 56. şeyhülislâmı Ebû İshak İsmail Efendi'nin oğlu, Şeyhülislâm

¹⁹² Tökel, “Efrâsiyâb”, *age.*, s. 156-157; Onay, “Efrâsiyâb”, *age.*, s. 28.

¹⁹³ Zavotçu, “Emir Sultân”, *age.*, s. 136.

¹⁹⁴ Abdullah Uçman, “Emir Sultan”, *TDEA, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. III, s. 35-36.*

İshak Efendi'nin kardeşidir¹⁹⁵. İyi bir eğitim görmüş olan Esad Efendi, Mekke ve Medine müfettişliği ve fetva eminliği gibi hizmetlerde bulunmuş ve Edirne payesiyle Selanik kadılığına getirilmiştir. Daha sonra bu görevinden azledilmiş ve Anadolu kazaskerliği payesiyle ordu kadısı¹⁹⁶ olmuştur. Belgrad Antlaşması'nın imzalanması sırasında kendisine Rumeli kazaskerliği¹⁹⁷ payesi verilen Esad Efendi, H. 28 Muharrem 1157/M. 13 Mart 1744'te bu makama tayin edilmiştir. Daha sonra bu görevden azledilmiş ve H. 24 Receb 1161/M. 20 Temmuz 1748 tarihinde şeyhülislamlık makamına getirilmiştir¹⁹⁸. Fakat bir süre sonra bu görevinden azledilen Esad Efendi, önce Sinop sonra Gelibolu'da ikamet etmiştir. Sonrasında İstanbul'a gelmiş ve H. 10 Şevval 1166/M. 10 Ağustos 1753 tarihinde vefat etmiştir. Aynı zamanda bir şair ve âlim olan Esad Efendi'nin birçok konuda yazılmış eserleri bulunmaktadır.

Ni'met, Divan'da 45. tarihte Esad Efendi'nin şeyhülislamlık makamına getirilmesine bir tarih düşürmüştür:

Es'ad Efendi cāh-ı fetvāyı kıldı pür-zîb

İtsün hemîşe Cevvād iclāl-i cāhın es'ad (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 45/17)

2.2.2.19. Fağfûr

Eskiden Çin hükümdarlarına verilen bir ad veya unvandır¹⁹⁹. Ayrıca Çin sanatının bir ürünü olarak yapılan kase veya kapkacak türünden eşyalara da fağfûr adı verilmektedir²⁰⁰. Efsanevî bir hükümdar kişiliğini temsil eden Fağfûr, Ni'met

¹⁹⁵ Muhammet Nur Doğan, , “Esad Efendi, Ebûîshakzâde”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c.11, s. 338-339.

¹⁹⁶ “Ordu kadısı, seferde bulunan orduda çıkacak hukukî ve şer’î meselelerin halli için ulemadan bulundurulmuş memurun unvanı idi.”; Pakalın, “Ordu Kadısı”, *age.*, c. 2, s. 729.

¹⁹⁷ “Rumeli kasaskeri, iki derece olan kazaskerliğin üst derecesinin adıdır. İkinci dereceye “Anadolu kazaskeri” denilirdi. Rumeli kazaskerliği, ilmiye rütbesinin en yüksek mertebesi (derecesi) idi ve mülkiyeden vezir, askeriden müşîre muadildi.”; Pakalın, “Rumeli Kazaskeri”, *age.*, c. 3, s. 57.

¹⁹⁸ Muhammet Nur Doğan, “Esad Efendi (Ebu İshakzade)”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 418-419.

¹⁹⁹ Tökel, “Fağfûr”, *age.*, s. 166.

²⁰⁰ Pala, “Fağfûr”, *age.*, s. 145; Tökel, “Fağfûr”, *age.*, s. 166.

Divanı'nda sadece bir beyitte yer almaktadır. Burada Çin Fağfûr'u gönül alan güzellikteki kasrı görünce keşke bu yapının kapıcısı olsaydım demiştir:

Kâş der-bānı olaydum dir idi Fağfûr-ı Çîn

Olsa düş çeşmi kâşîli bu kaşr-ı dil-nişîn

(B. 37)

2.2.2.20. Fahreddin Râzî

Kelâm, felsefe, tefsir ve fıkıh usulü alanındaki çalışmalarıyla tanınmış bir âlimdir. H. 25 Ramazan 543/M. 6 Şubat 1149 ve H. 606/M. 1210 yılları arasında yaşamıştır. Üstün zekâsı, güçlü hafızası, etkili hitabetiyle tanınmış ve 12. yüzyılın en büyük düşünürlerinden biri kabul edilmiştir. Ayrıca Arap dili, felsefe, mantık, astronomi, tıp, matematik gibi hemen bütün ilimleri öğrenmiş ve bu alanlarda da eserler vermiş çok yönlü bir âlimdir²⁰¹. Gazalî'den bir asır sonra yaşayan Râzî, kelâm ilmine felsefeyi sokmakla tanınır²⁰². Şeyhülislâm Esad Efendi için yazılmış bir tarih beytinde şair, memduhun ilim, düşünce yönünden ne kadar üstün olduğunu beyan etmek için meşhur kelâm âlimi Fahreddin Râzî'ye telmih yoluyla göndermede bulunur:

Bî-şübhe kuṭb-ı rāzî itmez mi ihtirāzı

Pîşinde Faḫr-i Rāzî eylerken 'özrin îrād

(Tr. 45/7)

2.2.2.21. Felâtun (Eflâtun)

Felâtun, M.Ö. 430-348 yılları arasında yaşamış, Sokrat'ın öğrencisi ve Aristo'nun hocası olan meşhur Yunanlı filozoftur²⁰³. Divan şiirinde akıl, düşünce ve

²⁰¹ Yusuf, Şevki Yavuz, "Fahreddin er-Râzî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c. 12, s. 89. Daha geniş bilgi için bkz. J. H. Kramers, "Râzî", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 9, s. 645-646; Abdüllâtif Uyan, "Fahreddin Râzî", *Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, Berekât Yayınevi, İstanbul, 1983, c. II, 760-765.

²⁰² *TDEA*, "Fahreddin Râzî", Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. 3, s. 142.

²⁰³ Tökel, "Eflâtun", *age.*, s. 422; Pala, "Eflâtun", *age.*, s. 135.

hikmetin sembolü olmuştur. Ni'met Divanı'nda Felâtun, memduha bir sıfat olmuş ve memduh, akli, iyi tedbir sahibi olması yönleriyle Felâtun'a benzetilmiştir:

Felâṭun-ḥired dānā-yı eḥḥam melce 'i 'ālem
Ki mişlin görmemişdür ḥāşılı bu dīde-i dünyā
 (Tr. 13/9)

Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd-ı Felâṭun-re 'y kim
Āb-ı iḥsānıla sīr-āb olmada şehr ü diyār
 (Tr. 53/2)

Virdi ol şadr-ı mu' allāda zīb ü revnaḳ
O Felâṭun-reviş ol dāver-i dānā-yı kerīm
 (Tr. 77/6)

Bu beyitte ise, memduh ile Felâtun mukayese edilmiş ve memduh, Felâtun'dan üstün tutulmuştur:

Ol şehri-yār-ı 'ādil ḥikmet-şinās-ı kāmīl
Olmaz aña mu'ādil şad-Ḳayşer ü Felâṭun
 (Tr. 83/2)

2.2.2.22. Ferîdûn

Pişdâdiyân sülalesinin altıncı hükümdarı olan Ferîdûn, İran'da 500 yıl hükümdarlık yapmıştır²⁰⁴. Edebiyatta adalet, iyiliğin temsilcisidir. Ni'met, şiirlerinde Ferîdûn'u adaletli olması ve savaşçı yönüyle anmış ve memduhu övmek maksadıyla da bu sıfatları Ferîdûn ile birlikte kullanmıştır:

Ol şehen-şāh-ı Ferîdûn-fer-i Dārā-ḥadeng
Bende-i der-gehîdür ḥüsrev-i me 'mûn maḥşûş
 (Tr. 60/2)

²⁰⁴ Tökel, "Feridun", *age.*, s. 166; Pala, "Ferîdûn", *age.*, s. 153.

*O sulţân-ı Ferîdûn-şavlet ü şadr-ı şalât kim
Olur der-bân-ı der-gâh-ı celâli Kayşer ü Dârâ*

(Tr. 13/4)

Ayrıca Ferîdûn'un lakabı "Ferruh" da bir beyitte geçmektedir:

*Der-i 'adlînde bu kaşr-ı hümâyûn-ı cihân-dâruñ
Nigeh-dârı Ferruh der-bânı Keyvân hâcibi Dârâ*

(Tr. 5/6)

2.2.2.23. Haccâc

Emevî komutanlarından olan Haccâc, Abdülmelik b. Mervan zamanında ordunun başına getirilmiştir. Mekke ve Hicaz bölgelerini de ele geçiren Haccâc yaptığı zulümlerle tanınmıştır ve bu yüzden de Zâlim lakabıyla anılır²⁰⁵. Divan şiirinde de zalimliği sebebiyle ele alınmaktadır. Ni'met Divanı'nda ise, sadece bir kaside beytinde geçen Haccâc, burada müjde verici olarak gösterilmiştir:

*'Arz-ı tebşîr-i berîd-i müjde-i Haccâc ile
Hâkipây-ı şehri-yâra eyledikde rüyimâl*

(K. 3/14)

2.2.2.24. Hacı Mustafa Efendi

Kastamonu'da Amarzâde Mehmed Ağa'nın oğlu olan Hacı Mustafa Efendi, H. 1100/M. 1688-89 yılında doğmuştur. Ulemâdan yetişen Hacı Mustafa Efendi, H. 1143/M. 1730-31'de başmukataacı²⁰⁶ olmuş ve çeşitli görevlerde bulunduktan sonra H. Cemâziyelevvel 1149/ M. Eylül 1736'da reisülküttap²⁰⁷ görevine getirilmiştir. Fakat H. 19 Zilkâde 1153/ M. 3 Şubat 1741 tarihinde bu görevinden azledilmiş ve

²⁰⁵ Zavotçu, "Haccâc", *age.*, s. 194; Pala, "Haccâc", *age.*, s. 180.

²⁰⁶ "Mukataaların idaresi için teşkilat yapılmış ve onların başı olmak üzere başmukataacılık namıyla bir vazife ibdas edilmiştir."; Pakalın, "Başmukataacı", *age.*, c. I, s. 169.

²⁰⁷ "Kâtiplerin reisi mânasına gelen reis-ül-küttap, İkinci Sultan Mahmud'un saltanatının hemen hemen sonlarına doğru (1251-1835/36) Divan-ı Hümayun kâtiplerinin âmiri olup hariciye nazırlığı yerinde kullanılmış bir tâbirdir."; Pakalın, "Reis-ül-küttap", *age.*, c. 3, s., 25.

memleketi Kastamonu'ya sürülmüştür. Daha sonra H. Rebûlâhir 1155/ M. Haziran 1742'de İstanbul'a gelen Hacı Mustafa Efendi, H. Ramazan 1156/M. Ekim-Kasım 1743'te defter emini ve H. Rebûyülâhir 1157/ M. Mayıs-Haziran 1744 yılında ikinci kez reisülküttap olmuştur. H. 10 Zilkâde 1160/M. 13 Kasım 1747'de bu görevden azledilmiş ve Edirne'ye sürülmüştür. H. 18 Ramazan 1162/M. 1 Eylül 1749 tarihinde de vefat etmiştir. Hacı Mustafa Efendi, âlim ve aynı zamanda da bir şairdir. Mektep, medrese, cami, kütüphane, çeşme gibi birçok hayır eseri yaptırmıştır²⁰⁸.

Hacı Mustafa Efendi'nin Ni'met Divanı'nda 24. tarihte memleketi Kastamonu'da bir medrese ve 78. tarihte ise başka bir medrese yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Ƙıldı ihlâşla ihyâ-yı 'ulûm u âdâb

Yapdı bir medrese-i pâk re 'îsü 'l-küttâb (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 24/6)

Medrese bünyâd idüp bu mevķi'e ihlâş ile

Ƙıldı Hacı Muştafâ Efendi ihyâ-yı 'ulûm (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 78/6)

2.2.2.25. Hasan Paşa (Seyyid)

Reşadiye'ye bağlı Kabalı köyünde doğan Hasan Paşa, Karahisarlı lakabıyla da anılmıştır. H. 1110-11/M. 1699 yılında Yeniçeri Ocağı'na kaydolmuş, H. 1146-47/M. 1734'te kul kethüdası²⁰⁹ rütbesiyle İran seferine katılmıştır. H. 1147-48/M. 1735 yılında bu görevinden azledilmiş ve H. 1150-51/M. 1738'de tekrar bu göreve getirilmiştir²¹⁰. Hisarcık ve Belgrad muharebelerinde gösterdiği başarılar dolayısıyla H. 4 Şaban 1156/M. 23 Eylül 1743 tarihinde sadrazamlık makamına tayin

²⁰⁸ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 429-430.

²⁰⁹ "Kul kethüdası, Yeniçeri ocağının büyük zâbitlerinden birinin unvanı idi."; Pakalın, "Kul kethüdası", *age.*, c. 2, s. 317.

²¹⁰ Ali Birinci vd., "Hasan Paşa (Seyyid)", *age.*, c. 1, s. 545.

edilmiştir²¹¹. Üç yıldan fazla sadrazamlık görevinde bulunan Hasan Paşa bu görevinden azledilmiş ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Daha sonra çeşitli görevlere getirilen Hasan Paşa Diyarbakır valiliğine tayin edildikten sonra H. Zilhicce 1161/M. Aralık 1748 tarihinde vefat etmiştir.

Ni'met Divanı'nda 27. tarihte Hasan Paşa'nın bir sebil, 48. tarihte ise bir mektep, bir medrese ve bir sebil yaptırmasına birer tarih düşürülmüştür:

Ābı geldikde didüm tebşîr idüp târihîni

Mâ-Hasan Paşa sebîlinden gel iç âb-ı hayât (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 27/10)

Sebîl-i şâf u dil-cû vü müzeyyen tarzıla mekteb

Mükemmel medrese yaptı Hasan Paşa mübârek-bâd (H. 1158/M. 1745)

(Tr. 48/23)

2.2.2.26. Hâtem-i Tâî

Cömert oluşu ile tanınmış Hâtem-i Tâî, Arapların Tayy kabilesindendir²¹². Klasik Türk Edebiyatı'nda kerem ve yiğitlik sembolüdür²¹³. Bu yüzden daima “cömertlik” kelimesi ile birlikte verilir. Ni'met, şiirlerinde Hâtem'i memduh ile kıyaslamış ve onun cömertliği yanında Hâtem'in cömertliğinin değersiz kaldığını söylemiştir. Bazen de memduhu övmek maksadıyla bir sıfat olarak kullanılan Hâtem, karakteri itibariyle de memduha teşbih edilmiştir:

Semâhatde saña nazîr olunmaz Hâtem-i Tâyi

Şecâ'atde senüñle olamaz Rüstem dañi hem-pâ

(Tr. 13/17)

²¹¹ Fikret Sarıcaoğlu, “Hasan Paşa, Seyyid”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 339.

²¹² Tökel, “Hâtem-i Tâî”, *age.*, s. 54; Pala, “Hâtem-i Tâî”, *age.*, s. 198.

²¹³ Onay, “Hâtem-i Tâî”, *age.*, s. 225.

Ol ŧehen-ŧāh-ı kerem-fermā-yı Hātem-meŧrebūñ

Cūy-bār-ı cūd u iħsānıla ‘ālem oldı sīr

(Tr. 52/5)

2.2.2.27. Hızır (Hızır)

Hızır, âb-ı hayâtı içerek ölümsüzlük sırrına erişmiş ve kendisinin peygamber yahut veli olduğu rivayet edilen kişidir²¹⁴. Ni’met, Hızır’ın âb-ı hayâtı içmesi, ölümsüz olması ve Hızır’ın yardıma koŧması olaylarına telmih yapmıştır:

Çeŧme ammā nūŧ iden āb-ı leŧāfet-zā seni

Eylemez mā ’ü ’l-ħayātı Hızra meyl ü ilticā

(Tr. 1/7)

‘Ömr-i Hızır ile olup zib-āver-i taħt-ı cihān

Ol ŧehūñ aħkāmını icrā ide dā ’im Hudā

(Tr. 1/11)

Sen mü ’eyyedsin Hudādan kim ħulūŧ-ı ħalb ile

Ķande ‘azm itdūñse oldı Hızır-ı tevfiĶ reh-nümā

(Tr. 7/4)

ĶaĶ seni Hızır-ı meded-res gönderüp bu ‘āleme

Zātuñ el-ħaĶ bā’iŧ-i āsāyiŧ oldı ıŧfā

(Tr. 7/17)

2.2.2.28. Hūŧeng

Firdevsi’nin ŧehnāmesi’nde geĶen Kiyumers’in torunu, Siyamek’in yiđit ve zeki ođlu olan Hūŧeng, tarihî ve efsanevî bir İrani kahramandır²¹⁵. Ni’met Divanı’nda sadece bir kaside beytinde geĶen Hūŧeng, savaŧçı yönü ile ele alınmış ve memduh ile mukayese edilmiştir:

²¹⁴ Pala, “Hızır”, *age.*, s. 204; Tökel, “Hızır”, *age.*, s. 361.

²¹⁵ Zavotçu, “Hūŧeng”, *age.*, s. 230; Tökel, “Hūŧeng”, *age.*, s. 176.

*Rezme kaçan āheng ider ne Sām u ne Hūşeng ider
Rüstemleri dil-teng ider ol pādişāh-ı Muhteşem*

(K. 4/29)

2.2.2.29. Hüsrev

İran'ın efsanevî hükümdarlarından olan Hüsrev, Nuşirevân'ın torunu ve aynı zamanda da Hüsrev ü Şirin mesnevisinin erkek kahramanıdır²¹⁶. Divan şiirinde Hüsrev, daha çok padişah anlamıyla kullanılmıştır ve çeşitli sanatlarla da hem Hüsrev'in zenginliğine, hem de hükümdarlığının yüceliğine telmih yapılmıştır. Ni'met, tarih beyitlerinde daha çok memduh ile Hüsrev arasında münasebet kurmuştur, memduhun cömertliğini, zenginliğini ve hükümdarlığını ifadeye Hüsrev'den yararlanmıştır. Bazen de memduhun yanında Hüsrev'i küçültmüştür:

*Öyle sulţān-ı cihān kim çāker-i der-gāh ider
Bir kemīne bendesi şad-Hüsrev ü İskenderi*

(K. 2/12)

*Zihī dārū 'n-ni' am kim kāse-şūy-ı maţbaḥ-ı cūdı
Sezādur olsa Keykāvüs ü Hüsrev dāver-i Dārā*

(Tr. 2/5)

*Şehen-şāh-ı cihān Sulţān Maḥmūd-ı felek-der-gāh
Sezādur bende olsa der-gehinde Hüsrev ü Dārā*

(Tr. 1/11)

2.2.2.30. İbn-i Hâcib

Arap gramerine dair el-Kâfiye ve eş-Şâfiye adlı eserleriyle tanınmış, fıkıh ve aruz ilmi hakkında da eser yazmış bir dil âlimidir²¹⁷. İbn-i Hâcib, H. 570/M. 1175 tarihinde Mısır'ın Yukarı Saîd bölgesinin İsnâ köyünde doğmuş ve H. 646/M. 1249

²¹⁶ Tökel, "Hüsrev", *age.*, s. 176; Pala, "Hüsrev", *age.*, s. 220.

²¹⁷ Hulûsi Kılıç, "İbnü'l-Hâcib", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 55.

yılında vefat etmiştir²¹⁸. İyi bir eğitim almıştır ve birçok konuda yazılmış eserleri bulunmaktadır. Şair, bir tarih beytinde memduhu övmek maksadıyla İbn-i Hâcib'e telmih yapmıştır:

*Vaşşâf-ı zâtı şâ'ib-i der-bânı İbn-i Hâcib
Olur kimine tâlib dersinde sâ' d-ı üstâd*

(Tr. 45/6)

2.2.2.31. İbn-i Hümâm

Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerindedir. H. 790/M. 1388 ve H. 861/M. 1457 yılları arasında yaşamış İbn-i Hümâm, fıkıh usulü yanında kelâm, mantık, Arap dili ve edebiyatı, tefsir, hadis sahalarında da yetkin bir âlimdir²¹⁹. Aşağıdaki beyitte şair, memduhun ilim yönünden ne kadar üstün olduğunu belirtmek için onu meşhur fıkıh âlimi İbn-i Hümâm ile birlikte zikretmiştir:

*Nihrîr-i Hemidânî İbn-i Hümâm-ı şânî
Ol seyyîd-i zamânı görmüş mi çeşm-i nakkâd*

(Tr. 45/11)

2.2.2.32. İbn-i Sinâ (Ebû Alî Sînâ)

Ortaçağ tıp biliminin önde gelen temsilcisi, filozof ve âlimidir²²⁰. Klasik Türk Edebiyatı'nda ilim ve irfanın, hikmet ve felsefenin sembolüdür²²¹. Aşağıdaki beyitte şair, memduhun vasıflarını övmek maksadıyla, İbn-i Sinâ'nın öğrencisi olsa memduha uygun düşeceğini belirtmiştir:

*Öyle bir fâzıl u taḥrîr-i zamânuñ el-ḥaḳ
Olsa şâkirdi sezâ Bû 'Ali Sînâ-yı ḥakîm*

(Tr. 77/8)

²¹⁸ Cheneb, Moh., Ben, "İbnü'l-Hâcib", *İA*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 5/2, s. 856.

²¹⁹ Ferhat Koca, "İbnü'l-Hümâm", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 87-88.

²²⁰ Zavotçu, "İbn-i Sinâ", *age.*, s. 239.

²²¹ Onay, "İbn-i Sinâ", *age.*, s. 244.

Kerīm-i şāf-ıynet dāver-i ğayret-keş-i devlet
Esās-ı ma‘delet hikmet-şinās-ı Bū ‘Alī Sīnā

(Tr. 11/4)

2.2.2.33. İmâd

Talik yazmakla meşhur bir İranlı hattattır ve asırlar boyunca talik üstatları onun izinden gitmişlerdir²²². Bir kasrın yapımına yazılmış bir tarih beytinde bu cennet güzelliğindeki kasrın İmâd’ı kıskandıracak kadar güzel olduğu ifade edilmiştir:

Hāşılı ‘Adne degüşmez gören âdem zîrâ
Oldı reşk-âver-i kaşr-ı İrem zât-ı ‘İmâd

(Tr. 44/23)

2.2.2.34. İskender

İskender, Divan şiirinde üç farklı kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Kur’an-ı Kerim’de hayatı hakkında bilgi verilen İskender-i Zü’l-Karneyn²²³, ikincisi Makedonyalı Filip’in oğlu İskender-i Yunanî (Büyük İskender) ve üçüncüsü ise bu kişilerin karıştırılması sebebiyle oluşmuş âb-ı hayâtı arayan İskender’dir²²⁴. Ni’met Divanı’nda İskender, cihangirliği nedeniyle padişah övgülerinde kullanılmış ve memduh, İskender’e benzetilmiştir:

Şehri-yâr-ı dād-ger hâkân-ı İskender-zafer
Pādişāh-ı baħr u ber şāhen-şeh-i ğitī-sitān

(Tr. 87/1)

²²² Pala, “İmâd”, *age.*, s. 231.

²²³ Kehf/83-99.

²²⁴ Tökel, “İskender”, *age.*, s. 187; Pala, “İskender”, *age.*, s. 236.

Ayrıca İskender’le birlikte zikredilen efsanevî unsurlardan biri de “âyine-i İskender”dir²²⁵. Rivayetlere göre bu ayna Aristo’nun icadı olup bu aynadan yüz milden ötesi dahi görülmekte ve düşman kabilelerinin harekâtı izlenmekteydi²²⁶. İskender’in aynası, Ni’met Divanı’nda sadece bir kıt’ada ve mukayese unsuru olarak yer almaktadır. Padişahın böyle dünyayı gösteren bir sefa aynası var iken, ne Cem’in kadehine ne de İskender’in aynasına kimsenin bakmayacağı ifade edilmiştir:

Kim baqar cām-ı Cem ü âyîne-i İskendere
Var iken ‘âlem-nümâ bir böyle mir‘ât-ı şafâ
Rû-nümâ olsa derûnından n’ola esrâr-ı dil
Kim nigâh-endâz ola aña şeh-i kişver-güşâ

(Kt. 1)

Yine İskender, Ye’cüc ve Me’cüc adıyla bilinen, insanları rahatsız eden ve fitne sokup zulmeden kavmin önüne set yapmasıyla bilinmektedir²²⁷. Şair, bu olaya da telmih yapmıştır:

O Zü’l-ğarneyn-i ‘aşruñ berr ü bahre hükmi cārîdür
Der-i bi-dād-ı Ye’cüc-ı fiten devrinde mesdûde

(Tr. 95/7)

2.2.2.35. Kahraman

İran mitolojisinde Pişdâdiyân sülalesinden Tahmurs’un oğludur²²⁸. Divan şiirinde Kahraman, kahramanlık ve yiğitlik sembolü olmuştur. Ni’met, şiirlerinde memduh ile Kahraman arasında ilgi kurmuş ve memduhu adaletli oluşu, savaşçı yönü ile övmüştür:

²²⁵ Tökel, “İskender”, *age.*, s. 202.

²²⁶ Tökel, “İskender”, *age.*, s. 202-203.

²²⁷ Tökel, Ye’c’uc-Me’cüc, *age.*, s. 401.

²²⁸ Tökel, “Kahraman”, *age.*, s. 208.

Sensin ol şāhib-ķırān-ı dāver-i ‘ālī-cenāb
Ķahramān-ı dād-pīşe Rüstem-i ceng-azmā

(Tr. 7/2)

Şehen-şāh-ı ‘adālet-pīşe sulţān-ı zafer-yāver
Ħıdīv-i dād-güster Ķahramān-ı ‘arşa-i heycā

(Tr. 13/3)

2.2.2.36. Kârun

Kur’an-ı Kerim’de adı Firavn²²⁹ ve Hâmân²³⁰ ile birlikte anılan²³¹ Kârun, Musa Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimri oluşu, Allah’a isyan etmesi ile adını duyurmuş ve sonunda da bütün malı ve mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından bir kişidir²³². Bazı yapıların imarı için yazılmış tarih beyitlerinde bu yapıların büyüklüğünü ifade etmek için mübalağa sanatına başvuran şair, yapıların tek günlük masrafına Kârun’un hazinesinin (gencine-i bād-âver) yetmeyeceğini ifade etmiştir:

Ħarc-ı yek-rūze-i iĥsānına olmaz vāfī
Olsa gencine-i bād-âver ü Ķârūn maĥşūş

(Tr. 60/3)

Yetişmez maşraf-ı yek-rūzesine
Hezārān genc-i bād-âverle Ķârūn

(Tr. 84/3)

²²⁹ “Firavn, Hz. Musa zamanında yaşamış, Hz. Musa ve kavmine zulmeden bir Mısır kralıdır”; Pala, “Fir’avn”, *age.*, s. 157.

²³⁰ “Hâmân, Hz. Musa zamanındaki Mısır Firavun’unun veziridir ve Kârun gibi çok zengin bir kimsedir”; Pala, “Hâmân”, *age.*, s. 187.

²³¹ Mü’min/24.

²³² Zavotçu, “Kârûn”, *age.*, s. 275; Tökel, “Kârûn”, *age.*, s. 380.

2.2.2.37. Kayser

Kayser, Eski Roma ve Bizans imparatorlarına verilen unvandır²³³. Ni'met Divanı'nda şair, memduhu övmek maksadıyla padişahın kapısında yüz Kayser ve Dârâ'nın köle olmasını diler ve yine Kayser ve Dârâ'nın padişahın büyüklük dergahının kapıcısı olduğunu ifade etmektedir:

*O sulţân-ı Ferîdûn-şavlet ü şadr-ı şalât kim
Olur der-bân-ı der-gâh-ı celâli Kayşer ü Dârâ*

(Tr.13/4)

*Şâhenşeh-i muzaffer kâm-âver-i kerem-ver
Olsun derinde çâker şad-Kayşer ile Dârâ*

(Tr. 14/1)

2.2.2.38. Keykâvus

Şehnâme'de adı geçen onikinci İran padişahı olan Keykâvus, Keykubad'ın oğlu ve Siyavuş'un babasıdır²³⁴. Divan şiirinde daha çok memduhu överken bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır. Ni'met ise, memduhu Keykâvus'a teşbih etmiştir:

*Zihî dârü 'n-ni' am kim kâse-şüy-ı maţbah-ı cûdı
Sezâdur olsa Keykâvus ü Hüsrev dâver-i Dârâ*

(Tr. 2/5)

2.2.2.39. Kubâd

İran'ın Sasanî sülalesinden olan Kubâd, Nûşirevân'ın babasıdır. Yüz sene padişahlık yapmış, Keykâvus, Keyariş, Keyyeşin, ve Keyermin adlarında dört oğlu olmuştur²³⁵. Adaleti ile ünlü olan Kubâd, diğer efsanevî İran hükümdarları gibi Divan şiirinde yer almıştır. Şair, bir imarın yapımı için yazdığı bir tarih beytinde bu yapının

²³³ Pala, "Kayser", *age.*, s. 263; Zavotçu, "Kayser (Keyser-i Rûm)", *age.*, s. 277.

²³⁴ Zavotçu, "Keykâvus", *age.*, s. 285; Tökel, "Keykâvus", *age.*, s. 221.

²³⁵ "Kubad", *TDEA*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, c. V, s. 428.

kemerinin yüksekliğine değinmiş ve Kubâd başını yukarıya kaldırdığı zaman tacının yere düştüğünden söz etmiştir:

O deñlü tākı bülend kim dem-i temâşâda

Düşerdi ref'-i ser itse zemîne tâc-ı Kubâd

(Tr. 49/8)

2.2.2.40. Mânî

Çinli ünlü bir nakkaş ve ressam olarak bilinen Mânî, Erjeng adlı resimlerinden oluşan eseri ile ün kazanmış ve resimdeki yeteneğini de kullanarak peygamberlik iddiasında bulunmuş bir kişidir²³⁶. Yaptığı resimlerle efsâneleşmiş bir şahsiyet olan Mânî, Divan şiirinde bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır²³⁷. Ni'met Divanı'nda şair, genellikle yapılan imarın güzelliğini ifade etmek için Mânî'nin tasvirlerini ve sanatını küçültmüştür. Hatta Erjeng adlı eseri ile birlikte verilen Mânî, bu güzel yapıyı görünce kıskançlık denizinin demir atanı olacağı ve güzel eseri Erjengi hayret denizinde boğacağı ifade edilmiştir:

Lenger-endâz-ı yem-i reşk eyleyüp Mânî-şifat

Resm-i hûbî garç-ı baħr-i hayret eyler Erjeni

(Tr. 98/11)

Naķş-ı cidâr-ı aħseni şermende eyler Erjeni

Behcet-nümâ her revzeni mânende-i kaşr-ı cinân

(Tr. 80/7)

2.2.2.41. Mehmed Ağa (Sarıcazâde)

Kapıcıbaşı olan Mehmed Ağa, H. Şevvâl 1158/M. Kasım 1745 yılında İstanbul baruthane nâzırı olmuştur. H. 1161/M. 1748 tarihinde de vefat etmiştir²³⁸.

²³⁶ Zavotçu, "Mânî", *age.*, s. 307.

²³⁷ Tökel, "Mani", *age.*, s. 236.

²³⁸ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 236.

Ni'met, Divan'da 21. tarihte Sarıcazâde Mehmed Ağa'nın bir çeşme yaptırmasına bir tarih düşürmüştür.

Müjde birle Ni' metâ 'aşâna târîhin didüm

İç Muḥammed 'ışkına bu çeşme-i nevdan gel âb (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 21/4)

2.2.2.42. Mehmed Emin Efendi (Hayâtî-zâde)

Mehmed Emin Efendi, IV. Mehmed devri hekimbaşısı Mustafa Fevzi Efendi'nin torunu ve müderris Ahmed Efendi'nin oğludur. Medrese tahsili gören Mehmed Emin Efendi, önce Yenişehir kadısı, sonra H. 1147/M. 1734 yılında da Edirne kadısı olmuştur²³⁹. H. 26 Zilkâde 1150/M. 17 Mart 1738 tarihinde İstanbul kadılığı görevine getirilmiştir. Bir süre sonra kadılık görevinden alınan Mehmed Emin Efendi, H. 13 Zilkâde 1152/ M. 11 Şubat 1740'da Rumeli kazaskerliğine tayin edilmiş, fakat sonrasında bu görevden azledilmiştir. Mehmed Emin Efendi'ye I. Mahmûd tarafından H. 13 Rebülevvel 1159/M. 5 Nisan 1746 tarihinde şeyhülislâmlık görevi ihsan edilmiştir²⁴⁰. Şeyhülislâmlığı kısa sürmüş ve bu görevden azledilmiştir. H. 1160/M. 1747 yılında da hastalanarak vefat etmiştir.

Nimet, Divan'da 77. tarihte Mehmed Emin Efendi'nin şeyhülislâmlık makamına getirilişine bir tarih düşürmüştür:

Yazdı bu mışra'-ı bālâ ile târîḥ-i du'â

Şadr-ı iftâda emîn eyleye 'Allâm-ı Ḥakîm (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 77/18)

²³⁹Tahsin Özcan, "Mehmed Emin Efendi (Hayatîzade)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c.2, s. 135.

²⁴⁰Mehmet İpşirli, "Mehmed Emin Efendi", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 28, s. 462.

2.2.2.43. Mehmed Paşa (Tiryâki, Hacı)

İstanbulu olan Mehmed Paşa, Yeniçeri Ocağı'ndan İvaz Odabaşı'nın oğludur. Önce ağa kapısı²⁴¹ yazıcılığına, sonra H. 1148-49/M. 1736'da da başyazıcılığa yükselmiştir. H. 1151-52/M. 1739 yılında mevkufatçı²⁴² olmuştur. H. 1153-54/M. 1741'e kadar Kadı Numan Efendi ile beraber Osmanlı-Avusturya hududunun tespiti çalışmaları için Belgrat'ta bulunmuştur. H. 1157-58/M. 1745'te tersane yangınından sonra tersane emniğine²⁴³ getirilen Mehmed Paşa, bu görevde başarılarından dolayı padişahın teveccühünü kazanmış, önce sadaret kethüdalığına²⁴⁴, sonra da H. 21 Receb 1159/M. 9 Ağustos 1746 yılında sadrazamlığa getirilmiştir. H. 17 Şaban 1160/ M. 24 Ağustos 1747 tarihinde bu görevinden azledilmiş ve Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. H. 1164-65/ M. 1751 yılında da vefat etmiştir²⁴⁵.

Ni'met, Divan'da 17. tarihte Mehmed Paşa'nın sadrazam oluşuna bir tarih düşürmüştür:

Nāsa tebşîr ile Ni'met didi bālā-tārîḫ

Mihr ile dehre vezîr oldı Muḫammed Paşa (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 17/12)

2.2.2.44. Nemrûd

Tanrılık iddiasında bulunmuş Bâbil kralı Nemrûd, Hz. İbrahim'i ateşe attırması, Bâbil Kulesi'ni yaptırması ve burnundan giren bir sinek tarafından beyni kemirilerek öldürülmesi yönleriyle bilinmektedir²⁴⁶. Ni'met Divanı'nda Nemrûd,

²⁴¹ "Ağa kapısı, yeniçeri ağalarının bulunduğu resmî daireye verilen addı."; Pakalın, "Ağa kapısı", *age.*, c. 1, s. 23.

²⁴² "Mevkufatçı, yave bedelleri, mahlûl tumarlar hasılatı, vakıf yerlerden hazineye ait varidat fazlaları, örfî tekliflerden harbe ait olanlarla meşgul bulunan memurun unvanı idi."; Pakalın, "Mevkufatçı", *age.*, c. 2, s. 497.

²⁴³ "Tersane emini, tersanenin malî ve idarî işleriyle meşgul olan memurun unvanıdır."; Pakalın, "Tersane emini", *age.*, c. 3, s. 465.

²⁴⁴ "Sadaret kethüdası, sadrazamların birinci derecede yardımcısı olana memur hakkında kullanılır bir tâbirdir."; Pakalın, "Sadaret kethüdası", *age.*, c. 3, s. 80.

²⁴⁵ Mehmet Yılmaz, "Mehmed Paşa (Tiryaki, Hacı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. 2, s. 173.

²⁴⁶ Tökel, "Nemrud", *age.*, s. 387; Pala, "Nemrûd", *age.*, s. 356.

sadece bir tarih beytinde geçmektedir. Bu beyitte, Nemrûd'un ateşi ile düşmanların gönlüne ateş düşmesi arasında ilgi kurulmuştur ve Hz. İbrahîm'in ateşe atılması olayına telmih yapılmıştır:

Göricek emr-i cihâda himem-i pâdişehi

Düşdi âteş dil-i a' dāya çü nār-ı Nemrûd

(Tr. 36/8)

2.2.2.45. Nizâmü'l-mülk

Büyük Selçuklu Devleti sultanlarından Alp Arslan ve oğlu Melikşah'ın veziri olan Nizâmü'l-mülk, yirmi yıl boyunca başarılı bir devlet adamı ve Sultan Alp Arslan'ın en büyük yardımcısı olmuştur²⁴⁷. Şair, memduhu başarılı bir devlet adamı olması yönleriyle ele almış ve bu yönleriyle Nizâmü'l-mülk ve memduh arasında münasebet kurmuştur:

Nizâm-ı mülke çün kim hüsn-i niyyet birle sa'y itdi

Bu gûne bir Nizâmü'l-mülki itdi Haqq aña ihdâ

(Tr. 13/5)

2.2.2.46. Nûşirevân, Kısra

İran'ın Sasâniyân sülâlesinden olan Nûşirevân, M.S. 531- 579 yılları arasında hükümdarlık yapmış ve adaletli oluşuyla ün salmış bir hükümdardır²⁴⁸. Divan şiirinde daha çok adalet anlayışıyla bahis konusu edilen Nûşirevân, ayrıca yaptırdığı ünlü saraylar ve bu sarayların tâkları ile de meşhur olmuş bir hükümdardır. Bir kasrın tamiri için yazılmış bir tarih beytinde Nûşirevân, bu mülkün tamirine padişah tarafından bina yapıcı olmaya layık görülmemiştir:

Cihân-bân-ı 'adâlet-pişe kim ta' mîr-i mülkinde

Tenezzül eylemez Nûşirevânı itmege bennâ

(Tr. 5/2)

²⁴⁷ Zavotçu, "Nizâmü'l-mülk", *age.*, s. 385.

²⁴⁸ Tökel, "Nûşirevân", *age.*, s. 242; Pala, "Nûşirevân", *age.*, s. 362.

Ayrıca Nûşirevân'ın lakabı Kisrâ'dır²⁴⁹. Ni'met Divanı'nda bu isimle de anılmıştır:

*Hulâşa şandal olmaz zevrâk-ı mihr-i felek zirâ
Süvâr ola aña iclâl ile sulţân-ı Kisrâ-dâd*

(Tr. 35/7)

*Hümâ-i evc-i iqbâlün hemân i' zâz u şevketle
Bu kaçra sâye-endâz olsun ey sulţân-ı Kisrâ-dâd*

(Tr. 38/11)

2.2.2.47. Hz. Ömer

İkinci halife Hz. Ömer, cennetle müjdelenen on kişiden biridir²⁵⁰. Hz. Ebubekir vefat etmeden önce onu halife göstermiştir. İslâma hizmet etmiş, doğruluk ve adaletten ayrılmamıştır. Divan şiirinde özellikle adaletli oluşu ile anılır. Ni'met Divanı'nda Hz. Ömer, memduha bir sıfat olmuştur:

*Sikender-saṭvet Hâtem-ṭabî'at Bu 'Alî-fiṭnat
'Ömer-'adl ü 'Alî-sîret Hıdîv-i mekremet-pîrâ*

(Tr. 13/8)

2.2.2.48. Rüstem

Sam'ın torunu, Zâl'ın oğlu olan Rüstem, İran'ın ünlü kahramanlarından²⁵¹. Divan şiirinde kahramanlık, kuvvet ve yenilmezlik sembolüdür²⁵². Ni'met Divanı'nda Rüstem, memduha bir sıfat olmuştur ya da memduha teşbih yapılmış, memduhun savaşçı yönü ifade edilmiştir:

*Sensin ol şâhib-ķırân-ı dâver-i 'âlî-cenâb
Ķahramân-ı dâd-pîşe Rüstem-i ceng-azmâ*

(Tr. 7/2)

²⁴⁹ Onay, "Kisrâ", *age.*, s. 29.

²⁵⁰ Pala, "Ömer", *age.*, s. 367.

²⁵¹ Tökel, "Rüstem", *age.*, s. 247.

²⁵² Pala, "Rüstem", *age.*, s. 382.

Ol zamān şavlet ü Rüstem-i neberd-i ‘ālemūñ

Pertev-i şemşîr-i âteş-tâbıdur berķ-i cihān

(Tr. 89/2)

2.2.2.49. Sām

Şehnâme’de adı geçen Sām, Neriman’ın oğlu, Zâl’in babası ve Rüstem’in dedesidir²⁵³. Divan şiirinde gösterdiği olağanüstü yiğitliklerle, adaletli oluşuyla söz konusu edilmiştir. Ni’met, Sām’ı savaşçı yönü ile anmış ve memduha bir kıyas malzemesi yapmıştır:

Rezme kaçan āheng ider ne Sām u ne Hūşeng ider

Rüstemleri dil-teng ider ol pâdişāh-ı Muhteşem

(K. 4/29)

2.2.2.50. Sarıcazâde Mehmed Ağa

Önce kapıcıbaşı olan Mehmed Ağa, sonra H. Şevval 1158/M. Kasım 1745 yılında baruthâne nazırı olmuştur. H. 1161/M. 1748’de vefat etmiştir²⁵⁴.

Ni’met Divanı’nda 21. tarihte Sarıcazâde Muhammed’in bir çeşme yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Müjde birle Ni ‘metā ‘aţşāna târîhin didüm

İç Muḥammed ‘işķına bu çeşme-i nevdan gel āb (H. 1159/M. 1746)

(Tr. 21/4)

2.2.2.51. Sinimmâr

Numân İbn Münzîr²⁵⁵ tarafından yaptırılan Havernâk²⁵⁶ adlı, eşi benzeri görülmemiş sarayı inşa eden ünlü mimardır²⁵⁷. Sinimmâr, mimarlığındaki benzersiz oluşuyla ünlüdür. Divan şiirinde daha çok yaptığı Havernâk sarayı ve bunun

²⁵³ Pala, “Sām”, *age.*, s. 390; Tökel, “Sam”, *age.*, 258.

²⁵⁴ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. IV, s. 236.

²⁵⁵ “Arabistan meliki Kays b. Numan’dır”; Tökel, “Sinimmâr”, *age.*, s. 460.

²⁵⁶ “Mimar Sinimmâr tarafından, şimdiki Necef’in yerinde bulunan Hîre şehrinde yapılmış bir köşktür. Bu köşk, çok güzel ve çok büyük olması sebebiyle dillerde dolaşan bir yapı olmuştur.”; Pala, “Havernâk”, *age.*, s. 199.

²⁵⁷ Tökel, “Sinimmâr”, *age.*, s. 459; Pala, “Sinimmâr”, *age.*, s. 406.

sonucunda da uğradığı haksız muamele ile birlikte anılır²⁵⁸. Fakat Ni'met Divanı'nda bir kasrın veya herhangi bir yapının imarı için yazılmış tarih beyitlerinde daha çok yapılan imarın güzelliği ile Sinimmâr ve yaptığı sarayı Havernâk mukayese edilmiştir. Bu beyitlerde kasrı inşa eden üstadı övmek amacıyla Sinimmâr küçültülmüştür. Hatta bu güzel yapıları gören Sinimmâr kıskançlık deryasının düşkünü olacaktır:

Olur üftâde-i deryâ-yı hâsed bî-şebîh

Görse bu kaşrı Sinimmâr-ı Havernağ inşâd

(Tr. 44/14)

Ne kâdir tarh u icâda Sinimmâr-ı felek anuñ

Ne cānı var ki naqşını ide bu tarzla Bihzād

(Tr. 38/5)

Yine başka bir beyitte şair, “Sinimmâr, bu güzel imarı görmüş olsaydı onu yapan üstadı tebrik ederdi” ifadesi ile telmih sanatına başvurmuştur:

Eger göreydi Sinimmâr iderdi şad-taḥsîn

Ki resm-i ḥüb ile tarh eylemiş anı üstād

(Tr. 49/10)

2.2.2.52. Sultan I. Mahmûd

H. 3 Muharrem 1108/M. 2 Ağustos 1696 yılında Edirne'de doğan Sultan Mahmûd, II. Mustafa'nın büyük oğludur ve annesi Sâliha Sultan'dır²⁵⁹. Patrona Halil ayaklanmasından sonra tahttan çekilen III. Ahmed'in yerine H. 19 Rebûlevvel 1143/M. 2 Ekim 1730 tarihinde Osmanlı padişahlarının yirmi dördüncüsü olarak tahta çıkmıştır²⁶⁰. Birçok ayaklanma ve isyan ile uğraşan Sultan Mahmûd, askerî

²⁵⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Tökel, “Sinimmâr”, *age.*, s. 459-462.

²⁵⁹ Abdülkadir Özcan, “Mahmud I”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 348.

²⁶⁰ Zavotçu, “Sultân I. Mahmûd”, *age.*, s. 461.

yönden yapılanma ve yenilenme gereğinin şart olduğu bilinci ile birçok yenilikler yapmıştır. Ayrıca İstanbul-Edirne arasındaki mîrîye ait bütün kasırları tamir ettirmiş, özellikle de İstanbul'un imarı için çalışmıştır. Lâle Devri'nde başlayan imar faaliyetlerini daha bilinçli şekilde sürdürmüş, birçok cami, köşk, mescit ve çeşme yaptırmıştır²⁶¹. Osmanlı Devleti'ne son parlak dönemini yaşatan I. Mahmûd, H. 27 Safer 1168/M. 13 Aralık 1754 tarihinde vefat etmiştir.

Sultan I. Mahmûd devrinde yaşayan Ni'met, şiirlerinde padişaha epeyce yer vermiştir. Ona övgüler yağdırmış ve padişahı birçok tarihî ve efsanevî şahısla mukayese etmiştir. Bu şahıslar övgüde ona bir sıfat olmuş ya da teşbih yoluyla padişahın bir özelliğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca Divan'da Sultan Mahmûd'un imar faaliyetlerine de yer verilmiş ve bu hususta birçok yapıya tarih düşürülmüştür. Aşağıda şairin padişahın savaşçı yönüne, adaletli ve kerem sahibi bir zat olmasına, akıllı ve zeki oluşuna değindiği sadece birkaç beyit örneği verilmiştir:

Baħr-i mevvâc-ı kerem Ĥazret-i Sulţân Maħmûd
Luţfina nisbet ile kaţre degüldür deryâ

(Tr. 8/1)

Ĥazret-i Sulţân Maħmûd-ı Felâţun-re`y kim
Oldı zâtı bâ`ış-i âsâyiş-i kevn ü mekân

(Tr. 87/2)

Ĥazret-i Sulţân Maħmûd-ı `adâlet-perverüñ
`Ahd-i pâkinde esâs-ı salţanat oldı metîñ

(Tr. 90/1)

Ĥazret-i Sulţân Maħmûd-ı mağazi-pişenüñ
Eyledi şit ü şadâ-yı `adli çarħı pür-ţanîñ

(Tr. 91/1)

²⁶¹ Zavotçu, "Sultân I. Mahmûd", *age.*, s. 460. Daha geniş bilgi için bkz. Özcan, *age.*, c. 27, s. 348-352.

2.2.2.53. Şeddâd

Hûd Peygamber zamanında yaşamış olan Şeddâd, Yemen'deki Âd kavminin hükümdarıdır²⁶². Hakkındaki rivâyetlere göre, Peygamber ve sâlih kişilerden işittiği âhiret âlemindeki Cennet'in benzerini yaptırmak iddiasında bulunmuş ve bunun neticesinde Bağ-ı İrem adı verilen efsanevî bir bahçe yaptırmıştır²⁶³. Şeddâd, Divan şiirinde daha çok yaptırdığı bu muhteşem Bağ-ı İrem ve bu bağdaki köşkler ve saraylar ile söz konusu edilmiştir. Ni'met Divanı'nda bir yapının imarı için yazılmış bir tarih beyitinde, bu yapının kemerinin yüksekliği söz konusu edilirken Şeddâd'a telmih yapılmıştır:

*Bu irtifâ'ıla tanzîr iderdüm eflâkı
Fîrâz-ı fâkıma hem-ser olaydı seb'-Şeddâd*

(Tr. 49/9)

2.2.2.54. Verdinâz Kadın

Sultan I. Mahmûd'un dördüncü eşi olan Verdinâz Kadın, H. 13 Ramazan 1219/M. 16 Aralık 1804 yılında vefat etmiştir²⁶⁴.

Ni'met Divanı'nda 19. ve 73. tarihlerde Verdinâz Kadın'ın yaptırdığı bir çeşmeye şair, bir tarih düşürmüştür:

*Tab'a cârî oldı bir târih-i ra'nâ Ni'metâ
Verdinâz Kadın mu'allâ çeşmesinden iç gel âb* (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 19/7)

*Halka işrâb eyle Ni'met bi-bedel târih ile
Verdinâz Kadın gül-âb-ı ayn-ı cûd itdi sebîl* (H. 1154/M. 1741)

(Tr. 73/6)

²⁶² Zavotçu, "Şeddâd", *age.*, s. 495.

²⁶³ Tökel, "Şeddâd", *age.*, s. 394.

²⁶⁴ Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. I, s. 87.

2.2.2.55. Yusuf Hemedânî

Yusuf Hemedânî, ehl-i sünnet âlimlerindendir ve Hanefî fıkıh ve münazara âlimi olmuştur. H. 440/M. 1048 ve H. 535/M. 1140 yılları arasında yaşamış bir âlimdir²⁶⁵. Ni'met Divanı'nda sadece bir beyitte yer alan Hemedânî, telmih yoluyla söz konusu edilmiştir:

Nihrîr-i Hemidânî İbn-i Hümâm-ı şânî

Ol seyyîd-i zamâni görmiş mi çeşm-i naqqad

(Tr. 45/11)

2.2.2.56. Zeyd u Amr

Arapça gramerde örnek verilirken kullanılan Zeyd ve Amr, belirsiz bir erkek isimdir. Amr'dan başka Zeyd ve dişi olarak da Hind isimleri kullanılmaktadır. Osmanlı geleneğinde şeyhülislâmlar, fetvâ verirlerken fetvâ isteyeninin adını kullanmazlar, onun yerine vehm olan Zeyd, Amr, Hind vs. gibi isimler kullanırlardı²⁶⁶. Ni'met Divanı'nda da bu isimlere rastlanmaktadır. Şair, Şeyhülislâm Esad Efendi'nin bu makama gelişi için yazdığı tarihin bir beytinde bu isimleri zikretmektedir:

Mevrûşidur bu mesned itsün Hudâ mü 'eyyed

Zeyd u 'Amr u mü 'ebbed emrine ola münkad

(Tr. 45/12)

²⁶⁵ Uyan, "Yusuf Hemedânî", *age.*, c. III, s. 2074.

²⁶⁶ Pala, "Amr", *age.*, s. 23.

2.2.3. YER ADLARI

2.2.3.1. Aden

Aden, Güney Arabistan'da Kızıldeniz'e bitişik bir sahil şehridir²⁶⁷. Eskiden beri inci çıkarılan bu şehirde günümüzde de inci üretimi devam etmektedir. Edebiyatımızda Aden, inci ile birlikte kullanılmaktadır. Ni'met Divanı'nda padişahın bir kasrın imarı için Aden şehrinden inci getirdiği ifade edilmiştir:

Tarh için piş-geh-i kaşrina hâkân-ı Hoten

Tâ 'Adenden getürüp lü'lü'-i meknûn maşşûs

(Tr. 60/6)

2.2.3.2. Adn

Cennetin en yüksek mevkiine veya değişik yerlerinin tamamına verilen addır²⁶⁸. Adn cennetinde Allah müminlere görüneceği için cennetlerin en üstü Adn cennetidir²⁶⁹. Ni'met Divanı'nda Beşiktaş'ta bir kasrın imarı için yazılmış bir tarih beytinde, bu kasrın güzelliğini gören insanoğlunun onu Adn cennetine bile değişmeyeceği ifade edilir:

Hâşılı 'Adne degüşmez gören âdem zîrâ

Oldı reşk-âver-i kaşr-ı İrem zât-ı 'İmâd

(Tr. 44/23)

2.2.3.3. Bâğ-ı İrem

Bâğ-ı İrem, Âd kavminin hükümdarı Şeddâd tarafından cennet bahçelerine benzetilerek yaptırılan görkemli bahçedir²⁷⁰. Ni'met Divanı'nda bir binanın imarı için yazılmış tarihlerde bu yapılan binalar, Bâğ-ı İrem'e benzetilmiş ya da Bâğ-ı İrem bu imarların yanında küçültülmüştür:

²⁶⁷ Pala, "Aden", *age.*, s. 7.

²⁶⁸ Y., Şevki Yavuz, "Adn", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 1, s. 390.

²⁶⁹ Pala, "Cennet", *age.*, s. 88.

²⁷⁰ Pala, "Bâğ-ı İrem", *age.*, s. 54.

N'ola Bâğ-ı İremdür dirse âdem aña şâdıkdur

Nümû-dâr olmamış emşâli dünyâda anuñ zîrâ

(Tr. 4/9)

Hudâya şad-hezârân hamd u şükr olsun ki devrinde

Zemîn reşk-âver-i Bâğ-ı İrem halk-ı cihân dil-şâd

(Tr. 48/12)

2.2.3.4. Bathâ

Mekke-i Mükerreme'nin eski adıdır²⁷¹. Hz. Peygamber'in doğumu için yazılmış bir kaside beytinde Mekke ve Medine sakinlerine talihin, kısmetin ulaştırıldığı zikredilmektedir:

Himmet-i şâhânesiyle nev-be-nev itmekdedür

Sâkinân-ı Yeşrib ü Baḥḥâya İşâl-i nevâl

(K. 3/8)

Bilindiği üzere mirâciyelerin, Recep ayının 27. gecesi camilerde ve özel dinî toplantılarda musikîsiz olarak makamla okunması eski geleneklerimizdendir²⁷². Peygamberimizin doğum yılı için yazılmış bir na'tta şair buna değinmiştir. Zamanın padişahına Allah ilham vermiş ve o da mirâciye naatını eda etmiş, okumuştur:

Lîk şâhen-şâh-ı devrâna Hudâ ilhâm idüp

İtdi mi'raciyye na'tın beyt-i Baḥḥâda edâ

(Tr. 1/19)

²⁷¹ Pala, "Bathâ", *age.*, s. 58.

²⁷² Pala, "Mi'raciye", *age.*, s. 323.

2.2.3.5. Belgrad

Belgrad, Sırbistan ve Karadağ'ın ve bağlı Sırbistan Cumhuriyeti'nin başkentidir. Tuna ve Sava ırmaklarının birleştiği ve Avrupa'yı Balkanlara bağlayan üç önemli tarihsel yolun kesiştiği noktada yer almaktadır²⁷³.

Ni'met Divanı'nda 55. tarihte Hacı Beşir Ağa'nın Belgrad'a bir çeşme yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

*Yapdı ez-cümle Beligrada bu ra'nā çeşmeyi
Ravza-i cennetde cārī oldı gūyā cūy-ı şīr*

(Tr. 55/3)

Yine Divan'da 7. tarihte Belgrad'ın fethine şair, bir tarih düşürmüştür:

*Eyleyüp himmet Beligraduñ daħi teşhīr yine
Ol dilīr-i şāhibü 't-tedbīr-i nuşret ihtivā*

(Tr. 7/9)

2.2.3.6. Beşiktaş

Marmara Bölgesi'nde İstanbul kentini oluşturan ilçelerden biri olan Beşiktaş, Bizans döneminde asıl kentten kopuk, dinsel kurumların yerleştiği küçük bir köy görünümünde olup 17. yüzyılda bu semte kaptan-ı deryâların yerleşmesi ile gelişmeye başlamıştır²⁷⁴. Bu çevreye birçok yeni çeşme, cami yapılmıştır ve son yedi padişahın sürekli ikâmetgahları Beşiktaş olmuştur.

Ni'met Divanı'nda şair, Beşiktaş semtine padişahın 3. ve 44. tarihlerde bir kasır, 23., 39. ve 69. tarihlerde bir başka kasır yaptırmasına bir tarih düşürmüştür. Yine Divan'da 5. tarihte Beşiktaş semtinde yer alan padişahın kasrının kapısına bir tarih düşürülmüştür. Ayrıca 59. tarihte Hazine-dâr Beşir Ağa'nın Beşiktaş semtinde taş dikmesi olayına yani nişan taşı sahibi olmasına da bir tarih yazılmıştır:

²⁷³ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, "Belgrad", Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, c. 4, s. 5.

²⁷⁴ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, "Beşiktaş", age., c. 4, s. 138.

Cây-ı nev-der-geh-i şevk-âver-i Sulţân Maĥmûd

Bî-bahâ kaçır-ı Beşiktaş-ı hümâyûn-âbâd (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 44/30)

Cây-ı vâlâ-yı Beşiktaşa bu kaçır-ı dil-firîb

Oldı zîb-i ĥüsn-i nev çün ĥâl-i rûy-ı dil-rübâ

(Tr. 3/12)

2.2.3.7. Beytullâh, Beytü'l-Harem

Kâbe, Mekke'de Harem-i Şerîf'in içinde bulunan kutsal binadır ve "Beytullâh", "Beyt'ül-Harem" gibi isimlerle de zikredilmektedir²⁷⁵.

Şair, Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'yı Beytü'l-Harem'in gözetini, koruyanı olarak ifade etmiştir:

Nâzır-ı Beytü 'l-Harem manzûr-ı şâh-ı muĥterem

Maĥrem-i ekrem Beşîr Ağay-ı pâkîze-ĥışâl

(K. 3/12)

2.2.3.8. Bursa

Marmara Bölgesi'nde il ve il merkezi olan şehir, Uludağ'ın kuzeybatı eteğinde, aynı adlı ovanın güney kenarında yer almaktadır²⁷⁶. Tarih boyunca Bursa, siyasî, iktisadî ve kültürel yönden önemli bir şehir olmuş ve birçok âlim, mutasavvıf, tarikat şeyhi, şair, edip ve tarihçi yetiştirmiştir.

Ni'met Divanı'nda 26. tarihte Hacı Beşir Ağa'nın Bursa'da yaptırdığı bir çeşmeye bir tarih düşürülmüştür. Ayrıca aşağıdaki beyitte Emir Sultan Hazretlerinin Bursa'ya gelişi olayına telmih yapılmıştır:

İşte ez-cümle Burusa şehrini tenvir iden

‘Ârif-i bi 'llâh Emîr Sulţân-ı kerrûbî-şifât

(Tr. 26/3)

²⁷⁵ Pala, "Kâbe", *age.*, s. 245.

²⁷⁶ Halil İnalçık, "Bursa", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 6, s. 445.

2.2.3.9. Çin

Çin, Türkistan'da bir şehrin adıdır ve çini kâseleri oradan gelmektedir²⁷⁷. Edebiyatımızda umumiyetle resim sanatının merkezi ve menşei olarak görülmüştür²⁷⁸. Çin, “nigâr”, “nakş”, “nukûş”, “sûret” gibi kelimelerle birlikte işlenmiştir. Ni'met Divanı'nda imar edilen bir binanın güzelliğini övmek maksadıyla şairin Çin ile birlikte bu kelimeleri kullandığı görülmektedir:

Rûh-bağış oldı mücessem şūrî ervâha

Nakş-ı rengini nigâr-ḥâne-i Çine maḥsūd

(Tr. 34/8)

Ḥâme-perdâz-ı hüner-mend-i nigâristân-ı Çin

Görse ger nakşın olur ḥayretle ğarḳ-âb-ı ḥayâ

(Tr. 3/16)

Ayrıca Sultan I. Mahmûd'un fetih gücünü göstermek maksadıyla şair, padişahın emir ve fermanını bir asker ile ulaştırırsa hemen Çin ve Sencer ülkelerini topraklarına katacağını ifade etmiştir:

Emr ü fermânın resîde itse bir serheng ile

Mülkine zamm eyler idi mülk-i Çin ü Sencarı

(K. 2/13)

2.2.3.10. Hoten, Hatâ

Eskiden Çin ülkesinin kuzeyine, Mançurya, Moğolistan ve Doğu Türkistan çevrelerine verilen isimdir. Aynı zamanda buraları istilâ eden bir Moğol kabilesi de bu adla anılmaktadır. Kıtâ, Hitay, Hoten, Hutun gibi farklı kelimelerle de ifade edilmektedir. Batı kaynakları Hatâ'yı bir bölge, Hoten'i ise bu bölgede kurulmuş bir

²⁷⁷ Onay, *age.*, s. 130.

²⁷⁸ TDEA, “Çin”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, c. 2, s. 149.

şehir olarak kaydetmektedirler²⁷⁹. Şair, aşağıdaki beyitlerde memduhu övmek maksadıyla onu Hoten ülkesinin hakani ve Hatâ şehrinin şahı olarak nitelendirmiştir:

Tarḥ için piş-geh-i kaşırna ḥāḳān-ı Ḥoten

Tā ‘Adenden getirüp lü’lü’-i meknūn maḥşūş

(Tr. 60/6)

Gevher-i ser-tāc-ı şāhān meḥḥar-ı ‘Osmāniyān

Bende-i der-gāhı ḥāḳān-ı Ḥoten şāh-ı Ḥatā

(Tr. 1/2)

2.2.3.11. İran

Batı Asya’da yer alan devletin adıdır²⁸⁰. Ni’met, Ali Paşa’nın vezirlik makamına getirilişine yazdığı tarihte, Ali Paşa’yı övmüş, onun himmetli ve güzel fikirli bir zat oluşunu ifade etmek için onun bu güzel tabiatının İran’a dahi ulaştığı zikredilmiştir:

Virüp İrana daḥi ḥüsn-i re’y ü himmetūñ şūret

Sezādur nāmuñı levḥ-i sipihre itseler imlā

(Tr. 13/20)

2.2.3.12. İstanbul

Marmara Denizi’ni Karadeniz’e bağlayan İstanbul Boğazı’nın güney girişinin her iki yanında yer alan kenttir²⁸¹. İstanbul, tarih boyunca Bizans ve Osmanlı imparatorluklarının merkezi olmuş ve önemli bir rol oynamıştır.

Divan’da 8. tarihte Vezir Ahmed Paşa’nın İstanbul’a bir çeşme yaptırdığından bahsedilmiştir:

²⁷⁹ Semra Kapsal, “Hatâ”, *TDEA*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. 4, s. 151-152.

²⁸⁰ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, “İran”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 5746.

²⁸¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, “İstanbul”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 5852.

Şehr-i İstanbula cārī şularuñ ez-cümle

Eyledi menba^ç u mecrāsını cümle ihyā

(Tr. 8/4)

2.2.3.13. Kastamonu

Batı Karadeniz bölümünün iç kesiminde yer alan kentin adıdır²⁸². Ni'met Divanı'nda Reisülküttâp Hacı Mustafa Efendi'nin memleketi Kastamonu'da yaptırdığı medresenin imarına bir tarih düşürülmüştür:

Qıldı ihlâşla ihyā-yı 'ulūm u ādāb

Yapdı bir medrese-i pāk re 'isü 'l-küttāb (H. 1160/M. 1747)

(Tr. 24/6)

2.2.3.14. Mora

Yunanistan'ın güneyindeki tarihî Peloponnesos yarımadasına verilen isimdir²⁸³. Ni'met, Vezir Bekir Paşa'nın Mora beldesine vali olarak tayin edilmesine yazdığı bir tarihte onun Mora beldesinde sağladığı adaleti ve yaptırdığı hayırlı eserleriyle orayı ihya ettiğini belirtmiş, onu olgunluk sahibi bir zat olarak nitelendirmiştir:

Belde-i Morayı teşrīf ideli iqbālile

'Adl u hayrāt ile ihyā itdi ol şāhib-kemāl

(Tr. 70/2)

2.2.3.15. Nemçe

Osmanlıların Avusturya'ya verdikleri addır. Avusturya ile ilişkilerin başladığı 17. yüzyıldan sonra bu isim kullanılmaya başlanmıştır²⁸⁴. Ni'met Divanı'nda Belgrad'ın fethi için yazılmış bir tarihte Osmanlı ve Avusturya arasında yapılan savaşta Avusturya ordusu yenilgiye uğratılmıştır. Bu beyitte de şair buna değinmiştir:

²⁸² *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Kastamonu", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 11, s. 6486.

²⁸³ Michael Kiel, John, Alexander, "Mora", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c. 30, s. 280.

²⁸⁴ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Nemçe", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 14, s. 8590.

Ḥamdüli 'llāh Nemçenüñ gördük amān-ḥāh oldıgın

Saṭvet-i İslāmı izhār itdük ey Rüstem-vegā

(Tr. 7/12)

2.2.3.16. Rum

Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu'yu da kapsadığı için Anadolu, “Rûm” ve Anadolu insanı da “Rûmî” olarak adlandırılmıştır²⁸⁵. Bu kelime ile kastedilen şey, aslında bu ülkede yaşayan insanlardır ve “Rum ili, mülk-i Rum, memleket-i Rum” ifadelerinden de anlaşıldığı üzere ülke anlamı zikredilmektedir²⁸⁶. Şair, aşağıdaki beyitte, memduhun Rum ülkesinin Veysî tabiatlı kimsesi olması dileğinde bulunmuştur:

Ol semiyi-i Muştafâ 'allāme-i müşkil-güşā

Münşî-i 'atebi ola Veysî-nihād mülk-i Rûm

(Tr. 78/2)

2.2.3.17. Şehbâ

Suriye'nin en önemli ikinci büyük şehri olan Halep, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Akdeniz'den İran'a giden ana yolların kavşak noktasıdır²⁸⁷. Aynı zamanda da Kuzey Suriye'nin en önemli şehridir. Halep şehri, “Şehbâ”, “Halebü'ş-Şehbâ” isimleriyle de kullanılmaktadır²⁸⁸.

Ni'met, Divan'da 1. ve 52. tarihlerde Sultan I. Mahmûd'un Şehbâ beldesinde yaptırdığı bir çeşmeye bir tarih düşürmüştür:

Cûd-ı Kevşer-zâsı ser-şâr eyledi Şehbâyı da

Maḥz-ı şehd-i dâdudur Sulṭān Maḥmûduñ bu mā'(H. 1161/M. 1748)

(Tr. 1/13)

²⁸⁵ Pala, “Rûm”, *age.*, s. 380.

²⁸⁶ Selami Turan, “Necâtî Beğ'in Şiirlerinde Yer Adları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, S. 20, s. 136.

²⁸⁷ Tâlib Yâzîcî, “Halep”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 15, s. 239.

²⁸⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Yay. Haz. Aydın Sami Güneyçal), Aydın Kitabevi, Ankara, 2004, s. 984.

Yaz be-kilk-i cevherin târîh Ni' met sen dahi

İç revân oldu Halebde hem-çü Zenzem 'ayn-ı şîr (H. 1161/M. 1748)

(Tr. 52/13)

2.2.3.18. Şumnu

Bulgaristan'da bulunan bir kentin adıdır²⁸⁹. Ni'met Divanı'nda 66. tarihte Kethüdâ Şerif Halil Ağa'nın Şumnu kasabasında bir cami yaptırmasına bir tarih düşürülmüştür:

Vaşfına tarh itdi Ni' met dahi bir târîh-i hûb

Hem-çü nûr ihyâ olındı câmi'-i pâk-ı şerîf (H. 1154/M. 1744)

(Tr. 66/8)

2.2.3.19. Yesrib

Medine-i Münevvere'in eski adıdır²⁹⁰. Ni'met Divanı'nda Hz. Peygamber'in doğumu için yazılmış bir kaside beytinde bütün Mekke ehli ve Medine'nin sakinleri yüz ve başlarını şükür secdesine koymuşlardır:

Cümle ehl-i Mekke vü sükkân-ı Yeşrib ser-te-ser

Secde-i şükre nihâde itdiler rûy u seri

(K. 2/24)

²⁸⁹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Şumnu", Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 18, s. 11107.

²⁹⁰ Pala, "Yesrib", *age.*, s. 482.

2.2.4. NEHİRLER

2.2.4.1. Ceyhun

Orta Asya'nın en büyük iki nehrinden biri olarak bilinen Ceyhun²⁹¹, Pamir dağlarından çıkıp Aral gölüne dökülür. Amuderya ismiyle de bilinmektedir. Divan edebiyatında âşğın gözyaşları nehirler gibi akar²⁹². Ni'met, Tahir Ağa adlı bir zatın kerimesinin doğumu için yazdığı bir tarihte, Ceyhun nehri ile gözyaşları arasında ilgi kurmuştur:

Eyleye 'ayn-ı haḫādan ḫānedānın Ḥaḫḫ emīn
Nehr-i Ceyḫūn ola a' dā dīdesi üzre dumū'

(Tr. 64/5)

Yine padişahın eşsiz nitelikteki kalyonunun denize indirilmesine yazılmış bir tarihte bu ağır gemiyi görünce sanki Ceyhun nehrinin revan olduğu zannedilmektedir:

O keḫṫī-i girān-temkīni gör kim
Revān olmış iken çün āb-ı Ceyḫūn

(Tr. 84/12)

2.2.4.2. Fırat

Türkiye topraklarında doğan ve Irak'ta Dicle nehri ile birleştikten sonra denize ulaşan akarsudur²⁹³. Hacı Beşir Ağa'nın Bursa'da Emir Sultan Türbe ve Camisi'ni tamir ettirmesi için yazılmış bir tarihte, Fırat'ın tatlı suyunda memduhun vasıflarının zahir olduğu ifade edilmiştir:

Luḫf-ı Ḥaḫ ta' mīri zeylinde bu āb-ı ḫoş-güvār
Oldı zāhir kim anuñ evṣāfidur 'azb-ı Fırat

(Tr. 26/5)

²⁹¹ Emel Esin, "Amudeya", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 98.

²⁹² Pala, "Ceyhun", *age.*, s. 91.

²⁹³ Metin Tuncel, "Fırat", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, c. 13, s. 31.

2.2.4.3. Kevser

Cennette bir suyun adı olan Kevser ile ilgili tefsirlerde çeşitli izahlar yapılmıştır. Kevser'in bir akarsu veya göl olduğu, boyunun Mekke ile Yemen, eninin de Safâ ile Aden arası kadar olduğu, oradan bir kez içenin bir daha susamadığı gibi birçok görüş ortaya atılmıştır²⁹⁴. Ni'met Divanı'nda imar edilen çeşme ve sebillerin suyu Kevser suyuna teşbih edilmiştir. Bu imarların suyu Kevser kadar tatlı ve saftır:

Kevser-i cūdını icrā için ol şāh-ı kerīm

Böyle bir çeşme binā itdi çü havz-ı mevrūd

(Tr. 40/5)

Sebīl-i şāf u dil-cū-ıtarhı 'ayn-ı Kevser-i cennet

Felekde çeşme-i mihre olur nūr-pāş u pertev-dād

(Tr. 48/14)

2.2.4.4. Meriç

Bulgaristan'ın iç kesimlerinden doğup Türkiye-Yunanistan sınırından Ege denizine ulaşan akarsudur²⁹⁵. Ni'met Divanı'nda bir çeşmenin imarı için yazılmış bir tarihte bu çeşme, Meriç nehri ile mukayese edilmiştir ve suyu Meriç nehrini kıskandıracak niteliktedir:

Zemzem-āsā kıldı her sūya revān

Eyledi reşk-āver-i nehr-i Merīc

(Tr. 29/2)

²⁹⁴ Pala, "Kevser", *age.*, s. 268.

²⁹⁵ Metin Tuncel, "Meriç", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, c. 29, s. 188.

2.2.4.5. Nil

Mısır'ın hayat kaynağı olarak bilinen Nil, Akdeniz'e dökülür²⁹⁶. Divan şiirinde daha çok bereket ve feyiz kaynağı olarak ifade edilir. Ni'met Divanı'nda imar edilen sebil ve çeşmeler daha çok Nil'e teşbih edilmiştir:

Ol şehen-şāh-ı kerem-kār 'Azīz-i Mıṣr-ı cūd
Eyledi luṭfila sīr-āb 'ālemi mānend-i Nīl

(Tr. 72/2)

2.2.4.6. Umman

Arap yarımadasındaki ülkeden Hint kıyılarına kadar uzanan Hint Okyanusu'na bahr-i Ummân denir²⁹⁷. Ni'met, bir çeşmenin imarı için yazdığı bir tarih beytinde padişahın bu cömertlik muhiti ile Umman ve Nil'in eşit olamayacağını dile getirmiştir:

Ol şeh-i İskender-āyīnūñ muḥīṭ-i cūdına
Hem-terāzū-yı tesāvī olamaz 'Ummān u Nīl

(Tr. 71/2)

2.2.5. KOZMİK ÂLEM

2.2.5.1. Felek

Ni'met Divanı'nda felek; “çarh”, “arş-ı berîn”, “asumân”, “gerdûn”, “semâ”, “nüḥ-kıbâb”, “arş”, “sipihr”, “atlas”, “çarh-ı çârümîn” gibi kelimelerle söz konusu edilmektedir. Yücelik, yükseklik, sonsuzluk, genişlik gibi özellikleriyle anılmış ve “tâk”, “kubbe”, “kemer”, “kasr”, “tas”, “sakf” gibi kelimelerle birlikte kullanılmıştır. Daha çok memduhu övmek maksadıyla ya da imarı yapılan binanın kemerinin

²⁹⁶ Pala, “Nīl”, *age.*, s. 359.

²⁹⁷ Pala, “Ummân”, *age.*, s. 465.

yüksekliğini vermek ve yapının güzelliğini, ne kadar görkemli olduğunu belirtmek amacıyla bu imar ile birlikte zikredilmiştir:

*Ṭanīn-i ʿadli ṭas-ı ḳubbe-i gerdūna peyveste
Zülāl-i cūdın itmiş şeş-cihāt-ı ʿāleme icrā*

(Tr. 18/2)

*Öyle sulṭān-ı sipihr-evreng-i Dārā-ḥaşmetüñ
Ṭāḳ-ı ʿarşa zıll-ı luṭf-ı reʿfeti oldı resīd*

(Tr. 32/2)

*Ṭāḳ-ı ḳadr u şerefi tā o ḳadar ʿālīdür
Ki ider hem-çü duʿā ʿarş-ı berīn üzre şuʿūd*

(Tr. 37/12)

*Ne ḳaşr ol sâḥa-i nev-sebzi dil-bend ü zümürüd-fām
Ne ḳaşr ol zīb-i saḳf u bām-ı aʿlāsı felek-bünyād*

(Tr. 38/4)

*Görinen şekl-i hilāl sāl-ı nev itme ḳıyās
Der-geh-i şehde felek çevgānıla oynar cirid*

(Tr. 43/5)

*Saḳfi rehīn-i nüḥ-ḳıbāb ṭāḳı anuñ gerdün-tāb
Hem-çü duʿā-yı müstecāb peyveste-i nüḥ-āsumān*

(Tr. 79/6)

*Öyle aḡay-ı şadāḳat-kār kim emşālını
Görmemiş devr ideli çeşm-i sipihr-i çārümīn*

(Tr. 90/13)

2.2.5.2. Yıldızlar

Divan şiirinde “necm”, “ahter”, “kevkeb”, “sitâre” gibi kelimelerle karşımıza çıkan yıldızlar, daha çok parlak oluşlarıyla söz konusu edilirler. Yıldızların burçları oluşturması, insan mizacı üzerinde etkili olmaları, güneşin yanında küçük oluşları gibi birçok inanış vardır. İşte bu inanışlar şiirlere de yansımaktadır. Ayrıca yıldız kümeleri ve gezegenler de birer yıldız olarak şiirlerde geçmektedir²⁹⁸.

Ni'met Divanı'na bakıldığında yıldızlar, daha çok parlak olmaları ve insan üzerinde etkili oluşları ile anılmaktadır. Bazen memduhu övmek maksadıyla onun talihinin parlaklığından söz edilirken bazen de bir imarın güzelliği ve parlaklığı zikredilmektedir:

Merhabâ ey burc-ı iqbâlün meh-i sa‘d-ahteri

Kim kudümüñdur şühuruñ mâye-i zîb ü ferî

(K. 2/1)

Ol kûtb-ı çarh-ı ma‘delet ol mâh-ı burc-ı mekremet

Hurşîd-i gerdûn-menzilet şâhen-şeh-i encüm-ğuzem

(K. 4/18)

Allah, o zata yıldızı iyi yani bahtı açık bir oğul bağışlamıştır, güneş, onun parlak yüzünü görünce utanmaktadır:

Hudâ ol zâta bir ferzend-i nîk-ahter ‘atâ kıldı

Olur şermende rûy-ı tâb-nâkından anuñ hurşîd

(Tr. 46/2)

²⁹⁸ Pala, “Yıldız”, *age.*, s. 482.

Bu beyitte memduh, “meh” kelimesi ile açık istiareli olarak kullanılmış ve yıldızların kandilindeki ışık ve parlaklık, memduhun parlaklığının yanında zerre kadar küçük kalmıştır:

Öyle meh kim t̄āb-baḥṣ olsa ruḥ-ı pākīzesi
Zerredür bu meṣ‘al-i encümdeki nūr u lümū‘

(Tr. 64/2)

Allah, zamanın şahını günden güne mutlu kılmış ve onun talihinin yıldızı, batıdan doğuya her yeri aydınlatmıştır:

Ḥaḳ ṣeh-i devrāna mes‘ūd eyleyüp günden güne
Kevkeb-i iḳbālī pertev-baḥṣ ola tā ğarb u şarḳ

(Tr. 67/2)

Bir sandal yapımı için yazılmış bir tarih beytinde, bu sandalın güneş gibi fanusunun alevi âlemi aydınlatandır ve geceyi süsleyen ay da onun bu ışığından faydalanmaktadır:

Şu‘le-i fānūs-ı mihr-āsāsı ‘ālem-tābdur
Kim fūrūğından olur māh-ı şeb-ārā müstefīd

(Tr. 42/5)

Ay ve güneş bu dergahın iki bekçisi olmuştur ve onlar da şahlar şahının gelişinden kendilerine pay almışlardır:

İki der-bān oldu bu der-gehde māh u āfitāb
Oldı zirā maḳdem-i şāhen-şehīden behre-yāb

(B. 12)

Abdülfettah isimli bir zatın doğumu için yazılmış bir tarih beytinde bu zat, “gül çehreli ay” ile ifade edilmiş ve açık istiareli olarak kullanılmıştır. Allah’a şükür ki, (doğumuyla) gül çehreli hilâl, kandil gibi cihana aydınlık bahşetmiştir:

Şükr-i Bārī yine bir māh-ı nev-i gül-çehre
Tāb-baḥşā-yı cihān oldı mişāl-i mişbāḥ

(Tr. 30/1)

Padişahın Ayasofya’da yaptırdığı imaretler için yazılmış bir tarih beytinde bu yapıların güzelliği ve görkemini ifade etmek için şair, teşbih ve teşhis sanatlarına başvurmuştur. Onun yüce kemerini görünce onu yeni ay (hilâl) sanma, gökyüzü bile bu imarı görünce hayretten parmağı ağzında kalmış yani şaşakalmıştır:

Māh-ı nev şanma görince ṭāḳ-ı vālā ṭarḥını
Āsumān olmış aña ḥayretle engüşt-der-dehān

(Tr. 87/7)

2.2.5.2.1. Bercîs

Müşteri yıldızıdır. Eski Türklerin takvim bilgisinde önemli rol oynamıştır²⁹⁹. Feleğin kadısı ve hatibi olarak bilinir ve bu yıldız etkisinde doğanlar düzgün ve güzel söz söylerler³⁰⁰.

Hilâl-i sāl-i nev zan itme bir Bercîs-i felek şimdi
Yazar taḳvīm-i nev zer-kilk ile Sulṭān Maḥmūda

(Tr. 95/3)

2.2.5.2.2. Ferkadân

Kuzey kutbuna yakın iki yıldızdan her birine verilen addır ve bu ikisine birlikte Ferkadân denilmektedir³⁰¹. Daima buldukları yerden doğup batırlar³⁰².

²⁹⁹ TDEA, “Müşteri”, İstanbul, 1986, c. VI, s. 487.

³⁰⁰ Pala, “Müşteri”, *age.*, s. 344.

³⁰¹ TDEA, “Ferkad”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. 3, s. 201.

³⁰² Pala, “Ferkadân”, *age.*, s. 153-154.

Sa'dâbâd'da bulunan Nev-peydâ isimli köprünün üzerindeki iki köşkün bu adla anıldığı bilinmektedir³⁰³.

*Öyle dil-keş tarh n'ola eyleyüp inşâ anı
Kim firâz-ı kubbe-i vâlâsı farğ-ı Ferğadân*

(Tr. 89/11)

2.2.5.2.3. Keyvân

Zühal yıldızı olarak bilinen Keyvân³⁰⁴, gökteki yedi gezegenden biridir. İranlılar bu yıldızı Keyvan (kadri yüce padişah) olarak isimlendirmişlerdir. “Koruyucu”, “gözetici”, “bekçi” gibi manalarda kullanılmaktadır³⁰⁵.

*Der-i 'adlinde bu kaşr-ı hümâyün-ı cihân-dâruñ
Nigeh-dârı Ferruğ der-bânı Keyvân hâcibi Dârâ*

(Tr. 5/6)

2.2.5.2.4. Pervîn, Süreyyâ

Yedi yıldızdan meydana gelen yıldız topluluğuna verilen addır. Divan edebiyatında daha çok gerdanlığa benzetilir³⁰⁶.

*Degüldür huşe-i Pervîn kudûmın eyleyüp tebrîk
Felek âvîze-i mehd itdi ihdâ aña mürvârid*

(Tr. 46/4)

2.2.5.2.5. Utârid

Merkür gezegeni olarak bilinen Utârid³⁰⁷, eski astronomiye göre ikinci kat gökte bulunan yıldızın adıdır. Divan edebiyatımızda felek kâtibi (debîr-i çerh) olarak

³⁰³ TDEA, *age.*, s. 201.

³⁰⁴ Pala, “Keyvân”, *age.*, s. 268.

³⁰⁵ TDEA, “Zuhâl”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. 8, s. 671.

³⁰⁶ TDEA, “Süreyyâ”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. 8, s. 77.

³⁰⁷ Pala, “Utârid”, *age.*, s. 465.

geçmektedir. Hitabet, belâgat, ve fesahatı simgeler ve daha çok kalem ve defter ile birlikte anılır³⁰⁸.

Felekde biñde bir luḡfin ‘Uḡārid idemez taḡrīr
Nihālān-ı çemen ḡāme-i midādı olsa da deryā

(Tr. 18/3)

2.2.5.2.6. Zühre, Nahîd

“Nâhid”, “Çobanyıldızı”, “Venüs”, “Kervânkıran” adlarıyla da bilinen Zühre, parlak bir yıldızdır. Efsaneye göre Zühre, İranlı çok güzel ve şûh bir kadındır, Hârut ve Mârut adlı meleklerle içki içirmiş ve onlardan ism-i azam duasını öğrenerek semaya yükselmiştir. Allah da onu gökyüzünde parlak bir yıldızla çevirip insanlara ibret olsun diye orada bırakmıştır³⁰⁹. Divan şiirinde eğlence, aşk, şarkı, güzellik, parlaklık unsurlarıyla birlikte anılmaktadır.

Bu künbed-i minā nedür yā Zühre-i zehrā nedür
Bir aşlı yok efsānedür luḡfi yanında kân-ı yem

(K. 4/26)

Ḥuşe-i Pervīn mehd-i nāzınuñ āvīzesi
Zühre vü Nāhīd eḡrāfında mānend-i şümū‘

(Tr. 64/3)

³⁰⁸ TDEA, “Utarid”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, c. 8, s. 469.

³⁰⁹ Pala, “Hârût”, *age.*, s. 194.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. Transkripsiyon İşaretleri

ء : ʾ, a, A, e, E

ض : ḍ, Ḍ, ḏ, Ḑ

ب : b, B

ط : ṭ, Ṭ

پ : p, P

ظ : ḏ, Ḑ

ت : t, T

ع : ʿ

ث : ṯ, Ṭ

غ : ğ, Ğ

ج : c, C

ف : f, F

چ : ç, Ç

ق : q, Q

ح : ḥ, Ḥ

ك : k, K, ħ, Ĥ

خ : ḫ, Ḫ

ل : l, L

د : d, D

م : m, M

ذ : ḏ, Ḑ

ن : n, N

ر : r, R

و : o, O, ö, Ö, v, V, u, U, ü, Ü

ز : z, Z

ه : h, H

ژ : j, J

ی : y, Y, ı, I, i, İ

س : s, S

ش : š, Š

ص : š, Š

METİN

[1b]

Bismi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm³¹⁰

Naḳş-ı bedī' est zi-kilk-i ḳadīm

Ey nām-ı tū ārāyīş-i dīvān-ı kemāl

Tesvīd ü beyāz-ı nuḳḳ-rā dāde cemāl

Ez-naẓm-ı ḳaşāyid ü tevāriḥ ü ḡazel

Cüz ḥamd-ı tū nist maḳşad-ı ehl-i maḳal

(1) Şāni' -i meṭālī' -i ḡazel-serāyān-ı dīvān-ı feşāḥat (2) ve cāmi' -i şaḥāyif-i eş'ār-ı siḥr-āşār-ı belāḡat (3) zebān-ı ḳalem-i bedāyi' -raḳam-ı leṭāfet (4) ve ḥāme-i 'anber-şemmāme-i gevher-feşān-ı berā'at ile evrāḳ-ı beyzā-ṭırāz-ı i'cāz-nişān üzre āḡāz-ı semt-i tesvīd ü taḥrīr ola (5) evvelā ḥamd-i Ḥudā-yı şāni' -i bī-mişāl (6) ve şalāt u selām-ı Resūl-i Ekrem-i ḥuceste-ḥişāl ve evlād-ı 'ıẓam (7) ve aşḥāb u āl ve midḥat-i şehen-şāh-ı Maḥmūdū'l-fi'āl ile (8) tevşīḥ ü taşḍīr-i vazīfe-i ḥāl 9) ve lāzıme-i zımmet-i erbāb-ı kemāl oldığı (10) bī-ḳıl ü ḳāl olmaḡla (11) ḥamd ü sipās (12) ve şükr-i bī-ḳıyās (13) ol *Meliki 'n-nās³¹¹* (14) *İlāhi 'n-nāsa³¹²* olsun ki (15) ḳible-i şafvet-i aşḥāb-ı ihtiyāc (16) şāḥibi't-tāc ve'l-mi'rac (17) ol mefḥar-ı mevcūdāt (18) 'aleyhi efdālū'ş-şalāt (19) ve ekmelū't-taḥıyyāt (20) Ḥazretlerinüñ [2a] zümre-i ümmet-i maḳbūle-i sūtūde-cāhından itmekle dībāce-i ser-nāme-i mübāhātımız hem-ser-i Ferḳadān ve ber-feḥvā-yı *küntüm ḥayra ümmetin uḥricet li'n-nās³¹³* (1) naẓm-ı kerīmiyle müşār-ı bi'l-benān-ı 'ālemiyān idüp pertev-i mihr-i ḳudsiyyü't-ṭulū' (2)

³¹⁰ “Esirgeyen ve bağışlayan Allah’ın adıyla, ilk kalemden icat olunmuş nakış. Ey ismi, olgunluk divanının süsü olan! Sözün karalamasına ve beyazına sen güzellik verirsin, gazel, tarihler ve kasidelerden oluşan nazmdan, söz ehlinin maksadı, sana hamdetmekten başka bir şey değildir.”

³¹¹ Nās/2.

³¹² Nās/3.

³¹³ “Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.”; Âl-i İmrân/110.

ağdesiyyü'l-lümû'ından pür-zîyâ itmekle maḥremân-ı der-gâh-ı füyûzât-ı nâ-mütenâhî olan zümre-i şu'arâ-yı mülhemünüñ dil-âgâhlarını (3) *inne mine 'ş-şî'ri le-ḥikmeten*³¹⁴ (4) ve *inne mine 'l-beyânı le-sihren*³¹⁵ (5) ḥirmen-i pür-eminün sâḥa-i fesîḥu'l-mesâḥa-i luṭf u in'âmından ḥüſe-çîn-i senâbil-i celâ'il-i tekrîm ile tecellî (6) ve şad-hezâr füyûzât ile tesellî eylediği (7) gürûh-ı ma'ârif-şükûhuñ her biri bir vâdîde cevelân (8) ve her biri bir semte 'atf-ı inân (9) her birinde bir lehce (10) ve her birinde bir ṭavr-ı pür-behce (11) her birinün nazmında bir edâ (12) ve her birinün nây-ı kaleminde bir şadâ (13) her birinde bir ḥüsn-i reftâr (14) ve her birinde bir lezzet-i güftâr (15) nev-be-nev bedîdâr olup (16) kimi na't-ḥân-ı mu'ciz-beyân (17) ve kimi kaşâyid-perdâz-ı tâze-zebân kimi tarz-ı gâzelde ḥoş-reftâr (18) kimisi meşnevîde lü'lü'bâr (19) kimi rubâ'ide Ḥâletî-güyâ kimi ebyât u kıt'ada yek-tâ (20) kiminün nesri şubḥa-i gevher (21) kimi inşâda Nergisî-perver olup her biri bir eşer izhârıyla nâm-dâr (22) ve her biri zamânında medîḥa-gû-yı evşâf-ı şehri-yâr ile kesb-i iştihâr (23) ve sezâ-vâr-ı nigâh-ı i'tibâr ola gelüp (24) bu 'abd-ı kalîlü'l-bizâ'a (25) ve bu 'adîmü'l-istiṭâ'a daḥi perverde-i ḥânedân-ı devleti (26) ve ni'am-ḥürde-i ḥân-ı inâyeti oldıgum (27) nuḥbe-i sülâle-i âl-i 'Osmânî (28) güzîde-i dūd-mân-ı cihân-bânî (29) pâdişâh-ı kâdr-dân-ı fazâ'il-şî'âr şehri-yâr-ı (30) ma'ârif-perver-i ma' delet-dişâr (31) ser-levḥa-i dîbâce-i mecmû'a-i şevket (32) satr-ı evvel-i risâle-i mekremet (33) mefhûm-ı ibâret-i celâlet (34) ma'nî-i rengîn-i manzûme-i şecâ'at (35) mü'essis-i mebnî-i meberrât (36) müşeyyid-i erkân-ı ḥayr u ḥasenât [2b] (1) nâsiḥ-i tevâriḥ-i tarz-ı kühen (2) mücid-i nev-resm-i leṭâfet-efgen (3) veliyyü'n-ni'met-i bî-imtinân Ḥudâvend-i kâam-baḥş-ı nâdire-dân (4) e's-sultân ibnü's-sultân e's-sultânü'l-gâzî Maḥmūd Ḥân (5) ibnü's-sultân Muştafâ Ḥân (6) *lâ-zâlet evrâku devletihi merkûtehü ilâ âḥiri 'z-zamân*³¹⁶ (7) Ḥâzretlerinün ḥurşid-i zât-ı melekiyyü'l-ḥisâlleri (8) bi'l-yümni ve'l-iḳbâl zîb-âver-i taḥt-ı iclâl oldığı sâl-i ferḥunde-fâldan ilâ hâze'l-

³¹⁴ “Şiirde, mutlak bir hikmet vardır.”; Yılmaz, Mehmed, *age.*, s. 84.

³¹⁵ “Beyanda, mutlak bir sihir vardır.”; Yılmaz, *age.*, s. 83.

³¹⁶ “Devletin yaprakları sonsuza kadar sönmesin.”

ân gâşş (u) semîn ser-zede-i ʔab^ʕ-ı ʕabd-i kem-terîn olan cümle-i eş^ʕâr-ı perişân-
 mağalden evvelâ tevârîh-i garrâ ber-tertib-i hürûf-ı hecâ şebt ü imlâ ve ber-mişâl-i
 nemle-i za^ʕife işbu mecelle-i nazîfe-i kem-terâne (9) ma^ʕrûz-ı der-gâh-ı Süleymân-ı
 bâr-gâh-ı hüsv-âne kıldı (10) ve *mine 'l-lâhi 'l-lütfu ve 't-tevfîk ve hüve ni' me 'l-*
*Mevlâ ve ni' me 'r-refîk*³¹⁷

---

³¹⁷ “Lütuf ve başarı Allah’tandır ve O, ne güzel dosttur ve ne güzel arkadaşır.”

KASİDELER

Na' t-1 Şerîf Bâ-Sitâyiş-i Mâh-1 Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Şallallâhu ' Aleyhi

Vesellem

1

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

1. Hâmdüli 'llâh rû-nümâ oldu yine mâh-1 rebî'
Yümnle burc-1 şerefden itdi ' arz-1 incilâ
2. Öyle meh kim eşrefidür seb' a-i seyyârenüñ
Şem' ine pervânedür hûrşîd-i raḥşân-1 semâ
3. Nâm-dâş olmağladur her dem bahâruñ şöhreti
Feyz-i şevḳ eyler rebî' -i maḳdemiyle dâ'imâ
4. Ğurre-i tâbendesî ebrû-yı maḥbûbân-1 şehri
Tal' at-1 ferḥundesî âyîne-i feyz-i Hudâ
5. Ol meh eylerse n'ola da' vâ-yı rüçḥân-1 şeref
Nüh-kırbâb-1 çarḥ zîrâ andan oldu rüşenâ
6. Neyyir-i raḥşende-i ' âlem-fürüz-1 menḳabet
Ya' ni sulṭân-1 serîr-ârâ-yı mülk-i ıştîfâ
7. Öyle sulṭân-1 şeref-baḥşâ-yı taḥt u tâc-1 dîn
Kim odur fermân-revâ-yı milket-i şer' -i Hudâ
8. Ebr-i gevher-bâr-1 nîsân-1 rebî' -i maḳdemi
Kıldı aşdâf-1 cihâmı pür-dür-i nûr-1 Hudâ

9. Ol ŧeh-i kŧrsi-niŧin-i ' arŧ-1 a' lā-y1 berin
Kim odor Refref-sŧvār-1 ' arŧa-gāh-1 kibriyā

[3a]

10. Nŧŧha-1 icād-1 mevcŧdāta zāt-1 pākidŧr
Hāttime-pirāy-1 te'lif-i risālet ihtivā
11. Pertev-endāz oldığı dem maŧrıķ-1 iķbālden
Hāfiķaynı ķıldı envār-1 nŧbŧvvet pŧr-ziyā
12. Ya' ni ol māh-1 mŧnevver-sāz-1 ' ālem iķre ķŧn
Tāb-baħŧā-y1 ŧŧhŧr oldı o ŧāh-1 enbiyā
13. Ol ŧehŧn tebrik-i yŧmn-i maķdemiyle her sene
Na' t-h'ānān-1 ŧefā' āt-h'āhidur bāy ŧ gedā
14. ŧehri-yārān-1 gŧzīn-i dŧde-i ' Oŧmāniyān
Hizmet-i na' t-1 velādetle iderdi i' tinā
15. Bā-ħuŧŧ ol ŧāh-1 ekrem pādiŧāh-1 muħterem
ŧehri-yār-1 Cem-ħadem ŧāhen-ŧeh-i kiŧver-gŧŧā
16. Hādīm-i Beytŧ'l-Harem maħdŧm-1 eŧnāf-1 ŧmem
Nām-dāŧ-1 Faħr-i ' ālem zıll-1 memdŧd-1 Hŧdā
17. Hāzret-i Sultān Maħmŧd Hān-1 ' āli-himmetŧn
Piŧesi tevķir-i sultān-1 rŧsŧldŧr dā'imā

18. Olmadı ez-cümle şāhān-ı selefden birine
Böyle nev-āşār bir Hızr-ı hidāyet-i reh-nümā
19. Līk şāhen-şāh-ı devrāna Hūdā ilhām idüp
İtdi mi' rāciyye na' tın beyt-i Baḥḥāda edā
20. Taḥt-gāhında daḥi her sāl ber-de 'b-i ḳadīm
Oḳunur manzūm-ı mevlid-i Resūl-i müctebā
21. 'Andelibān-ı nevā-sāzı olup ol meclisūn
Şad-hezārān şevḳle na' tında eylerler nevā
22. Hidmet-i Peyḡambere eyleyüp teşmīr-sān
Mefḥar-ı dārü 's-sa' āde Hāzret-i Beşīr Aḡa
23. Ya' ni fermān-ı hümāyūnıla ol şāhen-şehūn
Şehd-i elṭāf-ı 'ināyātın ider ḥalkā 'aṭā
24. Yek-zebān-ı ittifāḳ olup melā 'ik ser-te-ser
Tuṭiyān-āsā o şāha böyle eylerler du' a
25. Da 'imā ser-sebz ide Mevlā riyāz-ı devletin
Ta meh-i şehir-i rebī' ü 'l-evvel ola rū-nümā
26. Şevket-āne ḥāme-i Ni' met bu beyt-i pākda
Biri cevher-pāş iki tāriḥ ile itdi şenā

27. Dâ'imâ bulsun tülû'ından şeh-i 'âlem feraḥ
 [3b] Nev-meh-i mevlid heme âfâkı kıldı pür-ziyâ (H. 1162/M. 1749)

Na't-ı Şerîf Bâ-Sitâyiş-i Mâh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Şallallâhu 'Aleyhi

Vesellem

2

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

1. Merḥabâ ey burc-ı iḳbâlün meh-i sa' d-aḫteri
 Kim ḳudümüñdur şühürün mâye-i zîb ü ferî
2. Öyle meh kim anda pertev-baḫş-ı 'âlem oldu çün
 Nüh-sipîhr-i 'izz ü şânuñ âfitâb-ı enveri
3. Faḫr iderse tâ-be-ḫaşr bu şerâfetle n'ola
 K'oldı milâd-ı şeh-i kevineyn anuñ nâm-âveri
4. Öyle şeh kim fâ'izü'l-envârı mihr ü mâh idi
 Rû-nümâ olmazdan evvel âsumânuñ ḫâveri
5. Öyle şeh kim maḫzar-ı maẓmûn-ı levlak idi ol
 Daḫi icâd olmadın çarḫ-ı berinün çenberi
6. Öyle şeh kim vâḳıf-ı esrâr-ı *kâf u nûn*³¹⁸ idi
 Bu mezâhir olmadın 'âlemde cilve-güsteri

³¹⁸ Kef ve nun (kün): “O, bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız “Ol” demesi yeter. Ol dediği şey hemen oluverir.”, Yılmaz, age., s. 89; Bakara/ 117; Âl-i İmrân/ 47; Nahl/40.

7. Öyle şeh kim rīzesinüñ der-geh-i vālāsıdur
Şehri-yārān-ı cihānuñ gevher-i t̄ac-ı seri
8. Öyle şeh kim h̄izmet-i h̄āk-i deriyle fahr ider
‘ Ālemüñ sulṭānı şāhān-ı cihānuñ ekberi
9. Hamdüli ’llāh dūde-i ‘ Oşmāniyāna bu şeref
Dād-ı H̄aḫdur kim o nesl-i pāküñ olmuş mefharı
10. Bā-ḫuşūş sulṭān-ı ‘ ālem H̄azret-i Maḫmūd H̄ān
Kim odur silk-i selāṭinüñ mu‘ allā-gevheri
11. Öyle sulṭān-ı cihān kim çāker-i der-gāh ider
Bir kemīne bendesi şad-H̄üsrev ü İskenderi
12. Emr ü fermānın resīde itse bir serheng ile
Mülkine zamm eyler idi mülk-i Çin ü Senceri
13. Bezm-i h̄aşşında o sulṭān-ı cihān-bānuñ revā
Olsa h̄ākān-ı H̄oten micmer-fürüz-‘ anberi
14. Ol h̄idiv-i ma‘ delet-fermānuñ olmuş cümle hep
Şehri-yārān-ı cihān aḫkāminuñ fermān-beri
15. Ol şehen-şāh-ı cihān-dāruñ medār-ı faḫridür
H̄izmet-i beyt-i H̄udā vü ravza-i Peygamberi

16. Eyleyüp ol hizmete me'mûr ağa bendesin
Kim odor halvet-sarây-ı hâşşımuñ ser-defteri
- [4a]
17. Ya' ni kim dârü's-sa' âde Hâzret-i Beşîr Ağa
Şimdi oldur ol mu' allâ-mesnedüñ zîb-âveri
18. Öyle ağay-ı kerem-perver ki kem-nâm eyledi
Cüdımuñ âvâzesi şayt-ı saḡâ-yı Ca' ferî
19. Faḡr ider zât-ı şeref-mendile ol şadr-ı güzîn
Bir nazîri gelmedi zirâ ki Âdemden beri
20. İdelüm inşâf mir'ât-i ' avâlim içre hiç
Var mı görmiş böyle bir zât-ı mekârim-perveri
21. Hüsni ḡulḡ itse tecessüm zâtıdur zirâ hemân
Bir mücessem nûr-ı ḡulḡ itmiş Hudâ ol dâveri
22. Öyle himmet eyledi tanzîm-i emr-i şurrede
İtmemiş eslâf-ı emcâd-ı kirâmından beri
23. Cümle ehl-i Mekke vü sükkân-ı Yeşrib ser-te-ser
Secde-i şükre nihâde itdiler rûy u seri
24. Bir Hicâzî perdeden tekrâra âğaz itdiler
Şâh-ı devrânuñ du' â-yı devletin ins ü peri

25. Һamdüli ʾllāh peyk-i Һacc u Һurre bā-yümn ü selām
Müjde-res tebşīr idince ol Һeh-i vālā-deri
26. Һizmet-i meşküre-i meʾmüresi memdūҺ olup
İtdi mükrim ferve-i semmūr ile ol dāveri
27. Bu daҺi baҺt-ı hümayün-ı Һeh-i zī-şāndur
Kim ʿaṭā kılmış Һudā bir böyle himmet-perveri
28. Һaқ bağışlaya Һehen-şāh-ı cihān-bāna hemān
Sāyesinde ola iқbāl ü saʿ ādet rehberi
29. Ey veliyyü ʾn-niʿ met-i ʿālem budur ümmīd kim
Һişşe-yāb ola o Һidmetinde Niʿ met-çākeri
30. Ola her bir sālīne pīrāye zīb-i inzimām
ʿİzzetüñ pek zübdesi iқbālin ān-bālā-teri
31. Ola zīr-i sāye-i sultān-ı ʿālemde müdām
Dest-giri ʿavn-i Һaқ tevfiқ-i Bārī yāveri

Naʿt-ı Şerīf Bā-Sitāyiş-i Māh-ı Mevlid-i Nebiyy-i Ekrem Şallallāhu ʿAleyhi

Vesellem

3

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1. Bāreka ʾllāh ey meh-i tābende-i ferҺunde-fāl
LevҺaşa ʾllāh feraҺ-baҺş-ı gürūh-ı vecd ü Һāl

2. Sen o mäh-1 ' âlem-ârâsın ki senden ' afitâb
İktibâs-1 feyz-i nür itse sezâ rûz u leyâl
- [4b]
3. Sen o mäh-1 şevk-pîrâsın ki mânend-i rebî'
Mağdemünle itdi ezhâr şafâ-yı ' arz-1 cemâl
4. Sensin ol mäh-1 münevver-sâz kim hürşîd-veş
Sende tâbân oldı sulţân-1 rüsül bî-kıl ü kâl
5. Öyle sulţân-1 serîr-ârâ-yı mülk-i iştıfâ
Kim vücûdudur bu îcâd-1 mezâhir bî-me'âl
6. Ol şeh-i zîb-âver-i taht-1 risâlet kim anuñ
Hîdmetile fahr ider Sulţân-1 Maħmûdü 'l-fi'âl
7. Öyle sulţân-1 şerî' at-pîşe kim dâ'im ider
Hürmet ü ta'zîm ü sulţân-1 rüsülle iştıgâl
8. Himmet-i şâhânesiyle nev-be-nev itmekdedür
Sâkinân-1 Yeşrib ü Baḥḥâya îşâl-i nevâl
9. Hâşılı ol şehri-yâr-1 dîn ü devlet-perverün
Bu serîr-i 'adle bir mişli daḡi gelmek muḡâl
10. Bâ-ḡuşuş âşâr-1 mevlûd-1 Resûli neşr için
Her sene tertîb idüp bir meclis-i feyz-iştîmâl

11. Cāmi[‘] -i cennet-mekān Sulṭān Aḥmed Ḥānda
Cem[‘] olur emr-i hümāyūnıla erkān-ı ricāl
12. Nāzır-ı Beytü ’l-Ḥarem manzūr-ı şāh-ı muḥterem
Maḥrem-i ekrem Beşīr Ağay-ı pākīze-ḥışāl
13. Eyleyüp ol meclis-i ’ālīde ber-de ’b-i ḳadīm
Ḥizmet-i me ’müresin tekmīl ol şāhib-kemāl
14. ’Arz-ı tebşīr-i berīd-i müjde-i Ḥaccāc ile
Ḥākipāy-ı şehri-yāra eyledikde rüyimāl
15. Ḥidmeti meşķūr olup sulṭān-ı devrāndan olur
Ḥil[‘] at-i taḥsīn ile mükrem o zāt-ı bī-hemāl
16. Ḥaḳḳ anı hem pādişāh-ı ’ālemi iḳbāl ile
Müstedām-ı ’ömr ü devlet eylesün her māh u sāl
17. Sāyesinde ola Ni[‘] met bendesi daḥi müdām
Midḥat-ı şāh-ı cihān-ārāyıla şīrīn-maḳal
18. Oldı zīrā iltifātıla o bezm-i ḥāşda
Ḥamdüli ’llāh ḥişşe-yāb-ı rütbe-i şaffü ’n-ni[‘] āl
19. Olur enzār-ı Veliyyü ’n-ni[‘] met elbet mevşila
Rütbe-i vālāya bā-’avn-i Ḥudā-yı lā-yezāl

[5a]

20. Ba^ç d-ez̄in diġġat-i du^ç ādur itme taṭvīl sūhan
Nazmuñ ey ḥāme ne deñlü olsa da sihr-i ḥelāl
21. Şafha-i āfāka zirā zer-midād-i mihr ile
Şebt-i evşāf-ı hümayūnı ‘adīmü’l-iḥtimāl
22. Ol şeh-i İskender-āyīn-i cihān-dāruñ hemān
Görmeye mir ‘āt-ı ṭab^ç -ı enveri gerd-i melāl
23. Şevketin efzūn idüp ser-mesned-i iclālde
Eylesün dā^ç im Ḥudāvend-i Celīl-i Zü‘l-Celāl

Nazīre-i Bahāriyye-i Nef‘ī

4

Müstef‘ ilün/ Müstef‘ ilün/ Müstef‘ ilün/ Müstef‘ ilün

1. Geldi yine faşl-ı bahār oldı dem-i geşt ü güzār
Gül-zāra gelsen de ne var ey nev-nihāl-i gonçe-fem
2. Ey sāķi-i şūḥ u (...) şahbāyıla cāmı pür it
Cem gitdigi reftāra git baş gülşen-i bezme ḳadem
3. Remzūñ zamān-ı kāmıdūr vaġt-i şafā-yı cāmıdur
Gül-geşt-i bāġ eyyāmıdur zevġ idecek demdür bu dem
4. Şenlendi şahbā-ḥāneler ḳaldı teḥī kāşāneler
Tertīb idüp cānāneler şahn-ı çemende bezm-i Cem

5. Sākī vü muṭrib ser-be-ser virmekde bāğa zīb ü fer
Rindāna zāhid reşk ider ger olsa da şeyḥu 'l-Harem
6. Der-dest ola çār-pāreler raqş eyleye meh-pāreler
Cüş eyleye fevvāreler girmez ele bir böyle dem
7. Dilber de şūḥ u nerm ola āşüfte vü ser-germ ola
Bülbül gibi bī-şerm ola nüş eyledikçe bāde hem
8. Ey sākī-i dil-keş-ḥırām şevk-āver-i bezm-i müdām
Bir cām ile eyle bekām luṭfuñla olsun muḡtenem
9. Devr eyle bezmi sū-be-sū rindān-ı 'ışkā şun ṭulū'
Peymāneyi tā-be-gülū pür eyle sākī gel bu dem
10. Bezm-i çemende ehl-i dil 'ıyş u ṭarabla müştāḡil
Sen de gönülden pası sil tā kılmaya jengār-ı ḡam
11. Bu pest ü bu bālā dime gel meclise 'özr eyleme
Her ne düşerse payıma luṭf ile sākī kııl kerem
12. Meydür medār-ı şevk-i cān belki ḡayāt-ı cāvidān
Eyler dilīr ü nev-civān rindānı hengām-ı herem
13. Mey dilleri ābād ider feyz-i şafā 'icād ider
Fikr-i ḡamı eb'ād ider gelmez derūna bīm ü hem

[5b]

14. Mey bir zen-i muhtâledür rez-duhterine hâledür
Rûyında gûyâ hâledür ol kâkül-i pür-çîn ü hâm
15. Bir sâgar-ı mey şun bize naql itmege şey şun bize
Dem-sâz olup ney şun bize ey muṭrib-i dil-keş-nağam
16. Biz ʿışkla üftâdeyiz âvâreyiz âzâdeyiz
ʿİşret için âmâdeyiz sâķi bize şun cām-ı Cem
17. Ey hâme gel Allâh için luṭf it Ḥabîbu ʿllâh için
Tâ vaşf-ı zıllu ʿllâh için eyle dile feyz-i kerem
18. Ol kuṭb-ı çarḥ-ı maʿdelet ol mâh-ı burc-ı mekremet
Ḥurşîd-i gerdün-menzilet şâhen-şeh-i encüm-ḥuzem
19. Yektâ-neverd-i kâr-zâr Rüstem-neberd-i nâm-dâr
Râyet-i firâz her diyâr şâhib-livâ-yı zer-ʿalem
20. Kişver-güşâ-yı bî-bedel zıll-ı Hudâ-yı lem-yezel
Gelmiş degüldür mâ-ḥaşal bir böyle şâh-ı muhterem
21. Şâhenşeh-i ʿâlî-ḥaseb dānende-i fenn-i edeb
Olmış vedîʿ â cümle hep zātında esrâr-ı ḥikem
22. Sulṭân-ı dîn Maḥmūd Ḥân kām-âver-i ḥalk-ı cihân
Keyḥusrev-i çarḥ-âsitân Dārâ-der-i vâlâ-himem

23. Tāb-āver-i mir'āt-1 baht zīnet-fezā-yı tāt u taht
Nev-māh u encüm-zīn ü raht eşheb-süvār-1 Cem-ḥaşem
24. Şāh-1 kerem fermā mıdur yā Ḥüsrev ü Dārā mıdur
Desti meger deryā mıdur itmekdedür bezl-i dırem
25. İskender-i 'ālem gibi hem Ca' fer ü Ḥātem gibi
Ḥızr u Mesīḥā-dem gibi ihyāda ḥalkı dem-be-dem
26. Bu künbed-i mīnā nedür yā Zühre-i zehrā nedür
Bir aşlı yok efsānedür luḫfi yanında kān-1 yem
27. Re'y-i rezīninde muşīb tedbiri berter-i 'acīb
Bā-yümn ü tevfiḳ-i mücīb maḥkūmıdur Rūm u 'Acem
28. Merd-āne kaşd-1 cengle şemşirin alsa ger ele
Şalar cihāna velvele başınca meydāna ḳadem
29. Rezme ḳaçan āheng ider ne Sām u ne Hūşeng ider
Rüstemleri dil-teng ider ol pādīşāh-1 Muḫteşem
30. El ursa ḳavs-1 Behmene tiri geḳerdi āhına
Düşürdi ḳāh-1 Bījene a' dāyı bīm-i ḳahrı hem
31. Ey şāh-1 İskender-nihād vey dāver-i mülk-i sedād
Dād-āver-i 'adl- i' tiyād ḥākān-1 Fārūḳi-şiyem

[6a]

32. Sen a'zam-ı şāhānsın tāk-ı ser-i 'irfānsın
Sen 'āleme sulṭānsın Vaşşāf-ı sulṭānī benem
33. Zāhirde gerçi bī-dilüm bāğ-ı süḥanda bülbülüm
Nazm ü neşrde kāmilüm alsam ele levḥ ü kalem
34. Fenn-i süḥanda ḥāliyā kimse 'adīl olmaz baña
Oldı bu nazmum bī-riyā reşk-āver-i şad-Muḥteşem
35. Ben şā'ir-i mu'ciz-demüm feyz-āver-i ehl-i dilüm
Çok nükte ihyā eylerüm olmaz baña lā ve ne' am
36. Gel Ni' metā sevdāyı қо Nef' ī gibi da'vāyı қо
Beyhūde hevā vü hayı қо 'acz kuşūr it lā-cerem
37. Geldi yeter vaqt-i du'ā ğayri bilindi müdde'ā
Olsa қаşıden bī-bahā taşdı' olur ceffe'l-kalem
38. Gerçi sözüñ bī-irtiyāb olsa daḥi ger dürr-i nāb
Şimdi saña emr-i şavāb ḥayr-ı du'ādur pek ehem
39. Şāh-ı cihān mesrūr ola eyyāmı rüz-ı sūr ola
Düşmenleri maḥhūr ola görmeye ṭab' ı hīç elem

TARİHLER

ḤARFÜ'L-ELİF

Tārīḫ-i Çeşme-i Ra' nâ Der-Ḥalebü 'ş-Şebâ

1

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

1. Baḥr-i bî-pâyân-ı şevket mihr-i burc-ı mekremet
Âsumân-ı ma' delet şâhenşeh-i cûd-azmâ
  2. Gevher-i ser-tâc-ı şâhân mefḥar-ı ' Oşmâniyân
Bende-i der-gâhı ḥâkân-ı Ḥoten şâh-ı Ḥaṭâ
  3. Ḥâzret-i Sultân Maḥmûd-ı sipihr-âver ne kim
Çeşme-i elṭâfinuñ saḳḳâsıdur ebr-i ' aṭâ
  4. Sû-be-sû enhâr-ı cûd u himmetile ol şehüñ
Jengden şâf oldı ' âlem hem çü mir 'ât-ı şafâ
  5. Cûy-bâr-ı berr ü iḥsâmla pür ḥavz-ı cihân
Kalmadı sîr-âb-ı cûdı olmadıḳ bây u gedâ
  6. Belde-i Şebâyâ da âb-ı ' inâyet-baḥş olup
Yapdı dil-cû-çeşme ol şâhenşeh-i kân-ı saḥâ
- [6b]
7. Çeşme ammâ nûş iden âb-ı leṭâfet-zâ seni
Eylemez mâ 'ü 'l-ḥayâtı Ḥızra meyl ü ilticâ
  8. Lûlesi zer-nâv-dân u ṭası mâh-ı âsûmân
Âbı cûy-ı şîr-i dil-cû menba' -ı ' ayn-ı şifâ

9. Bu eŖerle vālid ü ecdādı ervāhım dağı
İde Hāķ Ŗādān bāb-1 rūy-1 pāk-1 MuŖtafā
10. Tā ki cārī ola çār-enhār-1 firdevs-i berīn
Rub' -1 meskūn ola sīr-āb-sāz-1 luŖfi dā'imā
11. 'Ömr-i Hızr ile olup zib-āver-i taht-1 cihān
Ol Ŗehūñ aħkāmını icrā ide dā'im Hūdā
12. Lūle-i zer-kilk-i Ni' met dađı icrā eyledi
İki cevher-dār-1 tārīh-i latīf-i nev-edā
13. Cūd-1 KevŖer-zāsı ser-Ŗār eyledi Ŗehbāyı da
Maħz-1 Ŗehd-i dādıdur Sulţān Maħmūduñ bu mā' (H. 1161/M. 1748)

Tārīh-i 'İmāret-i 'Āmire-i Hāzret-i Cihān-dārī Der-Ķurb-1 Sarāy-1 Hümāyūn-1

Ŗehri-yārī

2

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

1. Ŗehen-Ŗāh-1 cihān Sulţān Maħmūd-1 mekārım-kār
Vücūd-1 bī-nazīri oldı dehre Ni' met-i 'uzmā
2. O hāķan-1 kerem-fermā-yı evreng-i hilāfet kim
Anuñ eyvān-1 h'ān-1 cūdıdur ma' müre-i dünyā
3. HūŖuşā 'ahd-i Fātiħden beri bu ĥayr-1 vālā
Muvaffāķ olmamıŖ Ŗāhān-1 'ālemden beri ammā

4. Meger merhūn imiř vakt-i hūmāyūn-ı cihān-bāna
Ki yaptı böyle bir dārü 'n-ni' am ol mekremet-pīrā
5. Zihī dārü 'n-ni' am kim kāse-şūy-ı maṭbaḥ-ı cūdı
Sezādur olsa Keykāvus ü Hüsrev dāver-i Dārā
6. Maḥallinde hele bir bī-bedel ḥayr-i cezīl oldı
Simāt-ı luṭfına sīr oldı el-ḥaḫ pīr ile bernā
7. Müebbed eyleyüp iḳbāl ü şevketle o sulṭānı
Muvaffaḫ eylesün āşār-ı ḥayra Ḥazret-i Mevlā
8. Didüm vech-i cemīl ile görince Ni 'metā tāriḥ
'İmāret eyledi Sulṭān Maḥmūdü 'n-nevāl iḫyā (H. 1155/M. 1742)

[7a]

Tāriḥ-i Kaşr-ı Hūmāyūn-ı Lem' a-pāş Der-Sāḥil-ḥāne-i Dil-güşā-yı Beşiktaş

3

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

1. Hüsrev-i devr-i zamān sulṭān-ı şāhān-ı cihān
Dāver-i gītī-sitān kām-āver-i cūd-azmā
2. Ol Muḥammed-ḥulḫ-ı Maḥmūdü 'l-ḥişāli
Fā 'iḫ itmiş pādīşāhān-ı cihān içre Hudā
3. Baḫr ü berr olsa n'ola deryūze-kār-ı himmeti
Kim kef-i dūr-pāşı maḥşül-i yem ü kār-ı 'aṭā

4. Luṭfi cārīdūr o deñlü şark u ğarb-ı ʿāleme
Ol şehüñ sīr-āb-ı cūy-ı cūdıdur şāh u gedā
5. Nehyi sārīdūr cihāna tā o deñlü hūndan
Eyler eṭfāl-i zamān gehvārede terk-i bükā
6. Her ne emre ʿazm iderse ol şeh-i ʿālī-himem
Hızr-ı tevḫīḫ-i Hudā-yı lem-yezeldür reh-nümā
7. Ol muḫīṭ-i kān-ı cūd u himmetüñ ʿahdinde hiç
Var mı ābād olmaduḫ kāşāne vü sāhil-serā
8. İşte ez-cümle bu sāhil-hāne-i şāhānenüñ
Bu mu ʿallā mevḫi ʿi olmaḡla hūb u dil-güşā
9. Ṭab ʿ-ı ʿālī-i hümāyūnıla ṭarḫ-ı resm idüp
Kıldı ihyā böyle bir қаşr-ı leṭāfet-intimā
10. Öyle қаşr ammā ki şūret-yāb-ı imkān olmamış
Böyle resm-i nev-zemīn ü böyle ṭarz-ı hoş-nümā
11. Kān-ı hūsn ü āndan iḫrāc idüp hem-çün güher
Şan biraḫmış sāhil-i baḫre anı şun ʿ-ı Hudā
12. Cāy-ı vālā-yı Beşikṭaşa bu қаşr-ı dil-firīb
Oldı zīb-i hūsn-i nev çün ḫāl-i rüy-ı dil-rübā

13. Tarf-ı yemde seyr idenler tarh-ı dil-keş resmini
Didiler *cennāti tecrī taḥtihe ʾl-enhār*³¹⁹ añā
14. Kaṭre-i emvāc-ı yem şanma felek dāmānına
Dest-i bādıla nişār eyler dūr-i ʿālem-bahā
15. İrtifāʿ-ı kûbbe-i vālāsı reşkinden n'ola
Çatlasa her dem ḥabāb-āsā kıbāb-ı nüh-semā
16. Ḥāme-perdāz-ı hüner-mend-i nigāristān-ı Çin
Görse ger naqşın olur ḥayretle ğarq-āb-ı ḥayā
17. Mihr ü meh şanma nuḳūşı ḥıyre-çeşm-i çarḥ olup
Seyr ider ʿaynuñla anı eyleyüp ḳaddin dū-tā
18. Hiç nümū-dār olmamış ʿālemde bir mişli anuñ
Ḳaşr-ı Şirīn ü Ḥavernaḳ olamaz şānī añā
- [7b]
19. İki mirʿāt-ı mücellāsı olup zīb-i ceddüñ
Biri nūr-ı mäh biri pertev-i mihr-i semā
20. Yoḳ ḥaṭā itdüm felekde belki ḥurşid ü kamer
ʿAksidür ol iki mirʿātuñ ki olmuş rü-nümā
21. Olsa şâyāndur bu ḳaşr-ı dil-güşānuñ ḥaşılı
Ḥāk-rüb-ı der-gehi şeh-bāl-i sīmurğ u hü-mā

³¹⁹ “Altlarından ırmaklar akan cennetler”; Tevbe/89; Saff/12; Bakara/25.

22. Hâk hümâyün eyleyüp şâh-ı cihân-bâna hemân
Sâye-endâz ola ol kaçra ferahla dâ' imâ
23. Nitekim ber-câ ola kaçr-ı Süreyyâ tâk-ı çarh
Pâyidâr itsün şehûn bünyân-ı iqbâlin Hudâ
24. Biri bed' ü birisi itmâmına târîh olur
Mışra' ımı bu güzîde beyt-i pâküñ Ni' metâ
25. Kân-ı şevk oldı leb-i yemde bu kaçr-ı cân-fezâ
Yümn ile es' âd ide Sulţân-ı Maħmûda Hudâ (H. 1161/M. 1748)

Târîh-i Kaçr-ı Şadıĸ Aĸa Der-Sâhil-hâne-i Körfez

4

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

1. Zihî nev-kaçr-ı vâlâ-ţarh u dil-keş resm-i bî-hemtâ
Virür hâlet temâşası dile çün neş' e-i şahbâ
2. Leţâfetden 'ibâret nüşha-i tertîb-i zîbâsı
Nezâketden kinâyet şîve-i nev-resmî ser-tâ-pâ
3. İdersen naķş-ı rengîn-i nev-âyinî eger tedķîķ
Nühüfte-ân-ı rûy-ı dil-rübâ-veş hûsn olur peydâ
4. Nesîm-i nefha-pâşî bûy-ı cennetden peyâm-âver
Hevâ-yı ruħ-baħşî nuţķ-ı İsâ-veş hayât-efzâ

5. Müselsel selsebīli bir içim şudur leṭāfetde
Kemāl-i vüs' atıyla ḥavzı bir deryācedür gūyā
6. Nümüne Kevşer ü Zemzemden āb-ı şāf-ı dil-cūsı
Çü mir' āt-ı şāfā dilde kıomaz jeng-i keder aşlā
7. Ruḥām-ı şāfi mir' āt-ı mücellāya cilā-dāde
Kıad-i dilber gibi her bir sūtūnı dil-keş ü bālā
8. Nazar fark itmeden ' āciz firāz-ı saķf-ı vālāsın
Zemīni ṭāķ-ı eyvān-ı bülend-i çarḥla hem-pā
9. N'ola Bāğ-ı İremdür dirse ādem āña şādıķdur
Nümū-dār olmamış emşāli dünyāda anuñ zīrā
10. Ḥüseynī perdeden her sūya taķsīm-i neşāṭ eyler
Çemen-zārında mürğānı olup şām u seḥer gūyā
- [8a]**
11. Niçün geşt-i beyābān-zār idersün ey gül-i nev-ḥīz
Nice dil-keş olur gel gör fezā-yı bülbul-i şeydā
12. Zebān kāşır o ķaşr-ı bī-ķuşūruñ vaşf-ı ḥüsnüñde
Ki her maķsūdesi bir kāḥ-ı firdevs-i feraḥ-peymā
13. Görüp bu āb u tābı selsebīlinden su 'āl itdüm
Bu rütbe ḥālet-efzā olmağā bā' iş nedür gūyā

14. Zebān-ı hāl ile her lūle bu remzi idüp işrāb
Didi ancak ümīd-i maḡdem-i şehdūr añā mebnī
15. Le-şeh zīb-āver-i ḡaşr-ı cihān-bānī ki devrinde
Niḡāh-ı i‘tibārı ḡıldı her cāyı neşāt-efzā
16. Bu nüzhet-gāhide ābād iden şevḡ-i ḡudūmıdur
Şalar mı hevāya pertev ol mihr-i cihān-ārā
17. ḡuşūr-ı ‘ālem ü bir cāy-ı vālā-yı dil-ārānuñ
ḡudūm-ı pādīşehdūr māye-i zīb ü ferī zīrā
18. Hemīşe bende-gānın ḡaşr-ı āmālı olup pūr-zīb
İlāhī mihr-i feyz-i luḡfı ḡılsun ‘ālemi ihyā
19. Ümīd-i kām-ı teşrīfiyle yazdum Ni‘metā tārīḡ
Ola kān-ı şafā nev-ḡaşr-ı dil-cū-yı feraḡ-efzā (H. 1160/M. 1748)

Tārīḡ-i Bāb-ı ḡaşr-ı Hümāyūn-ı Sulḡānī Der-Beşiktaş

5

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

1. Şeh-i ma‘mūre-i cūd u himem Sulḡān Maḡmūduñ
Kerem bābında yoḡdur nüşā-i zātı gibi dānā
2. Cihān-bān-ı ‘adālet-pīşe kim ta‘mīr-i mülkinde
Tenezzül eylemez Nūşirevānı itmege bennā

3. O sulţān-ı Felāţun-re'y ü İskender-fer-i dehrũñ
Bu cāy-ı dil-güşāyı luţf-ı ʔab'ı eyledi ihyā
4. Hudā itsün pey-ā-pey ol Őehũñ feyz-i ʔudũmından
Bu nev-der-gāh-ı gerdũn-āsitānı 'arşla hem-pā
5. Görince yũmn ile hũsn-i hıţāmın bendesi Ni' met
Didi tārĩhini inşād idüp bir beyt-i müsteşnā
6. Der-i 'adlinde bu ʔaşr-ı hũmāyũn-ı cihān-dāruñ
Nigeh-dārı Ferruḥ der-bānı Keyvān ḥācibi Dārā³²⁰ (H. 1161/M. 1748)

[8b]

Tārĩh-i Çeşme-i Başkadın

6

Fā' ilātũn/ Fā' ilātũn/ Fā' ilātũn/ Fā' ilũn

1. Şehri-yārim himem-i Sulţān Maḥmũduñ Hudā
Der-geh-i vālāsın itmiş maşsim-i 'ayn-ı 'atā
2. Ol Őehũñ bānũ-yı ḥāşşũ'l-ḥāşşı kim tevfiķ-i Ḥaķ
Devletinde oldu ol 'ālĩ-cenāba reh-nũmā
3. Bu mu' allā-mevķi' i tezyĩn idüp āşār ile
Yapdı ez-cümle mũnevver çeşme-sār-ı dil-güşā

---

³²⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

4. Nūş idenler āb-ı Kevşer-zāsını şāhenşehe
Yād idüp bāni-i ḥayrı eylesün dā'im du'ā
5. Ni' metā itmāmına tarḥ itdi bir tāriḥ-i nev
Qıldı Başqadın bu dil-cū-çeşmeyi li'llāh binā (H.1158/M. 1745)

Tāriḥ Berāy-ı Leşker-i Fetḥ-i Belğrad u Şulḥ u Şalāḥ-ı Qaviyyü'l-Evtād

7

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Bāreka'llāh ey vezīr-i şaf-der-i kişver-güşā
Ḥayr-ı maqdem ey sipeh-sālār-ı manşūru'l-livā
2. Sensin ol şāḥib-ķırān-ı dāver-i 'ālī-cenāb
Qahramān-ı dād-pişe Rüstem-i ceng-azmā
3. Sensin ol şīr-i neberd-i Ḥaydar-ı Ḥayber-güşā
Bir ğazā itdün ki dil-şād oldı rüḥ-ı Murtażā
4. Sen mü'eyyedsin Ḥudādan kim ḥulūş-ı qalb ile
Qande'azm itdünse oldı Ḥıẓr-ı tevfiķ reh-nümā
5. Mesned-ārā-yı ḥilāfet Ḥazret-i Maḥmūd Ḥān
Qutb-ı 'ālemdür o sultān-ı vilāyet-intimā
6. Bir senün gibi vezīre Ḥaķ muvaffaķ eyledi
Gönderüp mihr-i şerīfi itdi ser-ceyş-i vegā

7. Eyleyüp ol dem livâ 'ü 'l-ḥamdi ber-düş-ı ḥulûş
Bî-tevaḳḳuf eyledüñ iclâlile 'azm-i ğazâ
8. On yedi sâ' at tamâm u muttaşıl ceng eyleyüp
Ġâlib oldu bozdi ḫaburım be-te' yîd-i Ḥudâ
9. Eyleyüp himmet Belıgraduñ daḫi teşḫîr yine
Ol dilîr-i şâḫibü 't-tedbîr-i nuşret ihtivâ
10. Bu 'ulüvv-i himmet ü bu saḫvetin gördükde çâr
Geldi nâ-çâr 'acz ile pâyende oldu cebhe-sâ
- [9a]
11. Çâre ancak bunda taḫlîş-i girîbâna hemân
Eylemekdür dâmen-i şadr-ı güzîne ilticâ
12. Ḥamdüli 'llâh Nemçenüñ gördük amân-ḫ'âh oldıĝın
Saḫvet-i İslâmı izḫâr itdük ey Rüstem-vegâ
13. Gerçi Nef'î ğayruñ evşâfında inşâd eylemiş
Lafz u ta' bîr-i digerle mışra' -ı şîrin-edâ
14. Ey şecâ' at-pîşesin şâyânsuñ ol maẓmûna kim
Ṭâḳ-ı 'arşa itseler âvîze şemşîrûñ sezâ
15. Bu kerâmetdür eyâ destûr-ı 'âlî-menḫabet
Niçe yıl evvel dimiş ḫaḳḳında ḫaḳḳı bî-riyâ

16. Ol veliyy-i kâmilün âşâr-ı feyz-i nuṭkıdur
Kim yüzinden oldu niçe feth ü nuşret rû-nümâ
17. Hâk seni Hızr-ı meded-res gönderüp bu ʿ âleme
Zâtuñ el-hâk bâʿ iş-i âsâyiş oldu ışfâ
18. ʿ İlet-i endüh ile rencür iken halk-ı cihân
Hüsn-i tedbirünle şıhhat buldı ey nabz-âşnâ
19. Ey veliyy-i niʿ met-i Risto-meniş evşâfuñı
Hâk-ı taʿ bir ile mümkün mi ide Niʿ met edâ
20. Şimdilik bir böyle sâde mışraʿ -ı târih ile
Tehniyyet güy-ı ğazâ oldu deründe cebhe-sâ
21. ʿ Afv u kahrı cemʿ idüp ol âsaf-ı vâlâ-himem
Emr-i ceng ü feth ü şulhı bî-bedel kıldı edâ (H. 1152/M. 1739)

Târih-i Çeşme-i Aḥmed Paşa

8

Fâʿ ilâtün/ Feʿ ilâtün/ Feʿ ilâtün/ Feʿ ilün

1. Baḥr-i mevvâc-ı kerem Hâzret-i Sultân Maḥmūd
Luṭfına nisbet ile kaṭre degüldür deryâ
2. Eyledi Hâzret-i Hâk ol şeh-i ʿ âlî-baḥta
Böyle bir dür-i girân-mâye vezîri iʿ tâ

3. Kān-ı feyz-i güher ol âşaf-ı vālā-himemüñ
 ‘Ahd-i adlinde şuyın buldı umūr-ı dünyā

4. Şehr-i İstanbula cārī şularuñ ez-cümle
 Eyledi menba‘ u mecrāsını cümle ihyā

5. Fātiḥüñ türbesine daḥi o ‘ummān-ı himem
 Tarafeyninde iki çeşme-i nev kıldı binā

6. Rūḥ-ı mağfūr-ı Ebü’l-fetḥe çü murğ-ı kudsī
 Bu iki çeşme cenāḥeyn ola uçmağa sezā

[9b]

7. Haḫ bu kim mevki‘ini buldı bu ḥayr-ı cārī
 Nā’il-i ecr ide bānīsini Ḥayy u Dānā

8. Evvel ābın içüp andan didi Ni‘met tāriḥ
 Maḫam-ı ‘ayn-ı ‘aṭā çeşme-i Aḫmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

Tāriḥ-i Çeşme-i Aḫmed Paşa

9

Fā‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1. Menba‘-ı cūd-ı ‘aṭā Ḥazret-i Sulṭān Maḫmūd
 Cüy-bār-ı keremi itdi cihānı irvā

2. İşte ez-cümle bu zībende eşer kim evvel
 Gelmedi ḥāṭır-ı eslāf-ı kirāma aṣlā

3. Böyle bir Őāh-ı cihān-bān-ı  ināyet-kāruñ
Eylemiş vaqt-i h māy nına merh n Mevlā
4. T rbe-i pāk-ı Eb 'l-fet e iki  eŐme-i nev
Őād id p r hını  un kıldı bu bābda ihyā
5. Kevşer-i berri o ser- eŐme-i sultān-ı g zāt
Şan iki desti ile itdi seb l   icrā
6. Ni' metā bāni-i hayr ile Şehen-Őāha hemān
Bu iki mışra' -ı tār hi yazup eyle du' ā
7. Yād id p eyledi Őād-āb Mu ammed H anı
 eŐme-i āb-ı hayātı Hacı A med Paşa (H. 1154/M. 1741)

Tār h-i Mekteb-i A med Paşa

10

Fā' ilāt n/ Fe' ilāt n/ Fe' ilāt n/ Fe' il n

1. Dāver-i dād-meniş H zret-i Sultān Ma m d
Revna -ı sal anat-ārāyiŐ-i d n   d nyā
2. Eyledi H zret-i Ha   ol Şeh-i  āl -bahta
Böyle bir Şadr-ı hayır-  h-ı kerem-kārı   a ā
3. Şadr-ı  āl -himem ol  ālem-i  allāme-Şiyem
Nā' il-i bezl-i ni' am mā- aŐal-ı lu f-ı H dā

4. Zâtıdur münteħib-i nüşha-i pāk-ı devlet
Ola maħfūz-ı kitāb-ħāne-i ħıfz-ı Mevlā

5. Re`yi üstād u büstān-ı ħikemdür el-ħaķ
Tıfl-ı ebced gibidür piş-gehinde `uķalā

6. Müşkil olsa ne ķadar mes`elesi bir emrũñ
Ĥall ider fiķr-i rezīn ile o şadr-ı dānā

[10a]

7. Hele sābıķda bu āsāyiŝi kim görmiŝdür
İşte erbāb u dil işte cemī`-i vükelā

8. `Ālem āsūde zamānında cihān rāħatda
Fitnedür ħ`ab-ı `adem bīm ü keder nā-peydā

9. İŝfā-yı Ĥaķ seni bu `āleme ni`met ķılmıŝ
Cümleyi şükrine iķdār ide Ĥaķ cell-i `alā

10. Ĥasem eylersem eger muŝħafa olmam ħāniŝ
Gelmedi şadra senũñ gibi vezīr-i dānā

11. Muķtezā-yı eŝer-i ŝıdķ u ħulūŝ-ı ķalbi
Mażhar oldu niķe āŝāra be-tevfīķ-i Ĥudā

12. İŖte ez-cümle bu zībende mu' allim-ḥāne
Dāldur *āyet-i İhlāşına*³²¹ bī-reyb ü riyā
13. Dār-ı ' ilm oldu hemān eyledi iḥyā-i ' ulūm
Ki sebaḫ-ḥ~ānı sezā olsa fuḥūl-i ' ulemā
14. Göricek bu eŖer-i pāki gürūh-ı Ŗıbyān
El aḫup raḥle-veŖ eylediler ḥayr-ı du' ā
15. Ḥaḫ mübārek ide bu ḥayr-ı icābet eŖeri
Niḫe aŖāra daḫi ide muvaffaḫ Mevlā
16. Ni' metā Ŗu gibi ezberle yazup tāriḫin
' İlme ḫān oldu bu nev-mekteb-i Aḫmed PaŖa (H. 1152/M. 1739)

Tāriḫ Berāy-ı Medrese vü Cāmi' El-Ḥāc-ı BeŖir Aḫa

11

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

1. Ŗehen-Ŗāh-ı cihān Sulṫān Maḫmūd-ı felek-der-gāh
Sezādur bende olsa der-gehinde Ḥüsrev ü Dārā
2. O sulṫān-ı kerem-ver bende-perver dāver-i dehre
Ḷarın itmiŖ Ḥudā bir zāt-ı ḫayyiz bende-i dānā

---

³²¹ İhlās Sūresi.

3. H̄ayır-ḥ[~]āhī şadākat-kārī zāt-ı mekremet-mu[˘] tād
Sütüde-menķabet dārü 's-sa[˘] āde H̄azret-i Aġa
4. Kerīm-i şāf-tıynet dāver-i ġayret-keş-i devlet
Esās-ı ma[˘] delet ḥikmet-şinās-ı Bū ' Alī Sīnā
5. Vücūd-ı muḥterem memdūḥ-ı ' ālem kāmīl ü ekrem
Cihānı dest-i luḫf u himmetile eyledi iḫyā
6. Hemīşe ḫayra ḫālib merḫametde cümleye ġālib
Ḳulüb-ı nāssı cālib zāt-ı ' ālī-ķadr-ı bī-hemtā
7. O zātuñ āyet-i *İhlāşına*³²² bürhān-ı ḫaḫı[˘] dur
Bu nev-tertib-i zībā bu biḫīn āşār-ı nev-peydā
- [10b]
8. Münevver tekye-ġāh bī-bedel-i dārü 'l-kitāb-ı nev
Mu[˘] allā-medrese dil-cū-sebīl ü mekteb-i ra[˘] nā
9. Nümū-dār olmamış emşāli mir[˘] āt-ı cihān içre
Ki eşbāh u nazā 'irden mu[˘] arrā her biri zīrā
10. Maḫallinde ḫulāşa ḫayr-ı pāk-ı dil-nişīn oldı
Vire bānine Feyyāz-ı Muḫlaķ ecr-i lā-yuḫsā
11. Viķaye eyleyüp āfātdan zāt-ı kerem-kārın
Mü 'ebbed eyleye şadr-ı refī[˘] inde anı Mevlā

---

³²² İhlās Sûresi.

12. Sühan-sencân u 'irfân pîş-gâhuñ her biri gerçi
O âşâr-ı bedî' a niçe târih itdiler inşâ
13. Senâ-h̄ân-ı kadîmi Ni' met-i dâ'î daği anuñ
Faķır-âne beyân-ı vaşf-ı zâtıyla olup güyâ
14. Didi târih için itmâmına bu beyt-i ğarrâyı
Ki nokta konmaz aña olsa tāk-ı bābına imlâ
15. Bu dārü'l-ilm-i bālâ-ıtarhı lillāh eyleyüp bünyād
Hele bu bābda ihyā-yı 'ulūm itdi Beşir Ağa (H. 1157/M. 1744)

Tārih-i Kaşr-ı Ahmed Paşa Hazretleri

12

Fā'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Kuṭb-ı çarh-ı azamet Hazret-i Sulṭān Maḥmūd
Merkez-i dā'ire-i emn ü amān-ı dünyā
2. Āsumān-pāye hümā-sāye hümāyün-aḥter
Hüsrev-i Cem-ḥaşem İskender-i iqlim-güşā
3. O cihāngir-i zafer yāverüñ olsa lāyık
Cümle şāhān-ı zamān der-gehine nāşıye-sā
4. O şehen-şāh-ı kerem-pişe-i ḥayr-endişe
Niçe ḥayr u ḥasenāt eyledi ez-cümle bu cā

5. Dil-i 'āşık gibi bünyâdı harâb olmuş iken
Zamm idüp vaqf-ı hümâyûnına itdi ihyâ
6. Hâşılı himmet-i vâlâ-yı hıdîv-âne ile
Gülşen-âbâd-ı İrem oldu bu cây-ı ra' nâ
7. Cümleden biri bu zîbende maḥallin ol şâh
Şadr-ı 'âlî-i felek-ḳadrine itdi i' tâ
8. Şarf-ı himmet idüp ol Āşaf-ı gerdün-zînet
Yapdı bir böyle ḥarem-ḥâne-i 'işmet-pîrâ
9. O ḥired-mend-i melek-ḥaşlet Aristo-fiṭnat
İtdi bu ḳaşr-ı feraḥ-zâyı daḥi tarḥ u binâ

[11a]

10. Ne ḳasır ḳaşr-ı şafâ-baḥş-ı leṭâfet-güster
Ki biḥîn-tarḥ u güzîn-resm ile olmuş inşâ
11. Ne ḳaşır ḳaşr-ı şeref şems-i sa'âdet-maṭla'
Feyz-i nûr itmededür mihr ü mehe şubḥ u mesâ
12. Ḥavz-ı dil-cûsınuñ ol rütbede âb u ṭâbı
Fem-i fevvâre ḥayât-ı âbını eyler imâ
13. Pâk bir şuyı güzel cevher-i ra' nâ olmuş
Güyyâ faşş-ı nigîn ḥavz-ı laṭîf ü zîbâ

14. Selsebîlinde olan şûret-i müsteşnâsı
Nâzır-ı teşne-dile mâye-dih-i şevk u şafâ
15. Olsa dehlîzine ferşide sezâ atlas-ı çarh
K'oldı ol Âşaf-ı zî-şâna maķâm u me'vâ
16. Ola iclâlile ol kaçır-ı ferah-zâda muķîm
Tâ ola tāk-ı mu' allâ-yı felek pâ-ber-câ
17. Mihr ü meh gibi olup burc-ı sa' âdetde müdâm
Şehri-yâr ile ebed ide mu' ammer Mevlâ
18. Ni' metâ vech-i cemîl ile didüm târihîn
Yapdı bu kaçır felek-i der-gehi Aħmed Paşa (H. 1154/M. 1741)

Târîh-i Şadâret-i 'Alî Paşa

13

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

1. Muvaffaķ itdi sulţân-ı cihâmı Ğazret-i Mevlâ
Getürdi şadra bir böyle vezîr-i ma' delet-pirâ
2. O şahenşâh-ı Maħmûdü'l-ħişâlün yümn-i iķbâli
Bu gûne bir müşîr-i müsteşârı itdi mülk-ârâ
3. Şehen-şâh-ı 'adâlet-pîşe sulţân-ı zafer-yâver
Ğıdîv-i dâd-güster Ğahramân-ı 'arşa-i heycâ

4. O sulţān-ı Ferīdūn-şavlet ü şadr-ı şalāt kim
Olur der-bān-ı der-gāh-ı celālī Kayşer ü Dārā
5. Nizām-ı mülke çün kim hüsn-i niyyet birle sa‘y itdi
Bu güne bir Nizāmü’l-mülki itdi Haqq aña ihdā
6. Şadāret şimdi buldı şāhibin her vechle el-ħağ
Henüz oldı müselleme ehline bu mesned-i vālā
7. Mağaldür eylese eflāka da‘vā-yı tefevvuk kim
Mu‘allā kıldı zirā anı teşrif-i ‘Alī Paşa
8. Sikender-saṭvet Hātem-ṭabī‘at Bu ‘Alī-fiṭnat
‘Ömer-‘adl ü ‘Alī-sīret Hıdıv-i mekremet-pirā
- [11b]
9. Felāṭun-ḫired dānā-yı efham melce‘i ‘ālem
Ki mişlin görmemişdür ḫaşılı bu dīde-i dünyā
10. Kerem-fermā-yı ‘ālem zīnet-efzā-yı hüdāvendi
Hıdıv-i muḫterem-destūr-ı ‘ālī-ḫadr-i mülk-ārā
11. Süvār olsa ne demde eşheb-i zerrīn-gecīm üzre
Esed burcına taḫvīl eylemiş ḫurşid-i der güyā
12. Müşār-ı bi‘l-benān olmazdı bu resme cihān içre
Müşābih olmasa zih-gīr nüh-māh-ı nev-i ğarrā

13. ‘İlâc-ı ber-sâ’ atdür cihâna hüsni-i tedbîri
Ne gûne olsa muhtel ger mizâc-ı devlet ü dünyâ
14. Hıdîv-i mesned-ârâ dâd-ger-i ferhunde-eṭvârâ
Eyâ destûr-ı ekrem-i dâver bî-mişl ü bî-hem-tâ
15. Sen ol yek-tâ-süvâr-ı ‘arşa-gâh-ı şân u şevketsin
Ki evşâfuñda ‘âcizdür qalem eylerse de ıtrâ
16. Efendüm oldıguñçün söylemem ey dâver-i ‘âlem
Nazîrûñ var mı görmiş devr idelden gerdiş-i minâ
17. Semâhatde saña nazîr olunmaz Hâtem-i Ṭâyi
Şecâ’ atde senüñle olamaz Rüstem daḡi hem-pâ
18. Senüñ bu itdigüñ hâlâtı bu emr-i muḡâlâtı
Eger varise bir itmiş disünler idelüm ıṣḡa
19. Şecâ’ at resmin itdüñ ol qadar ‘âlemde icrâ kim
Aña taḡsîn kıldı sâkinân-ı ‘âlem-i bâlâ
20. Virüp İrana daḡi hüsni-i re’y ü himmetüñ şüret
Sezâdur nâmuñı levḡ-i sipihre itseler imlâ
21. Du’ â-yı tehniyetdür Ni’ metâ nazmuñ dirâz itme
Nice mümkün anuñ vaşf-ı şerîfin eylemek iḡşâ

22. Hemân var der-geh-i iclâline yüz sür du‘ â eyle
Veliyy-i ni‘ metüñ kendü efendüñdür senüñ zîrâ
23. Olup şâhib-kağem iĸbâli olsun gün-be-gün efzûn
Sa‘ âdetle ola revnaĸ-fezâ-yı mesned-i vâlâ
24. Hümâ-yı baĸtı fark-ı ‘ âleme zıll-ı zalîl olsun
Ķudûmın şâh-ı devrâna mübârek eylesün Mevlâ
25. Cihâna müjde idüp didi Ni‘ met bendesi târiĸ
Gelüp iclâlle şadra vezîr oldı ‘ Alî Paşa (H. 1145/M. 1732)

[12a]

Târiĸ-i Şadâret-i Ağay Dârü’s-Sa‘ âde Ħâzret-i Beşîr Ağâ

14

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

1. Şâhenşeh-i muẓaffer kâm-âver-i kerem-ver
Olsun derinde çâker şad-Ķayşer ile Dârâ
2. Şadr-ı ĸarîm-i şâhı dârü’s-sa‘ âde câyı
Bâ-ĸikmet-i İlâhî ĸâlî ĸalınca ol câ
3. Gencür-ı ĸaşşın el-ĸaĸ gördi o câha elyaĸ
Dâ’im ide muvaffaĸ şadrında anı Mevlâ
4. Ol ĸân-ı cûd u himmet yek-dâne-i mürüvvet
Viridi o şadra zînet ol zât-ı pâk-ı dâñâ

5. Perverde-i harem dūr h̄āhēnde-i kerem dūr
Dest-i kerīmi yem dūr cūd u ‘ aṭası deryā
6. Maḳbūl-ı şāh-ı ‘ azam memdūh-ı halk-ı ‘ ālem
Eṭvārı hep müselleme yoḳdur nazīri ḫālā
7. ‘ İlm ü hünerde kāmīl her fende bī-mu ‘ ādil
Mişl ü şebīhi ḫāşıl yoḳdur cihānda aşlā
8. Gencīne-i ma ‘ arif sermāye-i ‘ avārif
Esrār-ı dehre vāḳıf zāt-ı ferīd ü yek-tā
9. İt sen ne deñlü Ni ‘ met vaşında şarf-ı ḳudret
Yoḳdur ḫulāşa ḡāyet beyhūde itme ıṭrā
10. Dem dūr ki destūñ it bāz eyle du ‘ āya āḡāz
Olsun senūñle dem-sāz sükkān-ı ‘ arş-ı a ‘ lā
11. İḳbāl-i cāhı dā ‘ im zātıla ola ḳā ‘ im
Der-gāhına müdāvīm olsun umūr-ı dünyā
12. Bu beytūñ it dūm i ‘ dād bī-noḳṭa ḫarfın inşād
Olur idince ta ‘ dād tāriḫ-i pāk u bālā
13. Dārü ‘ s-sa ‘ āde-i cāhın ‘ izle ḳıldı pūr-zīb
Gencūr-ı pādişāhī Beşīr Ağay-ı dānā (H. 1159/M. 1746)

Tārīḥ-i Sebīl-i Muḥammed Emīn Ağa

15

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Āb daḥi ricāl-i kerem-kār-ı devletüñ
Ya' ni semiy-y-i mefḥar-ı 'ālem Emīn Ağa
  2. Rāh-ı Hudāda şu yerine bezl-i cūd idüp
Dil-cū sebīl çeşme-i nev eyledi binā
- [12b]
3. Bu āb u tāb-ı ḥüsn-i leṭāfetle bu eşer
Rūy-fezāy ṭolmadı ḥāl oldı güyyiā
  4. Düşdi o deñlü mevki' ine Ni' metā hemān
Oldı kenār-ı yemde güher gibi pür-şafā
  5. Taş-ı sipihre nāmını şebt itdiler o dem
Bāni-i ḥayrı nā'il-i Kevşer ide Hudā
  6. Oldı mücevher aña bu tārīḥ-i bī-bedel
Bu nev-sebīli yapıdı Mehmed Emīn Ağa (H. 1154/M. 1741)

Tārīḥ-i Kaşr-ı İsmā'il Ağa

16

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Cenāb-ı Hazret-i İsmā'il Ağa kim ma'ārifle
Hudā emşāli içre eylemiş mümtāz u müsteşnā

2. O ‘ālī-himmet şāhib-ṭabī‘ at zih̄n-i pākile
Olup bir böyle kaçır-ı dil-keşe ṭarḥ-efgen-i inşā
3. Ne kaçır ol resm-i ḥūb u ṭarḥ-ı ḥālet-baḥş-ı zībāsın
Temāşā eyleyen erbāb-ı dilde ğam ḳomaz aşlā
4. Nuḳūş-ı dil-firīb-i ḥurde-kārī-i zer-endūdı
İder şad Mānī vü Bihzādı el-ḥaḳ vālih ü şeydā
5. Yā ol ḥavzıla dil-cū selsebīl-i behcet-efzānuñ
Leb-i fevvāresi nezzāre cūya şevḳ ider ĩmā
6. Ḥudā iḳbāl ü cāh u ‘izzetin müzdād idüp dā’im
Şafālar eylesün bu kaçıra oldukça şeref-baḥşā
7. Aña tebrīk ile ṭarḥ eyle Ni‘met sen de bir tāriḥ
Zihī kaçır-ı müferriḥ sa‘d ide bānine Mevlā (H. 1158/M. 1745)³²³

Tāriḥ Berāy-ı Şadāret-i Muḥammed Paşa

17

Fā‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1. Müjde ey dil yine Feyyāz-ı Kerīm-i Muṭlaḳ
Yeñiden eyledi luṭfila cihānı iḥyā
2. Bir güher-senc-i girān-ḳadr-i mekārim-kārı
Eyledi yüm̄n ü sa‘adet ile şadrü’l-vüzerā

---

³²³ Divanda mısraın yanına herhangi bir tarih verilmemiştir, düşürülen tarih tarafımızdan hesaplanmıştır.

3. Ya‘ ni hem-nām-ı ŧehen-ŧāh-ı rūsül mefhar-ı kül
 Ḥasenü ‘l-ḥulḳ u kerīmü ‘ŧ-ŧiyem ü kân-ı ‘aṯā
4. Merkez-i ḳuṯb-ı cihân Ḥazret-i Sulṯân Maḥmūd
 [13a] İtdi bu re‘y-i rezînde kerâmet icrâ
5. Görüp ol dâver-i Āşaf-menişüñ reftârın
 Ḥidemâtında ŧadâḳatle o ŧāh-ı dānâ
6. Ketḥudâ itdi maḳdem virüp iḳbâlile ŧân
 Eyledi soñra vezâret ile ḳadrin a‘ lâ
7. Maḥz-ı tevfiḳ-i Ḥudâdur o ŧehen-ŧāh-ı cihân
 ŧimdi buldı daḫi ol ŧadra vezîr-i ber-câ
8. Ḥāşılı çeşm-i cihân-bîn-i felek devr ideli
 Görmedi böyle bir āşaf ki nazîr ola añâ
9. Ḥıfz idüp zâtını baḫıŧlaya sulṯâna hemân
 İde bi ‘l-cümle umûrında muvaffaḳ Mevlâ
10. Ḥazret-i Ḥaḳḳ o ŧehen-ŧāh-ı cihân-bânı müdâm
 Eyleye ḫıfz emânında ilâ rûz-ı cezâ
11. Tâ ki ber-câ ola nüh-ṯâḳ-ı sipihr-i ‘âlem
 Ola iclâl ile zîb-âver-i ŧadr-ı vâlâ

12. Nāsa tebşīr ile Ni' met didi bālā-tārīh
Mihir ile dehre vezīr oldı Muḥammed Paşa (H. 1159/M. 1746)

Tārīh Berāy-ı Çeşme-i Beşīr Ağa

18

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

1. Cenāb-ı Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd-ı kerem-fermā
Der-i devlet-me'ābı maḳam-ı 'ayn-ı şifā-baḥşā
2. Ṭanīn-i 'adli ṭas-ı ḳubbe-i gerdūna peyveste
Zülāl-i cūdın itmiş şeş-cihāt-ı 'āleme icrā
3. Felekde biñde bir luṭfin 'Uṭārid idemez taḥrīr
Nihālān-ı çemen ḥāme midādı olsa da deryā
4. Bu da te'sīridür baḥt-ı hümāyūn-ı cihān-dāruñ
Dem-ā-dem ḥayra sā'ī oldı rükn-i devleti zīrā
5. Mükerrerem-i muḥarrem ḥaş-güzīn-i mekremet-cūyı
Beşīr Ağa-yı dānā 'āṭifet-kār-ı kerem-pirā
6. Du'ā-yı ḥalḳı isticlāb içün sulṭān-ı zī-şāna
Niçe āşār-ı ḥayrı ḳıldı yümñ-i himmeti ihyā
7. Ḥuşūşā bu maḥalde mihterān-ı ḥayme der-gāhın
Bu nev-çeşmeyle itdi bārgāh-ı çarḥa dek a' lā

[13b]

8. Şehen-şâh ile şâhib-ḥayrî Mevlâ eyleyüp dâ'im
Hemîşe cûy-bâr-ı luḫfi itsün 'âlemi irvâ
9. Didi 'aşâna Ni' met bî-nuḫaṭ îmâ idüp târiḫ
Budur mâ-çeşme-sâr-ı ḥayr-ı cârî-i Beşîr Ağa (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ'L-BÂ

Ṭâriḫ Berây-ı Çeşme-i Verdinâz Kadın

19

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Hüsrev-i 'âlî-nazar ḥâḫân-ı İskender-zâfer
Şehri-yâr-ı baḫr ü ber şâhenşeh-i vâlâ-cenâb
2. Sûy-ı ḥayra meşreb-i pâkîzesi cârî olup
Cûy-bâr-ı cûdı sîr-âb itdi dehri hem-çü âb
3. Gül-nihâl-i ravza-i 'ismet-sarây-ı ḥaşda
Verdinâz Kadın o 'iffet-cûy-ı himmet-intişâb
4. Sâye-i luḫfinda ol İskender-i dârâ-derüñ
Ḥızr-ı tevfiḫ itdi bu ḥayr ile anı kâm-yâb
5. Yapdı bâlâ-mekteb zîbâ-sebîl ü çeşme-sâr
Kim 'ıḫâşuñ eyledi ḥayr-ı du'âsın iktisâb

6. Pâdişâh-ı ʿâlemi Allâh haṭâdan hıfz idüp
Eyleye bâni-i hayrî nâʿil-i ecr ü şevâb
7. Ṭabʿa cârî oldı bir târîḥ-i raʿnâ Niʿmetâ
Verdinâz Kadın muʿallâ çeşmesinden iç gel âb (H. 1154/M. 1741)

Târîḥ Berây-ı Çeşme

20

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

1. Kâtib-i dârüʾs-saʿâde münşi-i şîrîn-ḥiṭâb
Ol semiyî-i mefḥar-ı ʿâlem maʿârif-intisâb
2. Eyleyüp eşer veliyyüʾn-niʿmete çün ıktifâ
Mevkiʿinde çeşme bünyâd eyledi ʿayn-ı şavâb
3. Böyle niçe hayra tevfiḳ ile bânisin Hudâ
Merkezinde ide ʿizziyile mekân ü kâm-yâb
4. Niʿmetâ didi bu yek-tâ mısraʿ-ı târîḥ ile
Gel Muhammed ʿışkına bu çeşmeden iç âb-ı nâb (H. 1154/M. 1741)

[14a]

Târîḥ Berây-ı Çeşme-i Şarıca-zâde

21

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

1. ʿAyn-ı aʿyân-ı vilâyet menbaʿ-ı cüy-ı himem
Şarıca-zâde Muhammed ol mekârim-intisâb

2. Bu maḥallüñ āba muḥtâc oldıgım fehm eyleyüp
Yapdı çeşme kıldı ebnâ'-i sebîli kām-yâb
3. Buldı el-ḥaḫ mevķi' in bu ḥayr-ı cārî-i güzîñ
Vire Ḥaḫ bānine luḫfila ecr-i bî-ḫesâb
4. Müjde birle Ni' metâ' aṫşāna târîḫin didüm
İç Muḥammed' ışķına bu çeşme-i nevden gel âb (H. 1159/M. 1746)

Târîḫ-i Mekteb-i Başkadın

22

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Şāhenşeh-i ferḫunde-fâl zıll-ı Cenâb-ı lâ-yezâl
Sulṫān-ı Maḫmûdü'l-fi'âl kām-âver-i vâlâ-cenâb
2. Şāhân-ı dehre eber ü aḫkāmı cārî sū-be-sū
İtsün derinde ser-fürü şehler ilâ yevmü'l-ḫisâb
3. Hep bende-gân-ı devleti itmekde ḥayra raĝbeti
Āfâķı ḫüsn-i himmeti itmekdedür pür-âb u tâb
4. O şehri-yāruñ bendesi bānū-yı raĝbet-gerdesi
'İşmet-serâ perverdesi Başkadın-ı 'ālî-cenâb
5. Oldı o zâta lâyiḫa âşâr-ı ḥayr-ı şāliḫa
Yapdı civâr-ı Fâtiḫe nev-ḥayr-ı pāk u müsteṫâb

6. Dil-cū sebīl-i nev-zemīn hem çeşme-sār-ı dil-nişīn
İcrā idüp mā' -i ma'īn ' aţşānı itdi kām-yāb
7. Kıldı o ' işmet-intimā bu mektebi dağı binā
Tarđı bihīn ü bī-bahā hem-ţāk-ı çarđ-ı nüh-ķıbāb
8. Ol mekteb-i feyz-āşiyān haķķa ki oldı ' ilme kān
Seyr eyleyen pīr ü civān itdi duā' -yı müstecāb
9. Oldı hele ĥayr-ı cezīl resmi gūzīn ü bī-' adīl
Virşün Ĥudāvend-i Celīl bānisine ecr ü şevāb
10. Şāhen-şehi dağı hemān ĥıfz ide Ĥayy-ı Müste' ān
Olsun ziyā-baĥş-ı cihān mānend-i māh u āfītāb
11. Tārīĥ didi Ni' met gibi bī-ĥadd u ' ad şeyĥ ü şabī
Yapdı bu zibā mektebi Başķadın-ı ' ālī-cenāb (H. 1158/M. 1745)

[14b]

Tārīĥ-i Bāb-ı Ķaşr-ı Ĥümāyūn Der-Beşiktaş

23

Mefā' ilūn Fe' ilātūn Mefā' ilūn Fe' ilūn

1. Mekīn-i ķaşr-ı ĥilāfet-gūzīn-i ĥalk-ı cihān
Ki ĥüsn-i ĥulķ ile oldur gūzīde-i ensāb
2. Ne emre itse teveccūh o dāver-i devrān
Olur şürū' ina der-pey teheyyü' -i esbāb

3. Virüp bu cāya da şūret qarīhasıyla hemān
Yapıldı böyle mu‘allā kaşr-ı çarḥ-ı kıbāb
4. Didüm du‘ā ile tāriḥini dü-dest-efşān
Güşād ide der-i cūdın miftāḥu ‘l-ebvāb (H. 1160/M. 1747)

Tāriḥ-i Medrese-i Re‘īsü ‘l-Küttāb El-Ḥac Muştafā Efendi Der-Ḳaştomı

24

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Ziver-i mesned-i vālā-yı riyāset kim odur
Aḳdem-i cümle-i erbāb-ı kemāl ü küttāb
2. Maṭla‘-ı mihr-i vilādet-gehi olmağla o zāt
Virdi āşār-ı meberrātıla bu beldeye tāb
3. Neşr-i ‘ilm itmekiçün eyledi ez-cümle binā
Birile bir buḳ‘a-i pākize-gerdün-ı kıbāb
4. Şāhibü ‘l-ḥayrād-ı kerem-kār Cenāb-ı Feyyāz
İde maḳrūn-ı sa‘ādet vire çok ecr-i şevāb
5. Buldı tāriḥe zafer-i kilik-i bedī‘ Ni‘met
Ḥarf-i menḳūṭımı bu maṭla‘ uñ itdikde ḥisāb
6. Kıldı ihlāşla ihyā-yı ‘ulūm u ādāb
Yapdı bir medrese-i pāk re‘īsü ‘l-küttāb (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Germābe-i Şehri-yārı Der-Maḥbūbiyye

25

Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1. Mālik-i taḥt-ı ḥilāfet Ḥazret-i Maḥmūd Ḥān
Bende-i der-gāhıdur İskender ü Efrāsiyāb
2. Āsumān-ı dīn ü devlet māh-ı burc-ı salṭanat
Nūr-ı rü‘yetden olur erbāb-ı ḥikmet feyz-yāb
3. Āb-ı şemşir-i cihān-girile taḥḫir eyleyüp
Çirk-i küfr-i rafzdan pāk oldu çün rüy-ı türāb
4. Ba‘d-ezīn i‘mārını kaşd eyleyüp ol şehri-yār
Gördi çün *e‘ş-şulḥu ḥayrun*³²⁴ rü‘yeti emr-i şavāb

[15a]

5. Himmet-i şāhānesiyle itdi iḥyā‘ ālemi
Devletinde oldu ābādān niçe cāy-ı ḥarāb
6. Ol şehen-şāh-ı Aristo-re‘y-i Eflāṭun-ḥired
Eyledi devlet-sarāyından bu cāyı intiḥāb
7. Taḥ‘-ı maḥbū‘-ı hümāyūnıla resm ü taḥḫid idüp
İtdi Maḥbūbiyye nāmıyla anı zīnet-i bāb
8. Gerçi ḥüsn-i ān anuñ taḥḫidinde hep mevcūd līk
İtdi bu ḥammām n’ola ḥüsn-i digər iktisāb

³²⁴ “Barış, daha hayırlıdır.”; Nisâ/ 128.

9. H̄abbezā hammām-ı gerdün ʔāk-ı nev-bünyād kim
Olsa cārūbı sezā şehbāl-i simurğ u ʕuqāb
10. Āsitān-ı devlet-i şāhen-şehi taḥbīr için
Oldı güyā bir mücevher micmer-i pür-süz u tāb
11. Āsumānī sāye-bāndur yā fezā-yı cāhına
Meh ʕalem olmuş şuāʕ-i mihr aña zerrīn-ṭınāb
12. Şemʕ-i iqbāle yaḥud fānūs-ı rüşen-dıldür ol
Hıfz ider her dem muḥālif bāddan hem-çün nikāb
13. Her ruḥām-ı şāfi bir āyīne-i endāmdur
Rū-nümādur şüret-i ebkār-ı şādı bī-ḥicāb
14. Her ser-cāmı anuñ bir mihr-i ʕālem-tābdur
İktisāb-ı feyz u nūr itmekde her rüz āfitāb
15. H̄an-ḳāh-ı ḥalvet-i pür-nürin itsün tekye-gāh
Ḥalvetī dervīşine dönüp şoyunsun şeyḥ ü şab
16. Sengi gevher ābı Kevşer lülesi mizāb-ı zer
Ḳubbesi bālā-ter-i çarḥ-ı berīn-i nüh-ḳıbāb
17. Nārı nūr u dūdı ʕanber-büy-ı zülf-i ḥürdur
Külḥeni hem-reng-i gülşen cāyıdur müşğīn-türāb

18. Hâşılı şerh eylemek mümkün degül evşâfını
Nazm-ı ma' nâ-perverüñ her beyti olsa bir kitâb
19. İ' tirâf-ı ' acz ile der-gâh-ı Hâkka yüz sürüp
Kim du' â-yı devleti olsun hemân faşlü'l-ıñâb
20. Hâk haţâdan hıfz idüp zât-ı hümayûnın hemân
Şüst ü şü kılsun şafâyıla ilâ yevmü'l-ıñsâb
21. Ni 'metâ itmâmına tarh itdi bir târih-i hûb
Buldı germâbeyle Maĥbûbiyye şeh-i âb u tâb (H. 1154/M. 1741)

[15b]

ĤARFÜ'T-TÂ

Târih-i Çeşme-i El-Ĥac Beşir Aĥa Der-Burûsa

26

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ĥazret-i Sultân Maĥmûd Ĥân-ı Dârâ-der-gehüñ
Bende-i ĥâşşı Beşir Aĥa-yı ferĥunde-simât
2. Ya' ni kim dârü's-sa' âde ol mekârim-perverüñ
Âb-ı iĥsâniyla sir-âb olmada bu şeş-cihât
3. İşte ez-cümle Burusa şehrini tenvîr iden
' Ârif-i bi'llâh Emîr Sultân-ı kerrübî-şifât

4. Ol velīnūñ cāmi‘ iyle türbe-i pür-nūrını
Kıldı ta‘ mīr ile ihyā ol kerīm-i pāk-zāt
5. Luṭf-ı Hāḡ ta‘ mīri zeylinde bu āb-ı hoş-güvār
Oldı zāhir kim anuñ evşāfidur ‘ azb-ı Fırat
6. Gūş idince ol kerem-cū çeşme bünyād eyleyüp
Cūy-ı cūd u luṭfin icrā itdi çün ḡand-i nebāt
7. Ol mekārım-pīşe şāhib-ḡayr-ı vālā-himmetūñ
Devlet ü iḡbāl ü baḡtı ḡaşre dek bulsun şebāt
8. Ni‘ metā vaşfında yaz tāriḡ için bu beyti kim
Teşne-lebler itmesün bir daḡı Hızra iltifāt
9. Ol Beşir-i kām-kāruñ ‘ ayn-ı cūdından gel iç
Mā Emīr Sulṡān-ı rūḡ-ı pākine āb-ı ḡayāt (H. 1154/M. 1741)

Tāriḡ-i Sebīl-i Şadr-ı A‘ zam Ḥasan Paşa

27

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Āb-ı rūy-ı şehri-yārān-ı cihān Maḡmūd Ḥan
Cūy-ı cūd u luṭfidur sīr-āb-sāz-ı kā’ināt
2. ‘Ahd-i ‘adlinde o şehen-şāh-ı İskender-ferūñ
Sū-be-sū āşārıla oldı müzeyyen şeş-cihāt

3. Siyemmā ol hüsrev-i dehrüñ vezîr-i a' zâmı
Hâzret-i Seyyid Hasan Paşa-yı memdûhu 'ş-şifât
4. Ol hüdîv-i mekremet-cüyü Hudâ tevfiķ idüp
İtdi ihyâ niçe hayrât-ı hisân-ı bâkıyât
5. Yapdı ez-cümle bu dil-cü nev-sebîl-i dil-keşi
Kim zülâl-i cüdınıñ evşâfidur kand-i nebât
6. Selsebîl-i cennet-âsâ âb-ı Kevşer-zâsınıñ
Nüş iden dil-teşne âb-ı Hızra itmez iltifât
- [16a]
7. Tarh-ı zîb-efzâsını seyr eyleyüp evşâfda
Cüst (ü) cü itdi dili çok şâ' ir-i şîrîn-nikât
8. Lîk Ni' met nazm-ı rengîn-i letâfet-bahşıla
Böyle vaşf itmek saña maşşûş maşz-ı vâridât
9. Şâhibü'l-hayrı haţâdan hıfz idüp iķbâlile
Haşre dek âşâr-ı hayrâtı bula yâ Rab şebât
10. Âbı geldikde didüm tebşîr idüp târiķini
Mâ-Hasan Paşa sebîlinden gel iç âb-ı hayât (H. 1158/M. 1745)

ḤARFÜ'Ş-ŞÂ

Tārīḥ-i Cülûs-ı Hümâyûn

28

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Hirāsân olma ey dil böyledür taq̄dîr-i Rabbânî
Bu çarḥ-ı bî-şebâtuñ devridür biş ü keme bâ' iş
2. Bulur şeh-râh-ı fırsat böyle keç-reftâr-ı zımnında
Olur menzil-res-i maq̄şûd ile def' -i ğama bâ' iş
3. Nedür bu rûşenâyî-i feraḥ dîrsen bu 'âlemde
Ṭulû' -ı mihr-i şevketdür bu vaqt-i ḥurreme bâ' iş
4. Ki ya' ni Ḥazret-i Sulṭân Maḥmûd Ḥân-ı zî-şānuñ
Cihāna oldı şevk-i maq̄demi 'ayş u deme bâ' iş
5. Ola dâ'im şeref-baḥşâ-yı evreng-i ḥilâfet kim
Ḳudûmın itdi Ḥaḳ taḥşîl-i kām-ı âdeme bâ' iş
6. Ḥudâ itsün serîr-i salṭanatda dâ'im ü sâbit
Ki zât-ı bî-naẓîridür niẓâm-ı 'âleme bâ' iş
7. Nişâr-ı cevher-i şevk ile yazsam n'ola târîḥin
Ki oldur Ni' metâ bu beyt-i pâk-ı mülheme bâ' iş
8. Mişâl-i rûḥ cism-i dehri feyzile idüp ihyâ
Cülûs-ı Ḥân-ı Maḥmûd oldı emn-i 'âleme bâ' iş (H. 1143/M. 1731)

[16b]

ḤARFÜ'L-CİM

Tārīḥ Berāy-ı Çeşme

29

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Rāh-ı Hāḳda yaptı bu nev-çeşmeyi
Nāmı İsmā' il bir zāt-ı behīc
2. Zemzem-āsā kıldı her sūya revān
Eyledi reşk-āver-i nehr-i Merīc
3. Nūş iden Nīl ü Fırātı didiler
Ġālibā yoḳdur bunuñ bir mişli hīç
4. Ni' metā ' atşāna tārīḥin didüm
Çeşme-i pāk oldu gel mā-Kevşer iç (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ'L-ḤĀ

Tārīḥ-i Vilādet

30

Fa'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Şükr-i Bārī yine bir māh-ı nev-i gül-çehre
Tāb-baḥşā-yı cihān oldu mişāl-i mişbāḥ
2. Rū'yeti cām-ı dili eyledi leb-rīz-i neşāt
Reşk ile cür' a-şıfat olsa n'ola neşve-i rāḥ

3. Ya' ni kim bāğçe-i şulb-ı ' Alīden oldu
Yümnile rüy-nümā gönçe-i gül-zār-ı şalāh
4. Bir melek-çal' at oğul ile bekām itdi Hūdā
Şevk-i rüyü ile mihr ü mehi itdi seyyāh
5. Zīver-i mehd vücūd oldu mu' ammer ide Hāğ
Tā' ir-i ' izzet ü iqbāline feyz ola cenāh
6. Ni' metā mevlidine yaz bu du' āyü tārīh
Tūl-i ' ömr ile mu' azzez ola ' Abdü'l-Fettāh (H. 1159/M. 1746)

ḤARFÜ'L-ḤĀ

Tārīh-i Kaşr

31

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

1. Zihī nev-kaşr-ı dil-keş bāreka'llāh
Nazīri var diyen olmaz mı küstāh
  2. Göreydi bāni-i kaşr-ı Hāvernağ
Açardı sine-i reşkine sūrāh
  3. Müşābihdür sehi-kaş kad dil-rübāya
Bihīn-i naqş-ı nihāl-tāze her şāh
- [17a]
4. Yazılsa tākına şāyeste tārīh
Ne ra' nā oldu pākīze bu nev-kāh (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ' D-DĀL

Tārīḥ-i Sāl Bâ-Medḥ-i Şehen-şâh-ı Maḥmûdü 'l-Fi'âl

32

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Yine mâh-ı sâl-i ferrûḥ-fâl-i nev oldı bedîd
Yümnile sulṭân-ı devrâna Ḥudâ itsün sa' id
2. Öyle sulṭân-ı sipihr-evreng-i Dârâ-ḥaşmetün
Ṭâḳ-ı 'arşa zıll-ı luṭf-ı re'feti oldı resîd
3. İşte târiḥ-i selef inşâf idüp eyle nazâr
Var mı görmiş böyle bir sulṭân-ı zî-şân-ı reşîd
4. Şafḥa-i meh zîr-i meşḳ-i dest-i ḥüsn-i ḥaṭṭıdur
'Âlem-i 'ilm-i hünerde zâtı mihr-âsâ ferîd
5. Mâh-ı nev şanma felek zer-kilk ile şebt eyledi
Ḥamdü 'lillâh kim feraḥ nezdîk başed ğam ba' id
6. Niçe mâh u sâl olup zîb-i serîr-i salṭanat
Ḥifz ide zâtın ḥaṭâdan dâ'imâ Rabb-i Mecîd
7. Ni' metâ tebrîk-i sâl idüp didi târiḥini
Sa' d ola 'izzle Maḥmûd Ḥâna bu sâl-i cedîd (H. 1162/M. 1749)

Tārīḫ-i Cebe-ḥāne-i Sulṭānī

33

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Hüsrev-i memleket-ārā-yı ebü'l-fetḥ-i zamān
Revnaḳ-ı mülk-i cihān Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd
  2. Rū-nümā olalı āyīne-i şun' -ı Mevlā
Olmadı ol şehün 'ālemde mişāli meşhūd
  3. Gösterüp şevket-i İslāmı o ğayret-keş-i dīn
El-amān gibi ḳavī düşmana bā-'avn-ı Vedūd
  4. Nez' idüp aldı ḳılā'ı yed-i menḥūsından
Rūz-ı bāzū-yı celādetle o ferḥunde-cünūd
  5. O cihān-gīr-i zafer yāverün olsa lāyık
Ḥıttā-i mülkine ecrām-ı felek ḥadd u ḥudūd
  6. Mesned-i salṭanatı Ḥaḳ buña teşrīf ideli
Dā'im endīşesi tertīb-i mühimmāt-ı cünūd
- [17b]
7. İşte ez-cümle cebe-ḥānenün eṭvār-ı zamān
Cā-be-cā itmişidi pāy-ı esāsın fersūd
  8. O şehen-şāh-ı ğazā-pīşe-i 'ālī-himemün
İtdi i' mārına fermān-ı hümāyūnı vürūd

9. Bî-tevaḳḳuf idüp ol emr-i Meḥemmed iḳdām
İtdiler sa‘ y ile inşāsına bezl-i mechūd
10. Cebe şatarsa n’ola küngüre-i ṭâḳı anūñ
Ki firāzide ider çarḥ-ı berin üzre şu‘ūd
11. Gūş idüp bu eşeri ben de tefe’ül itdüm
Oldı *Naşr âyeti*³²⁵ pîrâye-i ser-saṭr-ı şühüd
12. Naşra dâll oldığına şüphe mi vardur zîrâ
Aña ṭarḥ-efgen-i bünyād ola şâh-ı mes‘ūd
13. Der-geh-i Ḥazret-i Ḥaḳdan budur ümmid hemân
Her ṭarafdan niçe iḥbâr-ı sürür ide vürüd
14. O şehen-şâh-ı cihân ola seririnde muḳîm
Ola a‘ dâları kem nâm u nişânı nâ-būd
15. Ni‘ metâ kilik-i hüner yazdı mücevher târiḥ
İtdi iḥyâ bu cebe-ḥaneyi Sulṭân Maḥmūd (H. 1157/M. 1744)

Târiḥ-i Ḳaşr-ı Hümâyün Der-Maḥbûbiyye

34

Fâ‘ilâtün Fa‘ilâtün Fa‘ilâtün Fa‘ilün

1. Ḥüsrev-i yem-i himem iḳlîm-güşâ-yı ‘âlem
Zîb-i ser-tâc-ı kerem Ḥazret-i Sulṭân Maḥmūd

³²⁵ Nasr Sûresi.

2. O cihān-gīr-i zafer-yāver-i hūrşīd-ferūñ
Olmada pertev-i iclāli cihāna memdūd
3. Öyle yek-tā güher-i kân-ı ‘aṭā kim dehre
Gelmedi gelmez anuñ gibi cihān dāver-i cūd
4. O ŧehen-ŧāh-ı felek der-geh-i ‘ālī-cāha
Neŧr-i āŧār-ı himem feyz-i keremdūr maḳşūd
5. İntihāb eyledi hāŧ bāğçeden ez-cümle
Ṭab‘-ı maṭbū‘ına hoŧ geldi bu cāy-ı bihbūd
6. Böyle bir ḳaşr-ı nev-icāda olup ṭarḥ-endāz
İtdi bünyād yine fermān-ı hümāyūnı vürūd
7. Ne ḳaşır ḳaşr-ı feraḥ-perver-i rūḥ-efzā kim
Ṭarḥ u resminde anuñ ḥüsn-i leṭāfet mevcūd
8. Rūḥ-baḥŧ oldu mücessem ŧūrī ervāḥa
Naḳŧ-ı rengini nigār-ḥāne-i Çine maḥsūd
- [18a]**
9. Müjdesin ḥāme-i müyīn ḥayāl eyler idi
Çeŧm-i Mānide eger olsa bu ŧüret meŧhūd
10. Gören ol ḥurde nuḳūŧ u ŧuveri eyler mi
Eŧer-i ḥāme-i Bihzādı hūnerden ma‘dūd

11. Görse revzenlerinüñ cām-ı cihān-bīnin eger
Vākıf-ı fen-i menāzır olan erbāb-ı şühūd
12. Nazar-endāz-ı temāşā-yı cihān olsa hemān
Bī-muḥābā olur aḥvāl-i maẓāhir meşhūd
13. Pīş-gāhında o penc-i ḥavz-ı muşaffā ki anuñ
Her biri ḥüsn ile reşk-āver-i ḥavz-ı mevrūd
14. Siyemmā ḥavz-ı kebīrindeki evşāfin ḥod³²⁶
‘Aşr u mi‘ şārı zebān ile olunmaz maḥdūd
15. Olmış etrāfına maşnū‘ olan aḥvāz ile şan
Çār-gül-i kāse-i fağfūr-ı letāfet endūd
16. Meşk-i şakka fevvāre-i devvāreleri
Şu arar rāh-ı şehen-şāhı be-resm-i mehdūd
17. Şafveti āb-ı muşaffāsınuñ ol mertebe kim
Görinür āyīne-veş anda cemāl-i maḥşūd
18. Sāḥasın Kāşı-i Çīni ile ḥākān-ı Ḥuten
Duysa eylerdi gelüp tarḥına bezl-i mechūd
19. Eylesek her ne kadar vaşfına irḥā-yı ‘inān
Edhem-i ḥāme o vādīde olur pā-fersūd

---

³²⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

20. Ni‘ metā mu‘terif ol ‘acze hemān eyle du‘ā
Cümleden hüsrev-i devrāna du‘ādur maqşūd
21. Ola ol qaşr-ı feraḥ-zād-ı sa‘ādetle muḳīm
‘Ömr ü iqbālını efzūn ide Ḥallāk-ı Vedūd
22. Mihr-i zātı ola zīb-āver-i kāh-ı şevket
Meh-i tābende-i iclālin ide Ḥaḳ mes‘ūd
23. Didi sükkān-ı gül-istān-ı şafā tāriḥin
Bih ne şāhāne bu nev-qaşr-ı maqām-ı Maḥmūd (H. 1157/M. 1744)

Tāriḥ-i İnşā-yı Şandal-ı Hümāyūn

35

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Ḥudāvend-i muzaffer şehri-yār-ı ma‘delet-güster
Ḥidiv-i baḥr ü ber Sulṭān Maḥmūd-ı kerem-mu‘tād
- [18b]
2. O şehen-şāh-ı devrāna felek ḥidmet yanaşdurdı
Meh-i nevden idüp bir böyle felek bî-bedel-icād
3. Ne fülk ammā ki qaşd eylerse evvel cümleden bî-şek
İder tay baḥr-i imkānı sebük seyride hem-çün bād
4. Yaḥūd bir murğ-ı zerrin bāl-i baḥridür ki bî-pervā
İder pervāze ‘anḳa gibi şeh-bāl ü perin i‘dād

5. Ya ol naqş u nigâr-ı hürde-kârîsin eger görse
İderdi bahre ilkâ şübhesiz âşârını Bihzâd
6. Keşîde bâ-i *bismi 'llâhi mecrâhâ*³²⁷ olur zâhir
Ki hîrz için anı hikmet ile resm eylemiş üstâd
7. Hülâşa şandal olmaz zevrâk-ı mihr-i felek zirâ
Süvâr ola aña iclâl ile sulţân-ı Kisrâ-dâd
8. Gehî sâhil-serâ vü geh binişlerde o şehen-şâh
Şafâ-yı tab' u 'ömr ü devletin Mevlâ ide müzdâd
9. Anuñ itmâmına tarh itdi Ni' met daği bir târih
Şeh-i bahrine bu şandal-ı meh-peyker hümâyün-bâd (H. 1157/M. 1744)

Târih Berây-ı Tecdîd-i Mağzen-i Tersâne-i 'Âmire

36

Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Hüsrev-i memleket-ârâ vü mühim-sâz-ı ğazâ
Râ 'yet-efrâz-ı vegâ Hazret-i Sulţân Mağmûd
2. Şarf idüp himmet-i vâlâsını baħr ü bere
Emr-i techîz-i 'asâkirde o şâhen-şeh-i cûd

---

³²⁷“Onun akıp gitmesi Allah’ın adıyladır.”; Hûd/ 41.

3. Siyemmā emr-i donanmay-ı hümāyūnında³²⁸
Fikr ü endīşesi tanzīm-i mühimmāt-ı cünūd
4. Ba‘z-ı ālātını tersāne-i ma‘mūresinūñ
Hıfza maḥşūş idi bu cāy-ı güzīn ü behbūd
5. Nā-gehān yaqdı derūnın şerer-i nār-ı kazā
İtdi ol cāya eşer bed-nazar-ı çeşm-i ḥasūd
6. Der-‘aḳab ol şeh-i ğayret-keş-i deryā-himemūñ
İtdi bünyādına fermān-ı hümāyūnı vürūd
7. Aḥsen-i vechle şūret bulup az müddetde
Oldı evvelkiden a‘lā ide Mevla mes‘ūd
8. Göricek emr-i cihāda himem-i pādişehi
Düşdi āteş dil-i a‘dāya çü nār-ı Nemrūd
9. Hāḳ hemān zātını hıfz ide ḥaṭādan o şehūñ
Eyleye zıll-ı hümāyūnını dehre memdūd
- [19a]
10. Hem livāsın ide maṣṣūr u muḫaffer dā‘im
Baḫr u berde nereye eyler ise bai‘ş cünūd
11. Geldi Ni‘met gibi bir bende didi tārīḫin
Yapdı a‘lā yine bu maḫzeni Sulṫān Maḫmūd (H. 1158/M. 1745)

---

³²⁸ Bu mısraın vezni bozuktur.

Tārīḥ-i Binā-yı Cāmi‘-i Şerīf Der-Ḥişār-ı Rūm İli

37

Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Dürr-i deryā-yı himem ḥüsrev-i ferḥunde-şiyem
Güher-i kân-ı kerem Ḥazret-i Sultân Maḥmūd
2. O meh-i burc-ı ḥilâfet ki be-te `yîd-i Ḥudâ
Pertev-i re `y-i ḥükm-zâsı cihâna memdūd
3. ‘Ahdidür bâ‘ iş-i ma‘ mûre-i rub‘ -i meskûn
Zâtıdur ‘ âleme maḥz-ı kerem-i Rabb-i Vedūd
4. Nev-be-nev luḥfi ile olmada ‘ âlem âbâd
İşte ez-cümle biri daḥi bu cāy-ı behbūd
5. Varıdı evvel o cāy-ı feraḥ-efzâda meger
Ma‘ bed ammâ yanup âşârı da olmış nâ-būd
6. Gerçi zâhirde bu ḥâlet sebep-i sūziş idi
Lîk ma‘ nâda velî oldı aña mâye-i sūd
7. Olıcaḳ sem‘ -i hümâyûna resîde zîrâ
Bî-tevaḳḳuf o şehen-şâh-ı cihân dâver-i cūd
8. Oldı tecdîdine evvelkiden a‘ lâ vü güzîn
Emr ü fermân-ı hümâyûnı şeref-rîz-i vürüd

9. Hem-çü İskender idüp қа' rıla vaz' -1 esās
İtdiler sa' y ile teşyīdine bezl-i mechūd
10. Eyleyüp vūs' at ü zīnetle anı ıarh u binā
Oldı bir cāmi' -i pür-nūr-1 leṭāfet-endūd
11. ıarh-1 şāhānesi zīb-āver-i kāh-1 cennet
Resm-i hūb-1 feraḥ-zāsı daḥi hūsn-alūd
12. ıāk-1 qadr u şerefi tā o qadar ' alīdür
Ki ider hem-çü du' ā ' arş-1 berīn üzre şu' ud
13. Hāşılı zir-i leb-i yemde o zībā-mābed
Bir güherdür ki qomış ne şadef-i çarh-1 kebūd
14. Farzdur gerçi du' āsı o şehūñ maḥlūqa
İtdi böyle eşer-i ḥayrı velī vaqf-1 sücūd
15. Ni' metā destini bāz eyle ki güft ü gūdan
[19b] O şehen-şāh-1 cihān-bāna du' ādur maqşūd
16. Eyleyüp ol şehi şevketle seririnde muqīm
Ḥıfz ide zāt-1 hümāyūnını dā'im Ma' būd
17. Zīver-i minber-i iqbāl ola nāmuñ ki ola
Bu ' ibādet-gehi çarh içre kıyāmıla ku' ud

18. Hem livāsın daḥi manşūr ide Allāh dā'ım
Nev-be-nev yümnile iḥbār-ı sürür ide vürüd
19. Didi taḥsīnile tāriḥ-i dü-bālā Ni' met
Nūr-ı ṭā' at-dih-i nev cāmi' -i Sulṭān Maḥmūd (H. 1159/M. 1746)

Tāriḥ-i Ḳaşr-ı Hümāyūn Der-Bāğçe-i Toḳat

38

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Şeh-i İskender-āyīn-i cihān-gir-i felek-cāhuñ
Der-i iclālidür şāhān-ı dehre māye-i emcād
2. O ḥāḳān-ı cihān-bānuñ kemāl-i luṭf-ı cūdıla
Ḥarāb-ābād-ı 'ālem oldı nev-zīb ü biḥīn-ābād
3. Bu nüzhet-gāha ṭab' -ı şāh-ı 'ālem meyl idüp yaptı
Bu dil-keş ḳaşr-ı nev-ṭarḥı güzide eyleyüp icād
4. Ne ḳaşr ol sāḥa-i nev-sebzi dil-bend ü zümüröd-fām
Ne ḳaşr ol zīb-i saḳf u bām-ı a' lāsı felek-bünyād
5. Ne ḳadir ṭarḥ u icāda Sinimmār-ı felek anuñ
Ne cānı var ki naḳşımı ide bu ṭarzla Bihzād
6. Ḥıyābān-zīb olan ol nev-nihālān-ı felek-zāyı
Dizilmiş şan civānān-ı seḥi-ḳadden u serv-'āzād

7. Leṭāfet lehçe-i nev-ṭarḥ-ı pākında mu‘ ayyen kim
Gören erbāb-ı dil o cāy-ı zībāyı olur dil-şād
8. Tamām ḥüsn ü bahā ile bu ḳaşr-ı pāk u dil-cūyuñ
Binā-yı dil-keşi olup tamām ḥaḳḳa ki bī-endād
9. Olup gül-bün-ṭırāz şevḳ-i dil-i bülbülleri ol dem
İdüp yümn-i ḳudūm-ı pādişāh-ı dehr için feryād
10. Ḳuşūrı şimdi ancaḳ ey çemen-i zīb cihān-bānı
Mübārek maḳdemüñdür kim bu cāy-ı pāke revnāḳ-zād
11. Hümā-i evc-i iḳbālüñ hemān i‘ zāz u şevketle
Bu ḳaşra sāye-endāz olsun ey sulṭān-ı Kisrā-dād
12. İde cāy-ı mesīrūñ Ḥaḳ hemān dā ‘im feraḥ-zāylar
Şafā-yı ṭab‘ -ı pāk-ı devlet ü ‘ ömrüñ ola müzdād
- [20a]
13. O cāyuñ Ni‘ metā evşāf-ı ḥüsn-i cān-fezāsında
İdince ḥāme-i mu‘ ciz-dile bā-luṭf-ı Ḥaḳḳ imdād
14. Olur tāriḥ her bir mışra‘ ı zībā bir ‘ad ile
Ki erbāb-ı hüner seyrān idüp nāmuñ olsun yād
15. Dü-ḳat tāriḥi lafzından çıkar yā bāḡçe lafzından
İdince sāḥasın zam kim olur tāriḥ-i nev-icād (H. 1159/M. 1746)

Tārīḥ-i Bāb-1 Kaşr-1 'Ālī Der-Beşiktaş

39

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Maṭla' -1 mihr-i ḥilāfet şeh-i gerdün-ḥaşmet
Māh-1 çarḥ-^ç azamet zıll-1 Ḥudāvend ü Vedūd
2. Yümn-i iḳbālile ol dāver-i 'āli-fıtrat
Yapdı bu kaşrı ki 'ālemde mişāli mefkūd
3. Nev-be-nev açıla ebvāb-1 fütūḥ u nuşret
Ḥaşre dek der-gehini itmeye Mevlā mesdūd
4. Düşdi yek-pārçe-i tārīḥ bu mışra' -1 Ni' met
Mevrid-i naşr ola nev-der-geh-i Sulṭān Maḥmūd (H. 1160/M. 1747)

Tārīḥ-i Çeşme-i Ḥurşid-nişān Der-Ḳurb-1 Sulṭān Ebü 'l-Feth-i Meḥmed Ḥān

40

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Ḥüsrev-i devr-i zamān Ḥāzret-i Sulṭān Maḥmūd
Ḳulzüm-i cūd u müberrātına yok ḥadd-1 ḥudūd
2. Bā-ḥuşuş işte bu nev-ḥayr-1 güzīn-i cārī
Mevki' -i lāyıkına düşdi be-tevfīḳ-i Vedūd
3. Öyle muḥtāc idi sükkānı ki her şām u seḫer
Ḳillet-i ābıla sūzān idi ammā ki çi-sūd

4. Lîk gūş eyleyecek cūş idüp āb-ı keremi
 Kıldı ‘atşânını sîr-āb o şeh-i dāver-i cūd
5. Kevşer-i cūdını icrā içün ol şāh-ı kerīm
 Böyle bir çeşme binā itdi çü havz-ı mevrūd
6. Hābbezā çeşme-i nev-ıtarḥ u güzīn inşā kim
 Resm-i dil-cūsınuñ emşāli cihānda mefkūd
7. Kūçe-gān-ı Hacı Bektāşa qarīb olmağla
 Hişşe-yāb oldı bu āb-ı kereminden de cünūd
- [20b]
8. Nitekim çeşme-i hūrşīd ola dehre cārī
 Ol şehūñ eyleye aḥkāmını icrā Ma‘ būd
9. Müjde birle didi tārīḥini Ni‘ met anuñ
 ‘Āleme itdi revān cūdını Sulṭān Maḥmūd (H. 1160/M. 1747)

Tārīḥ-i Filika-i Hümāyūn

41

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. Muḥīṭ-i cūd u himmet gevher-i kân-ı ḥilāfet kim
 Der-i iclālidür şāhān-ı dehre māye-i emcād
2. Cenāb-ı Hāzret-i Sulṭān Maḥmūd-ı ‘adālet-kār
 Mutī‘-i emridür devrinde bu çarḥ-ı sitem-mu‘ tād

3. Degüldür mihr ü meh gerdün o şāhen-şāha şayfiyye
Yine bir şandal u nev-filika-zerrīn idüp ĩcād
4. Biri birinden a' lā her biri hūb-ı meh-sīmā
Huşūşā filika nev-resminūñ ıarhı güzīn-inşād
5. Şafağ pūşīde-i cāy-ı nişesti olsa şāyāndur
Ola rākib aña devletle zıll-ı Hıyy-ı bī-endād
6. Süvār olduğda ol fūlk-i felek-peymāya şevketle
İder taḥvīl o demde burc-ı āba mihr-i pertev-dād
7. Güşād itdikde mıḳzāf-ı zer-endūdın dem-i reftār
Bir ' anḳadur ki pervāze ider gūyā perin i' dād
8. Hudā mes'ūd idüp şāh-ı cihān-bāna selāmetle
Vücūdın ḥıfz ide bād-ı muḥālifden ile'l-ebed
9. Çıḳardum ben de yek-tā-baḥr-i dilden Ni' metā tārīḥ
Şeh-i baḥr ü bere bu filika zībā mübārek-bād (H. 1160/M. 1747)

Tārīḥ-i Şandal-ı Hümāyūn

42

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Mālīkū'l-baḥreyn-i 'ālem pādişāh-ı yem-i himem
Şehri-yār-ı pür-kerem zıll-ı Hudāvend-i Mecīd

2. H azret-i Sult an Ma m d-1 S uleym n-c ah kim
H ukmi ba r u bere c ar  emrine    alem   ab d
3. Ol  eche ge t   g z r-1 ba r i un i b lile
M h-1 neyden  andal i z r eyledi gerd n ced d
4.  andal amm  nesr-i t 'ir gibi a mı  b l   per
S y-1 ma  s da ider perv z  un b d-1  m d
- [21a]
5.  u   le-i f n s-1 mihr- s s     alem-t bdur
Kim f r g ndan olur m h-1  eb- r  m stef d
6. Lev -i ba r  zre g renler resmini olmı   anur
Kilk-i zerle b -i *bismi 'll hi mecr h *³²⁹ ke id
7. Seyr iden zer- all ile na  -1 nig r-1  urdesin
Didi olmaz   sn-i t r  u resmine g ft    in d
8. Nitekim seyr eyleye ke ti-1 mihr-i  sum n
Ola sult n-1 cih nu  s yesi dehr-i med d
9. Didi tebr k ile Ni   met bendesi t ri ini
 h n-1 Ma m da ola bu  andal-1 v l  sa   id (H. 1160/M. 1747)

---

³²⁹ “Onun akıp g tmesi Allah'ın adıyladır.”; H d/41.

Tārīḥ-i Sāl Bâ-Sitâyiş-i Şehen-şâh-ı Maḥmûdü '1-Ḥışâl

43

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Dün çıkup ḥâver-i zemîn çarḥdan oldı bedîd
Geldi müjdeyle maḥrem-nâm bir peyk-i nevid
2. Eyleyüp tebşîr yümn-i maḥdem-i ferḥundesin
Didi dâhil oldı şehre bu gice sâl-ı cedîd
3. Tayy idüp aḥkâmını tûmâr-ı sâl-ı köhnenüñ
Çekdi mâh-ı nev daḥi aña o dem râ' -i resîd
4. Ḥabbezâ nev-sâl-ı ferruḥ-fâl-ı behcet iştimâl
Neş'e-yâb-ı inbisâṭ itdi cihânı hem-çü 'id
5. Görinen şekl-i hilâl sâl-ı nev itme kıyâs
Der-geh-i şehde felek çevgânıla oynar cirid
6. Öyle şeh kim maḥz iderdi 'âlem-i gerdûnda
Olmasa keyvân-ı felek der-gâhına 'abd-ı 'abîd
7. Ya' ni sulṭân-ı sipihr-evreng ü ḥâḳân-ı zamân
Ḥâzret-i Maḥmûd Ḥân-ı sâye-i Rabb-i Mecîd
8. Öyle sulṭân ḳadr-i ḳudret ma' âli-menḳabet
Kim muṭî' -i emridür ḥükm-i kazâ-yı çarḥ 'anîd

9. Hâk hümâyün eyleyüp tâ kim tamâm şala dek
Geçe eyyâmı ferahla zevk ü şevk ola mezîd

10. Şehri-yâr-ı dâd-fermâ kâm-bağş her dilâ
Ey olan zıll-ı hümâyünü cihân üzre medîd

11. Olmasam âzürde-i âlâm-ı cevr-i rüzgâr
Böyle mi eylerdüm evsâfuñda hiç güft ü şinîd

[21b]

12. Gerçi kim vaşf u şenâ-yı devletüñ haddüm degül
Olsa da nazmum eger reşk-âver-i şî' r-i Lebîd

13. Lîk şart-ı 'afv ile eylerdüm ammâ terk ü tâz
Olmasam pâ-mâl-i esb-i nahvet-i çarh-ı 'anîd

14. 'İllet ü kılllet o rütbe eyledi iz' âf kim
Çü beden lerzân olur cism çü berk-i nahl-i bîd

15. Var iken şevketlü hünkârum gibi çâker-nevâz
Kalmasun Ni' met kuluñ da künc-i ğamda nâ-ümîd

16. Eyleyüp teftîş hâl-i bendeñi kıl merhamet
Sâye-i luţfında olsun kadr u şanı ber-mezîd

17. Çekme ğam taşdı' idersin itme taţvîl-i sühan
Ba' d-ezîñ eyle du' â-yı devletin beytü 'l-kaşîd

18. Niçe mäh u sāl olup zīb-āver-i taht-ı cihān
Şevket ü iqbālını müzdād ide Rabb-i Mecīd
19. Her günin nev-rūz u ʿīd idüp şebīn qadr-i sūrūr
Eyleye zāt-ı hümāyūnın haṭālardan baʿīd
20. Niʿ metā tāriḥ-i sāli didi tebrīk eyleyüp
İde Mevlā Hān-ı Maḥmūda bu nev-sāli saʿīd (H. 1160/M. 1747)

Tāriḥ Berāy-ı Kaşr-ı Hümāyūn Der-Beşiktaş

44

Fāʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

1. Baḥr-i zehḥār-ı kerem maʿ den-i elṭāf u himem
Menbaʿ-ı cūd u niʿ am pādişāh-ı pāk-nijād
2. Kuṭb-ı ʿālem o şehen-şāh-ı kerāmet-kāruñ
Dāʿir-i meʾmenidür cümle ricāl-i evtād
3. Herkesüñ ḥāne-i āmālını itdi maʿ mūr
Oldı luṭfıla cihān ḥalkı ser-ā-pā dil-şād
4. Şehri-yārān-ı selef itmediler ʿālemde
İtdigi ḥayr u müberrātı o ʿālī-eccād
5. Kerem ü maʿ delet ü feyz-i kerāmet anda
Gelmedi dehre daḥi öyle şeh-i şāhib-dād

6. Mihr-i rahşende-i burc-1 şeref-i devletdür
Rûh-1 'âlemdür o sulţân-1 cihân-nûr-1 fu 'âd
7. Hükmi cārî o şehûn tâ o kadar baır u bere
K'oldı şâhân-1 cihân emrine yek-ser münkâd
8. Hârc-1 yek-rûze-i elţâfına olmaz vâfî
Genc-i bād-âver ü şad-dağmede olsa îrâd
- [22a]
9. Şıfr-1 erķâm-1 elûf olsa nücûm-1 eflâk
Bînde bir vaşf-1 şerîfin idemezler ta' dâd
10. Luţfidur âyîne-i dehre viren istihkâm
Farzdu ed' iye-i devletin itmek evrâd
11. Kıt' a-i cennet iden her tarafı himmetidür
Nev-be-nev itmede âşâr-1 bedî' a îcâd
12. İşte ez-cümle leb-i yemde dür-i zâtı için
Reşk-i aşdâf-1 bihâr oldı bu dil-cû bünyâd
13. Dil-güşâ cây-1 ferağ-perver-i rûh-efzâ saķım
Her gören tarhın olur kayd olmadan âzâd
14. Olur üftâde-i deryâ-yı hâsed bî-şebîh
Görse bu kaçrı Sinimmâr-1 Havernaķ inşâd

15. Hem-çü ebrû-yı bütân re'y-i revāk-ı tākı
Her sütûnı elif-i kıt' a-i nev-resm-i 'imād
16. Hâne-i müyını eylerdi benân-ı hayret
Görse naqşında olan şive-i kilki Bihzād
17. Necm-i rahşendeden a' lâ mı degül gülmihî
Nazar it saqfına ey tab' -ı selîm-i naqqad
18. 'Aks-i cüftinden olur reng-pezirâ-yı eşer
Şanmañuz kavş-i kuzahda ola bu isti' dād
19. Sâhasında ider envâr-ı letâfet leme' ân
Çâr-divâr-ı mücellâsı birer âyîne-zād
20. Atlas-ı âl-ı şafaq-günını hem-vâre seher
Ferşe şâyân ola mı diyü ider piş-i nihād
21. Tüb-ı zîb-i 'alem-i kûbbe degül dest-i felek
İtdi kandîl-i meh bām-ı sipihri îkād
22. El şalar şahid-i feyz-i sehere revzenesi
Şevkıla bâb-ı mu' allâsı olur sine-güşād
23. Hâşılı 'Adne degüşmez gören âdem zîrâ
Oldı reşk-âver-i kaşr-ı İrem zât-ı 'İmād

24. Vaşfi bu қағр-ı hümāyūnuñ olınmaz taħrīr
Hāqqa gerdūn u şecer hāme vü baħr olsa midād
25. Ni‘ metā қағр-ı kelām ile kuşūruñ zāhir
Nazmuñ olursa da reşk-āver-i İbn-i ‘ Abbād
26. Ba‘ d-ezīn şıdqla āgaz u du‘ ā ile hemān
Ki odur vācibe-i zimmet cümle ‘ ibād
- [22b]
27. Dā’imā zīver-i burc-ı şeref ü şevket ide
Mıhr-i zātıla bu nev-қағрı ebed Rabb-i ‘ İbād
28. Hıfz idüp ol şeh-i devrānı giderdi Mevlā
Gün-be-gün ola şafā-yı dil-i pākı müzdād
29. Mündericdür iki tāriħ bu beyt-i pāka
Mışra‘ ını biri birine idince imdād
30. Cāy-ı nev der-geh-i şevk-āver-i Sultān Maħmūd
Bī-bahā қағр-ı Beşiktaş-ı hümāyūn-ābād (H. 1161/M. 1748)

Tāriħ Berāy-ı Şeyhü ’l-islām Es‘ ād Efendi

45

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

1. Şehen-şeh-i muzaffer kām-āver-i kerem-ver
Sultān-ı bende-perver şāh-ı güzīn-eccād

2. Ol  ıtu b-1  ar -1 himmet re  yi med r-1  ikmet
İtdi yine ker met kıldı cih nı ir ad
3. Es   ad Efendi gibi bir z t-1 erc-mendi
 f ka itdi m fti ne r oldu gevher-i d d
4. Ol d ver-i kerem-z  oldu da z b-ift 
İtdi cih nı g y  heng m-1 r z-1 a   y d
5. Erb b-1   ilme mu lak r hat-res oldu el- ak
Ol z t-1 p k-e fa  itmekde  alkı dil- ad
6. Va  af-1 z t     ib der-b nı İbn-i H cib
Olur kimine t lib dersinde s  d-1  st d
7. B -  bhe  tu b-1 r zı itmez mi i tir zı
Pi inde Fahr-i R z  eylerken    zrin  r d
8. Ol f zıl-1 mu   an   an m  kil-g  y  her fen
 ul -1 ker mi a sen-i tab   sel mi ve  ad
9. Te   ir-i nu k  g yet m stelzim-i be aret
Lu fıla yek-i aret d ny y  eyler  b d
10.   All me-i zam ndur el f v c da k ndur
 e m-i   ul ma c ndur ol f zıl-1 h ner-z d

11. Niḥrīr-i Hemidānī İbn-i Hümām-ı şānī
Ol seyyid-i zamānı görmiş mi çeşm-i naḳḳad
12. Mevrūşıdur bu mesned itsün Ḥudā mü'eyyed
Zeyd u 'Amr u mü'ebbed emrine ola münḳad³³⁰
13. Ol fāzıl-ı yegāne yek-dāne-i zamāne
Evşāfını beyāna ḳadir mi İbn-i 'Abbād
- [23a]
14. Sen daḫi itme 'ıtrā ḡayrı du'ādur evlā
Tārīḫin eyleye imlā ey ḫāme-i nev-inşād³³¹
15. Şadr-ı refī' -i dā'im zātıla ola ḳā'im
Der-gāhına mülāzım olsun fuḫūl-ı emcād
16. Bu beyt-i tā ki Ni' met derc itdi iki tāriḫ
Tebrik-i şadri oldı çün bende-gāna mu' tād
17. Es' ad Efendi cāh-ı fetvāyı ḳıldı pür-zīb
İtsün hemişe Cevvād iclāl-i cāhın es' ad (H. 1161/M. 1748)

---

³³⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

³³¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Tārīḫ-i Vilādet-i Mehmed Beg

46

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Cenāb-ı mīr-i ālī-ḳadr hem-nām-ı Ḥalīlu 'llāh
Kim oldur bende-i ḥaş şeh-i tāk-āver-i Cemşīd
2. Ḥudā ol zāta bir ferzend-i nīk-aḫter 'aṭā ḳıldı
Olur şermende rūy-ı tāk-nākından anuñ ḥurşīd
3. Münevver-sāz-ı mehd-i 'ālem olduḳda o necl-i pāk
Cihān şevḳ-i ḳudūmiyle ser-ā-ser itdi ol dem 'īd
4. Degüldür ḥuşe-i Pervīn ḳudūmın eyleyüp tebrīk
Felek āvīze-i mehd itdi ihdā aña mürvārīd
5. O necl-i pākūñ āşār-ı necābet vech-i pākından
Nümāyān kim ider serrā-yı bihī remzini temhīd
6. Olup ḥayrū'l-ḥalef iḳbālile Mevlā bu 'ālemde
Mu'ammer eyleyüp bünyān-ı 'ömrin eylesün teşyīd
7. Berīd-i müjde-res tebşīr idince ben daḫi Ni' met
İderken şevḳıla tārīḫ-i mevlüdın o dem tesvīd
8. Bu yek-tā mışra' -ı tārīḫı oldı ṭab' ima lāyih
Bu şeb müjde ṭulū' itdi Mehmed Beg çü mäh-ı 'īd (H. 1160/M. 1747)

Tārīḥ-i Ḥāne-i Nev-Binā-yı Kethudā-yı Şadr-ı ‘Ālī Pīr Muştafa Ağa

47

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. Zihī devlet-sarāy-ı kethudā-yı şadr-ı ‘ālī kim
Anuñ her gūşesi қаşr-ı dilārā-yı feraḥ-ālūd
2. Beri ez-cümle bu қаşr-ı nev-īcād u şeref-bünyād
Ki resm ü tarḥ-ı zībāsında el-ḥaḳ ḥüsn-i ān mevcūd
3. Ne қаşr ol revzeninden rū-nümā cāy-ı neşāt-ābād
Gūşāde dā ‘imā rüy-ı meserret semt-i ğam mesdūd

[23b]

4. Şeref-baḥş-ı sükün oldıḳça bānisi sa‘ ādetle
Zılāl-ı devleti āfāḳa olsun gün-be-gün memdūd
5. Du‘ ā birle didi itmāmı tārīḥin daḫi Ni‘ met
Ola bu ḥāne-i vālā-binā bānisine mes‘ ūd (H. 1154/M. 1741)

Tārīḥ-i Sebīl ü Mekteb ü Medrese Ez-āşār-ı Şadr-ı a‘ zam Ḥasan Paşa

48

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. Şehen-şāh-ı sipihr-evreng ü sulṭān-ı Sikender-fer
Cihān-dār-ı muzaffer Ḥān-ı Maḥmūd-ı güzīn-eccād
2. O sulṭān-ı kerem-ver bende-perver ma‘ delet-güster
Muvaffaḳdur umūrında be-luṭf-ı Ḥayy-ı bī-endād

3. Hūşūşā kim degül mi hūsn-i tevfiķ-i Hudāvendī
Getürdi şadra bir böyle vezīr-i bāhirü 'l-es' ad
4. Görüp ol Āşafuñ hūsn-i sülūk u şıdķ u ihlāşın
Teveccüh-sāz-ı raġbet oldı aña ol şeh-i naķķad
5. Vezāretle muķaddem eyleyüp kırķ biñ ķula ser-dār
Getürdi soñra şadr-ı mihre itdi şānını müzdād
6. Virüp ol mesned-i vālā daġı öyle revnaķ kim
Halāiķ ser-be-ser luţfıla oldı emrine münķad
7. O deñlü eylemiş tehziḃ ahlāķ-ı 'alāyı kim
Sirişt-i zāt-ı pākı maşrıķ-ı envār-ı isti' dād
8. Velī yoķ i' tinā vü i' timādı re'y ü tedbire
İder cümle umūrında Cenāb-ı Hāķdan istimdād
9. Muvaffaķdur anuñ çün intizām-ı emr-i devletde
İder ol āşaf-ı şāhib-derūna feyz-i Hāķķ imdād
10. Ne āşaf āşaf-ı kân-ı himem kim olamaz şānī
Keremde Hātem ü cūd u 'aţāda Ca' fer-i Baġdād
11. Cenāb-ı Hāzret-i Seyyid Hāsan Paşa-yı dānā-dil
Hudā hulķ-ı hūsnle zāt-ı pākın eylemiş icād

12. Hüdāya şad-hezārān ḥamd u şükr olsun ki devrinde
Zemīn reşk-āver-i Bāğ-ı İrem ḥalk-ı cihān dil-şād
13. Hūşūşā rāh-ı Hāğda şarf idüp nağdīne-i himmet
Sebīl ü mekteb ü dārü'l-ülüm-ı nev idüp bünyād
14. Sebīl-i şāf u dil-cū-ṭarḥı ' ayn-ı Kevşer-i cennet
Felekde çeşme-i mihre olur nūr-pāş u pertev-dād
- [24a]
15. Mu' allim-ḥāne-i feyz-āşiyān-ı mekteb-i ' irfān
Gören bernā olur ol dem ğam-ı āyīneden azād
16. Biri birinden a' lā her biri zīb-āver-i dünyā
Zihī tertīb-i zībā habbezā āşār-ı ḥayr-ābād
17. Gören nağş u nigār-ı dil-firīb ü cān-fezāsın dir
Ne cānı var ki nağş ide anı Mānī ile Bihzād
18. Yā dārü'l-ilm ile ḥağğa ki iḥyā-yı ' ulūm itdi
Sezādur olsa Sa' de'd-dīn ile Seyyid aña üstād
19. Bedī' ü ' ṭ-ṭarḥı ' aceb mecmū' a-i ḥayriyye kim anuñ
Beyān-ı vāqı' ile vaşfını mümkin degül ta' dād
20. Hūlāşa ṭayy idüp ṭumār-ı nazmı Ni' metā şimdi
Şürü' ile du' ā-yı bāni-i ḥayra odur mu' tād

21. Müşeyyed eyleyüp ʔâḳ-ı bülend eyvân-ı iclâlin
Mü'eyyed eyleye şadrında dâ'im Ḥayy-ı bî-endâd
22. Didüm itmâminı tebrik idüp bu beyt-i ğarrânı
Ki her bir mışra' ı târiḥ-i nev-ʔarḥ u bihîn-inşâd
23. Sebîl-i şâf u dil-cû vü müzeyyen ʔarzıla mekteb
Mükemmel medrese yaptı Ḥasan Paşa mübârek-bâd (H. 1158/M. 1745)

Târiḥ-i 'Îmâret-i Ḥazret-i Cihân-dârî

49

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Veliyy-i ni' met 'âlem-i şehen-şâh-ı ğazî
Cihânı eyledi luḫf-ı 'amîm-i ḥayr-âbâd
2. O şehri-yâr-ı mu'azzam ki zâtını Mevlâ
Kemâl-i rüşd ü sedâd ile eylemiş icâd
3. O şâh-ı 'âdilüñ endişesi bu 'âlemde
'Îmâr-ı mülk ü refâh 'ibâd u emn-i bilâd
4. Zamân-ı devlet 'ahd-i güzîn-i 'adlinde
Cihân ğariḫ-i ni' amdur be-inşirâḫ-ı fu'âd
5. Ḥuşûşan eyledi Ayoşofya Câmî' ini³³²
Ḳariḫadan niçe âşâr-ı nev ile âbâd

³³² Bu mısraın vezni bozuktur.

6. Cihāna baş-ı bisāt-ı simāt için yaptı
Bu nev-^ç imāreti daḡi şeh-i kerem mu^ç tād
7. Zihī ^ç imāret-i nev kim sezā felek her rüz
İderse nānın eger ırış-ı mihirden i^ç dād
- [24b]
8. O deñlü tākı bülend kim dem-i temāşāda
Düşerdi ref^ç -i ser itse zemīne tāt-ı Kūbād
9. Bu irtifā^ç ıla tanzīr iderdüm eflākı
Firāz-ı tākına hem-ser olaydı seb^ç -Şeddād
10. Eger göreydi Sinimmār iderdi şad-taḡsīn
Ki resm-i ḡüb ile tarḡ eylemiş anı üstād
11. O şehri-yār-ı ebü^ç l-ḡayr idüp ebü^ç l-fethūñ
Bu bī-bedel-i eşer ḡayr ile revānını şād
12. O rütbe eyledi bezl-i ni^ç am bu āfāka
Ki ḡ^ç ān-ı luḡfına seyr oldı bende vü āzād
13. ḡulāşa ol şeh-i vālā-cenāb-ı min^ç āmuñ
Degül mekārım-i aḡlākı ḡabil-i ta^ç dād
14. Kalem ḡizāne-i deryā-nevāl-i cūdından
Ne ḡatre şebt ide baḡr muḡiḡ olursa midād

15. Hemān du‘āya şürū‘ it be-muḳtezā-yı vüçüd
Odur ehem-i me‘rebe odur etemm-i murād
16. Ḥudā serir-i ḥilāfetde eyleyüp dā‘im
Cihānı emrine rām eyleye be-vefḳ-i murād
17. Yazıldı bābına cevherle Ni‘metā tāriḥ
Bu zīb ‘imāreti yapıdı şeh-i kerem mu‘tād (H. 1155/M. 1742)

Tāriḥ Berāy-ı Ḳaşr-ı Hümāyün-ı Dil-cū Der-Ma‘müre-i Ṭopḳapu

50

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Şehen-şāh-ı mu‘azzam Ḥazret-i Sultān Maḥmūduñ
Du‘ā-yı devletin ins ü melā‘ik eylemiş evrād
2. Binā-yı şevketi bulsa ‘aceb mi dā‘im istiḥkām
Ki zīrā rū-nümā āyine-i ṭab‘ında ‘adl u dād
3. Bu cāy-ı nev-dil-i pāk-ı hümāyünına hoş geldi
Kenār-ı yemde bu ḳaşr-ı latīfi eyledi bünyād
4. Bu beytüñ iki tāriḥ oldıgın itsün ḳalem Ni‘met
Dür-i ma‘nāyı her bir mıṣra‘a derc ile istiḥād
5. Ḥidiv-i Cem-sipeh Sultān Maḥmūda ola es‘ad
Leb-i deryāda bünyād oldı ra‘nā ḳaşr-ı nev-icād (H. 1161/M. 1748)

[25a]

ḤARFÜ'Z-ZĀL

Tārīḥ-i Çeşme

51

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yapdı bu nev-çeşmeyi Allah için Aḥmed Ağa
Oldı cārī Kevşer-āsā içelüm āb-ı elezz
2. Tālibān-ı ke's-i enhār-ı cinānız çünki hep
Neylerüz biz cām-ı şahbā içelüm āb-ı elezz
3. Hem temāşā idelüm ey neş'e-i mā'ı'l-ḥayāt
Nüş iden yārāna şıḥḥa içelüm āb-ı elezz
4. Böyle bir zāt-ı şerīfün çeşmesinden dā'imā
Şir ü sükker gibi ihlā içelüm āb-ı elezz
5. Ni' met kilik-i terüñden eyle tārīḥin revān
'Ayn-ı Zemzem oldı bu mā'ıçe āb-ı elezz (H.1157/M. 1744)

ḤARFÜ'R-RĀ

Tārīḥ-i Çeşme-i Cihān-dārī Der-Ḥaleb

52

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Mālik-i mülk-i ḥilāfet āb-ı rüy-ı salṭanat
Kām-baḥşā-yı 'ināyet dād-kār-ı Cem-maşır

2. Zāt-ı pākīdür cihāna çeşme-sār-ı ma' delet
Dest-i cūd-efşānidur mānende-i ebr-i ma'īr
3. Nüşha-i midḥat-fezā-yı şehri-yār-ı a' zamuñ
Ne Ḥarīrī vaşfına kādirdür anuñ ne Cerīr
4. Nuḥbe-i ' Osmāniyān şehen-şeh-i devr-i zamān
Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd Ḥān-ı İskender-serīr
5. Ol şehen-şāh-ı kerem-fermā-yı Ḥātem-meşrebüñ
Cūy-bār-ı cūd u ihsānıla ' ālem oldu sīr
6. Zīb-i taḥt-ı şevket ol şehen-şeh-i ' ālī-güher
Nūr-ı ḥayrātıla kıldı cāy-ı dehri müstenīr
7. Belde-i Şehbāya ez-cümle nigeh-endāz olup
Yapdı dil-cū çeşme-i dārü'l-' ulūm-ı bī-naẓīr
8. Bir şeh-i zī-şāna tevfiḳ olmamışken bu eşer
Ol şehen-şāha muvaffaḳ eyledi luṭf-ı Ḳadīr
- [25b]
9. Çeşme-i ḥurşīd-veş āb-ı muşaffāsın görüp
' Ayn-ı a' yān-ı şehri oldu meserretle ḳarīr
10. Oldılar müstağraḳ cūy-ı ' aṭā-yı şehri-yār
Bu du' āya el açar ābın içen bernā vü pīr

11. Çeşmesinüñ tākı mäh-1 neyden olursa sezā
Lūlesi zer-nav-dān ü taşı dür-i mihr-i münīr
12. Dā'imā mā'ü'l-ḥayāt-1 luḫfi dehri sīr idüp
Her umūrında ola tevfiḳ-i Mevlā dest-gīr
13. Yaz be-kilk-i cevherin tāriḫ Ni' met sen daḫi
İç revān oldı Ḥalebde hem-çü Zemzem ' ayn-1 şīr (H. 1161/M. 1748)

Tāriḫ-i Çeşme-i Şehri-yār-1 Mu'azzam

53

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Menba' -1 cūd u himem ḥāḳān-1 İskender- ' alem
Şehri-yār-1 yem-himem şāhen-şeh-i ' ālī-tebār
2. Ḥazret-i Sulṫān Maḥmūd-1 Felāṫun-re'y kim
Āb-1 iḫsānıla sīr-āb olmada şehr ü diyār
3. Ol ḥidīv-i kişver-ārānuñ zamān-1 devleti
Ḥamdüli 'llāh sū-be-sū nuşretle itmekde güzār
4. El-amāna el-amān didürdi cell-i himmeti
Feth olındı ' ahd-i ' adlinde niçe ḫışn u ḫişār
5. Her birinüñ eyleyüp i' mārına bezl-i himem
Nice ḫayrāt u müberrātıla kıldı üstüvār

6. Ma^ç bed-i pür-nür u dil-cū-çeşme vü hammâm-ı nev
Eyleyüp inşâ o şeh virdi bu hışna iştiḥâr
7. Yapdı ez-cümle bu vâla çeşme-i pâkîzeyi
Cūy-ı cūd u luḥfın icrâ eyledi ol şehri-yâr
8. Niçe fetḥ u nuşret ü ḥayrâta tevfiḳ ile Ḥaḳ
Ol şehi ide serîr-i salṭanatda pây-dâr
9. Müjde birle Ni^ç metâ^ç atşâna târiḥin didüm
Cūdıdur Sulṭân Maḥmûduñ bu dil-cū çeşme-sâr (H. 1156/M. 1743)

[26a]

Târiḥ-i Çeşme-i El-Ḥac Beşîr Ağa Der-Ḳurb-ı Ayaşofya

54

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Şorarsañ ey lebîb-i teşne-leb bu ḥayr-ı cārîden
Ḳılan icrâ anı Beşîr Ağa-yı mekremet-cūdur
2. Ağa-yı ḥazret-i dârü's-sa^ç âde ol kerem-kârûñ
Cihân âşâr-ı ḥayrât-ı müberrâtıla memlûdur
3. Bu^ç ayn-ı cūdıla^ç atşânı daḥi eyleyüp sîr-âb
Ḥudâ ecr-i cezîl iḥsân ide^ç âlem du^ç â-gûdur
4. Gelince âbı tebşîr eyleyüp Ni^ç met didüm târiḥ
Bu vâlâ-çeşme haḳka bu maḥalde bir içim şudur (H. 1157/M. 1744)

Tārīḥ-i Çeşme-i El-Ḥac Beşir Ağa

55

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Nāzır-ı dārü's-sa'ade ḥazret ağa ki odur
Āb-ı rüy-ı mücrimān-ı pādişāh-ı Cem-serir
2. Mesned-i vālāsına teşrif idelden Ḥaḫ bu kim
Cüy-bār-ı luḫ u cūdıla cihānı kıldı sır
3. Yapdı ez-cümle Beligrada bu ra' nā çeşmeyi
Ravza-i cennetde cārī oldı güyā cüy-ı şir
4. Buldı ğayet mevki' in bu ḥayr-ı cār-i-i güzün
'Ömr-i Ḥızr ihsān ide bānisine Ḥayy u Kadir
5. Düşdi tab' a Ni' metā bir böyle tārīḥ-i selis
Çeşme-i şāf-ı zülāl-i cūd-ı el-Ḥac Beşir (H. 1156/M. 1743)

Tārīḥ-i Ḥaḫ-ı Tāhir Ağa Maḥdüm-ı Şādık Ağa

56

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Necl-i sa'd-aḫter maḥdüm-ı ma'arif-perver
Ḥazret-i Şādık Ağa-zāde Muḥammed Tāhir
2. Öyle maḥdüm-ı ḫired-mend-i necībün el-ḥaḫ
Cebhe-i enver-i pākinde necābet zāhir

3. Öyle yek-tâ-güher-i kân-ı fetânet ki Hudâ
İtmiş emşâlini akrânı içinde nâdir
4. İtdi evşâf-ı maḥâsinde raḡam-perdâzı
Güş idince ḡat-ı nev-ḡîzini kil-k-i sâḡir
5. Gösterüp riş-i sefid ile eb ü cecdi gibi
Eyleye ḡalḡa nevâziş ile celb-i ḡâtır
- [26b]
6. Tûl-i ‘ömrile mu‘ammer idüp iḡvânı ile
Her umûrında Hudâ ola mu‘în ü nâşır
7. Yazdı bu vechle târiḡini kil-k-i Ni‘met
Oldı ḡat-ı ḡüsni nev-vech-i Muḡammed Tâḡir (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ’Z-ZÂ

Târiḡ Berây-ı Ḥâne-i Aḡmed Big

57

Fâ‘ilâtün Fa‘ilâtün Fa‘ilâtün Fa‘ilün

1. Ma‘rifet-pîşe hüner-endîşe mîr-i kâm-kâr
Ṭab‘-ı cevher-pâş u ‘aḡl u re‘yi mânend-künûz
2. Ḥüsni aḡlâḡı mühezzib-i şaḡib-‘ilm ü edeb
Noḡtana dil-dâdedür hep cümle erbâb-ı rumûz
3. İtdi ol Ḥâtem-meniş bu me‘meni faşş-ı nigîn
Eyledi mi‘mâr-ı ṭab‘ıyla anı behcet-firûz

4. Şûret-i dīvār olur Bihzād hüsni-i naqşına
Yapdığı beyt-i laṭīfün resmini kılsa bürüz
5. Reşk ile olsa ‘aceb mi zāhidün ḳaddi kemān
Güşına girdükçe tāze nağmelerle sâz u sūz
6. Mesned-i iḳbâlde bānisi ola müstedām
‘İzz ü devletle şafā-yāb ide Mevlā şām u rûz
7. Ni‘metā zīb-i kitābe eyledüm târiḳini
Dil-güşā beyt eyledi me’vāsın Aḳmed Big henüz (H. 1156/M. 1743)

ḲARFÜ’S-SİN

Tāriḳ Berāy-ı Ḳāne-i Nevres Çelebi

58

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Fe‘ûlün

1. Ma‘ārif ehline ser-çeşme bir zāt
Benān-ı lūlesi āb-ı hūner-res
2. Neşāṭ-efzāna dil-keş ḳāne yapı
Ki dil-dāde temāşāsına herkes
3. Düşürdi ‘aksini envā‘-i ezhār
Degüldür naqş-ı nev-saḳf-ı muḳarnes

4. İhtibā-yı nağme-riz midhat iken³³³
Çıkarımasun bu bāgun bülbüli ses
- [27a]
5. Cevāhirle yazılsa daḥi tāriḥ
Murād olan du' ādur böylece bes
6. Zihī beyt eyledi inşād-ı Nevres
Hemişe ola ābād u mü'esses (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

Tāriḥ Berāy-ı Seng-i Nişāndan Gencver-i Sultānī-yi Beşir Ağa Der-Maḥsim-i

Beşiktaş

59

Fā'ilātün Fa'ilātün Fa'ilātün Fa'ilün

1. Şehri-yār-ı dād-ger Sultān Maḥmūduñ müdām
Eylemiş der-gāhını Ḥaḳ maḳam-ı rızḳ u ma' āş
2. Ol şehüñ gencver-i ḥāşşı Ḥazret-i Beşir Ağa
Aḥter-i iḳbāli olmaḳda felekde şu' le-pāş
3. Ol hūner-pirā tūfeng-endāz olup şad-şevḳle
Aldı bāzū-yı sa' ādet-baḥtına bi'irtili' āş
4. Atdı iki biñ yedi ḥatve mesāfe menzile
Urdı ḥaḳḳa kim nişānı dikdi bunda daḥi taş

³³³ Bu mısraın vezni bozuktur.

5.   K̄alb-i sengīnūñ eritdi k̄urşun-āsā bu kemāl
          H̄āliye virdi ḥasid iḳbāli oldı p̄ur-telāş
6.   K̄ār-ı Mūsā oldıġından tā t̄ufeng-i zer-nişān
          Şad-ser-i d̄üşmen b̄ür̄ide olmasın itd̄üm tirāş
7.   H̄aḳ veliyy-i ni‘ meti şāhen-şehi manş̄ür idüp
          K̄ande varısa ‘ adüvv virsün yolında cān (u) baş
8.   Bu kemālūñ gerçi kim şayt u şadā-yı vaşfını
          Çarḥa ḳābildi res̄ide-ḳāfiye olsaydı kāş
9.   Gūş idüp Ni‘ met du‘ ā-gūyı didi taḥş̄in ile
          Olsa tāriḥi sezā bu beyt-i pāk u nev-ḳumāş
10.   M̄üjde b̄i-pervā sebū urdı Beş̄ir-i kām-cū
          Sikkeyi mermerde ḳazdı bu maḥalde dikdi taş (H. 1158/M. 1745)

HARFÜ’Ş-ŞĀD

Tāriḥ-i Ḳaşr-ı Hümāyūn-ı Felek Der-Der-bend-i Nev-İcād-ı Kemerler

60

Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1.   Nuḥbe-i pādişahān Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd
          Devr ider mihr-i felek bābını her gün maḥş̄uş
- [27b]
2.   Ol şehen-şāh-ı Ferīdūn-fer-i Dārā-ḥadeng
          Bende-i der-gehidür ḥüsrev-i me‘m̄ün maḥş̄uş

3. H̄arc-ı yek-rūze-i iḥs̄ânına olmaz vāfī
Olsa genc̄ine-i bād-āver ü Q̄ârun maḥşūş
4. Z̄atı raḥşende-güherdür şadef-āsā qaşrı
Oldı emvâc-ı füyūzât ile meşḥûn maḥşūş
5. Aṭlas-ı al-ı şafaq-gününü olsaydı sezā
Ferş iderdi der-i şāhen-şehe gerdün maḥşūş
6. T̄arḥ için p̄iş-geh-i qaşrına ḥākān-ı Ḥoten
Tā ‘ Adenden getirüp lü ’lü ’-i meknûn maḥşūş
7. Nūr-ı ḥurşīd gibi z̄ıll-ı hümâyūnına Ḥaḥ
Gün-be-gün şevket ile eyleye efzûn maḥşūş
8. Cevher-i ḥāme-i Ni‘ met gibi tārīḥ oldı
Şeh-i devrāna bu nev-qaşr-ı hümâyūn maḥşūş (H. 1162/M. 1749)

ḤARFÜ ’D-ḌĀD

Tārīḥ Berāy-ı Tekye-i Sālikān

61

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

1. Yine bir şāḥib-i ḥayrāt u ḥisān
İtdi bu tekye-gehi gülşen-i feyz
2. Bī-riyā eyledi bünyād el-ḥaḥ
Sālikāna ne güzel mesken-i feyz

3. Görmedi çeşm-i felek böyle daḥi
Tārḥ-ı pākīze-i nūr-efgen-i feyz
4. Dāḥil-i silk-i le'āl-i vaşl ol
Ola gör sā'ī-yi dūr-süften-i feyz
5. Bāḥınnın zıkr ile taḥḥir eyle
Zāhir olsun dir isen maḥzen-i feyz
6. Merd isen mezra' a-i dünyāda
Ḥāşıl it sünbüle-i ḥirmen-i feyz
7. Söyle itmāmına Ni' met tāriḥ
Oldı bu cāy-ı bihīn me'men-i feyz (H. 1161/M. 1748)

[28a]

ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ

Tāriḥ Berāy-ı Ḥaṭṭ-ı Aḥmed Big

62

Fā'ilātün Fa'ilātün Fa'ilātün Fa'ilün

1. Hāle-dār itdi bu şeb bir meh-cebīn ruḥsārını
Buldı zīver ya' ni levḥ-i nüşḥa-i behcetde ḥaṭ
2. Ḥāl şanma kıṭ' a-i ḥaṭṭ-ı ruḥında cā-be-cā
Kātib-i ḳudret ḳodı ser-şafḥa-i ḥüsne nuḳaṭ

3. Mū-şikāfān buldılar nāz u niyāzuñ beynini
Zāhir oldı nükte-i *ḥayru 'l-umūrı fī 'l-vasaṭ*³³⁴
4. Şāne-i feyz ü gül-āb-ı luṭf-ı Ḥaḳla pīr ola
Micmer-efrūz-ı temennā vü du' āmuz bu faḳaṭ
5. Ni' metā evrāk-ver-i dāle yaz tāriḥini
Oldı sünbül gibi rüy-ı Aḥmede pākīze-ḥaṭ (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ'Z-ZĀ

Tāriḥ-i Vilādet-i Nesīb Çelebi

63

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Rū-nümā eyledi mir 'āt-i 'aṭāyā-yı İlāh
Bu kerem olmuş idi ḥayli zamāndur melḥūz
2. Ya' ni kām aldı bir oḡul ile Seyyid Yümnī
Ḳadem-i yümn-eşeri kıldı cihānı maḥzūz
3. Ni' metā böyle du' ā-güne gerekdür tāriḥ
Mehd-i kevn içre Nesīb ola hūnerle maḥfūz (H.1155/M. 1742)

---

³³⁴ “Hayır, ancak ortadadır.”; Yılmaz, *age.*, s. 101.

ḤARFÜ'L-‘AYN

Tārīḫ-i Vilādet-i Kerīme-i Ṭāhir Ağa

64

Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1. Şadık Ağa-yı kerem-kār-ı güzīnün yümn ile
Geldi nesl-i zāhirinden eyledi bir meh ṭulū‘
  2. Öyle meh kim tāb-baḥş olsa ruḥ-ı pākīzesi
Zerredür bu meş‘al-i encümdeki nūr u lümū‘
  3. Ḥūşe-i Pervīn mehd-i nāzīnuñ āvīzesi
Zühre vü Nāhīd eṭrāfında mānend-i şümū‘
- [28b]
4. Tābiş-i ruḥsārını seyr eyleyen aḥbābīnuñ
Şevḳi dillerde ider āb-ı ḥayat-āsā nübū‘
  5. Eyleye ‘ayn-ı ḥaṭādan ḥānedānın Ḥaḳḳ emīn
Nehr-i Ceyḥūn ola a‘dā dīdesi üzre dumū‘
  6. Ni‘metā cevherle yazdum mevlidi tārīḫini
Şulb-ı Ṭāhirden Ḥadice itdi gün gibi ṭulū‘ (H. 1151/M. 1738)

ḤARFÜ'L-ĠAYN

Tārīḥ Berāy-ı Ḥāne-i Nu' man Big

65

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Kāfiye-teng oldığından sünbül-i kilik-i teri
Eyledi āşüfte ser-baht-ı siyeh mānend-i tūğ
2. Çarḫa peyveste ider memdūḫınıñ evşāfını
Şadır olmaz ḫame-i mu' ciz-beyānımdan dūrūğ
3. İktifā itdüm du' ā-yı devletile Ni' metā
Olmadı tıfl-ı ṭabī' at vāşıl ḫadd-ı bülūğ
4. Ṭaḫ-ı bābın cevheri-tārīḥ ile zeyn eyledüm
Şala mihr-āsā bu cāyuñ şāḫibi güne fūrūğ (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ'L-FĀ

Tārīḥ-i Cāmi' -i Şerīf Kethudā-yı Şerīf Ḥalīl Ağa Der-Ḳaşaba-i Şumnu

66

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Kethudā-yı şadr-ı 'ālī-melce'yi ḫāşş u' am
Ol semiyi-yi bāni-i Beytü'l-Ḥarem zāt-ı şerīf
2. İki def'a kethudālık mesned-i vālāsını
Eyledi iḫbāl ü' izzetle müşerref ol' afīf
3. Ol mühim-sāz-ı umūr-ı dīn ü devlet kim odur
Mecra-i senet-i mu' in ḫādım-i şer' -i münif

4. Menşe 'i pāk-ı vücūdı olmağıla ol kerīm
Eyledi āşār ile bu beldeyi pāk u nazīf
5. Yapdı ez-cümle bu zībā-ma' bed-i pür-nūr kim
Tarhı hūb u resmi maḥbūb u bināsı hem-raşīf
6. Ḥabbezā manzūme-i nev-ma' bed-i dil-keş binā
Kim sezā Beytü 'l-Ḥareme olsa mānend ü redīf

[29a]

7. Ḥaḡ bu kim *ḥubbu 'l-vaṭan*³³⁵ mışdākın icrā eyledi
Nā 'il-i ecr-i cezīl itsün Ḥudāvend-i Laṭīf
8. Vaşfına tarh itdi Ni' met daḡi bir tāriḡ-i hūb
Hem-çü nūr iḡyā olındı cāmi' -i pāk-ı şerīf (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ 'L-ḲĀF

Tāriḡ-i Sāl Bā-Medḡ-i Şehen-şāh-ı Maḡmūdu 'l-Fi' āl

67

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Māh-ı sāl-i nevine tenvīr-sāz-ı çarḡ olup
Köhne taḡvīm oldı aḡkām-ı şühūr-ı mā-sebaḡ
2. Ḥaḡ şeh-i devrāna mes' ūd eyleyüp günden güne
Kevkeb-i iḡbāli pertev-baḡş ola tā ġarb u şarḡ

³³⁵ “Hubbu 'l-vatan mine 'l- îmân”: “*Vatan sevgisi imandandır*” ;Yılmaz, *age.*, s. 70-71.

3. Öyle şeh kim nüsha-i evşâf-ı şâhân-ı cihân
Olamaz şeh-nâme-i nâ-yâb zâtından varağ
4. Tâ o rütbe mürtefi' dür kevkeb-i iclâl kim
Tâğ-ı ' arş-ı evvân câh-ı şevketile yek-nesak³³⁶
5. Niçe mâh u sâl zîb-efzâ-yı tâc u taht olup
Hıfz ide dâ'im hatâdan zâtını *Rabbü'l-Felâk*³³⁷
6. Ni' metâ bu vechle tebrîk-i sâl idüp didi
Hân-ı Maḥmûda bu nev-sâlî hümâyûn ide Hâğ (H. 1161/M. 1748)

HARFÜ'L-KÂF

Târîḥ Berây-ı Hâne-i Nu'mân Big

68

Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün

1. Mîr-i ekrem Hazret-i Nu'mân Bigüñ Hâğğ eylemiş
Nûr-ı ḥüsn-i ḥulğ ile ṭab'-ı şerîfin tâb-nâk
2. Hıẓr-ı tevḥîk-i Hudâdur reh-nümâsı dâ'imâ
Vâşıl-ı ser-menzil-i mağşûd olur bî-vehm ü bâk
3. Hâğ mübârek eylesün yapdurdı nev-beyt-i laṭîf
Bes berâber sağfına nüh-ḳubbe-i bâm-ı simâk

³³⁶ Bu mısram vezni bozuktur.

³³⁷ "Sabahı meydana getiren Rabb"; Felâk/1.

4. N'ola terfî' eylese Mevlâ binâ-yı ' izzetin
Dest-i cûd u himmeti yanında bir iksîr ü hâk
- [29b]
5. Dîdesi düş olsa mi' mâr-ı Sinimmâruñ eger
Deşne-i ser-tîz-i reşk ile olurdu sîne çâk
6. Cûy-bâr-ı ' izz ü iqbâli ola dâ' im revân
Eylesün nâr-ı hâsedle cism-i a' dâsın helâk
7. Ni' metâ târih için cümle şenâ-ğ'ân didiler
Yapdı Nu' mân Big bu dil-cû kaçır-ı nev-resmi ne pâk (H. 1157/M. 1744)

ḤARFÜ'L-LÂM

Târih-i Bâb-ı Kaşır-ı Şehen-şehî Der-Beşiktaş

69

Fâ' ilâtün Fa' ilâtün Fa' ilâtün Fa' ilün

1. Dâver-i mülk-i kerem Hazret-i Sultân Maḥmûd
Kim odur zîb-i hilâfet-gede-i câh u celâl
2. O Hudâvend-i felek-der-geh-i ' âlî-himemüñ
Eyleyüp tab' -ı hümâyünü bu câya iqbâl
3. Yapdı bir böyle güzîn kaçır-ı bülend-eyvân kim
İremez küngüre-i tākına evhâm u ḥayâl
4. Şîve-i ḥüsn-i rüsümü o kadar ra' nâ kim
Ḥaḳ ta' bîr ile vaşf itmek anı emr-i muḥâl

5. Sāye-endāz olup aşr-ı fera-zāya hemān
Gee eyyāmı şafā ile nice rūz u leyāl
6. Bende-i der-gehi Ni‘ met didi āna tārī
Bāb-ı aşr-ı şeh ola ıble-i rūy-ı iclāl (H. 1160/1747)

Tārī-i eşme-i Vezīr-i Mūkerrem Bekir Paşa-yı Vālī-yı Hıa-i Mora

70

Fā‘ilātūn Fa‘ilātūn Fa‘ilātūn Fa‘ilūn

1. Āşafānuñ āb-ı rūyı luf-ı cūduñ menba‘ı
Ol semiy-yi Hāzret-i Şādık kerrūbī-ışāl
  2. Belde-i Morayı teşrīf ideli ibālile
‘Adl u ayrāt ile iyā itdi ol şāib-kemāl
  3. Feyz-i luf-ı cūdı sīr-āb eyleyüp dil-teşneyi
Yapdı dil-cū eşme icrā eyledi āb-ı zülāl
  4. Umaruz Feyyāz-ı Muladan o kān-ı ma‘ delet
Nā‘il-i ecr-cezīl ola ilā yevmü’s-su’āl
  5. Ola cārī lūle her bir böyle tārī Ni‘ metā
- [30a] eşme-i cūd-ı Bekir Paşada iç ‘ayn-ı zülāl (H. 1154/M. 1741)

Tārīḥ-i Çeşme

71

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Menba' -1 ' ayn-1 ' ināyet çeşme-sâr-1 ma' delet
Mecma' -1 baḥr-1 kerem Sulṭān Maḥmūd-1 celīl
2. Ol şeh-i İskender-āyīnūñ muḥīṭ-i cūdına
Hem-terāzū-yī tesāwī olamaz ' Ummān u Nīl
3. Sūy-1 ḥayra müncezib olmağla ṭab' -1 enveri
İtmede rükn-i rekīn-i devleti ḥayr-1 cemīl
4. Ya' ni kim dārü ' -sa' āde Ḥazret-i Beşīr Ağa
Ḥızr-1 tevfiḳ Ḥudā ol dāvere olup delīl
5. Bu maḥalde eyledi icrā bu dil-cū çeşmeyi
Oldılar sīr-āb-1 cūy-1 luṭfi ebnā ' -i sebīl
6. ' Ömr ü iḳbāl-i şeh-i devrānı efzūn eyleyüp
Bāni-i ḥayra daḥi virsün Ḥudā ecr-i cezīl
7. Ni' metā yaz ḥāme-i zībā ile tāriḥini
Mā ' -i Kevşerdür bu ra' nā-çeşme-sâr-1 bī- ' adīl (H. 1161/M. 1748)

Tārīḥ-i Çeşme vü Sebîl-i Başkadın

72

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Menba' -1 ' ayn-1 ' ināyet ma' den-i luṭf u himem
Māye-baḥş-1 ' āṭıfet Sultān Maḥmūd-1 celīl
2. Ol şehen-şāh-1 kerem-kār ' Azīz-i Mışr-1 cūd
Eyledi luṭfila sīr-āb ' ālemi mānend-i Nīl
3. Ḥamdüli 'llāh ' ahd-i ' adlinde cihān ma' mūr olup
İtdi herkes bir eşer bünyād yine sa' y-1 cemīl
4. Ol ḥıdīv-i a' zamuñ bānū-yı ḥāşşı Başkadın
Hızr-1 tevfiḳ oldı ol ' ālī-cenāb çün delīl
5. Şād idüp rūḥ-1 Ebü 'l-fetḥi edāmü 'l-ḥayr-1 cūd
Cāmi' -i pür-nūrını tezyīl idüp yapdı sebīl
6. Şehri-yār-1 ' āleme celb-i du' ā-i ḥayr için
Yapdı vālā mekteb ü nev çeşme-sār-1 bī-' adīl
7. Didiler seyr eyleyüp dil-teşneler taḥsīn ile
Mevḳi' -i şāyānına düşdi bu nev ḥayr-1 cemīl
8. Ḥaḳ veliyyü 'n-ni' meti şāhen-şehi iḳbālile
Dā' im itsün mesned-i şevketde niçe ay u yıl

[30b]

9. Ābı-veş tārīhi cārī oldı Ni' met hāmeden
Mā' -i cūdın kıldı Başkadın reh-i Hāğda sebīl (H. 1158/M. 1744)

Tārīh-i Çeşme-i Verdināz Kadın

73

Fā'ilātün Fa'ilātün Fa'ilātün Fa'ilün

1. Menba' -ı āb-ı zülāl-i merhamet Maḥmūd Hān
Maḥsim itmiş cūy-ı ḥayra der-gehin Ḥayy-ı Celīl
2. Ḥacle-pirā-yı ḥarīm-i ḥāşş-ı pākinden biri
Verdināz Kadın ki ḥayrāta idüp sa'y-ı cemīl
3. Devletinde maḥzar oldı böyle nev-āşāra kim
Ḥızr-ı tevfiḳ-i mufīzu 'l-cūd olup aña delīl
4. Oldı ez-cümle muvaffaḳ böyle zībā mevḳi'e
Yapdı ra' nā nev-sebīl-i çeşme-sār-ı bī' adīl
5. Ḥazret-i şāh-ı cihān-bān ile bānisin hemān
Eyleye luḫfıla Mevlā nā 'il-i ecr-i cezīl
6. Ḥalka işrāb eyle Ni' met bī-bedel tārīh ile
Verdināz Kadın gül-āb-ı 'ayn-ı cūd itdi sebīl (H. 1154/M. 1741)

ḤARFÜ'L-MİM

Tārīḫ-i Ḥammām-ı Nev-Ṭarḫ-ı Ḥazret-i Cihān-dārī

74

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Āb-ı rüy-ı ḥulefā Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd
Menba' -ı cūd u himem maḫam-ı erzāk-ı enām
  2. O ūehen-ūāh-ı rızā cūy-ı kerīm-i bī-çün
Her ne eylerse irāde ider aḫkāmına rām
  3. Himmet-i ūāh-ı cihān-bān ile az müddetde
Buldı bu cāy-ı feraḫ-baḫū-ı derün zīver-i tām
  4. Dil-niūin böyle zemīni görüp iḫyāya sezā
Vaḫf içün eyledi fermān-ı binā-yı ḫammām
  5. Görmedi çeūm-i ḫıred böyle binā-yı dil-keū
ūebt-i erḫām ideli levḫ-i beyāna aḫlām
  6. Kerem ıssı o ḫadar tāb u ziyā virmiş kim
Feyz-i nūr itmededür mihre ḫıbābındaki cām
  7. Rūūenādur o ḫadar levḫ-i ruḫām-ı ūāfī
Görinür anda ' ayān ūuret-i maḫūd-ı merām
- [31a]
8. Sādedür gerçi anuñ ḫubbesi ammā ki olur
Çarḫ-ı aḫlas gibi bālāy cemī' -i ecrām

9. Cāme-kānında sezā ferş olına atlas-ı çarḥ
İdelüm cāme-i vaşfında anūñ ḥatm-i kelām
10. Olmasam serdī-i eyyām ile Ni‘ met bī-tāb
Böyle mi eyler idüm medḥ-i şehe ser ü maḳām
11. Kerem ıssı o şehen-şāhı hemān ‘ālemde
Niçe āşāra muvaffaḳ ide bir vefḳ-i merām
12. Lü’le’-i ḥāmeden itdi cereyān bir tāriḥ
Ṭarḥı ḥaḳḳa ki biḥin resmi müferriḥ ḥammām (H. 1155/M. 1742)

Ṭāriḥ-i Şadāret-i Vezīr-i A‘zam ‘Abdu’līlāh Paşa

75

Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1. Ḳuṭb-ı ‘ālem Ḥazret-i Sulṭān Maḥmūdü’ş-şiyem
Hep kerāmetdür işi bā-luṭf-ı Ḥayy lā-niyām
2. Bu kerāmet mi degül kim bir ḳadīmī bendesin
Getürüp şadra o şāhen-şāh-ı İskender-gulām
3. Niçe dem olup rikābı ḥidmetile kām-yāb
Şimdi daḥi dāver-i mihr eyleyüp itdi bekām
4. Eyleyüp re’y-i rezīninde işābet ‘izz ile
İtdi ‘Abdu’līlāh Paşa bendesin vālā-maḳam

5. Daḥi şadr-ı mihre böyle bir vezîr ibnü 'l-vezîr
Gelmedi devr ideli bu nüh-sipihri-i kec-ḥırâm
6. Ol vezîr-i bî-naẓîrũñ hizmet-i dîrînesi
Olmağıla cümle hep maḳbûl-i sulṭân-ı enâm
7. Kâr-ı evvelde vezâretle idüp kudretin ref'
Eyledi soñra vekîl-i salṭanat idüp bekâm
8. Geldi bir peyk-i berîd-i müjde-res şad-şevḳle
Didi ey Ni' met gözin aydın Ḥudâ-yı lâ-niyâm
9. Yâver oldı baḥtuña zirâ kerem-verdür gelen
Şadr-ı mihre ey iden luṭfindan ümmîd-i merâm
10. Buldı el-ḥaḳ şâhibin ol şadr-ı vâlâ-yı güzîñ
Maẓhar-ı tevfiḳ-i Ḥaḳḳ ola umûrında müdâm
11. Şimdilik târîḥ-i teşrîfiyle tebrîk eyleyüp
Ḳıl du' â-yı devlet ü iclâline bu dem kıyâm
- [31b]**
12. Ḥaḳ şehen-şâh-ı cihân-bâmı ḥaṭâdan ḥıfz idüp
Sâyesinde ide ol şadr-ı güzîni ber-devâm
13. Ḥidmeti maḳbûl u sa' y u himmeti meşḳûr olup
Gün-be-gün iḳbâlin eفزün eylesün Rabbü 'l-Enâm

14. Şād olup ser-cümle ‘ālem yazdılar tārīh̄ini
Geldi şadr-ı mihre ‘Abdu’līlāh Paşa-yı benām (H. 1160/M. 1747)

Tārīh̄ Berāy-ı Mekteb-i Şadr-ı A‘zam ‘Abdu’līlāh Paşa H̄azretleri

76

Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1. Efdal-i şāhān-ı ‘ālem ekme-i devr-i zamān
H̄azret-i Sulṭān Maḥmūd H̄ān-ı İskender-rūsūm
2. Ol şehen-şāh-ı kerem-kār-ı ‘adālet-perverün
H̄amdüli ‘līlāh kalmadı ‘ahdinde āşār-ı ğumūm
3. İşte ez-cümle ḥayır-ḥāhı vezīr-i a‘zamı
Seyyid ‘Abdu’līlāh Paşa kim odur fahr-i ḳurūm
4. Menba‘-ı ḥayr u ḥisānı oldı her sūya revān
Olalı şadr-ı mu‘allā-yı şeref-baḥş-ı ḳudūm
5. Zīver-i ser-şafḥadur mecmū‘a-i ḥayrātına
Bu müzeyyen mekteb-i pākīze-i dil-keş ruḳūm
6. Rūz u şeb itmekde maḥşūşā du‘ā-yı devletin
Pīr ü bernā hem-zebān olmış ‘alā-vechü’l-‘umūm
7. Başladı Ni‘met elif bādan yazup tārīh̄ini
Yapdı ‘Abdu’līlāh Paşa mekteb-i kenz-i ‘ulūm (H. 1161/M. 1748)

Tārīḫ-i Şeyḫü 'l-islām-ı Ḥayātī-zāde Muḥammed Emīn Efendi

77

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Müjde erbâb-ı dil ü dānişe çün bād-ı nesīm
Feyz-res oldı yine luḫf-ı Ḥudāvend-i Kerīm
  2. Eyledi yümñile zīb-āver-i şadr-ı fetvā
Bir kerem-perver-i 'ālī-güheri Rabb-i Rahīm
  3. Ya' ni hem-nām-ı şehen-şāh-ı rüsül meḫḫar-ı gül
İsm-i sāmisi gibi mişli de nā-yāb-ı 'adīm
  4. O kerem-kār-ı mufaḫḫam ki olup niçe zamān
Cāh-ı vālā-yı eṭibbāya riyāsetle muḫīm
  5. Şıdḫla ḫidmeti maḫbūl şeh-i 'ālem olup
Eyledi mesned-i iftā ile daḫi tekrīm
- [32a]
6. Virdi ol şadr-ı mu' allāda zīb ü revnaḫ
O Felāṭun-reviş ol dāver-i dānā-yı kerīm
  7. Zātıdur müntaḫib-i nüşḫa-i nā-yāb-ı kemāl
Zihn-i naḫḫad-ı süḫan-perveridür ṭab' -ı selīm
  8. Öyle bir fāzıl u taḫrīr-i zamānuñ el-ḫaḫ
Olsa şākirdi sezā Bū 'Ali Sīnā-yı ḫakīm

9. Hep ḥakīm-ānedür eṭvār-ı ḥikem-perdāzı
Eyler üslüb-ı ḥakīm üzre her emri tanzīm
10. Ḥüsn-i ḥulqı o ḳadar kim o gül-i bāğ-ı kerem
Gösterür ḥalka nevāziş iderek rüy-ı nīm
11. Şebih ü mānend-i ney tecvīz idenüñ ‘ālemde
Bir tariķile hele ‘aqlımı itmem teslīm
12. Ḥāşılı midḥat u evşāfına yoḳdur pāyān
Ne ḳadar eylese irḥā-yı ‘inān ṭab‘-ı fehīm
13. Şimdilik eyleme taṭvīl-i süḥanla ṭaşdı‘
Vaḳt-i tebrīk ü du‘ādur anı eyle taḳdīm
14. Ola bi’l-cümle umūrında be-vefḳ-i dil-ḥ‘āh
Yümnile mażhar-ı tevfiḳ-i Ḥudāvend-i Kerīm
15. Ḥıfz idüp zātını evlād-ı kirāmıyla müdām
Eyleye ‘izzet ü iḳbālile şadrında mukīm
16. Ez-derün dāī‘-i ḥālişdür efendüm çoḳdan
Ni‘metā bende-i ḥāk-i derk-i Allāh-ı ‘Alīm
17. Ey veliyy-i ni‘met-i ‘ālem budur ümīd velī
Nażar-ı luṭfuñ ile görmeye baḫtı ğam u bīm

18. Yazdı bu mışra^ç -1 bālâ ile târîḡ-i du^ç â
Şadr-1 iftâda emîn eyleye ^ç Allâm-1 Ḥakîm (H. 1159/M. 1746)

Târîḡ Berâ-yı Medrese-i Muştafâ Efendi

78

Fâ^ç ilâtün Fa^ç ilâtün Fa^ç ilâtün Fa^ç ilün

1. Mesned-ârâ-yı riyâset rükn-i câh-1 salţanat
Vâkıf-1 esrâr-1 devlet dâver-i faḡr-i ḡurüm
  2. Ol semiy-yi Muştafâ ^ç allâme-i müşkil-güşâ
Münşî-i ^ç atebi ola Veysi-nihâd mülk-i Rüm
  3. Mevlid-i vâlâsı olmaḡla bu zîbâ-beldeye
Ḳıldı iḡyâ ma^ç bed ü nev-buḡ^ç a-i dil-keş rüsüm
- [32b]
4. Ol ^ç ulüvvü 'l-hemme zât-1 ekremi iḡbâlile
Nâ 'il-i ecr ide Mevlâ keyfe şâ ' ve mâ-yerüm
  5. Güş idince Ni^ç metâ bu beyt-i pākile o dem
Cevherîn iḡhâr idüp târîḡine dökdi ruḡüm
  6. Medrese bünyâd idüp bu mevḡi^ç e iḡlâş ile
Ḳıldı Ḥacı Muştafâ Efendi iḡyâ-yı ^ç ulüm (H. 1160/M. 1747)

Tārīḫ-i Mekteb-i Kethudā-yı Şadr-ı ‘Ālī Pīr Muştafā Ağa

79

Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1. Kethudā-yı şadr-ı ‘ālī Muştafā Ağa ki anuñ³³⁸
Pīr ü bernā maḥmidet-ḥānı ‘alā-vechü’l-‘umūm
2. Eyledi ḥayrāt ile iḥyā o kân-ı ma‘delet
Olalı bu semte el-ḥaḫ meymenet-baḥş-ı kudūm
3. Yapdı bir böyle mu‘allim-ḥāne-i zībende kim
Ṭarḥ-ı vālāsın görüp reşk itdi aşḥāb-ı rūsūm
4. Pīr idüp şadrında iḳbālūñ füzün itsün Ḥudā
Görmesün mir’āt-ı pāk-ı ḥātırı gerd-i ğumūm
5. Kudsiyān tebrīk idüp Ni‘met didi tārīḫini
Mevḳi‘-i esrār-ı vaḥy-i Muştafā kenz-i ‘ulūm (H. 1154/M. 1741)

ḤARFÜ’N-NÜN

Tārīḫ Berāy-ı Binā-yı Cāmi‘-i Şerīf Der-Ḥişār

80

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

1. Şāhen-şeh-i ‘ālī-tebār zıll-ı Cenāb-ı Kird-gār
Kişver-ğüşā-yı kām-kār kām-āver-i ḥaḫ-ı cihān

³³⁸ Bu mısraın vezni bozuktur.

2. Ol şehri-yār-ı yem-‘ aṭā yek-tā-şeh-i cūd-āzmā
Niçe eşer kıldı binā ol kân-ı cūd-ı bî-gerân
3. Bu ma‘ bedi daḡi hemîn evvelkiden pāk u güzîn
Bünyād idüp ol şāh-ı dīn virdi Ḥisāra zīb ü şān
4. Ḥaḡḡa ki dil-keş bu eşer mānende-i dūr ü güher
Virmiş leb-i deryāda fer ol cāmi‘ -i feyz-āşiyān
5. Resminde yoḡ aşlā ḡalel ṭarḡı biḡin ü bî-bedel
Eşbāhını itme cedel görmiş degül çeşm-i cihān
6. Saḡfi rehīn-i nüh-ḡıbāb ṭāḡı anuñ gerdün-tāb
Hem-çü du‘ ā-yı müstecāb peyveste-i nüh-āsumān
- [33a]**
7. Naḡş-ı cidār-ı aḡseni şermende eyler Erjeni³³⁹
Behcet-nümā her revzeni mānende-i ḡaşr-ı cinān
8. Bānisi şāhen-şāh-ı dīn olsun serīrinde mekīn
Zāt-ı hümāyūnın hemîn ḡıfz ide Ḥayy-ı Müste‘ ān
9. Ni‘ met gibi bir bendesi didi anuñ tāriḡini
Yapdı bu vālā-cāmi‘ i sulṭān-ı dīn Maḡmūd Ḥān (H. 1159/M. 1746)

³³⁹ “Erjeng” şeklinde yazılması gereken kelime vezin gereği “Erjen” şeklinde yazılmıştır.

Tārīḫ Berāy-ı Binā-yı Cāmi' i Şerīf Der-Ḥişār-ı Rūm İli

81

Fā' ilātün Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Pādişāh-ı yem-himem sulţān-ı bālā-menzilet
Şaf-der ü dād-āver ü İskender-i sāmī-mekān
2. Ol enām-ı mülk ü millet pādişāh-ı 'ālemün
Ber-vücūdı yümnile āfāka virdi zīb ü şān
3. Eyleyüp iḫyāluca Ḥaḫ niçe ḫayr-ı cezīl
Siyemmā biri bu vālā-cāmi' -i ḫuds-āsītān³⁴⁰
4. Ṭarḫı dil-keş çün mine'l-bāb-ı ile'l-miḫrāb kim
Bir gören şābāş ile didi ki dil-cū-ḫüsn ü ān
5. Lāmi' -i envār her cām bulur revzeni
Rüşenā-efzā-yı māh oldı çü mihr-i āsumān
6. *İrke' ū ve's-cudū va' budūyr*³⁴¹ kilik-i ter
Ṭāḫına iḫlāş ile yazdı du' ā idüp hemān
7. Ḥaḫ ḫaṭāsız ide dā'im ol cihān-bānuñ felek
Ḥükmini icrā ide tā ki ṭura bu āsumān
8. Ni' metā tārīḫ olur her mışra' ı bī-reyb (ü) şek
O biḫīn-ḫayr-ı nev-icāda eyā mu' ciz-beyān

³⁴⁰ Bu mısram vezni bozuktur.

³⁴¹ "Rükû edin, secdeye kapanın."; Hacc/ 77.

9. Zîr-i yemde pür-güher faşş-ı nigîn oldı hemîn
Câmi' -i vâlâ-yı sultân-ı zamân Maḥmûd Ḥân (H. 1159/M. 1746)

Tārîḫ-i Maḥfil-i Hümayûn Der-Câmi' -i Şerîf-i Ḥişâr

82

Fâ' ilâtün Fa' ilâtün Fa' ilâtün Fa' ilün

1. Maḥfil-ârâ-yı ḥilâfet zîb-i şadr-ı salṭanat
Sâye-endâz-ı inâyet zıll-ı Rabbü'l- 'Alemin
2. Öyle şâhen-şâh-ı kişver-gîr-i 'âlem kim ider
Şîr-i şân u şevketi taş-ı sipihri pür-ṭanîn
3. Kible-i âmâl-ı şâhân-ı cihân itmüş Ḥudâ
Kim sezâdur itseler der-gâhına vaz' -ı cebîn
- [33b]
4. Ol şeh-i fermân-revâ-yı heft-iḳlîm-i kerem
Eyledi âşâr-ı luḫfıla cihânı kâm-bîn
5. Siyemmâ bu câmi' -i pâkîzeyi bünyâd idüp³⁴²
Hem-çü Beytu'llâh-ı ma' mûr oldı ḳalb-i mü'minîn
6. Yapdılar iḳbâl ile teşrîfine ol dâverün
Böyle bir nev-maḥfil-i zîbende-ṭarḫ u dil-nişîn
7. Ḥabbezâ manzûme-i ṭâ' at-geh-i nev-iḥtirâ'
Kim bu maḥfil oldı güyâ şâh-beyt-i nev-zemin

³⁴² Bu mısraın vezni bozuktur.

8. Levhaşu ʾllāh maḥfil-i ḥālet-dih-i rūḥ-āşinā
Kim derūn-ı enveri olmuş maṭāf-ı ḥūr-ı ʿīn
9. Țarḥ-ı maṭbūʿ u nev-īcād-ı feraḥ-zāsın görüp
Didiler taḥşin ile ūstādına şad-āferin
10. Sāḥasında berḫ urur nūr-ı leṭāfet öyle kim
Feyz-yāb olmaḫda andan mihr-i çarḥ-ı çārümīn
11. Ḥāşılı zer-kilk-i ḫudret ṭāḫına şebt eylemiş
*Hāziḥī cennātü ʿAdnin feʾdḫulūhā ḫālidin*³⁴³
12. Ḥazret-i Ḥaḫḫ ol şehen-şāh-ı cihān-dāruñ hemān
Eyleye zāt-ı hümāyūnuñ ḫaṭālardan emīn
13. Eyleyüp iclāl ile zīb-i serir-i salṭanat
Ola her kārında tevfiḫ-i Ḥudā yār u muʿīn
14. Cevherin izḫār idüp Niʿ met duʿā-gūyı yine
Yazdı iki mışraʿ-ı berceste tāriḥ-i biḥīn
15. Resmi pāk u dil-nişīn ü ṭarḫı daḫi nev-zemīn
Maḥfil-i dil-keş binā-yı Ḥān-ı Maḥmūd-ı güzīn (H. 1159/M. 1746)

---

³⁴³ “Bunlar Adn cennetleridir, ebedî kalmak üzere girin buraya.”; Yılmaz, *age.*, s. 68.

Tārīḫ-i Diger Berāy-ı Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmi' -i Şerīf-i Hışār

83

Mef'ūlü Fā'ilātün Mef'ūlü Fā'ilātün

1. Şāhen-şeh-i muzaffer ḥāḳān-ı heft-kişver
Olsun derinde çāker tād-āverān-ı gerdūn
  2. Ol şehri-yār-ı 'ādil ḥikmet-şinās-ı kāmīl
Olmaz aña mu'ādil şad-Ḳayşer ü Felāṭun
  3. Şubḥ u mesā ḥayālī āşār-ı ḥayr-ı 'ālī
Aḥkāmınuñ me'ālī icrā-yı şer' ü ḳanūn
  4. Yek-tā şeh-i kerem-zā yoḳdur nazīri ḥālā
'Ahdinde oldı iḫyā luṭfila rub'-ı meskūn
  5. Bu cāmi'-i münevver yapıdı şeh-i kerem-ver
Şan ḳıṭ'a-i muşavver resmi o deñlü mevzūn
- [34a]
6. Bu maḥfilünde ḥaḳḳa ṭarḥ-ı güzīni vālā
Naḳş u nigāri zībā seyr iden oldı meftūn
  7. Manzūme-i 'ibāret anuñla buldı zīnet
Güyā ki oldı şeh-beyt bu maḥfil-i hümāyūn
  8. Ola bu cāy-ı behbūd ol şehri-yāra mes'ūd
Zıllını ide memdūd tā şarḳ u ğarba Bī-çūn

9. Dâ`im ola İlähî zîb-i serîr-i şâhı
Hıfz it o pâdişâhı tâ kim dura bu gerdûn
10. Dâ`î-i haşşî Ni` met cüyende-i `inâyet
Yazdı bu resme bir beyt târih-i tâm u mevzûn
11. Şâhâne tarhı el-hağ yâ Rabb ola mes`ud
`İzzle şehri-yâra nev-maḥfil-i hümâyûn
12. Bu tarh-ı pāk n`ola ola sa`id İlähî
Sultân Maḥmûda dâ`im bu maḥfil hümâyûn (H. 1159/M. 1746)

Nüzül-i Şüden Be-Deryâ Kalyon-ı Bî-hemtâ-yı Hazret-i Şehri-yâr

84

Mefâ`ilün Mefâ`ilün Fe`ulün

1. Şeh-i deryâ-yı himem Sultân Maḥmûd
Dil-i pâki kerâmet ile meşhûn
2. O yek-tâ gevher-i kân-ı süḥanuñ
Nazîrin görmemişdür çeşm-i gerdûn
3. Yetişmez maşraf-ı yek-rüzesine
Hezârân genc-i bād-âverle Kârun
4. Kef-i dür-pâşıdur `ayn-ı `inâyet
Cihân olmağda elṭâfila memnûn

5. Şadā-yı ʔob-1 ʔahrından dem-ā-dem
Mu^ʕ aʔtaldur şimāḥ-1 deşt ü hāmūn
6. İdüp dā'im ğazāya şarf-1 maḫdūr
O sulţān-1 muẓaffer zıll-1 Bī-çün
7. Huşūşā nev-be-nev olmaḫda ma^ʕ mūr
Zamānında donanmay-1 hümāyūn
8. Yapıldı niçe fülk-i kūh-1 peyker
Dil-i a^ʕ dā-yı dīni itdi pūr-ḫūn
9. Ki ez-cümle bu ʔalyon-1 nev-icād
Olur resmin gören ḫayrān u meftūn
- [34b]
10. Nüzūlinde şehen-şāh-1 cihānuñ
Temāşāya ʔudūmı oldı ʔānun
11. İdüp iclāl ü şevket ile teşrīf
Nüzūli emrine olmaḫla merhūn
12. O keştī-i girān-temkīni gör kim
Revān olmış iken çün āb-1 Ceyḫūn
13. Kemāl-i dehşetinden piş-i şehde
Tevaḫḫuf itdi nīm-sa^ʕ ātden eفزūn

14. Neheng-āsā hemān atladı baħre
Şudūr itdükde fermān-ı hümāyūn
15. Ne zevrağ aldırur seyr ile bir gün
İdince sūy-ı a^ç dāya şebihūn
16. Yeter taşdı^ç i ҡo ғayy-ı kelām it
Ki fülk-i hāmede toptolu mazmūn
17. Şürū^ç it ba^ç d-ezīn semt-i du^ç āya
Odur zirā sūħanda emr-i mesnūn
18. O şāhen-şāh-ı baħr-i cūduñ olsun
Musahħar emrine bu rub^ç -ı meskūn
19. Livā^ç -i devletin manşūr ide Hāğ
Telaffuz olına tā *kāf ile nūn*³⁴⁴
20. Yazınca hāme-i zī-bāl-i Ni^ç met
Bu beyt oldu iki tārīh-i mevzūn
21. Şeh-i baħrinūñ ^ç izz-i himmetiyle
Yemme ^ç anka-şifat süzüldi ҡalyon (H. 1162/M. 1749)

---

³⁴⁴ Kef ve nun (kūn): “O, bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız “Ol” demesi yeter. Ol dediği şey hemen olur.”, Yılmaz, age., s. 89; Bakara/ 117; Âl-i İmrân/ 47; Nahl/40.

Tārīḫ-i Bend-i Cūy-bār-ı Elṭāf-ı Sultānī

85

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Baḥr-i 'ummān-ı kerem Sultān Maḥmūdū 'ş-şiyem
Pādişāh-ı muḥterem ḥāḳān-ı İskender-tüvān
  2. Menba' -ı enhār-ı elṭāf-ı Ḥudādur der-gehi
Feyz-yāb olmaḳda dā'im mülket-i 'Oṣmāniyān
  3. Pür-ṭarāvet cūy-bār-ı 'adli ile her ṭaraf
Şüre-zār-ı dehri itdi himmetile gül-sitān
  4. Ol şehen-şāh-ı mekārim-kār-ı Ḥātem-meşrebün
Nev-be-nev sīr-āb-ı cūy-ı cūdıdur pīr ü civān
  5. Ḳahrı cārī düşmene mānende-i *seylü'l-'Arim*³⁴⁵
Luṭfi sārī hem-çü Zemzem 'āleme bī-ımtinān
- [35a]
6. Çeşme-sār-ı himmeti dehri şuwardı ser-be-ser
Oldı Reyyān cūy-bār-ı şevḳ ile ḥāḳ-ı cihān
  7. Ğarḳa-ı gufrān Süleymān Ḥān idüp şarf-ı himem
Gerçi bu āb-ı muşaffāyı bulup itmiş revān
  8. Vüs'at eyyāmında ammā eyleyüp cūş u ḥurūş
Ḳillet avānında dil-sīr olmaz idi teşne-gān

³⁴⁵ "Arim seli"; Sebe/16.

9. Lîk bu ma' nâ olup şevk-âver-i tab' -1 selef
Bulmadılar zabtı tedbîrinde rāh-1 şāygān
10. Ser-keşîde deşt ü şahrāya yine pūyān olup
Dîdeden olur iken dā'im serāb-āsā nihān
11. Hızır ilhām eyleyüp tebşîr-i tab' -1 pākine
Oldı haqqā kim delîl rāh-1 hayrāt-1 hisān
12. Bend idüp hük-m-i şeh-i devrān o āb-1 ser-keşi
Cem' olan cūlar ser-ā-pā oldı baħr-1 bîgerān
13. Baħr-1 cūdı dā'imā dünyāyı şād-āb eylesün
Tā ola mihr-i münevver 'āleme pertev-feşān
14. Sen de işrāb eyle Ni' met yaz bu beyt-i dil-keşi
Hāmeden bu iki târiħ oldı şu gibi revān
15. Çekdi mecrā-yı kemerler cūy-1 şāfîsine bend
Eyledi Sulţān Maħmūd seddin İskender-nişān (H. 1161/M. 1748)

Târiħ Berāy-1 Binā-yı Cāmi' -i Şerîf-i Şehri-yārî

86

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Mesned-ārāy-1 hilāfet iftiħār-1 saltanat
Rūħ-baħş-1 dîn-i devlet Hāzret-i Maħmūd Hān

2. Ol imāmü 'l-müslimînüñ der-geh-i iclâlini
Eylemiş Hâk kıble-gâh-ı şehri-yârân-ı cihân
3. Ol şehüñ âşâr-ı hayrâtıyla ma' mür olmada
Devr-i 'adlinde şügür-ı ser-ğad-i İslâmiyân
4. İşte ez-cümle bu zîbâ-belde-i manşüreyi
Eyledi âşâr ile ihyâ o şâh-ı Cem-nişân
5. Yapdı bir böyle mu' allâ ma' bed-i pür-nür kim
Olsa huddâmı sezâ şad-şevkle kerrübiyân
6. Habbezâ nev-ma' bed-i dil-keş binâ kim rüz u şeb
İktibâs-ı feyz-i nür itmekde mihr-i âsumân
7. Şâhibü 'l-ğayr ol şehen-şâh-ı mekârim-perverüñ
Hıfz ide zâtın hağâlardan Cenâb-ı Müste'ân

[35b]

8. Ni' metâ itmâmına tarh itdi bir târih-i hûb
Kıldı bu nev-câmi' -i pâkı binâ Maḥmûd Ḥân (H. 1159/M. 1746)

Târih-i 'İmâret-i 'Âmire Ḥazret-i Pâdişâh-ı Giti-sitân Der-Ḳurb-ı Serây-ı Cihân-bânî

87

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Şehri-yâr-ı dâd-ger hâkân-ı İskender-zâfer
Pâdişâh-ı baḥr u ber şâhen-şeh-i giti-sitân

2.   Hâzret-i Sultân Maḥmūd-ı Felâḩun-re'y kim
Oldı zâtı bâ' iş-i âsâyiş-i kevn ü mekân
3.   Ol şehûñ olmaḩda mir'ât-ı cihânda nev-be-nev
Vech-i pâkenden niçe âşâr-ı ḩayriyye ' ayân
4.   İşte ez-cümle Ayâşofiyye gibi ma'bedûñ
Kıldı eṩrâfin niçe âşâr ile cennet-nişân
5.   Mekteb ü dârü'l-kütüb dil-cû sebîl inşâd idüp
Eyledi sükkânını ğarḩ-âb-ı cûd-ı bîgerân
6.   Ba' d-ezîñ dârü'n-ni' am bünyâd idüp ol kâm-kâr
Oldı sîr iḩsânına şad-vechle pîr ü civân
7.   Mâh-ı nev şanma görince ṩâḩ-ı vâlâ ṩarḩını
Âsumân olmiş aña ḩayretle engüşt-der-dehân
8.   ḩâşılı bir böyle sultân-ı kerem-ver gelmedi
Gerçi geldi ' âleme çok pâdişâh-ı Cem-nişân
9.   ḩaḩḩ edâ-yı şükrine iḩdâr ide bu ' âlemi
Görmedük böyle veliyyü'n-ni'mete bî-imtinân
10.   Pâyidâr itsün hemân Allâh o şâh-ı ekremi
Vâye-dâr-ı ni' met-i iḩsânı olsun bende-gân

11. Didi Ni^ç met h^çār-h^çān-ı devleti tāriḥini
Dār-ı ni^ç met yaptı nev Sultān Maḥmūd-ı cihān (H. 1155/M. 1742)

Tāriḥ Berāy-ı Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmi^ç -i Ḥiṣār-ı Rūm İli

88

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1. Mesned-ārā-yı ḥilāfet zīb-i cāy-ı saltanat
Muḥtedā-yı ehl-i sūnnet Ḥazret-i Maḥmūd Ḥān
  2. Ol şeh-i dīn-perver-i zıll-ı Ḥudā kim olmada
Niçe āsar-ı müberrāt vech-i pākinden ^ç ayān
  3. Lā-cerem bu ma^ç bedi nār-ı kazā sūzān idüp
Qalmamışdı ḥiç esāsından daḥi nām u nişān
- [36a]
4. Olıcaḥ sem^ç -i hümāyūna resīde der-^ç aḥab
Bī-bedel i^ç mārın emr itdi o sultān-ı cihān
  5. Eyleyüp evvelkiden a^ç lā anı tarḥ u binā
Oldı bir nev-cāmi^ç -i pākize-i feyz-āşiyān
  6. Hem yapıldı yümñile teşrīfine şāhen-şehūñ
Böyle cāy-ı dil-nişīn ü maḥfil-i çarḥ-āsītān
  7. Resm-i ḥüb-ı dil-güşāsı bī-naẓīr olmış hele
Kim leṭāfetde olur reşk-āver-i қаşr-ı cinān

8. Haḡ hümāyūn eyleyüp bānīsi ṣāh-ı  ālemüñ
 Ömrini efzūn ide iḡbāl ü ṣānın bīgerān
9. Seyr idüp Ni  met du  ā-gūyı didi tāriḡini
Maḡfil-i zībende-cāy u mesned-i Maḡmūd Ḥān (H. 1159/M. 1746)

Tāriḡ-i Tecdīd-i Cebe-ḡāne Der-Sarāy-ı Hümāyūn

89

Fā'ılātūn Fā'ılātūn Fā'ılātūn Fā'ılūn

1.  uvvet-i ḡalb-i ḡilāfet iftiḡār-ı salṡanat
Zūr-ı bāzū-yı celādet Ḥāzret-i Maḡmūd Ḥān
2. Ol zamān ṣavlet ü Rüstem-i neberd-i  ālemüñ
Pertev-i ṣemṣīr-i āteṣ-tābıdur berḡ-i cihān
3.  ānde irsāl-i cüyüş itdiyse bā-te  yīd-i Ḥāḡ
Oldı maṣūru  l-livā ol dāver-i ḡitī-sitān
4. Himmet-i ṣāhānesin el-ḡaḡ ki iḡhār eyledi
Ġālib oldı dūṣmen-i dīne be-luḡf-ı Müste ān
5. Fetḡ u teşḡir eyledi nice bilādıla ḡilā 
Tiḡini āvīze-i  arṣ itdi ol ṣāḡib-ḡirān
6. Ol ṣeche bir saṡvet ü ṣevket  aṡā itmüş ki Ḥāḡ
Bīm-i tiḡ-i ḡahrına dūṣdi gürūh-ı dūṣmenān

7. Şimdi oldur şaf-der-i kişver-güşā-yı nām-ver
Der-gehinde kulluğıla fahr ider şad-Şahramān
8. Ol hem-sāz-ı umūr-ı dīn ü devlet kim anuñ
Fikr-i tertīb-i cüyüş u de' bi i' mār-ı cihān
9. Siyemmā dārü 's-silāh-ı ceyş-i sulţānī ki anuñ³⁴⁶
İnhidāma meylini güş itdigi demde hemān
10. Oldı fermān-ı hümāyūnı şeref-bağş-ı şudūr
Yapıla evvelkiden a' lā vü cāy-ı dil-sitān
11. Öyle dil-keş tarh n'ola eyleyüp inşā anı
Kim firāz-ı kubb-e-i vālāsı fark-ı Ferğadān
- [36b]**
12. Habbezā dārü 's-silāh-ı bī-bedel kim seyr idüp
Müjde-i nuşretle tebşir eyledi Kerrūbiyān
13. Hağ hağādan hıfz idüp ol şehri-yār-ı 'ālemi
Eyleye dā'im serir-i salţanatda kām-rān
14. Boyını bağılu bende itsün der-geh-i iqbāline
Kānde var ise gürūh-ı düşmen-i gerden-keşān
15. Ni' metā sen dağı yaz tārīh-i bālāsın anuñ
Yapdı dārü 'l-esliha ihyā idüp Maḥmūd Ḥān (H. 1157/M. 1744)

---

³⁴⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

Tārīḫ Berāy-ı Kāşr-ı Beşîr Ağa Der-Sarāy-ı Hümāyûn

90

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Hāzret-i Sultān Maḥmūd-ı ' adālet-perverün
' Ahd-i pākinde esās-ı salṭanat oldı metin
2. Kālb-i āgāhı çü beyt-i Hāḫ münevver-sāz-ı çarḫ
Der-geh-i ' adli muṭāf-ı pādişāhān-ı güzün
3. Bundan aḫdem ziver-i ser-şafḫa-i evşāf idüp
Böyle inşād eylemiş bir şā' ir-i siḫr-āferin
4. İrtifā' -i ḫadrine irmez yine medd-i başar
Mihr ü meh şīşe ' amūd-ı şubḫ olursa dūr-bin
5. Bāğçe-i ḫāşş-ı letāfet-iḫtişāşından o şeh
İntihāb idüp bu cāyı itdi firdevs-i berin
6. Ṭab' -ı maṭbū' -ı hümāyūnıla ṭarḫ u resm idüp
Yapdı nādīde niçe kāşāne vü kāḫ-ı bihin
7. Her biri ḫüsn-i nezāketde letāfet-baḫş olup
Oldı bir manzūme-i şeh-beyt-i pāk u nev-zemin
8. Sāḫasında berḫ urur envār-ı şevḫ-i inbisāt
Her nişimen-gāh-ı zībāsı birer faşş-ı nigin

9. Niçe hem-seng ü mümâşil ola aşr-ı il-sütün
Her  imâd-ı aşrı zîrâ hem-ser-i ar-ı berîn
10. Her nihâl-i nev-resânı gülşeninde şaf-be-şaf
Dest-i bestedür kemer-mânend-i hür-ı meh-cebîn
11. Ol fera-bahşâ-sarây-ı haşdan taşîş idüp
Eyledi inşâd u ihyâ ol şehen-şâh-ı güzîn
12. Kim ola dârü's-sa âde mesnedin tezyîn iden
Bendesi Beşîr Aa ol cây-ı ra nâda mekîn
13. Öyle aay-ı şadâat-kâr kim emşâlini
Görmemiş devr ideli eşm-i sipihr-i ârümîn
- [37a]
14. Ma rifet-pîşe hûner-endîşe naad-ı zamân
Kim odur hikmet-şinâs-ı  al-ı kül dâniş-arîn
15. Şîve-i hûsn-attı dil-dâdesi şey ile şebâb
Şâhid-i  irfân der-i cûdında  abd-ı kem-terîn
16. Her kemâl ü ma rifetde fâ'ıu'l-arândur
Sâye-i şehde İlâhî ola dâ'im kâm-bîn
17. Öyle dil-keş oldu bu zîbâ-maall-i bî-bedel
Pertev-endâz olsa şâyân zıll-ı Rabbü'l- Âlemîn

18. Ni' met-āsā bāz idüp revzenleri dest-i du' ā
Böyle eyler ilticā ihlāş ile her ān u ĩn
19. Pür-ziyā itsün Hūdā nüzhet-sarāy-ı şevketin
Görmesün şab' ı keder olsun haşālardan emĭn
20. Eyleyüp zĭb-i serĭr-i salţanat iķbālile
Eyleye bünyān-ı 'ömr ü devletin dā'im raşĭn
21. Ni' metā vech-i cemĭl ile didi tārĭhini
Mesned-i dārü's-sa'āde cılve-gāh-ı nev-zemĭn (H. 1161/M. 1748)

Tārĭh-i Kaşr-ı Hümāyün-ı Bĭ-Bahāne Der-Ma' müre-i Topĥāne

91

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Hāzret-i Sulţān Maĥmūd-ı maĥazi-pişenüñ
Eyledi şit ü şadā-yı 'adli çarĥı pür-ţanĭn
2. Devletinde topcıyan ocaĥı ābādan olup
Hem yapıldı böyle zĭbā iki cāy-ı nev-zemĭn
3. Hābbezā cāy-ı temāşā-gāh kim vaķt dökem
Eyleye seyrān içün teşrĭf o sulţān-ı güzĭn
4. Ni' metā taĥsĭn birle didi tārĭhin anuñ
Bĭ-bedel cāy-ı mu' allā çarĥ-ı zĭbā şeh-nişĭn (H. 1156/M. 1743)

Tārīḫ Berāy-ı Oḡa-yı Mütevellī Der-‘ İmāret-i ‘ Āmire

92

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Vākıf-ı dārü ’n-ni‘ am Sulṭān Maḥmūd-ı kerīm
Her cihetden oldı sīr iḥsānına ḥalk-ı cihān

2. Fātiḫūñ manzūme-i evḳāfını āṣār ile
Eyledi tezyīl o sulṭān-ı kerīm-i nükte-dān

[37b]

3. Żābiṭān-ı vaḳf için ez-cümle bünyād eyledi
Böyle bir kāṣāne-i vālā der-i çarḫ-āsītān

4. Ḥabbezā kāṣāne-i zībende kim şāyestedür
Olsa gül-miḫ-i dür-i iclāli māh-ı āsumān

5. Ṭarḫı dil-keş resmi ğayet dil-niṣīn olmış hele
Kim leṭāfetde nazīr olmaz āña ki ḳaşr-ı cinān

6. Bāni-i ḥayr ol şehen-şāh-ı mu‘ allā-mesnedi
Pāyidār itsün maḳāmında Cenāb-ı Müste‘ ān

7. Ni‘ metā ṭarḫ itdi yek-tā mıṣra‘ -ı tārīḫini
Bu oḡa dīvān-ı vaḳfa şāh-beyt aldı hemān (H. 1155/M. 1742)

Tārīḫ-i Tadrīs-i Mīrān-ı Mükrimān-ı Vahhāb Efendi vü ‘Abdu’r-raḥmān Efendi

93

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Hān-ı Maḥmūd-ı ‘adālet-piṣe
Şeh-i zī-şān u güzīn-i devrān
2. Kām-ver eyledi her bendesini
‘Ālemi gül gibi kıldı ḥandān
3. İşte ez-cümle bu maḥdumānı
Medrese eyleyüp itdi şādān
4. Dāḥil-i buḫ‘a-i kām ola ebed
Olalar zīver-i bezm-i ‘irfān
5. Qalbini her birisi vālidinün
İtdi bu şevḳle mihr-i raḥşān
6. Ni‘metā şebt idelüm tāriḫin
Qılalum biz daḫi bu beyti ‘ayān
7. Müjde bādā ki müderris oldı
Mīr-i Vahhāb ile ‘Abdu’r-raḥmān (H. 1159/M. 1746)

ḤARFÜ'L-VÂV

Târîḫ-i Bend-i Dil-Pesend-i Ḥazret-i Şehri-yârî

94

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Çeşme-sâr-ı merḥamet Sulṭân Maḥmûduñ müdâm
Der-gehine itmede şâhân-ı 'âlem ser-fürû
  2. Böyle sîr-âb-ı 'inâyet olmaz idi her taraf
Vâkıf-ı aḥvâl-i dünyâ olmasaydı mü-be-mû
- [38a]
3. Gördi kim ser-şârdur ḥavz-ı 'aṭâ vü himmeti
Şanma mihr ü meh felek şunar tehî iki sebû
  4. Cüy-bâr-ı ḥayr u iḥsânı tutardı 'âlemi
Yapmasa bu ṭâq-ı bendi ol ḥıdîv-i nîk-ḥû
  5. Ğarḳa-i ğufrân Süleymân Ḥân himmet şarf idüp
Olmış aşḥâb-ı ḥisân u ḥayra gerçi âb-ı rû
  6. Böyle şâhib-ḥayr-ı cârî pâdişâhı görmedi
Eyleyen ezber selef târîḫini mânend-i şu
  7. Neşr için âfâḳa Ni' met söyledi târîḫini
End-bend itdi bu bend âb-ı ḥayâtı sū-be-sū (H. 1161/M. 1748)

ḤARFÜ'L-HÂ

Tārīḥ-i Sāl-i Bâ-Sitāyiş-i Şehen-şâh-ı Maḥmûdü'l-Ḥişâl

95

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Yine tecdîd idüp menşûr-ı sâli münşi-i taqđîr
Meh n'ola çeküp tuğrâ-yı ğarrâ-yı zer-endûda³⁴⁷
2. İder ḥayra delâlet evvel sâl ile nev-rûzuñ
Teşâdüf itmesi taḥvîlinüñ ol mâh-ı mes'ûda
3. Hilâl-i sâl-i nev zan itme bir Bercîs-i felek şimdi
Yazar taḥvîm-i nev zer-kilk ile Sulţân Maḥmûda
4. O ḥurşîd-i cihân ol âfitâb-ı 'âlem-ârânuñ
Zîlâl-ı şefkati olmağdadur âfâka memdüde
5. Yegâne dâver-i devrân ki mir'ât-ı cihân içre
Felek devr ideli olmuş degül emşâli meşhûde
6. Olur âşâr-ı yümn-i himmetile ol cihân-bânuñ
Zamân-ı 'adl u dâd-ı devletinde 'âlem âsûde
7. O Zü'l-ḳarneyn-i 'aşruñ berr ü bahre ḥükmi cârîdür
Der-i bî-dâd-ı Ye'cûc-ı fiten devrinde mesdüde

---

³⁴⁷ Bu mısraın vezni bozuktur.

8. O rütbe kevkeb-i iḳbāli ‘ālīdür o sulṭānuñ
Sezā ṣāhān-ı ‘ālem olsa der-gāhında fersūde
9. Yeter taṣdı‘ idersin ṭayy-ı ṭūmār-ı sūḥan it kim
O ṣāh-ı emcedüñ evṣāfi zīrā ğayr-ı maḥdūda
10. Hemān her sāl u māh iḳbāl ü ṣevketle olup dā’im
Muvaffaḳ ola ḥüsn-i re’y ile tevfiḳ-i Ma’būda
11. Didi tebrīk idüp tāriḥini Ni’ met du’ā-gūyı
- [38b] Hümāyūn eyleye nev-sālı Mevlā Ḥān-ı Maḥmūda (H. 1154/M. 1741)

Tāriḥ-i Kitāb-ḥāne-i Ḥazret-i Pādiṣāh-ı Devrān Der-Ḳurb-ı Ebü’l-Feth-i Sulṭān

Meḥmed Ḥān

96

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün

1. Şeh-i çarḥ-āsītān Sulṭān Maḥmūd Ḥān-ı dārā-der
Sezā ṣāhān-ı ‘ālem olsa der-gāhında ruḥ-sūde
2. Mişāl-i pertev-i ḥurşīd-i dehre ol cihān-bānuñ
Zılāl-ı ṣevketi günden güne olmaḳda memdūde
3. Ḥuşūşā ol şeh-i ‘ālī-himem ecdādı ṣāhānuñ
Olup āṣārımı iḥyāda maḫhar ‘avn-ı Ma’būda
4. Ebü’l-fethüñ niçe mevḳufe zībā-nüşhası ḳalmıṣ
Perişān ṭāḳ-ı nisyān içre kim ḥār u ḥas ālūde

5. Olup vâkıf o şâh-ı ekmele ihyâ-yı ‘ulûm itdi
Ki yapıdı böyle bir dârü’l-kütüb bu cây-ı behbûda
6. İdüp gencîne-i hâşşından ez-cümle kütüb ihsân
Derûnında ki her fenden ola bir nüsha mevcûda
7. Hülâsâ bî-bedel dârü’l-kitâb-ı nev-zemîn oldı
Ki mir’ât-ı cihânda olmamış eşbâhı mevcûda
8. Hemân zât-ı hümayûnuñ viķaye eyleyüp Allâh
‘İnâyet eyleye ecr-i cezîl ol şâh-ı zî-cûda
9. ‘Uṭârid ṭâķ-ı çarķa yazdı böyle Ni‘ metâ târiḫ
Zihî dârü’l-kütüb mes’ûd ola Sulṭân Maḫmûda (H. 1155/M. 1742)

Târiḫ-i Kaşr-ı Hümayûn Der-Bâgçe-i Ağay-ı Dârü’s-sa‘âde

97

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Şehen-şâh-ı cihân Sulṭân Maḫmûd-ı felek-der-gâh
Fürûğ-ı şevket ü iclâli ğâlib mihr-i raḫşâna
2. Yegâne pâdişâh-ı ‘âlem ü şâhen-şeh-i devrân
Nazîri gelmedi gelmez bu çâr-erkân-ı imkâna
3. Ne şâhen-şeh-i mühim-sâz umûr-ı dîn ü devlet kim
Mukârindür hemîşe yümnlü tevfiķ-i Yezdâna

4. Zihî tevfiķ ü te'yîd-i İlâhî kim murâd üzre
Olup aĥkâmı cârî virdi şüret emr-i Īrana
5. Cihân 'îd üzre 'îd itdi ne'îd bir beşâretle
Berîd-i müjde-res ħar' eyledükde güş-ı iz' âna
6. Hezârân şükr ü minnet 'ahd-i 'adlinde olup âbâd
Müceddid-sâz-ı bünyân oldı el-ĥaķ köhne-eyvâna

[39a]

7. Ĥuşûşâ bâgçe-i ĥâşşında bu cây-ı feraĥ-zânuñ
Hevâsı ĥoş gelüp ħab' -ı hümâyûn-ı cihân-bâna
8. Kemâl-i raĥbetinden ĥüsn-i tertîb-i dil-ârâsın
İĥâle itmekile bendesi aĥa-yı zî-şâna
9. O dâna-dil daĥi tezyîñ idüp ol behcet-efzâyı
Leĥâfetde ĥased-fermâdur el-ĥaķ baĥ-ı Rığvâna
10. Ümîd-i maķdem-i feyz-âverile ol cihân-bânuñ
Yeñiden ħarĥ olındı böyle bir ĥaşr-ı mülük-âne
11. Ne ĥaşr ol ĥüsn-i ħarĥ-ı ĥâlet-efzâ-yı dil-ârâsı
Neşâĥ u inbisâĥ ilkâ ider nazzâre-sencâna
12. Leĥâfet şâhid-i iķbâline ez-cân u dil ĥayrân
Çerâĥ-ı meclis-i iclâline ĥurşîd pervâne

13. Muşaffā āb-1 şādurvānı hem-çün Kevşer-i cennet
Müsel sel sebīli ğıbtā-fermā āb-1 hayvāna
14. Muṭābık ṭāq-1 eyvān-1 deri ebrū-yı havrāya
Müşābih her sūtūnı bir ḳad-1 bālā-yı ḥübāna
15. Dinilse nāmına ḳaşr-1 sürūr el-ḫaḳ ki ber-cādur
Teşādūf itdi bünyādı sürūr u şevḳ-i devrāna
16. Ḥulāşa ṭarḫı zībā resmi daḫi dil-keş ü bālā
Nuḳūşı bī-bahā ṭarḫ-1 güzīni cümle şāhāna
17. Hemān mes'ūd olup zāt-1 hümāyūn-1 cihān-dārı
Emānet eyledüm ḫıfz-1 Cenāb-1 Ḥayy-1 Sübhāna
18. Şeref-baḫş-1 ḳudūm olduḳda iḳbāl ü sa'ādetle
Tevāfuḳ eyleye her dem hevāsı ṭab' -1 sulṭāna
19. Didi itmāmını gūş eyleyüp Ni' met du' ā-gūyı
Bu beyt ile iki tāriḫ-i ğarrā-yı belīġ-āne
20. Zihī ḳaşr-1 feraḫ-cāy u mu' allā-ṭarḫ u nev-īcād
Ḥudā sa' d eyleye Sulṭān Maḫmūd-1 cihān-bāna (H. 1159/M. 1746)

ḤARFÜ'L-YÂ

Târîḫ-i Tecdîd-i Maḥzen Der-Tersâne-i 'Âmire

98

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Yem-i himem Sulṭân Maḥmûd-ı mekârim-perverüñ
Der-geh-i vâlâsıdur cûd u ' inâyet ma' deni
2. Ol cihân-gîr-i zafer-yâver ḥıdîvüñ kim sezâ
Büse-gâh-ı şehri-yârân olsa zeyl-i dâmeni
3. Şevket ü dârâtına nazarla Dârâ der-be-der
Cûdına nisbetle Ḥâtem bî-nevâ şahs-ı denî
4. Feyz-i luṭfi terbiyet-baḥş-ı nevâziş olsa ger
Pür-ṭarâvet gülşen-i firdevs iderdi küllheni
5. Lîk bād-ı saṭvet-i ḳahrı eger olsa vezân
Küllhen-i pür-sûz-ı nirân eyler idi gülşeni
6. Oldı bādî şevḳ-i cünd-i nuşret-âyine yine
Ṭoṭtolu nâr-ı ḥasedle düşmenüñ fülk-i teni
7. İşte ez-cümle mühimmât-ı donanma ḥıfzına
Eylemişlerdi mu' ayyen bu maḥall-i nāmını
8. İndirâsa şüret-i meylin o İskender-nihâd
Pür-ḡubâr oldı görüp mir 'ât-ı ṭab' -ı rüşeni

9. Eyleyüp tecdīd yine emr-i hümāyūnı şudūr
Bī-tevaḳḳuf ṭarḥ-ı nevle itdiler inşā anı
10. Ḥabbezā ṭarḥ-ı güzīn ü dil-güşā kim ṭāḳınuñ
Nüh-ḳıbāb-ı künbed-i gerdünıla bir dāmeni
11. Lenger-endāz-ı yem-i reşk eyleyüp Mānī-şıfat
Resm-i ḥübı ğarḳ-ı baḥr-i ḥayret eyler Erjeni³⁴⁸
12. Öyle istiḥkām virmiş aña mi' mār-ı ḥıred
Var mı görmiş böyle 'ālī-ṭarḥ u resm-i aḥseni
13. Öyle tanzīm eyledi tersāne-i ma' mūresin
Ṭaldı baḥr-ı yem-i cāna seyr idince düşmeni
14. Ḥāşılı emr-i cihāda himmetile ol şehūñ
Şudadur zevraḳ-çe-i ümmīd-i a' dā yelkeni
15. Ḳafiye teng oldu Ni' met ba' d-ezīn eyle du' ā
Şi' r ü inşāda odur cümle kelāmuñ ehveni
16. Ḥaḳ ḥaṭādan ḥıfz idüp şāhen-şehi dā'im ola
Nām u şān u fetḥ ü nuşret der-gehine mübtenī
17. Baḥr u berde hem livā'ü'l-ḥamdini manşūr idüp
Ola maḳḥūr u müdemmer her ṭarafda düşmeni

³⁴⁸ “Erjeng” olarak yazılması gereken kelime vezingereği “Erjen” şeklinde yazılmıştır.

18. Ni' metā itmāmına yaz böyle bir tārīḥ-i ḥūb
 ' İzle Sultān Maḥmūd yaptı bu nev maḥzeni (H. 1160/M. 1747)

[40a]

Tārīḥ-i Maḥfil-i Hümāyūn Der-Cāmi' -i Şerīf-i Maḥmūd Paşay-ı Velī

99

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Maḥfil-ārā-yı ḥilāfet zīb-baḥş-ı salṭanat
 Muḳtedā-yı ehl-i sünnet Ḥān Maḥmūd-ı Velī
2. Ol şehen-şāh-ı hünere-senc-i ma' ārif-perverün
 Himmet-i vālāsı ḥal eyler umūr-ı müşkili
3. Bu Velī Maḥmūd Paşa cāmi' -i pür-nūrına
 Eyleyüp raġbet teveccüh eyledi ṭab' u dili
4. Ḥaḳ mübārek eyleyüp zāt-ı hümāyūnuñ hemān
 Ḥıfz ide dā'im ḥaṭādan vire ' ömr-i aṭveli
5. Tā ki ḥurşid-i felek tenvīr-sāz-ı dehr ola
 Mihr-i zātıla ola aḳṭār-ı ' ālem müncele
6. Ṭarḥı ğayet ḥūb u resmi bī-bedel olmış meger
 Anı tanzīr ide dehrün kec-nigāh u aḥveli
7. Bir güzel tārīḥ nev-peydā çıkar eyleye ḥisāb³⁴⁹
 Ni' metā itmāmına bu beyt-i pāk-ı ekmeli

³⁴⁹ Bu mısraın vezni bozuktur.

8. Buldı zībā maḥfil Sulṭān Maḥmūdıla zīb
Cāmi‘ -i pākīze-i Maḥmūd Paşay-ı Velī (H. 1158/M. 1745)

Tārīḫ-i Tecdīd-i Cāmi‘ -i Şerīf-i alender-hāne

100

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. azret-i Sulṭān Maḥmūd-ı mekārım-pervere
a BeşİR Ağa gibi bir bende i‘ tā eyledi
2. Ya‘ ni kim dārü ‘-sa‘ āde mesned-i vālāsımı
İdeli teşrif luḫfi çok dil ihyā eyledi
3. İşte ez-cümle arābe meylini bu cāmi‘ üñ
Güş idüp evvelkiden pākīze inşā eyledi
4. Oldı el-a öyle ābādan ki cīrānı degül
Anda bir secde-i alender-i ayr-vālā eyledi³⁵⁰
5. Vire a bānīsine ecr-i cezīl lā-yu‘ ad
Kim dil-i āgāhımı ayrāta me ‘vā eyledi
6. Cevherin şarf eyleyüp Ni‘ met du‘ ā-gūyı daḫı
Böyle beyt-i pāk ile tārīḫin imlā eyledi
7. Nāzır-ı Beytü ‘l-arem BeşİR Ağa ihlāş ile
Bu mu‘ allā ma‘ bedi tecdīd ü ihyā eyledi (H. 1160/M. 1747)

³⁵⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

[40b]

Tārīḥ Berāy-ı Kaşr-ı Keḥudā-yı Şadr-ı ‘Ālī Pīr Muştafa Ağa

101

Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün

1. Cenāb-ı keḥudā-yı şadr-ı ‘ālī-i kerem-perver
Ki mebnā-yı şeref hem-nām-ı Faḥrū’l-Mürselīn oldı
2. Olaldan yümnile ol mesned-i vālāya zīb-efzā
Ki zāt-ı bī-naẓīri revnaḳ-ı dīn-i mübīn oldı
3. Virüp ḥükmin o şadruñ şimdi el-ḥaḳ buldı istiḥkām
Esās-ı devlet ü iḳbāli gitdükce metīn oldı
4. Yapıldı ḥüsn-i ḥulḳ-ı āfiyetle çok dil-i virān
Nevāzişle feraḥ-baḥşāy her ḳalb-i ḥazīn oldı
5. Ḥuşūşā bu maḥall-i dil-güşā olmış iken sūzān
İdüp i‘ mārā himmet bir sarāy-ı dil-nişīn oldı
6. Zihī devlet-sarāy-ı bī-bedel kim ṭarḥ-ı maṭbū‘
Ser-ā-pā dil-keş-i ḥāṭır-güşā cāy-ı güzīn oldı
7. Anuñ her beyt-i müsteşnāsı bir kaşr-ı feraḥ ammā
Bu kaşr ol cāya bir beytü’l-kaşad-ı nev-zemīn oldı
8. Yaḥūd baḥr-ı leṭāfetden ḥurūc itmiş şadefdür kim
Bu kaşr-ı nev āña yek-dāne-i dür-i şemīn oldı

9. Ne aşr ol sdde-i rif' at-me 'bı sha-i devlet
Ki her bir Őuffesi maşre-i ' izzet-arn oldu
10. Ruhm-ı havznuñ her ıı' ası bir gevher-i n-yb
MuŐanna' resmle mnende-i faşŞ-ı nign oldu
11. Ya ol havz-ı lefet-başnuñ b-ı muŐaffsı
 havz-ı Kevşer-i ' ayn u  Őr  engebn oldu
12. Ne aşr ol sha-i behcet-fezsı ravza-i cennet
Fez-yı dil-keşi reşk-ver-i hld-i bern oldu
13. TemŐ eyleyp Ni' met didi tasn ile trh
Be-ch-ı Muştafa bu aşr-ı zb dil-niŐn oldu (H. 1153/M. 1740)

Trh-i Hne-i Nev-Bin-yı Kethd-yı Şadr-ı ' l Pr Muştafa Aa

102

F'iltn F'iltn F'iltn F'iln

1. Nm-daŐ-ı far-i ' lem kethd-yı muterem
Hsn-i hlıla Hd ' lemde mezkr eyledi
2. Hdmet-i m' mre-i devletde bir vaf-ı rz
Sa' y ile madmı Őhib-Őadrı meŐkr eyledi
3. Lufila bir rtbe celb itdi ulb-ı nssı kim
Pr  bernyı Ően-hnde mecbr eyledi

4. Hâşılı eṭvâr-ı memdûhı o kân-ı fiṭnatuñ
Gevher-i nâ-yâb-veş maḥsûd u manzûr eyledi
5. Hafız Allâh zâtını el-‘aynû Hâḫdan şübhesiz
Hıfz için taḫrîḫ-i emvâlile mestûr eyledi
6. Mâ-melek ḫaydıla sûzân olmayup ammâ dilüñ
Bu sarây-ı müste‘âruñ fikri maḫrûr eyledi
7. Lîk şâhen-şâh-ı dârâdur midâd-ı cûdıla
ḫaṭ keşîde eyleyüp i‘ṭâ’-i menşûr eyledi
8. ‘Arşasın temlîk idüp ol pâdişâh-ı yem-himem
Sûzişin itfâ derûnın şâd u mesrûr eyledi
9. Şadr-ı ‘âlî-i kerem-perver daḫi ber-vefḫ-i ḫaṭ
Neşve-yâb-ı şevḫ olup i‘ṭâ’-i menşûr eyledi
10. Ol ḫidîv-i bende-perver âşaf-ı vâlâ-güher
Tesliyet-baḫşâ hemân i‘mâre ma‘mûr eyledi
11. İmtişâl-i emr idüp ol dâver-i ‘âlî-himem
Ṭarḫ u inşâsında el-ḫaḫ şarf-ı maḫdûr eyledi
12. Yapdı bir böyle sarây dil-güşâ ni‘amü’l-bedel
Kim gören dârü’l-ḫarâr-ı ḫuldı mehcûr eyledi

13. Kilk-i naqqaş-ı hüner bir rütbe tezyîñ itdi kim
Tâq-ı zerrîn-kârını reşk-âver-i ħür eyledi
14. Mû-şikâfân seyr idüp naqqş u nigârın didiler
Şân-ı Bihzâdı bu resm-i tâze meksûr eyledi
15. Mâhı gülmîĥ-i der-i iclâl ü iĥbâl eyleyüp
Çarĥ-ı mihri revzeninde câm-ı billûr eyledi
16. Ĥaĥ mübârek eyleye teşrif idüp iĥbâlile
Zâtı ol cây-ı sürûr-efzâ-yı pür-nûr eyledi
17. Cevherî Ni‘ met didüm târiĥ-i itmâmın anuñ
Muştafâ Aĥa bu zîbâ câyı ma‘ mûr eyledi (H. 1153/M. 1740)

KIT'ALAR

[41b]

MUĞAŦŦA‘ ĀT

Kıt‘ a

1

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Kim baqar cām-ı Cem ü āyīne-i İskendere
 Var iken ‘ālem-nümā bir böyle mir‘āt-ı şafā
 Rū-nümā olsa derūnından n’ola esrār-ı dil
 Kim nigāh-endāz ola aña şeh-i kişver-güşā

Kıt‘ a

2

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

İki mir‘āt-ı mücellā kim olup zīb-i cidār
 Biri nūr-ı mäh biri pertev-i mihr-i semā
 Yok haṭā itdūñ felekde belki hūrşid ü qamer
 ‘Aksidür ol iki mir‘ātūñ kim olmuş rū-nümā

Kıt‘ a

3

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Şeref-baḥş-ı hümāyün ile bu cāy-ı feraḥ-efzā
 Qadem-būs-ı sa‘ādet olmuş idi gerçi kim ammā
 Bu dem ḥālet-fezā-yı şevk-i teşrīf-i cihān-dārī
 Şafā-baḥşā olup nūr-ı ‘alī nevr eyledi ḥaḳḳā

ꞐıꞐ a

4

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

H̄abbezā mir'āt-ı 'ālem-tāb kim şubḥ u mesā

İꞓtibās-ı feyz-i nūr itmekde andan āfitāb

Nūr-pāş olsa 'aceb mi ber ü baḥre pertevi

Oldı şāyān nigāh-ı ḥüsrev-i gerdün-Cenāb

ꞐıꞐ a

5

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Şeref-yāb-ı kudüm-ı şehri-yār-ı mesned-i şevket

Olaldan oldı sāḥil-ḥānemüz ma'mure-i zīnet

N'ola teşrīf-i iḳbāl-i hümāyün ile kesb itse

Bu dem şevḳ-i cedīd-i 'izz ü şādı māye-i behcet

BEYİTLER

EBYÂT

Beyt

1

*Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün*Beşşir el-bābe kudüm sulţāninā³⁵¹Kad şara ʿl-beytü maqaman Maḥmūdan³⁵²

Beyt

2

*Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün*Fede‘ ā şarirü ʿl-bāb bi ʿl-yümn ilā sulţāninā³⁵³Mübeşşir-i emn-i daḥl-i beyte *kāne āminā*³⁵⁴

Beyt

3

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Bu sāḥil-ḥāne teşrif-i hümayün ile ser-tā-pā

Açıldı gül gibi ma‘ mūr olup her cāy-ı rüḥ-efzā

Beyt

4

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Kābudan bir kadem ayrılma ey yümn-i feraḥ-efzā

Ki va‘ d itdi saña teşrifüñ ol şāh-ı melek-simā

³⁵¹ “Sultanımızın gelişini kalplere müjdele.”³⁵² “Bu ev övülen bir makam oldu.”³⁵³ “Kapının bekçisi sultanımızı çağırdı.”³⁵⁴ “Ve men dahalehu kāne āminân(āminâ)”: “Oraya kim girerse güven içinde olur”; Âl-i İmrân/ 97.

Beyt

5

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Der-i şāh-ı cihāndan bir qadem dūr olma kim zīrā

Yine qapu saña açıldı ey yümn-i feraḥ-efzā

Beyt

6

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu mir'āt-ı mücellāyı mişāl-i sāgar-ı minā

Gören dillerde qalmaz jeng-i gam gerd-i keder aşlā

Beyt

7

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

'Arşā teşbīhi bu qaşr-ı bī-'adilün nārevā

Farqı gerdün ile *mā-beyne 'ş-Süreyyā ve 'ş-şerā*³⁵⁵**Beyt**

8

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

'Adīlin görmedi çün çeşm-i dünyā

Bu bābı eylesün bārī temāşā

---

³⁵⁵ "Aralarında yerle gök kadar fark vardır."

Beyt

9

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Lāne-i ' anka bu zerrīn-ṭāḳ-ı bāb

Ka' bene yüz sürse lāyık āfitāb

Beyt

10

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bahār-istān-ı şevḳı kıl-ı ḳudret eyledi tertīb

Dü bāb-ı beytine ser-*sūre-i Kevser*³⁵⁶ idüp tezhīb

[42b]

Beyt

11

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Būs-ı der-gāh-ı şeh-i ' ālem olunca terbiyet

Eyledi mevce-i deryā biri birin ta' ḳīb

Beyt

12

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

İki der-bān oldı bu der-gehde māh u āfitāb

Oldı zīrā maḳdem-i şāhen-şehīden behre-yāb

---

³⁵⁶ Kevser Sûresi.

Beyt

13

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ṭāk-ı ebrü-yı dil-ārādur bu bāb

Seyr iden olsa sezādur kām-yāb

Beyt

14

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Eylese nāziş n’ola āfāka rif’atle bu bāb

Rüz u şeb der-bānıdur nevbetle mäh u āfitāb

Beyt

15

*Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*Görüp bu ṭāk-ı bülendi didi o *ulü’l-elbāb*³⁵⁷

Olur mı aña mu‘ādil sipihr-i heft-ķıbāb

Beyt

16

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Melce’-i yümn ü sa‘ādet olsa lāyıķdur bu bāb

Her maħalli cilve-gāh-ı pādişāh-ı Cem-cenāb

---

³⁵⁷ Bu mısram vezni bozuktur. “Ulü’l-elbāb”: “*Akıllı sahipleri, akıllı kimseler*”; Yılmaz, *age.*, s. 156; Āl-i İmrân/ 190; Bakara/ 179, 269.

Beyt

17

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

Bahtuñ açılır gül gibi ey kaçır-ı letâfet

Basduqça kadem pâdişeh-i mülk-i melâhat

Beyt

18

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

Bu bâb olsun hemîşe burc-ı devlet

Virüp hem-vâre fer hürşid-i şevket

Beyt

19

Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'lün

Cilve-gâh ile ebed pâdişeh-i 'âlem-süd

Zînet-i cennet ola tâ ki maqâm-ı Maḥmūd

Beyt

20

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu kaçır-ı dil-nişînüñ ḥüsn-i evşâfın idüp ta' dâd

Ḥüseynî perdesiyledir şarîr-i bâbı 'izzet-bâd

[43a] Beyt

21

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Böyle bu bāb itdi şaririn bedīd

Şabbeḥaka ‘llāhu şabāḥe ‘s-sa‘īd³⁵⁸

Beyt

22

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Bu bābuñ ṭāḳı ebrū-yı dil-ārā-veş mürettebdür

Zemīni gevher-i baḥr-ı leṭāfetle leb-ā-lebdür

Beyt

23

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Degül bābuñ şariri murğ-ı ḳudsi-i mübārek-bād

Ḳanad açup ḳudüm-ı pādişāh için ider feryād

Beyt

24

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Bu bābuñ ṭāḳı şāyāndur olursa ‘arşla hem-ser

Şeref-baḥş-ı ḳudüm oldı aña sulṭān-ı Dārā-der

---

³⁵⁸ “Allah sizi mutlu bir sabaha eriştirsın” anlamında bir dua cümlesidir.

Beyt

25

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu bābın mışra'ını maṭla' -1 ŧeh-beyt-i ğarrādur

Ki mazmūnı kudūm-ı pādiŧāh-ı 'ālem-ārādur

Beyt

26

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Bu bāba pās-bān kerrūbiyāndur

Ki pertev-baḧŧ olan ḳuṭb-ı zamāndur

Beyt

27

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Zihī kāŧāne-i behcet-nümā üstādına ŧābāŧ

Ki olmiŧ der-geh-i devlet-meābında ŧabā ferrāŧ

Beyt

28

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Baḧtı açılŧa ğüni ṭoğŧa bu ḳaŧruñ lāyık

Bābınuñ mışra'ıdur maṭla' -1 ŧubḧ-ı ŧādık

Beyt

29

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Zemīninden bu bāb-ı dil-güşānuñ

Nazar kııl āşiyānına hümānuñ

[43b]

Beyt

30

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Şeref-bağş-ı kudüm ol şevket ile ey şeh-i iclāl

Sa' ādet perde-dāruñdur biver bi'l-yümnü ve'l-iqbāl

Beyt

31

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Derūn-ı kaşra teşrif ise kaşduñ ey şeh-i iclāl

Sa' ādet perde-dāruñdur biver bi'l-'izz ü ve'l-iqbāl

Beyt

32

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Kitābe olsa sezā zir-i tākına bu me'āl

Dü-ħalka-i der-i şehdür devām-ı devlete dāl

Beyt

33

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Mih̄r ü mehdür pās-bān-1 bāb-1 sulṭān-1 cihān

Muntazırlar yüm̄n-i teşrīfine rūzān u şebān

Beyt

34

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Rūşenā olmazdı tā böyle bu ıaşır-1 nev-zemīn

Nūr-baḥşā-yı teveccüh olmasa şāh-1 güzīn

Beyt

35

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün

Hümā lāne iderdi ṭāḳ-1 bābın

Resīde itse med-i perr-i tābın

Beyt

36

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Olmasaydı āb u tāb-1 beyt-i şevketden nişān

Pādişāh-1 ‘āleme olmazdı bu nev-cā mekān

Beyt

37

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Kâş der-bānı olaydum dir idi Fağfür-ı Çîn

Olsa düş çeşmi kâşîli bu kaşr-ı dil-nişîn

Beyt

38

Mef'ülü Mefā'īlū Mefā'īlū Fe'ülün

İtdükçe çemen-zâr-ı hümâyünını seyrân

Gül-gonçe-i şevket ola gül-hânedede handân

Beyt

39

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

Bu der-gâh-ı mu'allâ tāk-ı dil-cū

Güşâde-sîne şüh-ı çâr-ebrū

[44a]**Beyt**

40

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Bu kaşr-ı dil-güşānuñ hüsni tertibi nişāb üzre

Muşavver nüshā-i nev-gül-sitāndur iki bāb üzre

Beyt

41

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Mişli nādide bu kaçruñ dir idüm dünyāda
 Görmesem ' aksini ger āyine-i deryāda

Beyt

42

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

' Aceb midür şayıl̄sa üstüñān-ı sīne-i şāne
 Kıl üzre qaldı cānı tā görünce dest-i sulṭāna

Beyt

43

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Oldı şāyeste kef-i pādīşeh-i zī-şāna
 Şevkle ' uq̄de-güşā olsa ' aceb mi şāne

Beyt

44

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'lün

Meh-i nevden idüp āmāde felek zer-şāne
 Şundı dest-i kerem-i pādīşeh-i zī-şāna

Beyt

45

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘lün

Ser-mū resmine yok kıl müferrih şāne

İde mes‘ūd Hūdā pādişeh-i zī-şāna

Beyt

46

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘lün

Mū-be-mū tarhı güzel resmi muhayyel şāne

Olsa şāyān u sezā pādişeh-i zī-şāna

Beyt

47

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

Sebeb-i sine-çākī-i şāne

Gireyim dir kef-i cihān-bāna

Beyt

48

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

Bu bāb-ı dil-güşānuñ mışra‘ ını

Bağılsa bāl-i murğ-ı feyzüñ ‘aynı

[44b] Beyt

49

Mefā 'īlün Mefā 'īlün Mefā 'īlün Mefā 'īlün

Müşerref eyledikçe gāhi kaçır-ı dil-ārāyı

Revā sultān-ı 'ālem eylese der-bān Dārāyı

EK-1

GAZELLER³⁵⁹

1

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Dil fikr (ü) zıkr-i la' l-i leb-i cân-fezâdadur
Hâtır hevây-ı zevk-i mey-i dil-güşâdadur
2. Ümîd-i bûs-ı pây-ı hayâl-i nigârıyla³⁶⁰
Rûy-ı niyâz maqdem-i şâh-ı recâdadur
3. Pâ-beste-i kemend-i hevesdür egerçi dil
Ser-hâk-ı âsitâne-i luğf-ı Hudâdadur
4. Ben şeh-süvâr-ı 'arşa-i feyz-i belâgatum
A' dâ semend-i tab'um öñinde piyâdedür
5. Ni' met celâl-i dîde-i 'aql-ı suhan-verân
Seyr-i cemâl-i şâhid-i hüsn-i edâdadur

³⁵⁹Bazı biyografik kaynaklarda, şairin divanında bulunmayan Ni'met'in dört gazeline yer verilmiştir. Şefkât ve Silahdar-zâde Tezkiresi'nde bu dört gazelin hepsi yer alırken, Tuhfe-Nâilî'de ise, ilk üç gazelin sadece ilk iki beyti yer almaktadır. Bu nedenle bu gazeller ek olarak metnin sonuna konulmuştur; <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html>; Silahdar-zâde Mehmed Emin, *age.*, 71b- 72a; Tuman, *age.*, c. II, s. 1081.

³⁶⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şanma ancak zülf-i yarıyla gönül âvâredür
Mihir-i 'âlem-tâb-ı ruhsarıyla âteş-pâredür
2. Yâd-ı la' li eritir şerm-i dil-i dīvāneyi
Gerçi dirler nüş-ı mey def' -i hicāba çâredür
3. Lâle-âsâ eylemez dâğ-ı derūnuñ âşikâr
Ġonce-veş hûn-ı cigerle laht-ı dil şad-pâredür
4. Merhem-i bihbūd-ı zâhir aña te'şîr eylemiş
Zahm-ı şemşîr-i muhabbet bir oñulmaz yâredür
5. Neş'e-i Ni' met o meydendür ki cāmında anuñ
Nüh-kıbâb-ı âsumân birkaç faķîr âvâredür

3

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Yâr-ı sîmîn-bedenüm kıadr-i niyâzı bilmez
Nicedür kıa'ide-i bende-nuvâzı bilmez
2. Girye-i telha ider ħande-i şîrîn-kârı
Ĥâl-i Ferhâda degül vâķıf o râzı bilmez
3. Olmamış kıāfile-i rāh-ı cünūna pey-rev
Kışsa-i silsile-i zülf-i dirâzı bilmez

4. Çemen-i huld-i sitâyişde ser-efrâz olmuş
Dūzah-ı derde kōnan sūz u gūdāzı bilmez
5. Nazar-endāz-serā-perde-i vaḥdet Ni‘ met
Fen-i tahkiḳ-i reh-i ‘ışḳ-ı mecāzı bilmez

4

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Yārdan dūr raḳībūñ ğam-ı bārın çekerüz
Güle hem-dem degülüz zaḥmet-i ḥārın çekerüz
2. İştiyāk-ı şeref-i vaşlı ile dil-dārın
Çeşm-i ümmide reh-i kūy-ı ğubārın çekerüz
3. Berg-i sebz ile dil ehlini nevāziş kılmaz
Bāğ-ı dehrūñ yine bārān-ı bahārın çekerüz
4. Felek erbāb-ı dile cām-ı telāfī şunmaz
Yoğ yere renciş-i efkār-ı ḥumārın çekerüz
5. Ni‘ metā Mānī-i mu‘ ciz-ecerüz deyr-i dile
Her zamān bir sanemūñ nağş u nigārın çekerüz

SONUÇ

“Ni’met Divanı (İstanbul): İnceleme-Metin-Dizin” adlı tez çalışmasından elde edilen bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

1. İstanbul’da H.1112/M.1700 tarihinde doğan Ni’met’in asıl adı Ni’metullâh’tır. Küçük yaşta yetim kalan Ni’met, dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiş ve medrese eğitimi görmüştür. Koca Ragıp Paşa’nın meclisinde de bulunmuş olan Ni’met, müderrislik, Harameyn müfettişliği, çeşitli yerlerde mollalık ve ordu kadılığı gibi devlet görevlerinde bulunmuş, H. 12 Şevvâl 1186/M. 6 Ocak 1773 tarihinde Şumnu’da vefat etmiştir.

2. Yaptığımız tarama ve araştırmalar sonucunda tek nüsha olarak tespit ettiğimiz Ni’met Divanı, İstanbul Topkapı Sarayı Yazma Eserleri Koleksiyonu’nda H. 881 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

3. Ni’met Divanı 4 kaside, 10 gazel, 97 kıt’a ve 49 beyitten müteşekkildir.

4. Ni’met Divanı’nda daha çok tarihler dikkat çekmektedir. Divan’da yer alan tarihlerin 92’si kıt’a ve 10’u gazel nazım şekli ile yazılmış ve tarihler, şair tarafından elif-bâ yani hecâ harfleriyle tertip edilmiştir. Toplam 102 tarih bulunan Divan’da tarihler incelendiğinde, şairin hemen her tarih türünde şiir yazdığı görülmektedir. Divan’da noktalı ve noktasız harflerle düşürülen tarihler, tam tarihler, ta’miyeli tarihler, karışık tarihler gibi birçok tarih türü kullanılmıştır. Ayrıca tarihler konularına göre sınıflandırılmıştır. Bu tarihler; mansıb ve tayinlere düşürülen tarihler, doğumlara (velâdet) düşürülen tarihler, zafer ve fetihlere düşürülen tarihler, yeni yılın gelişine düşürülen tarihler, inşa, tamir, tecdidlere (yenilemelere) ve çeşitli yapıların yapımına düşürülen tarihler, farklı konulara düşürülen tarihler olmak üzere verilmiştir.

5. Ni’met, şiirlerinde en çok “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” kalıbını (77 kez) kullanmıştır.

6. Şair, Divanı’nda en çok “-â” hecesi ile biten kafiyeye (29 kez) yer vermiştir.

7. Ni'met Divanı'nda şiirler daha çok Arapça ve Farsça kelimelerle kafiyelenmiştir. Bunun dışında Türkçe kelimelerle kafiyelenen şiirler de bulunmaktadır.

8. Arapça ve Farsça kelimelerin fazla kullanıldığı Divan'da şairin, ayet ve hadislerden iktibaslar yaptığı görülmektedir.

9. Ni'met Divanı'nın başında yer alan dibace kısmından hareketle ayrıca Ni'met'in sanat görüşü, şiir ve şair hakkındaki görüşleri gibi konulara da yer verilmiştir.

10. Şekil ve muhteva özellikleri açısından incelenen Divan'da şekil özellikleri, "nazım şekilleri", "nazım türleri" ve "nazım tekniği" başlıkları ile muhteva özellikleri ise, "dinî unsurlar", "tarihî ve efsanevi şahıslar", "yer adları", "nehirler", "kozmetik âlem" başlıkları altında verilmiştir. Bir de "şahıs adları" ve "yer adları" başlıklarını taşıyan söz dizini ortaya konulmuştur.

DİZİN

Şahıs Adları:

-A-

Abdullâh Paşa: (Tr. 75), (Tr. 75/4), (Tr. 75/14), (Tr. 76), (Tr. 76/3), (Tr. 76/7)
 Abdurramân Efendi: (Tr. 93/7)
 Abdülfettâh: (Tr. 30/6)
 Âdem: (K. 2/20)
 Ahmed Ağa: (Tr. 51/1)
 Ahmed Bey: (Tr. 57/7), (Tr. 62), (Tr. 62/5)
 Ahmed Paşa: (Tr. 12/18)
 Ali: (Tr. 13/8)
 Ali Paşa: (Tr. 13), (Tr. 13/7), (Tr. 13/25)
 Aristo: (Tr. 12/9), (Tr. 25/6)
 Âsaf: (Tr. 12/8), (Tr. 12/15), (Tr. 17/5), (Tr. 48/4)
 Aziz-i Mısır: (Tr. 72/2)

-B-

Başkadın: (Tr. 6/5), (Tr. 22/4), (Tr. 22/11), (Tr. 72/4), (Tr. 72/9)
 Behmen: (Tr. 4/30)
 Bekir Paşa: (Tr. 70), (Tr. 70/5)
 Beşir: (Tr. 59/10)
 Beşir Ağa: (K. 1/22), (K. 2/18), (K. 3/12), (Tr. 11/15), (Tr. 18/5), (Tr. 18/9), (Tr. 59/2), (Tr. 71/4), (Tr. 90/12), (Tr. 100/1), (Tr. 100/7)
 Bihzâd: (Tr. 16/4), (Tr. 34/10), (Tr. 35/5), (Tr. 38/5), (Tr. 44/16), (Tr. 48/17), (Tr. 57/4), (Tr. 102/14)
 Bijen: (K. 4/30)
 Bû Alî Sînâ: (Tr. 11/4), (Tr. 77/8)

-C-

Cafer: (K. 2/19), (Tr. 4/25), (Tr. 48/10),
 Cem: (K. 1/15), (K. 4/2), (K. 4/4), (K. 4/16), (K. 4/23), (Tr. 12/2), (Tr. 50/5),

(Tr. 50/5), (Tr. 55/1), (Tr. 86/4), (Tr. 87/8), (Kt. 1), (B. 16)
 Cemşid: (Tr. 46/1)
 Cerîr: (Tr. 52/3)

-D-

Dârâ: (K. 4/22), (K. 4/24), (Tr. 2/5), (Tr. 5/6), (Tr. 11/1), (Tr. 13/4), (Tr. 14/1), (Tr. 26/1), (Tr. 32/2), (Tr. 98/3), (B. 24), (B. 49)
 Dârüssâde Ağası Beşir Ağa: (Tr. 14), (Tr. 14/13)

-E-

Eflâtun: (Tr. 25/6)
 Efrasiyâb: (Tr. 25/1)
 Emir Sultan: (Tr. 26/3)
 Es'ad Efendi: (Tr. 45), (Tr. 45/17)

-F-

Fağfür: (B. 38)
 Fahr-i Râzî: (Tr. 45/7)
 Fâtiḥ: (Tr. 2/3), (Tr. 8/5), (Tr. 92/2)
 Felâtun: (Tr. 5/3), (Tr. 13/9), (Tr. 53/2), (Tr. 77/6), (Tr. 83/2), (Tr. 87/2)
 Ferîdûn: (Tr. 13/4), (Tr. 60/2)
 Ferrûh: (Tr. 5/6)

-H-

Haccâc: (K. 3/14)
 Hacı Ahmed Paşa: (Tr. 9/7)
 Hacı Beşir Ağa: (Tr. 26/1), (Tr. 26/9), (Tr. 54/5),

Hacı Mustafa Efendi: (Tr. 24), (Tr. 78/6)
 Harîrî: (Tr. 52/3)
 Hasan Paşa: (Tr. 27/3), (Tr. 27/10), (Tr. 48), (Tr. 48/11), (Tr. 48/23)
 Hâtem: (K. 4/25), (Tr. 13/8), (Tr. 13/17), (Tr. 48/10), (Tr. 52/5), (Tr. 57/3), (Tr. 85/4)
 Hatice: (Tr. 64/6)
 Hayber: (Tr. 7/3)
 Hızır: (K. 1/18), (K. 4/25), (Tr. 1/7), (Tr. 1/11), (Tr. 3/6), (Tr. 7/4), (Tr. 7/17), (Tr. 19/4), (Tr. 26/8), (Tr. 27/6), (Tr. 55/4), (Tr. 68/2), (Tr. 71/4), (Tr. 73/3)
 Hemidânî: (Tr. 45/11)
 Hûşeng: (K. 4/29)
 Hüsrev: (K. 2/12), (K. 4/24), (Tr. 1/11), (Tr. 2/5), (Tr. 11/1)
 Hacı Beşir: (Tr. 55/5)

-İ-

İbn-i Abbâd: (Tr. 44/25), (Tr. 45/13)
 İbn-i Hâcib: (Tr. 45/6)
 İbn-i Hümâm: (Tr. 45/11)
 İmâd: (Tr. 44/23)
 İsâ: (Tr. 4/4)
 İskender: (K. 2/12), (K. 3/22), (K. 4/25), (K. 4/31), (Tr. 5/3), (Tr. 12/2), (Tr. 19/1), (Tr. 19/4), (Tr. 25/1), (Tr. 27/2), (Tr. 37/9), (Tr. 38/1), (Tr. 52/4), (Tr. 53/1), (Tr. 71/2), (Tr. 75/2), (Tr. 76/1), (Tr. 81/1), (Tr. 85/1), (Tr. 85/15), (Tr. 87/1), (Tr. 98/8), (Kt. 1), (Kt. 1)
 İsmâil: (Tr. 29/1)
 İsmâil Ağa: (Tr. 16/1)

-K-

Kahraman: (Tr. 7/2), (Tr. 13/3), (Tr. 89/7)
 Kârun: (Tr. 60/3), (Tr. 84/3)
 Kayser: (Tr. 13/4), (Tr. 14/1), (Tr. 83/2)
 Keykâvus: (Tr. 2/5)
 Kistrâ: (Tr. 35/7), (Tr. 38/11)
 Kubâd: (Tr. 49/8)

-L-

Lebid: (Tr. 43/12)

-M-

Mânî: (Tr. 16/4), (Tr. 34/9), (Tr. 48/17), (Tr. 80/7), (Tr. 98/11)
 Mehmed Bey: (Tr. 46), (Tr. 46/8)
 Mehmed Emin Ağa: (Tr. 15/1), (Tr. 15/6)
 Muhammed Emin Efendi: (Tr. 77)
 Mesîhâ: (K. 4/25)
 Muhammed: (Tr. 3/2), (Tr. 20/4), (Tr. 21/4)
 Muhammed Han: (Tr. 9/7)
 Muhammed Paşa: (Tr. 17), (Tr. 17/12)
 Muhammed Tâhir: (Tr. 56/1), (Tr. 56/7)
 Muhteşem: (K. 4/29)
 Muhteşem Kâşânî: (K. 4/34)
 Murtazâ: (Tr. 7/3)
 Musâ: (Tr. 59/6)

-N-

Nef'î: (K. 4/36), (Tr. 7/13)
 Nemrûd: (Tr. 36/8)
 Nesîb Çelebi: (Tr. 63), (Tr. 63/3)
 Nevres Çelebi: (Tr. 58/6)
 Nizâmü'l-Mülk: (Tr. 13/5)
 Nu'man Bey: (Tr. 68/1), (Tr. 68/7)
 Nûşirevân: (Tr. 5/2)

-Ö-

Ömer: (Tr. 13/8)

-P-

Pîr Mustafa Ağa: (Tr. 47)

-R-

Rüstem: (K. 4/19), (K. 4/29), (Tr. 7/2),
 (Tr. 7/12), (Tr. 13/17), (Tr. 89/2)
 Risto: (Tr. 7/19)

-S-

Sa'deddîn: (Tr. 48/18)
 Sadık Ağa: (Tr. 56)
 Sâm: (K. 4/29)
 Sarıca-zâde Muhammed: (Tr. 21/1)
 Seyyid: (Tr. 48/18)
 Seyyid Yümni: (Tr. 63/2)
 Sinimmâr: (Tr. 38/5), (Tr. 44/14), (Tr.
 49/10), (Tr. 68/5)
 Sultan Mahmûd: (K. 1/17), (K. 1/13), (Tr.
 2/1), (Tr. 2/8), (Tr. 5/1), (Tr. 6/1), (Tr.
 8/1), (Tr. 9/1), (Tr. 10/1), (Tr. 11/1), (Tr.
 12/1), (Tr. 17/4), (Tr. 18/1), (Tr. 26/1),
 (Tr. 28/4), (Tr. 33/1), (Tr. 33/15), (Tr.
 34/1), (Tr. 35/1), (Tr. 36/1), (Tr. 36/11),
 (Tr. 37/1), (Tr. 37/19), (Tr. 39/4), (Tr.
 40/1), (Tr. 40/9), (Tr. 41/2), (Tr. 42/2),
 (Tr. 44/30), (Tr. 50/1), (Tr. 50/5), (Tr.
 52/4), (Tr. 53/2), (Tr. 53/9), (Tr. 59/1),
 (Tr. 60/1), (Tr. 69/1), (Tr. 71/1), (Tr.
 72/1), (Tr. 74/1), (Tr. 75/1), (Tr. 76/1),
 (Tr. 83/12), (Tr. 84/1), (Tr. 85/1),

(Tr.85/15), (Tr. 87/2), (Tr.
 87/11), (Tr. 90/1), (Tr. 91/1),
 (Tr. 92/1), (Tr. 94/1), (Tr.
 95/3), (Tr. 96/1), (Tr.
 96/9), (Tr. 97/1), (Tr. 97/20),
 (Tr. 98/1), (Tr. 98/18), (Tr.99/8),
 (Tr. 100/1)
 Süleyman Han: (Tr. 85/7)

-Ş-

Şeddâd: (Tr. 49/9)
 Şerif Halil Ağa: (Tr. 66)
 Şevket: (K. 1/26)

-T-

Tâhir Ağa: (Tr. 64), (Tr. 64/6)

-V-

Vahhâp Efendi: (Tr. 93/7)
 Vassâf: (K. 4/32)
 Velî Mahmûd Paşa: (Tr. 99/1),
 (Tr. 99/3), (Tr. 99/8)
 Verdînâz Kadın: (Tr. 19/3), (Tr.
 19/7), (Tr. 73/2), (Tr. 73/6)
 Veysî: (Tr. 78/2)

-Z-

Zeyd u Amr: (Tr. 45/12)
 Zü'l-karneyn: (Tr. 95/7)

Yer Adları:**-A-**

Aden: (Tr. 60/6)
 Adn: (Tr. 44/23), (Tr. 82/11)
 Ahmed Paşa Çeşmesi: (Tr. 8), (Tr. 8/8)
 Ahmed Paşa Kasrı: (Tr. 12)
 Ahmed Paşa Mektebi: (Tr. 10), (Tr. 10/16)
 Ayasofya: (Tr. 54), (Tr. 87/4)
 Ayasofya Camii: (Tr. 49/5)

-B-

Bâğ-ı İrem: (Tr. 4/9), (Tr. 12/6), (Tr. 48/12)
 Başkadın Çeşmesi: (Tr. 6)
 Başkadın Mektebi: (Tr. 22)
 Batha: (K. 1/19), (K. 3/8)
 Belgrad: (Tr. 7), (Tr. 7/9), (Tr. 55/3)
 Beşiktaş: (Tr. 23), (Tr. 3), (Tr. 3/12), (Tr. 5), (Tr. 39), (Tr. 44), (Tr. 44/30), (Tr. 69)
 Beşir Ağa Çeşmesi: (Tr. 18)
 Beşir Ağa Kasrı: (Tr. 90)
 Beytullâh: (Tr. 82/5)
 Beytü'l-Harem: (K. 1/16), (K. 3/12)
 Bursa: (Tr. 26), (Tr. 26/3)

-C-

Ceyhun: (Tr. 64/5), (Tr. 84/12)

-Ç-

Çin: (K. 2/13), (Tr. 3/16), (Tr. 34/8), (B. 37)

-F-

Fatih: (Tr. 22/5)
 Fırat: (Tr. 26/5)

-H-

Hacı Beşir Ağa Çeşmesi: (Tr. 26), (Tr. 54), (Tr. 55)
 Hatâ: (Tr. 1/2)
 Halep: (Tr. 52), (Tr. 52/13), (Tr. 1)
 Havernak: (Tr. 44/14)
 Hisâr: (Tr. 80)
 Hisâr Camii: (Tr. 82), (Tr. 83)
 Hoten: (K. 1/14), (Tr. 1/2), (Tr. 60/6)

-İ-

İsmail Ağa Kasrı: (Tr. 16)
 İran: (Tr. 13/20)
 İstanbul: (Tr. 8/4)

-K-

Kalenderhâne Camii: (Tr. 100)
 Kastomonu: (Tr. 24)
 Kevser: (Tr. 1/13), (Tr. 4/6), (Tr. 6/4), (Tr. 9/5), (Tr. 15/5), (Tr. 25/16), (Tr. 27/6), (Tr. 29/4), (Tr. 40/5), (Tr. 48/14), (Tr. 51/1), (Tr. 71/7), (Tr. 97/13), (Tr. 101/11)
 Körfez Sahilhânesi: (Tr. 4)

-M-

Mahbûbiyye: (Tr. 25), (Tr. 25/21), (Tr. 34)
 Mekke: (K. 2/24)
 Meriç: (Tr. 29/2)
 Mora: (Tr. 70), (Tr. 70/2)
 Muhammed Emin Ağa Sebili: (Tr. 15)

-N

Nemçe: (Tr. 7/12)

Nil: (Tr. 29/3), (Tr. 71/2), (Tr. 72/2)

-R-

Rum: (Tr. 78/2)

Rumeli Hisarı: (Tr. 37), (Tr. 81), Tr. 88)

-S-

Sadık Ağa Kasrı: (Tr. 4)

Sarıca-zâde Çeşmesi: (Tr. 21)

Sadrazam Hasan Paşa Sebili: (Tr. 27)

-Ş-

Şehbâ: (Tr. 1/6), (Tr. 1/13), (Tr. 1/13),
(Tr. 52), (Tr. 52/13)

Şumnu: (Tr. 66)

-T-

Tokat Bahçesi: (Tr. 38)

-U-

Ummân: (Tr. 71/12)

-V-

Velî Mahmûd Paşa Camii: (Tr. 99)

Verdinaz Kadın Çeşmesi: (Tr. 19), (Tr.
73)

-Y-

Yesrib: (K. 2/24), (K. 3/8)

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKKUŞ, M., **Nefî Dîvânı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

AKSOY, Ö. A., **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988.

AKTEPE, M. M., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Hekimoğlu Ali Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, c. 17, s. 166-168.

ALPARSLAN, A., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Beşir Ağa”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 315.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, “Belgrad”, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, c. 4, s. 5.

_____, “Beşiktaş”, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, c. 4, s. 138.

ÂRİF HİKMET, **Tezkire-i Şu'arâ**, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 601.

BİRİNCİ, A.-ÇAKIROĞLU, E.-FAZLIOĞLU, İ.-IŞIN, E.-KARA, İ.-SAKAOĞLU, N. ŞENTÜRK, A.-TANMAN, M. B., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Ali Paşa (Hekimoğlu)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 226-227.

_____, “Hasan Paşa (Seyyid)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 545.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, “İran”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 4546.

_____, “İstanbul”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 10, s. 5852-5865.

_____, “Kastomonu”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 11, s. 6486-6487.

_____, “Nemçe”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 14, s. 8590.

_____, “Şumnu”, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, c. 18, s. 11107.

CHENEK, M. B., **İslâm Ansiklopedisi**, “İbnü'l-Hâcib”, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 5/2, s. 856-857.

DEVELLİOĞLU, F., **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, (Yay. Haz. Aydın Sami Güneyçal), Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.

DOĞAN, M. N., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Esad Efendi, Ebûishakzâde”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c. 11, s. 338-340.

_____, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Esad Efendi (Ebu İshakzade)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 418-419.

EMECEN, F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Ahmed Paşa, Şehlâ”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 3, s. 114.

ESİN, E., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Amuderya”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 98-99.

EYÜBOĞLU, E. K., **On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (Deyimler-Tabirler)**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1975.

FIĞLALI, E. R., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Ali”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, c. 2, s. 371-374.

GÖLPINARLI, A., **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler**, “İbn Abbad Ebu'l-Kasım”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. IV, 317.

HARMAN, Ö. F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Arim”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 373-374.

İNALCIK, H., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Bursa”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 6, s. 445-449.

İPEKTEN, H., **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.

_____, İSEN, M.- TOPARLI, R.- OKÇU, N.-KARABEY, T., **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

İPŞİRLİ, M., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Mehmet Emin Efendi, Hayâtîzâde”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 28, s. 462.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, Milli Eğitim Basımevi, c. III, İstanbul, 1967.

KANAR, M., **Büyük Farsça-Türkçe Sözlük**, Birim Yayıncılık, İstanbul, 1998.

KAPSAL, S., **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler**, “Hatâ”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, c. IV, s. 151-152.

KIEL, M.-ALEXANDER, J., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Mora”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c. 30, s. 280.

KILIÇ, H., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Harîrî”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 191-192.

_____, “İbnü'l-Hâcib”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 55-58.

KOÇ, H., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Beşir Ağa (Hacı)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 315-316.

KOCA, F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “İbnü'l-Hümâm”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, c. 21, s. 87-90.

KÖKSAL, M. F., **Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

KRAMERS, J. H., **İslâm Ansiklopedisi**, “Râzî”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, c. 9, s. 645-646.

- Kur'an-ı Kerim Meâli**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- KURTULUŞ, R., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Muhteşem-i Kâşânî”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, c. 31, s. 77-78.
- MACİT, M., **Divân Şiirinde Âhenk Unsurları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
- Meydan Larousse-Büyük Lûgat ve Ansiklopedi**, “Kartal savaşı”, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1973, c. VII, s. 41.
- MEHMED SÜREYYÂ, **Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1308.
- MERÇİL, E., **İslâm Ansiklopedisi**, “Vassâf”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986, c. 13, s. 232-234.
- Nİ'MET Nİ'METULLÂH EFENDİ, **Dîvân**, Topkapı Sarayı Yazma Eserler Müzesi Arşivi Nu: H. 881.
- ONAY, A. T., **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, (Haz. Cemal Kurnaz), H Yayınları, İstanbul, 2009.
- ÖZCAN, A., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Beşir Ağa (Hacı)”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555.
- _____, “Beşir Ağa, Morali”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c. 5, s. 555-556.
- _____, “Mahmud I”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 348-352.
- ÖZCAN, T., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Mehmed Emin Efendi (Hayatîzade)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. II, s. 135.
- PAKALIN, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I-III, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
- PALA, İ., **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.
- SARICAOĞLU, F., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Hasan Paşa, Seyyid”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 339-340.

SİLAHDAR-ZÂDE MEHMED EMİN, **Tezkire-i Silahdar-zâde**, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 605.

ŞEMSEDDİN SÂMÎ, **Kâmus-ı Türkî**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

_____, **Kâmûsu'l-A'lâm** (Tıpkıbasım/Facsimile), Kaşgar Neşriyat, , c. VI, Ankara, 1996.

TEKİN, A., **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999,.

TOPALOĞLU, A., **Yaşamları Ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Ahmed Paşa (Hacı, Foçalı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 145.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu (Haz. Fehmi Edhem KARATAY), Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, c. II, İstanbul, 1961.

TÖKEL, D. A., **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

TUMAN, M. N., **Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz. Cemal KURNAZ, Mustafa TATÇI), Bizim Büro Yayınları, c. II, Ankara, 2001.

TUNCEL, M., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Fırat”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, c. 13, s. 31-33.

_____, “Meriç”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, c. 29, s. 188-190.

TÜCCAR, Z., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Cerîr b. Atryye”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, c. 7, s. 412-413.

TÜLÜCÜ, S., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Lebîb. b. Rebîa”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, c. 27, s. 121-122.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler, “Çin”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, c. II, s. 149-150.

_____, “Fahredden Razi”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. III, s. 142.

“Ferkad”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, c. III, s. 201.

“Kubad”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, c. V, s. 428.

“Kevser”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, c. V, s. 300.

“Müşteri”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1986, c. VI, s. 487.

“Ni’met Ni’metullah Efendi”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997 c. VII, s. 62.

“Süreyya”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. VIII, s. 77.

“Utarid”, Dergâh Yayınları, , c. VIII, s. 469.

“Zuhal”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988, c. VIII, s. 671.

Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1992.

UÇMAN, A., **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, “Emir Sultan”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, s. 35-36.

ULUÇAM, M., **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Abdullah Paşa (Boynueğri, Seyyid)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. I, s. 18.

UYAN, A., **Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi**, “Fahrüddin Râzî”, Berekât Yayınevi, İstanbul, 1983, c. II, s. 760-765.

Yeni Tarama Sözlüğü (Düz. Cem DİLÇİN), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

YAKIT, İ., **Türk-İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1992.

YAVUZ, Y. Ş., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Adn”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, c. 1, s. 390-391.

“Fahredden er-Râzî”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c. 12, s. 89-95.

YÂZÎCÎ, T., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, “Halep”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 15, s. 239-244.

YILMAZ, M., **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözcükler (Ansiklopedik Sözlük)**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

_____, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Mehmed Paşa (Tiryaki, Hacı)”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. II, s. 173.

ZAVOTÇU, G., **Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006.

Makaleler

BİLKAN, A. F., “Tefeül ile Ad Verme Geleneği ve Emir Timur’un Adı”, **Millî Folklor Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2010, S. 85, s. 133-137.

ELIOT, T. S., “Şiirde Musiki”, **Edebiyat Üzerine Düşünceler**, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 121-137.

TANYILDIZ, A., “Sürelî Yayınlar Bağlamında Bazı Çevriyazı Sorunları”, **Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları Volume 2/3 Summer 2007** (Prof. Dr. Tunca Kortantamer Özel Sayısı-1), 2007.

TEKİN, A., **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.

TOLASA, H., “Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, **Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 1, s. 15-40, İzmir, 1982.

TURAN, S., “Necâtî Beğ’in Şiirlerinde Yer Adları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, S. 20, s. 135-154.

ÜNVER, İ., “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, c. XI, S. 1, s. 51-89, Ankara, 1993.

YILDIRIM, A., “Kâmî’nin Divan Şiiri ve Şairi Hakkındaki Düşünceleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 11, S. 2, s. 185-198, Elazığ, 2001.

Tezler:

ÖZCENGİZ, Z., **Kuruluş Döneminde Türk Operası (19. Yüzyıl Ortasından 1950’ye Kadar)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2006.

USLU, Ş., **Surûrî-i Müverrih’in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin S. 1-50)**, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2008.

İnternet Kaynakları:

<http://ekitap.https://www.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>, (10.01. 2011).

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html>, (10.01.2011).

<http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=e%FEi+benzeri+olmamak&hn g=tam>, (07. 07. 2011).

<http://yukarikayalar.wordpress.com/2007/05/22/surelerin-fazileti-hakkinda-hadisi-i-serifler/>, (05. 08. 2011).

ÖZ GEÇMİŞ

Sevim ALKAN

Kişisel Bilgiler

Doğum Yılı ve Yeri : 05.01.1985, ÇAN

Yazışma Adresi : Modernevler Mah. 3102 Sok. No:57 Çelikörs Apartı D.:105
ISPARTA

E-Posta : sevimalkan@windowslive.com

Eğitim Bilgileri

Lise (1999-2003) : Çan İbrahim Bodur Anadolu Lisesi ÇAN/ÇANAKKALE

Lisans (2004-2008) : Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ISPARTA

Yüksek Lisans (2008-) : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı
Bilim Dalı, ISPARTA

Yabancı Dil : İngilizce (KPDS: 53)

Yayınlar

Ulusal Kuruluşlarca Desteklenen Projede Görev Alma

ALKAN, Sevim, "Ni'met Divanı (İstanbul): İnceleme-Metin-Dizin" , SDÜ-BAP,
Proje No: 2134-YL-10, (Devam ediyor.)

Ulusal Toplantıda Poster, Sözlü Sunum İle Gösterimleri

Çetin, Kamile-Alkan, Sevim, "Osmanlı Şairinin Perspektifinden Konya ve Çevresi",
I. Ulusal Her Yönüyle Oğuz Türkleri ve Konya Ereğli Yöresi Türkmenleri (İşkânları,
Kültür-Sanatları, Ağızları, Edebiyatları Sempozyumu), 7 Ağustos 2010, Konya-
Ereğli.